

RILINDJA KOMBËTARE SHQIPTARE

*Me rastin e 50 vjetorit të shpalljes
së Pavarësisë Kombëtare
1912 — 28 Nëntor — 1962*

Përgatitur nga: KRISTO FRASHËRI

Piktorë: Dhimitër Mborja — Angjelin Vuksani

Shtypur në N.I.Sh. shtypshkronjave «MIHAL DURI» — Offset
TIRANË, 1962

DËSHMORËVE DHE LUFTËTARËVE
TË RILINDJES KOMBËTARE SHQIP-
TARE U KUSHTOHET KY ALBUM.

Qëllimi i këtij albumi është të ilustrojë me material fotografik e dokumentar, një nga periudhat më të ndritura të historisë mijëvjeçare të popullit shqiptar — periudhën e rilindjes së tij kombëtare.

Botimi i këtij albumi është një tribut nderi që nipërit, të cilët sot jetojnë të lirë në atdheun krenar e socialist, kanë ndaj giyshërve të tyre, që në kushtet e regjimit të egër shekullor otoman, në një kohë kur për Shqipërinë horizonti politik ishte i turbulltë nga të katër anet, nuk u Iekunden, por me besim të patundur punuan e luftuan deri sa arritën fitimtarë në ditën e shënuar të 28 Nëntorit 1912, Pesëdhjetë vjetorin e së cilës ne po e kremtojmë këtë vit me madbështi, në atmosferën aq të ngrohtë që ka krijuar në mbarë vendin Partia jonë heroike.

Albumi është ndërtuar në bazë të parimit tematik. Janë vënë në dukje me anë ilustracionesh jo të gjitha por vetëm ngjarjet kryesore dhe momentet më të rëndësishme të periudhës së rilindjes kombëtare. Këto ngjarje dhe momente janë renditur kronologjikisht, duke filluar me idetë e para të rilindjes kombëtare dhe duke përfunduar me sbpalljen e pavarësisë. Jane pasqyruar jo vetëm ngjarjet, por edhe personatet kryesore të rilindjes, lidhur me veprimtarinë e tyre politike e kulture.

Materiali i këtij albumi është nxjerrë krjesisht nga fondet e Arkivit Qendror Historik (Tiranë) si dhe nga fondet e Bibliotekës Kombëtare (Tiranë), personeli i të cilave ka dhënë një ndihmë të pakursyer. Albumin e kanë ndihmuar me material fotografik mjaft miq e shokë. Për ndihmën e tyre, Ndërmarrja Shtetërore e Botimeve "Naim Frashëri" i falenderon me përzemërsi.

Цель этого альбома проиллюстрировать фотоснимками и другим документальным материалом один из самых знаменательных периодов тысячелетней истории албанского народа — период его национального возрождения.

Издание этого альбома это дань уважения потомков, живущих теперь свободными на своей славной социалистической родине, своим предкам, которые в условиях жестокого многовекового турецкого ига, в тяжелое для Албании время, не колеблясь, не покладая рук боролись и победили, завоевав в знаменательный день 28 ноября 1912 года независимость — 50-летие которой мы торжественно, вдохновляемые нашей героической партией на новые победы, будем отмечать в этом году.

Альбом построен по тематическому принципу. Иллюстрации освещают не все, а только самые знамена-

тельные события и главнейшие моменты нашего национального возрождения. Эти события показаны в хронологической последовательности, начиная с возникновения первых идей национального возрождения и кончая провозглашением независимости. Здесь говорится не только о событиях, но и о главных деятелях нашего национального возрождения и об их политической и культурной деятельности.

Материалы для этого альбома взяты, главным образом, из фондов Центрального исторического архива (Тирана), а также из фондов Национальной библиотеки (Тирана), работники которых оказали нам большую помощь. Нашему альбому предоставили фотографический материал многие товарищи и друзья. Государственное Издательство имени Наима Фрашери выражает свою сердечную благодарность всем товарищам, помогавшим в составлении альбома.

Cet album se propose d'illustrer avec des matériaux photographiques et documentaires l'une des périodes les plus brillantes de l'histoire millénaire du peuple albanais: la période de sa renaissance nationale.

La publication de cet album est un hommage que les nouvelles générations, qui vivent libres dans la patrie fière et socialiste, rendent à leurs ancêtres, lesquels, dans les conditions du régime ottoman cruel et séculaire, alors que pour l'Albanie l'horizon politique était assombri de toutes parts, n'ont pas hésité, mais ont travaillé et lutté avec une confiance inébranlable jusqu'au jour de la victoire, jusqu'au jour solennel du 28 Novembre 1912, dont nous célébrons cette année le cinquantième anniversaire majestueusement, dans l'atmosphère si chaleureuse qu'a créée notre héroïque Parti dans le pays tout entier.

L'album a été conçu sur la base du principe thématique. On a mis en évidence à l'aide d'illustrations sinon tous les événements, au

moins les principaux événements et les moments les plus importants de la période de la renaissance nationale. Ces événements et moments ont été rangés chronologiquement, en commençant par les premières idées de la renaissance nationale, pour finir par la proclamation de l'indépendance. On ne s'est pas borné à citer les événements, on a cité aussi les principales personnalités de la renaissance, en se rapportant à leur activité politique et culturelle.

Les matériaux de cet album ont été tirés principalement des fonds des Archives Centrales d'Histoire (Tirana), ainsi que des fonds de la Bibliothèque Nationale (Tirana), dont le personnel a fourni dans ce sens une assistance sans réserve. A la mise au point de l'album ont contribué également bien des amis et des camarades avec des matériaux photographiques. Pour cette aide, l'Entreprise d'Éditions de l'État «Naim Frashëri» les remercie cordialement.

This album aims at illustrating with photographic and documentary materials one of the most brilliant periods of the millenary history of the Albanian people: the period of their national renaissance.

The publication of this album is an homage that the new generation, who nowadays live free in their proud socialist country pay to their old ancestors, who, under the conditions of the cruel centuries-old Ottoman regime, at a time when Albania's political horizon was gloomy and somber on all sides, did not hesitate but worked and fought with unwavering confidence until they came forth victorious to the solemn day of the 28th of November 1912. whose 50th anniversary we grandiously celebrate this year in the warm climate brought about throughout our country by our heroic Party.

The album is chaptered according to its

topics. Through the illustrations evidence has been brought to bear on the main and most important moments of the national renaissance period. These events and moments have been arranged chronologically, starting from the first ideas of the national revival and ending with the declaration of independence. The album presents not only the events, but also the principal personalities of the renaissance in relation to their political and cultural activity.

The material of the album has been mostly taken from the Central Archives of History (Tirana) as well as from the National Library (Tirana), where the personnel has rendered an unreserved assistance. Many other friends and comrades have helped to make up the album offering photographic material. The State Publishing Enterprise «Naim Frashëri» thanks all of them heartily.

GEORGIVS SCANDER BEK

DONËSE PËR 400 VJET ME RADHË, PUSHTUESIT OS-MANLLINJ ISHIN PËRPJE-KUR TA MBYTNIN NË HA-RRESË, KUJTIMIN E KA-PITENIT TË LAVDISHËM TË LUFTËS ÇLIRIMTARE TË SHQIPTARËVE, KUJTI, MIN E TË SHKELQYERIT GJERGJ KASTRIOTIT SKËN-DERBEUT — ZULMA E EMRIT DHE E VEPRËS SË TIJ, ATO LUFTRAT MADHËSHTORE DHE ATO FITORE TË MREKULLUESHME QË I KISHIN DHËNË SHPIRT SHE-KULLIT TË XV, KISHIN MBETUR TË PAHARRUARANË VATRAT E SHQIPTARËVE, ZEMRA E TYRE NUK KI-SHTE PUSHUAR ASNJËHERË SË RRAHURT PËR LIRINË E ATDHEUT. MË TEPËR SE KURDOHERË, TANI NË SHEKULLIN E XIX QYSH NË AGIMIN E RILINDJES KOMBËTARE SHQIPTARE, EMRI I HEROIT LEGJEN-DAR U KTHYE NË NJË DIELL QË U A TREGOI STËR-NIPËRVE TË TIJ, RRUGËN E BASHKIMIT DHE TË VËLLAZËRIMIT, RRUGËN E PËRPJEKJEVE PËR DI-TURI E PËR LIRI, RRUGËN E LUFTËS PËR ÇLIRIMIN E ATDHEUT DHE PËR FORMIMIN E NJË SHTETI SHQIPTAR MË VEHTE. JA PËRSE EMRI I TU U BË PËR PATRIOTËT SHQIPTARË, BURIM I PASHTERË-SHËM FRYMËZIMI NË PËRPJEKJET E TYRE HEROIKE, JA PËRSE FLAMURI I TIJ, SHKABA E ZEZË DY KRE-NARE U BË FLAMURI KOMBËTAR I SHQIPTARËVE.

Pasi dështuan përpjekjet e feudalëve të mëdhej për të mbrojtur pashallëket autonome që u formuan në Shqipëri dhe në valën e kryengritjeve të shpeshta që shpërthën kundër reformave centralizuese turke — në vitet 40 të shek. XIX dolën ideologët e parë patriotë, të cilët shikuan te lëvizja kulturore shqiptare, te përhapja e arsimit amtare dhe te kultivimi i letërsisë shqipe me përmbajtje demokratike dhe iluministe, një mjet të fuqishëm edukativ për zhvillimin e ndërgjegjes kombëtare në masat e gjëra të popullsisë së vendit në shërbim të luftës së madhe që synonte ta

çlironte atdheun nga robëria shekullore dhe nga zgjedha e paditurisë. Në kushtet kur arsimi në gjuhën amtare ishte për shqiptarët i ndaluar si nga autoritetet qeveritare otomane ashtu dhe nga kisha fanariote greke, lëvizja për shkoUën dhe librin shqip shërbeu si pikënisje për lëvizjen kombëtare shqiptare dhe shënoi në historinë e Shqipërisë fillimet e asaj periudhe që njihet me emrin **Rilindja kombëtare shqiptare**.

Shprehësi i parë i kësaj kthese u bë patrioti revolucionar Naum Veqilharxhi.

После того, как попытки крупных землевладельцев выторговать у турок автономию Албании, условия для которой были созданы в Албании благодаря частым восстаниям, вспыхивавшим против турецких реформ, направленных к централизации власти, потерпели крах — в сороковых годах XIX века появились первые идеологи — настоящие патриоты, которые видели в албанском культурном движении, в распространении образования, в преподавании родного языка, в развитии албанской демократической литературы — могучее воспитательное средство, поднимающее национальное сознание широких трудящихся масс страны, ставящее его

на службу великой борьбе, направленной на освобождение родины от многовекового рабства и невежества. В условиях, когда в Албании обучение на родном языке было запрещено, как турецкими властями, так и греческой фанариотской церковью, движение за албанскую школу и албанский язык явилось исходным пунктом в албанском национальном движении и ознаменовало собой в истории Албании начало периода, известного под названием **Албанское национальное возрождение**.

Первым выразителем идей этого периода был патриот — революционер Наум Вечильхарджи.

Après l'échec des efforts des grands féodaux pour défendre les pachaliks autonomes qui se formèrent en Albanie et dans la vague des insurrections fréquentes qui se déclenchèrent contre les réformes centralisatrices turques, — dans les années 40 du XIXe siècle apparurent les premiers idéologues patriotes, qui virent dans le mouvement culturel albanais, dans la diffusion de l'instruction en la langue maternelle des Albanais et dans le développement de la littérature albanaise au contenu démocratique et civilisateur, un puissant moyen éducatif pour le développement de la conscience nationale parmi les larges masses de la population du pays, au service de la grande lut-

te qui avait pour but de libérer la patrie de la servitude séculaire et du joug de l'ignorance. Dans les conditions où l'enseignement de la langue maternelle était interdit pour les Albanais, aussi bien par les autorités gouvernementales ottomanes que par l'Eglise phanariote grecque, le mouvement pour l'école et le livre albanais servit de point de départ pour le mouvement national albanais et marqua dans l'histoire de l'Albanie les débuts de la période qui est connue sous le nom de **Renaissance Nationale Albanaise**.

Le premier interprète de ce tournant, ce fut le patriote révolutionnaire Naoum Veqilharджи.

After the failure of the efforts of the great feudals to defend their autonomous «pashaliks» that were set up in Albania, and through the waves of the frequent resurrections that took place against the Turkish centralizing reforms — in the 4th decade of the XIXth century — there appeared the first ideologists with patriotic feelings who saw in the Albanian cultural movements, in the outspreading of education in the mother tongue of the Albanians and in the development of Albanian literature with democratic and illuministic contents, a strong educational means for the development of the national conscience throughout the large masses of the people of the country, to the service of

the great struggle, aiming at the liberation of the Fatherland from the century — old yoke of ignorance. Under the conditions when the teaching of the mother-tongue was prohibited in Albania by the Ottoman government authorities as well as the Greek phanariote Church, the movement for the opening of Albanian schools and the publishing of Albanian books served as the starting point of the Albanian national movement and marked in the Albanian history the beginning of that period which is known under the name **The Movement of Albanian Renaissance**.

The first representative of this turn was the revolutionary patriot Naum Vekilharджи.

NAUM F. VEQILHARXHI (1797 - 1867)

Më të mirën gjë që njohu e që kuptoi njeriu... është të mësuarit... Tare lehtë mund secili të njohë lehtësimin që ka çdo farë njerzore të mësojë diturinë mbë gjuhë të vet. Djali sa do i vogël të jetë gjithë mundimin dhe veshtrësine do ta ketë sa të mësojë shenjat e të folurit domethënë shkronjat... dhe çdo libër që të marrë në dorë e këndon dhe e kupton; edhe kur të arrijë në mësimet e larta, përsëri në gjuhë të tij shpejt mer përpara; pastaj po të njohë gjuhën e tij mirë shpejt e lehtë mëson çdo gjuhë të huaj. Po përsëri nuk them për ata djem që prindërit e tyre me dëshirë i lirin a i dërgonin djemtë jashtë vendit, me shpenzime të mëdha, vetëm që të mësonin. Për ata s'them se nuk mësuat. Po kush e bente atë? Vetëm komësit... E djemtë e skamësve mbeteshin dhe mbeten si ndëkur thamë sipër.

Gjithë këto e të tjera, o djem, duke më dalë para syve të mij, më nxitin dhe më shtrënguanë që l'i hyj kësaj ndërmarrje dhe kësaj inisiative... vetëm që të bëj e të rrëfej detyrën që kisha dhe kam për vendlermin tim dhe për gjuhën time të mëmës.

Se vetëm këtë të vuri re që gjer sot, në 500 shtëpi ja gjenden, ja s'gjenden 50 veta mbare prapë që dinë të shënojnë edhe ata mbë gjuhë të huaj. E shpresoj që me të shkuar pak vjet, në 5000 shtëpi, s'them të gjenden 100 njerëz që të mos dinë në gjuhë të tyre mësim edhe ata kushedi nga ç'pakujdesi.

Naum Veqilharxhi

Naum Veqilharxhi botoi më 1844 një abetare të vogël shqip të titulluar «Evetor» dhe të shkruar me një alfabet të posaçëm të sajuar prej tij. Letra e shkruar nga Korça më 22 Prill 1845 tregon se me sa entuziazëm u prit dhe me sa shpejtësi u përhap në Shqipëri abetarja e parë shqipe. Nën nxitjen e bashkatdhetareve

të etur për dituri N. Veqilharxhi botoi në vitin 1845 një «Evetor» të ri më të plotë. Pak më vonë ai shpërndau një letër-qarkore, me të cilën i ftonte bashkatdhetarët e vet të bëheshin sa më parë të ndërgjegjshëm për kthesën drejt rrugës së lirisë dhe qytetërimit.

Hаум Вечильхарджи издал в 1844 году небольшой албанский букварь, озаглавленный «Эветор» и написанный специальным алфавитом, созданным им самим. В письме, посланном из Корчи 22 апреля 1845 года, рассказывается с каким энтузиазмом был встречен и с какой быстротой был распространен в Албании первый ал-

банский букварь. Удовлетворяя запросы своих соотечественников-патриотов, жаждущих знаний, Н. Вечильхарджи издал в 1845 году новый, более полный «Эветор». Немного позже он распространил письмо, в котором призывал своих соотечественников стать скорее на путь свободы и цивилизации.

Naoum Vequihardji publia en 1844 un petit abécédaire albanais intitulé «Evetor» et écrit suivant un alphabet spécial, conçu par lui. La lettre écrite à Kortcha le 22 avril 1845 montre avec quel enthousiasme fut accueilli et avec quelle rapidité se répandit en Albanie le premier abécédaire albanais. Sous l'impulsion

des compatriotes assoiffés de savoir, N. Vequihardji publia, en 1845, un nouvel «Evetor» plus complet. Quelques temps après il diffusa une lettre circulaire, par laquelle il invitait ses compatriotes à devenir le plus tôt possible conscients du tournant vers la voie de la liberté et de la civilisation.

Naum Vekilhardji published in 1844 a small Albanian primer titled «Evetor» written in a special alphabet worked out by him. The letter written at Korça on the 22nd of April 1845 shows with what enthusiasm this book was received and with what a rapidity it was distributed and spread throughout Albania. With the encouragement of the compatriots thirsty of

knowledge, N. Vekilhardji published in 1845 a new «Evetor» — a more complete primer. Soon after he sent out a circular-letter, with which he called on his fellow countrymen to become as soon as possible fully conscious of the turn they had made towards the road leading to liberty and civilisation.

Korçë, 22 Prill 1845

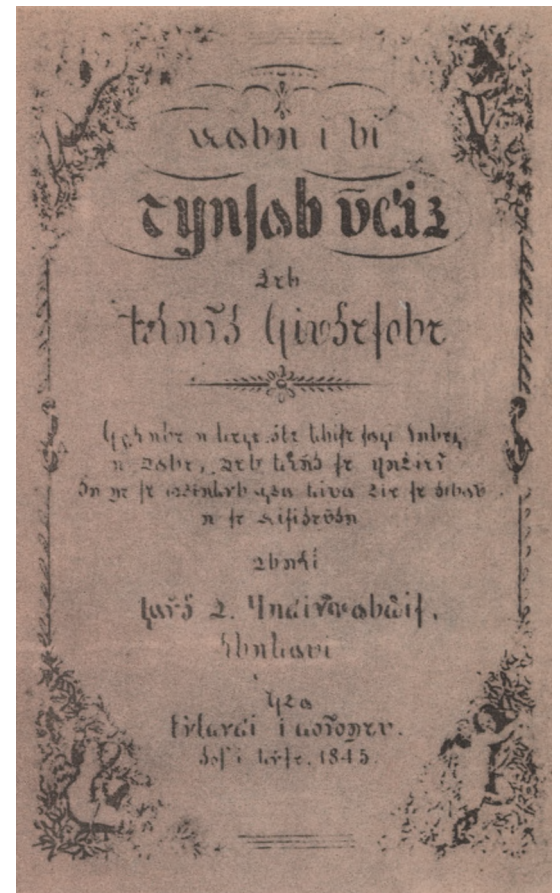
„Me përulje vëllazërore,

... morëm letrën dhe abetaret shqipe që na dërguat dhe si na shkruanit zotëria juaj bëmë shpërndarjen e tyre si këtu në Korçë e në gjithë rrethin e saj ashtu edhe në Permet e në Berat. Të gjithë i morëm me të madh gëzim e kënaqësi duke lavdëruar e hyjnizuar zotën e plotfuqishëm që ju ndihmoi mendjen të bëni në gjuhën tonë shkronja që prej kësaj shekujsh kombi ynë ka qenë privuar për të treguar historinë e tij. Tashti me këtë trimëri të guximëshme të zotërisë suaj që meriton çdo lëvdatë, kombi ynë do të numërohet me këtë iniciativë në radhën e popujve të ndritur të Evropës. Mjaft (qendruam) për atë vjet në zgjedhjen e padijes; të shpresojmë se në një kohë të shkurtër, mësimi do të shtrihet në gjithë atdheun tonë dhe në gjithë kombin tonë dhe emri i zotërisë suaj do të mbetet i pavdekur gjë në mbarim të shekujve...

Ju lutemi zotëri, në qoftë se keni abetare nga ato që na keni dërguar më parë, të na dërgoni sa më shumë sepse bashkëatdhetarët kërkojnë papushim; prej atyre abetareve kanë mësuar të lexojnë e të shkruajnë duke hapur edhe korespondencë me letra sikur ato të ishin burim mrekullie...

Thomas Paskali dhe të tjerë
nga qyteti Korçë i Shqipërisë

(Originali greqisht)

Abetarja e Naum Veqilharxhit me titull "Fare i ri Evëtor Shqip për djelm nismëtores" botuar më 1845.

„Atdhetarë!...

Duke parë përparimin e disa kombeve të sotshëm dhe gjendjen tonë të tanishme, jo vetëm nuk duhet të humbasim shpresën, por duhet të mbushemi me hov dhe guxim. Le të hedhim farën e mirë dhe me siguri natyra e shenjtë e ngjorjeve do të ndihmojë për gjallërimin, mbirjen dhe rritjen e saj, pemët e bukura dhe shumë të ëmbël të së cilës do të korrë pa dyshim brezi i ardhëshëm që do të bekojë ata bujq dhe ata mbjellës të mirë...

Ka ardhur koha që t'i mbyllim veshët përpara atyre, të cilët me pretekstin e dashamirësisë dhe të maskave të tjera të panumurto, paraqiten dhe na këshillojnë të kundërtën, gjëja për të mirën tonë, kurse qëllimi i tyre kryesor është të na mbojnë përgjithënjë në mjerim, që kështu të na përdorin si të duan, si gjë tani. Ka ardhur koha t'i flakim të gjitha paragjykimet e vjetëruara, ka ardhur koha të çohemi dhe të mendojmë më me pjekuri dhe më me guxim, të këmbëjmë udhë duke marrë këtoje e tutje si shëmbëll kombet e përparuara të botës. Dhe kështu një ditë edhe ne, me vullnetin e zotit, shpresoj të rreshtohemi në sërën e kombeve të qytetëruara. Duke synuar këtu, le të shkojmë përpara me ballë hapur me guxim, me durim dhe me këmbëngulje.

Naum Veqilharxhi

(Originali greqisht)

Në vitet 30 dhe 40 të shek. XIX, në të katër anët e Shqipërisë shpërthyen kryengritje të armatosura kundra reformave centralizuese turke dhe në mënyrë të veçantë kundra peshës së taksave të reja dhe shërbimit të detyrueshëm ushtarak. Por ndërkohë, në gjirin e këtyre kryengritjeve filluan të depërtonin, ndonse në formë të zbehtë, edhe kërkesat fillestare kombëtare. Këto kërkesa u dukën sidomos në kryengritjen fshatare të vitit 1847, e cila mori për-

В 30-40 годы XIX века по всей Албании вспыхнули вооруженные восстания против турецких реформ, направленных на централизацию власти, и в особенности против бремени новых налогов и обязательной воинской повинности. В это время, среди участников восстаний стали распространяться, хотя и слабо, первые идеи национального освобождения. Эти идеи особенно широко распространились во время восстания 1847 го-

Dans les années 30 et 40 du XIXe siècle, dans les quatre coins de l'Albanie se déclenchèrent des insurrections armées contre les réformes centralisatrices turques et, en particulier, contre le lourd fardeau des nouveaux impôts et du service militaire obligatoire. Mais, entre temps, au sein de ces insurrections commencèrent à pénétrer aussi, bien qu'encore pâles, les revendications nationales préliminaires. Ces revendications apparurent surtout dans l'in-

During the third and fourth decades of the XIX century there burst out armed insurrections throughout Albania against the Turkish centralizing reforms, and especially against the burden of the new taxes imposed and against the obligatory military service. But, at the same time and within the bosom of these insurrections, though in a pale form, there started to penetrate, the preliminary national rivendications. These rivendications came forth especially

pjestime të mëdha në dy zona të Shqipërisë së Jugut — në qarkun e Gjirokastrës nën udhëheqjen e Zenel Gjolekës dhe në atë të Beratit nën drejtimin e Rapo Hekalit. Kryengritja e madhe e vitit 1847 la gjurmë të thella në kujtesën popullore. Një përshkrim të shkurtër të saj na e jep kronisti i Janinës Panajot Aravantinos në veprën e vet **Kronografia e Epirit** (1856).

да, которое приняло большие размеры в двух районах Южной Албании — в области Гирокастры под руководством Зенеля Джолеки и в районе Берати под руководством Рапо Хекали. Крупное восстание 1847 года оставило глубокий след в памяти народа. Краткое описание этого восстания мы находим у историка Янины Панаета Аравантиноса в его произведении **Хронография Эпира** (1856 год).

surrection paysanne de l'année 1847, qui assumait de grandes proportions dans deux zones de l'Albanie du Sud: dans la région de Gjirokastra sous la conduite de Zenel Guolëka et dans celle de Bërati sous la conduite de Rapo Hekali. La grande insurrection de l'année 1847 laissa de profondes traces dans l'esprit du peuple. Une brève description nous en est donnée par le chroniqueur de Yanina, Panayot Aravantinos, dans son ouvrage **Chronologie de l'Épire** (1856).

in the peasantry resurrection of the year 1847, which assumed great proportions in two zones of Southern Albania: in the Gjirokastra region led by Zenel Gjoleka and in that of Berati led by Rapo Hekali. The great insurrection of the year 1847 left deep traces in the memory of the people. A short description of it has been given to us by the chronicler of Janina, Panajot Aravantinos, in his work «**Chronologie de l'Épire**» (1856).

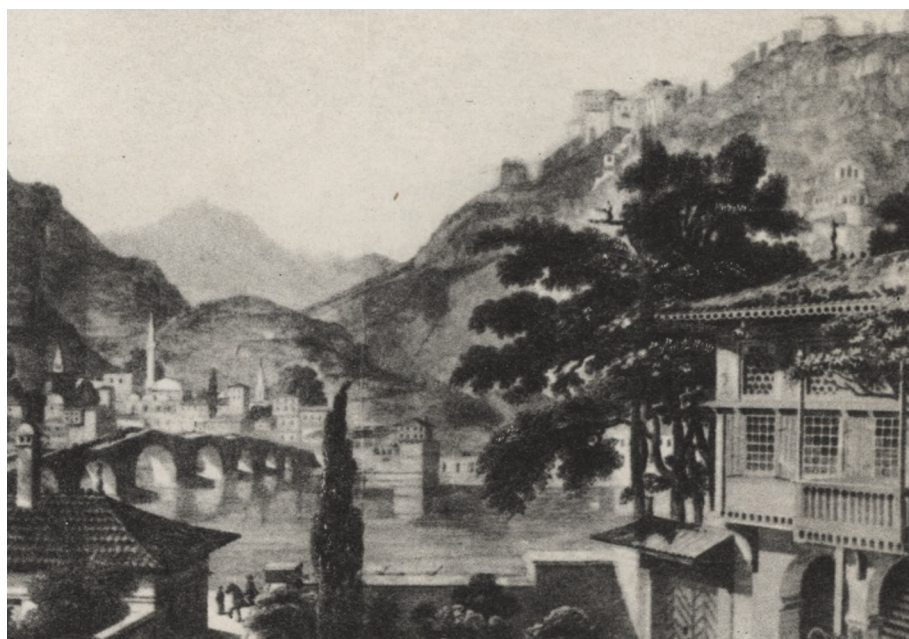
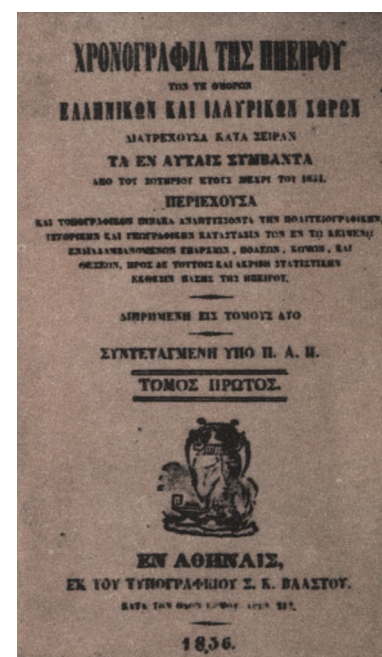

Gjinokastra — kuadër e piktorit anglez Ed. Lir (1851)

"... Lëvizja e parë e kryengritjes u bë në Kurvelesh, nga ku Gjoleka i pasuar prej 200 labësb, në fillim të Qershorit, përzuri xhelepçinjtë dhe së bashku me 300 luftëtarë u drejtua për Delvinë duke lajtinëruar se vinte në emër të banorëve të Kurveleshit dhe se kërkonte nga administrata heqjen e taksave të ndryshme për shkak të skamjes së madhe prej së cilës vuante populli. Kjo lëvizje në fillim në Janinë u kujtua si pa rëndësi, por dita ditës merrte karakter me serioz dhe jepeshin fakte se me atë lëvizje qenë lidhur gadi tërë shqiptarët e krahinave të Epirit. Brenda pak ditëve u muar vesh në administratën qendrore të Epirit se shqiptarët e rrethit të Beratit nën udheheqjen e Rapo Hekalit nga Myzeqeja ngritën krye kundër Hysen Pashë Vrionit, sundimtar i asaj nahije, dhe duke u grumbulluar deri në një mijë veta hynë në qytetin e Beratit, dhe detyruan një batalion ushtarësh të rregullt të mbyllen në kala..."

Hysen Pasha me pasonjësit e tij dhe ushtri të rregulltë, sulmoi trimërisht kundër kryengritësve të Rapo Hekalit që qenë në Berat dhe u bëri kërdi të madhe. Po në një ndeshje të dytë ata kapën Isuf Bej Vrionin, vëllanë e Hysen Pashes dhe e vranë me lebeti dhe kryengritësit qyshë ahëre shtuan urrëjtjen kundër shtëpisë së Vrionasve si shtëpi që punon në dëm të kombësisë dhe u basbkuan beratasis e tepelenasis dhe hynë në qytet dhe rrethuan ushtarët e mbretit në kala..."

P. Aravantinos

Berati — kuadër e piktorit Th. Hjugs

Mjaft shkrimtarë e publicistë të huaj, që nuk e njihnin Shqipërinë, panë te kryengritjet shqiptare të shek. XIX vetëm rebelime të thjeshta lokale të frymëzuara vetëm nga kërkesat e ditës pa ndonjë synim të qartë politik. Por nga ana tjetër pati edhe shkrimtarë që panë

te këto lëvizje fillimet e zgjimit kombëtar. Njeri prej tyre, Vincenzo Dorsa, nga arbëreshët e Italisë, vuri re qysh në vitin 1847, se këto lëvizje lajmëronin fillimet e rilindjes kombëtare shqiptare.

Mногие иностранные писатели и публицисты, не знакомые с условиями Албании, рассматривали албанские восстания XIX века как простые волнения, носившие местный характер, вызванные только требованиями момента, не имевшие какой-либо ясной политической цели. Однако нашлись писатели, которые видели

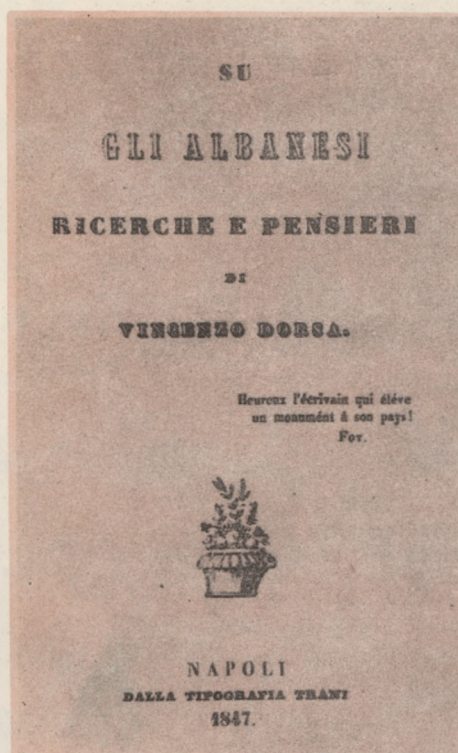
в этих волнениях начало национального пробуждения. Одним из них был Винченцо Дорса, по происхождению арбреш Италии, который отметил еще в 1847 году, что эти волнения возвестили о начале албанского национального возрождения.

Plusieurs écrivains et publicistes étrangers, qui ne connaissaient pas l'Albanie ne virent dans les insurrections albanaises du XIXe siècle que de simples rébellions locales, inspirées seulement par les exigences du jour, sans aucune visée politique claire. Mais, par ailleurs, il y eut aussi des écrivains qui aperçu-

rent dans ces mouvements les débuts de l'éveil national. L'un d'entre eux, Vincenzo Dorsa, un Arbresh ou Albanais d'Italie, remarqua, dès l'année 1847, que ces mouvements annonçaient les débuts de la renaissance nationale albanaise.

Many foreign writers and publicists, that knew nothing about Albania, saw in the Albanian uprisings of the XIXth century only simple local rebellions inspired only by the daily exigencies, without any political perspective. But there were writers also that saw in these

movements the beginnings of the national awakening. One of these, Vincenzo Dorsa, an «Arbëresh» or Albanian of Italy, noticed since the year 1847, that these movements announced the birth of the Albanian national renaissance.

"Dashuria e shqiptarëve për kombin e tyre është shumë e fuqishme
astu sic ndodh te popujt që krenohen për traditat e vjetra dhe për të
salmen e shquar... Kombi (shqiptar) pra mund të shprehë një shtet
i përbërës dhe i qëndrueshëm sa edhe kombet e tjerë të Evropës. Ka
mjaft elemente që e bëjnë të sigurtë për këtë konditë të së ardhmes.

Por a do ta durojë tashmë gjendjen fatkeqe dhe të vrazhdët të
despotit otoman? Shqipëria, provincë luftorake dhe e vendosur shumë
me tepër se sa fqinjët e saj... mund të mendohet se gjendet në çastin
kur orvatet të bëjë luftën e fundit dhe të rilindë. Ajo beson se kjo ditë
është e afërt, dhe besimi i vë në lëvizje asaj shpirtin për t'i arri-
tur asaj dite. Ajo nuk flet vetëm për rilindje dhe nga kjo vinë kërcë-
nimet e vazhdueshme, inkursionet, rebelimet, mosbindjet ndaj ligjeve
bashkimit e shpeshita nën flamurin e një kryelari dhe tërheqja e
vemendjes që ato i bëjnë Portës. Në këto fakte unë lexoj përgati-
tjet e fatit të afërt dhe agimin e ditës së kthjellët që do të
vijë pas saj." (faqe 167-168).

Të shkruash historinë e Shqipërisë është të japësh çelsin
e mjaft mistereve që paraqesin akoma marrëdhëniet recipro-
ke midis gjuhëve dhe popujve të Orientit evropian; por cili tje-
tër përveç një vëndës mund ta shkruajë këtë histori? Për
ne përëndimorët një fakt i vetëm del në mënyrë të qartë
nga kaosi i anoleve shqiptare: që në të gjithë kohërat popu-
lli shqiptar duket se është destinuar të formojë rrugën e fun-
dit të lirive greko-sllave. Është ai që u rezistoi romakëve më
tepër se të tjerët; i sulmuar përpara grekëve, ai u thye më
vonë se këta. Asnjëherë ai nuk u fut plotësisht në zgjedhën
e sulltanëve. Kur dinakëria otomane atë e çorganizoi, ai
derdhi në luftë gjithë energjinë e tij dhe në fushat e betejës
ai u bë shumë herë tmeri i lindjes dhe i përëndimit. (f. 189)

CYPRIEN ROBERT
"Les slaves de Turquie" 1852

Përpjekjet e shqiptarëve për të fituar të drejtat e tyre kombëtare tërhoqën simpatinë e mjaft personaliteteve të botës kulturele dhe politike evropiane. Në rradhët e tyre shquhet «Zonja e Madhe» siç e quanin rilindasit princeshën rumune me origjinë të largët shqiptare, Helena Gjikhën, të njohur në fushën e shkri-

meve me pseudonimin Dora D'Istria, autore e një vargu të gjatë veprash, disa nga të cilat u kushtohen shqiptarëve — si dhe demokrati i madh italian Xhuzepe Garibaldi, i cili, sikurse e thotë vetë në letrën drejtuar me 1866 Dora D'Istria, ishte i gatëshëm të merrte pjesë edhe në luftën çlirimtare të popullit shqiptar.

Стремления албанцев завоевать свои национальные права вызвали симпатию у многих выдающихся политических и культурных деятелей Европы. Среди них особенно следует отметить «Великую Госпожу», как называли представители албанского возрождения румынскую принцессу, дальними предками которой были албанцы, Хелену Джиху, известную в литературе под

псевдонимом Дора д'Истрия, автора целого ряда произведений, многие из которых посвящены албанцам, а также великого итальянского демократа Джузеппе Гарибальди, который, как он сам писал в своем письме к Доре д'Истрия, готов был принять участие в освободительной борьбе албанского народа.

Les efforts des Albanais pour conquérir leurs droits nationaux gagnèrent la sympathie de beaucoup de personnalités du monde culturel et politique européen. Dans leurs rangs se fit remarquer «La Grande Dame», nom que les pionniers de la Renaissance albanaise avaient appliqué à la princesse roumaine d'origine albanaise lointaine Hélène Ghika, connue

dans le domaine littéraire sous le pseudonyme de Dora d'Istria, auteur d'une longue série d'ouvrages, dont quelques uns sont consacrés aux Albanais, — ainsi que le grand démocrate italien Giuseppe Garibaldi, qui, comme il le dit lui-même dans sa lettre adressée à Dora d'Istria, en 1866, était disposé à prendre part même à la lutte de libération du peuple albanais.

The efforts of the Albanians to gain their national rights won the sympathy of many personalities of the cultural and political world of Europe. In their ranks prominent is «The Great Lady», as the Roumanian princess of old Albanian origin Helena Ghika was called by the renaissance Albanians, known in the field of lite-

rature under the pseudonym of Dora d'Istria, author of a long list of works, some of which dedicated to the Albanians, — and the great Italian democrat Giuseppe Garibaldi, who, as he himself wrote in 1866 in a letter addressed to Dora d'Istria, was ready to participate in the liberation war of the Albanian people.

"Me genë se Shqipëria nuk ka mundur të formojë një si Rumania dhe Serbia, një qeveri vendase, nuk është e rallë të takosh njerëz të cilët mendojnë se kombësia shqiptare humbi së bashku me Skënderbeun dhe se emri Shqipëri nuk është gjë tjetër veçse një "shprehje gjeografike". Do të ishte një rast mjaft i veçantë që një popull që ka ditur t'i rezistojë centralizimit romak, më vonë centralizimit bizantin dhe të cilit corët e fugishëm të Sërbisë kanë genë të detyruar t'i njohin jetesën e veçantë, të mos ketë mundur të gendrojë nën sundimin e sulltanëve, të cilët deri në ditët tona kanë patur me tepër telash t'i nënshtrojnë kombësitë dhe jo t'i shkrinin në kombësinë otomane. Faktet provojnë se shqiptarët jo vetëm kanë kundërshtuar kundër asimilimit me një rezistencë pozitive por nuk kanë lënë t'u kalojë asnjë rast për të pohuar se ata e shikonin Turqinë vetëm e vetëm si një fuqi suzerane se ata shtrëngoheshin të ishin vasalë por me asnjë qmim nuk kanë prunuar të ktheheshin në të nënshtroar."

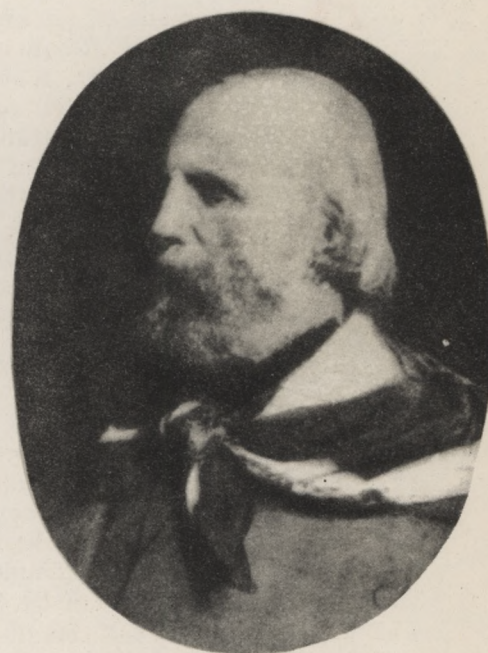
Dora D'Istria

HELENA CJIKA (DORA D' ISTRIA)

"Çështja e shqiptarëve është gjithashtu çështja ime. Do t'isha sigurisht i lumtur sikur të përdornja jetën time që më ka mbetur për këtë popull trim. Diplomacia evropiane që merret me çështjen e lindjes nuk dëshiron kryengritje; por sikur kjo të ngjasë, diplomacia do t'i pranojë jo vetëm faktet e kryera, por nën presionin e opinionit botëror, ajo do t'i favorizojë..."

Xhuzepe Garibaldi

XHUZEPE GARIBALDI

Në një kohë kur armiqtë e Shqipërisë deklarorin se Shqiptarët nuk formonin një kombësi më vehte, nuk kishin një jetë kulturole të veçantë dhe për pasojë nuk kishin një konstitution shpirtëror të përbashkët, Zef Jubani, Thimi Mitko dhe Jeronim De Rada, grumbullorin thesaret e paçmueshme të letërsisë popullore shqiptare të trashëguar nga shekujt e kaluar dhe duke i botuar në veprat e tyre provonin se shqiptarët, me gjithë sun-

dimin e gjatë dhe obskurantist turk, kishin ruajtur dhe zhvilluar jo vetëm aftësinë për të luftuar me krenari ndaj armikut, por edhe për të krijuar vargje të mrekullueshme artistike, me ton epik apo lirik, vargje të cilat nga njera anë spikasin virtutet e burrërisë e të fisnikërisë, të besës e të trimërisë, nga ana tjetër ndjenjat më të holla të dashurisë e të gëzimit, të respektit e të humanizmit.

Bto время, когда враги Албании заявляли, что албанцы не представляют самостоятельной нации, не имеют своей культуры и, следовательно, не имеют духовного единства, Зеф Юбани, Тими Митко и Иероним де Рада собирали бесценные сокровища албанской народной литературы, ведущей свое начало из глубины веков, публикуя их в своих произведениях, они доказали, что албанцы, несмотря на длительное, реакционное ту-

рецкое господство, сохранили и развили дальше не только способность героически бороться с врагом но и способность создавать замечательные художественные произведения, лирического или эпического характера, стихотворения, в которых, с одной стороны, видны черты мужества и благородства, верности и смелости албанского народа, а, с другой стороны, в них звучат чувства любви, радости и гуманизма.

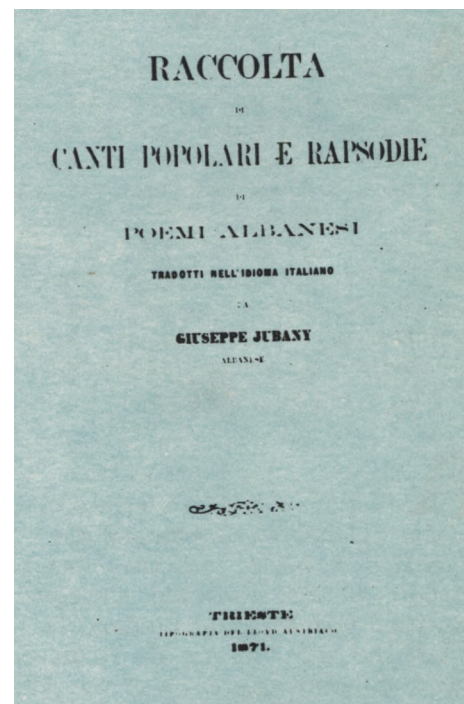
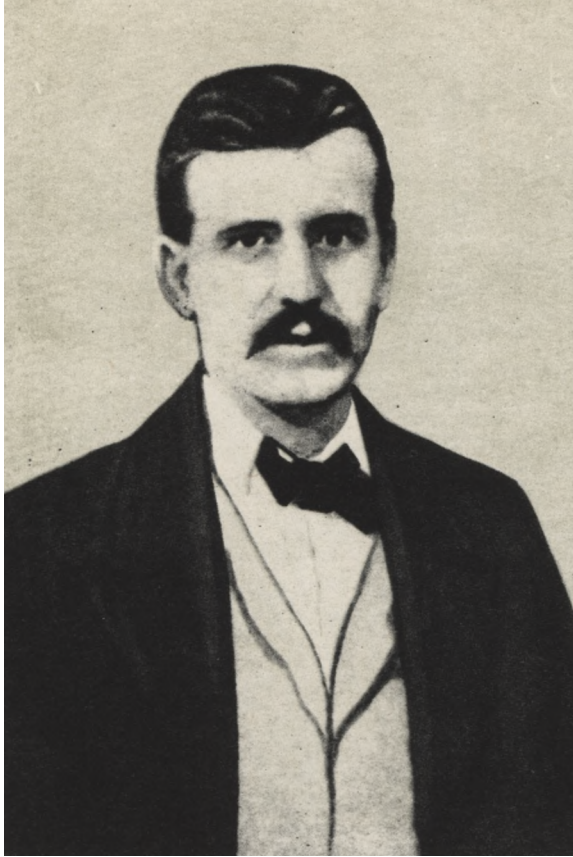
Aun moment où les ennemis de l'Albanie déclaraient que les Albanais ne représentaient pas une nation à part, n'avaient pas une vie culturelle particulière et que, par conséquent, n'avaient pas une constitution spirituelle commune, Zef Yubani, Thimi Mitko et Jeronim De Rada recueillaient les trésors inappréciables de la littérature populaire albanaise, hérités des siècles passés et, en les publiant, dans leurs oeuvres, prouvaient que les Albanais, malgré la domination turque longue et obscurantiste

avaient conservé et développé non seulement la capacité de lutter fièrement contre l'ennemi, mais aussi celle de créer des vers artistiques merveilleux, soit épiques, soit lyriques, des poésies dans lesquelles étaient mis en lumière, d'une part, les vertus du courage et de la noblesse, du respect de la parole donnée et de la vaillance et d'autre part, les sentiments les plus fins de l'amour et de la joie, du respect et de l'humanisme.

At a time when the enemies of Albania were declaring that the Albanians did not constitute a nation in itself, that they had no particular culture of their own and consequently had no spiritual formation in common, Zef Jubani, Thimi Mitko and Jeronim De Rada, compiled the most valuable treasures of the Albanian popular literature, heritage of the past centuries, and publishing them in their works proved out that the Albanians, notwithstanding the long

obscurantist turkish rule, had preserved and developed not only their ability to fight with dignity their enemies, but also to create marvellous artistic verses, with epic or lyric tone, poems which, on one side, set forth the virtues of courage and nobleness of the «besa» (pledge of honor) and valour and, on the other side, the most refined feelings of love and joy, of respect and humanism.

ZEF NDOKILIA JUBANI (1818-1880)

Thimi Mitkua i dha lëvizjes kombëtare jo vetëm veprën e tij të vyer «Bleta Shqiptare» por edhe gjithë energjinë e tij si ideolog dhe

si aktivist i palodhur në dobi të çështjes shqiptare.

Timi Mitko известен не только тем, что дал национальному движению свое ценное произведение «Албанская пчела», но и тем, что отдал этому делу всю свою

энергию, будучи его идеологом и активным борцом за свободу Албании.

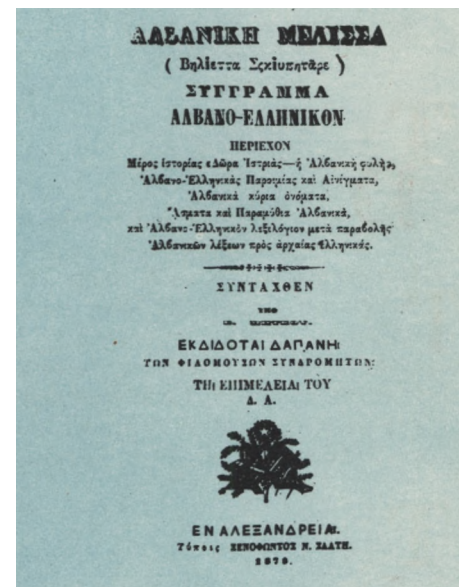
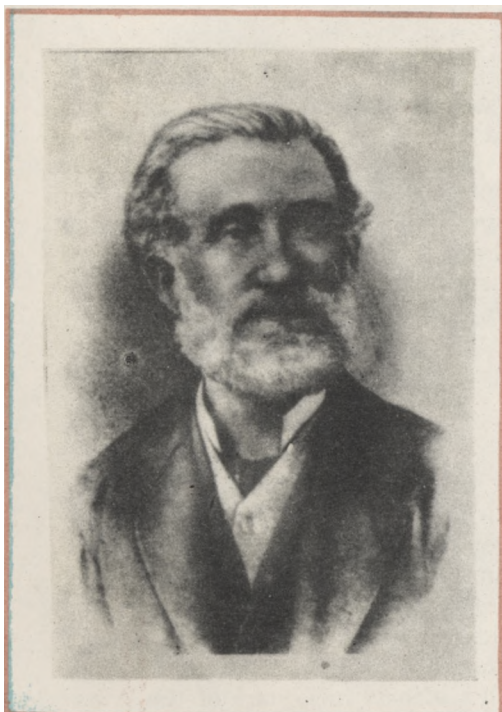
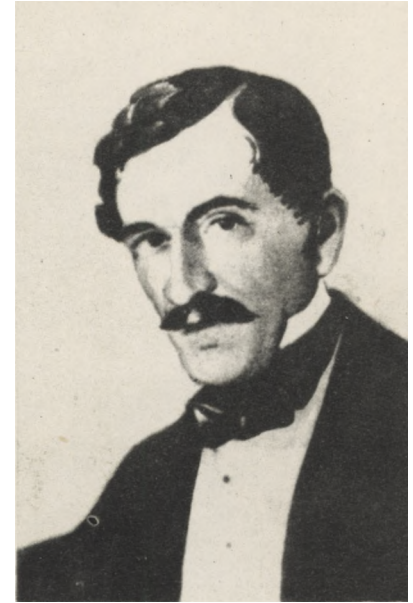
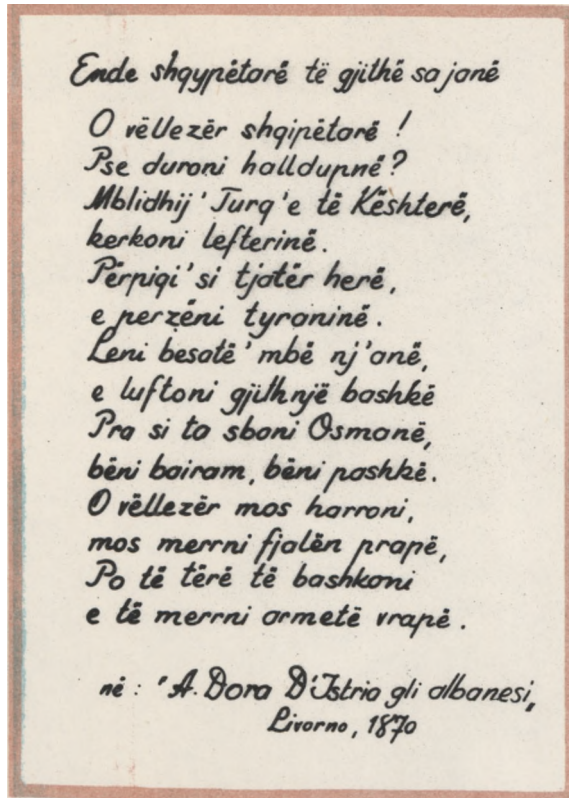
Thimi Mitko a donné au mouvement national non seulement son oeuvre précieuse «L'Abeille Albanaise», mais aussi toute son

énergie en tant qu' idéologue et militant infatigable au profit de la cause albanaise.

Thimi Mitko gave to the national movement not only his precious work «Bleta Shqiptare» («The Albanian Bee») but he dedicated also all

his energy as an ideologist and tireless activist in favour of the Albanian question.

THIMI MITKO (1820-1890)

Vepra e Thimi Mitkos
 "Bleta Shqiptare"

Në luftën e tyre për çështjen kombëtare, patriotëve shqiptarë u erdhën në ndihmë vëllezërit arbëreshë, të cilët ndonse ishin larguar nga Shqipëria qysh në shek XV, e ruanin gjithënjë të gjallë gjuhën, zakonet, fenë dhe dashurinë për atdheun e tyre të dikurshëm. Për këtë arsye, krahas luftës për çlirimin e Italisë së Jugut nga ti-

rania e Burbonëve, shumë arbëreshë e vunë pendën në shërbim të çështjes kombëtare shqiptare dhe nxorrën nga duart e tyre vepra letrare, studime historike, shkrime publicistike dhe traktate politike kushtuar Shqipërisë. Një nga luftëtarët më të shquar arbëreshë që i vuri të gjitha përpjekjet e tij në dobi të çështjes shqiptare ishte Jeronim De Rada.

Bорьбе за национальное дело албанским патриотам помогали их братья арбреши, которые хотя и покинули Албанию еще в XV веке, все же еще сохранили албанский язык, обычаи, религию и любовь к своей бывшей родине. Поэтому, наряду с борьбой за освобождение Южной Италии от тирании бурбонов, многие арбреши поставили свое перо на службу албанско-

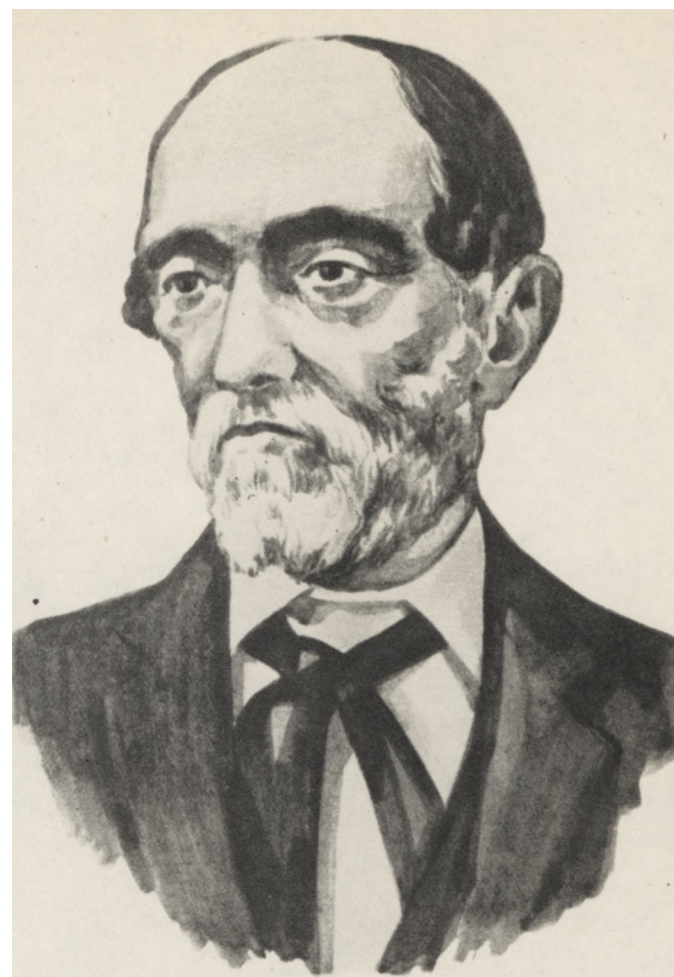
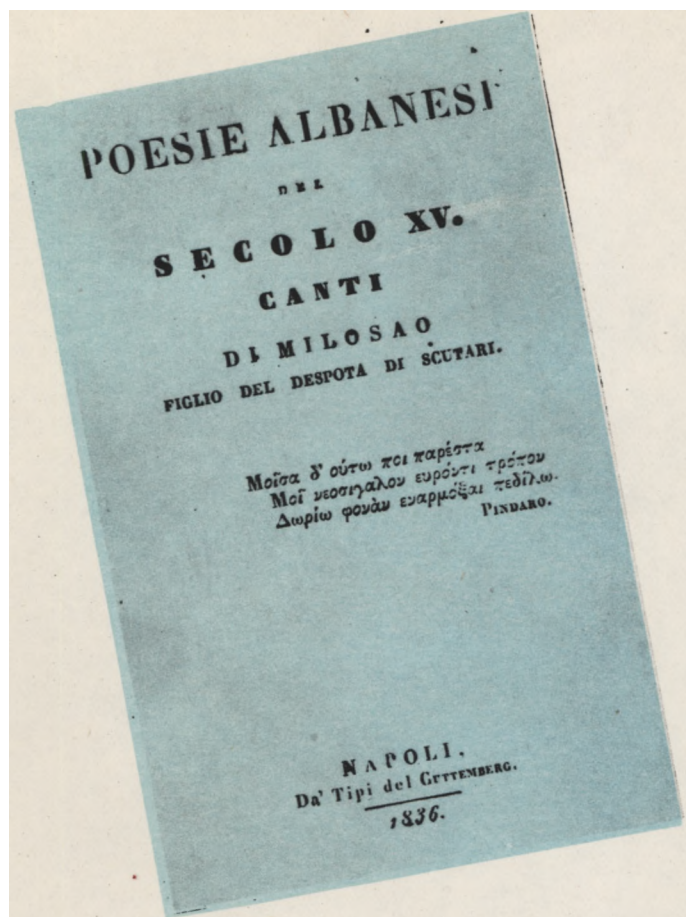
му национальному возрождению. Они издавали художественные произведения, исторические ученые записки, публицистические очерки и политические произведения, посвященные Албании. Одним из наиболее выдающихся борцов-арбрешей, который отдал всю свою энергию для пользы Албании, был Иероним де Рада.

Dans leur lutte pour la cause nationale, les patriotes albanais ont été aidés par leurs frères arbreshes, qui, bien qu'ayant émigré d'Albanie depuis le XVe siècle, conservaient toujours vivants leur langue, leurs us et coutumes, leur religion et l'amour pour leur patrie de naguère. C'est précisément pour cette raison que, tout en luttant pour la libération de l'Italie du Sud de la tyrannie des Bourbon,

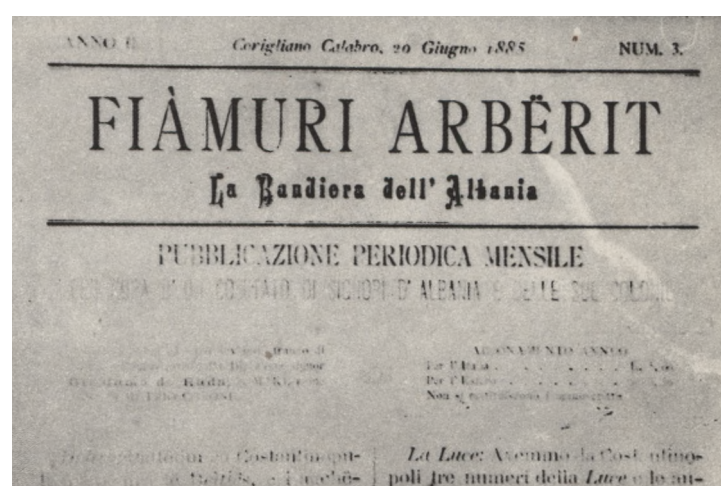
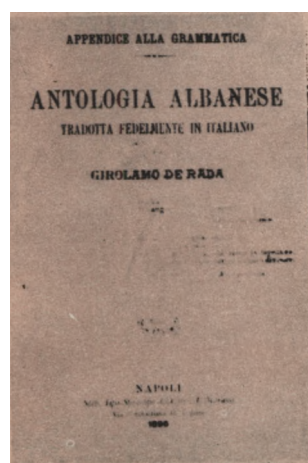
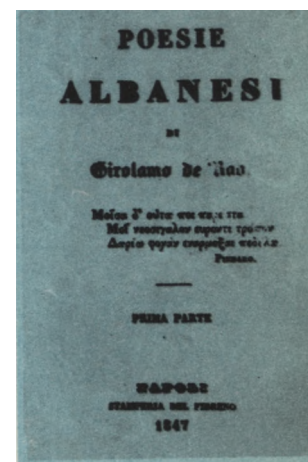
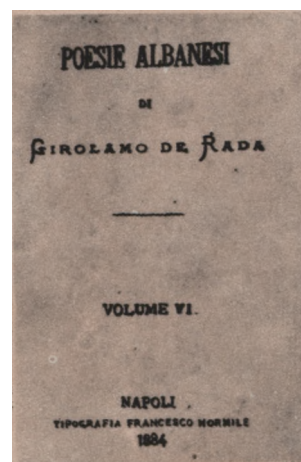
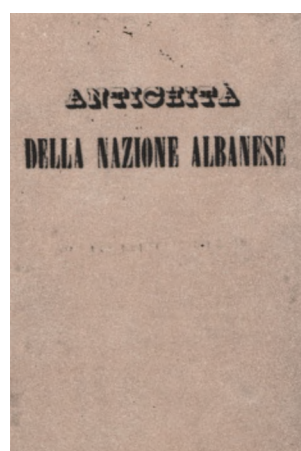
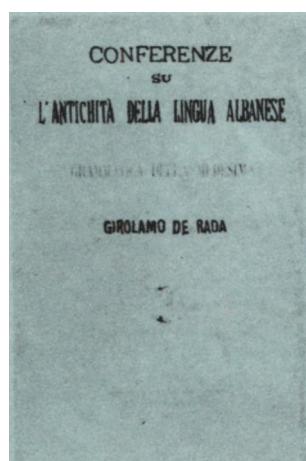
beaucoup d'Arbreshes ont mis leur plume au service de la cause nationale albanaise et créé des oeuvres littéraires, des études historiques, des écrits publicistiques et des ouvrages politiques consacrés à l'Albanie. L'un des combattants arbreshes les plus éminents qui a déployé tous ses efforts au profit de la cause albanaise était Jeronim De Rada.

In the struggle for the national cause, the Albanian patriots had the support and aid of their Arbresh brothers, who, although they had emigrated from Albania since the XVth century, preserved as vivid as ever the language, the customs and the love for their country of origin. And it was precisely for this reason that during the struggle for the liberation of South-

ern Italy from the Bourbon yoke, many Arbreshes put their pens to the service of the Albanian national cause and created literary works, historical studies, publicistic writings and political treaties consecrated to Albania. One of the most prominent Arbresh combatants, that employed all his efforts in favour of the Albanian cause, was Jeronim De Rada.

JERONIM DE RADA (1814- 1903)

KOSTANDIN KRISTOFORIDHI
(1831-1895)

Në një kohë kur shkrimi i shqipes ishte i ndaluar të mësohej në shkollat e Shqipërisë dhe përdorimi i tij në institucionet fetare të vendit konsiderohej sakrilegj — Konstandin Kristoforidhi iu përvesh përkthimit të librave kishtare, të cilat u botuan nga Shoqëria Bib-

Вто время, когда обучение детей албанскому языку в албанских школах было запрещено, а служба на албанском языке в церквях считалась грехом, Константин Кристофориди начал перевод церковных книг, изданных английским библейским обществом. Этими пе-

Al'époque où il était interdit d'enseigner l'écriture albanaise dans les écoles de l'Albanie et où l'on qualifiait de sacrilège son utilisation dans les institutions religieuses du pays, Konstantin Kristophoridhi entreprit la traduction des livres saints, qui publiés par la So-

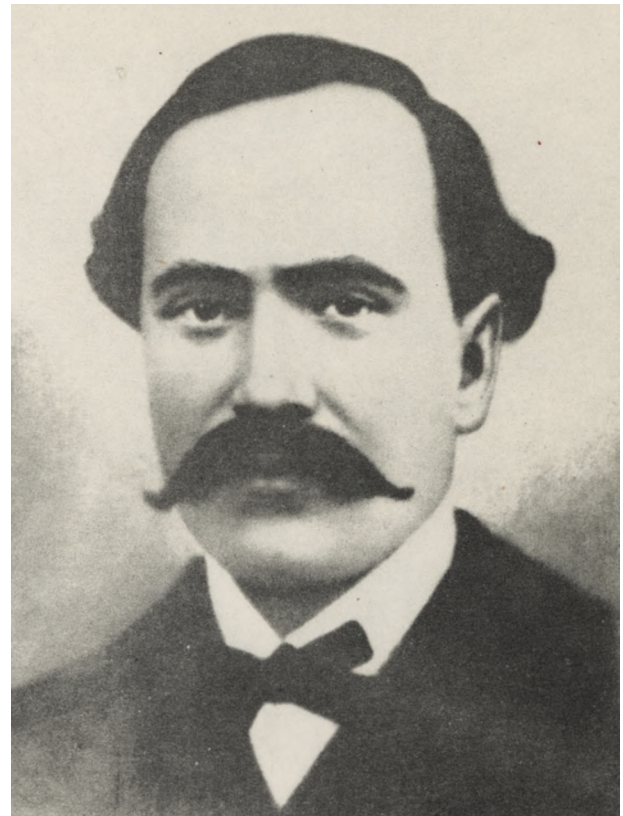
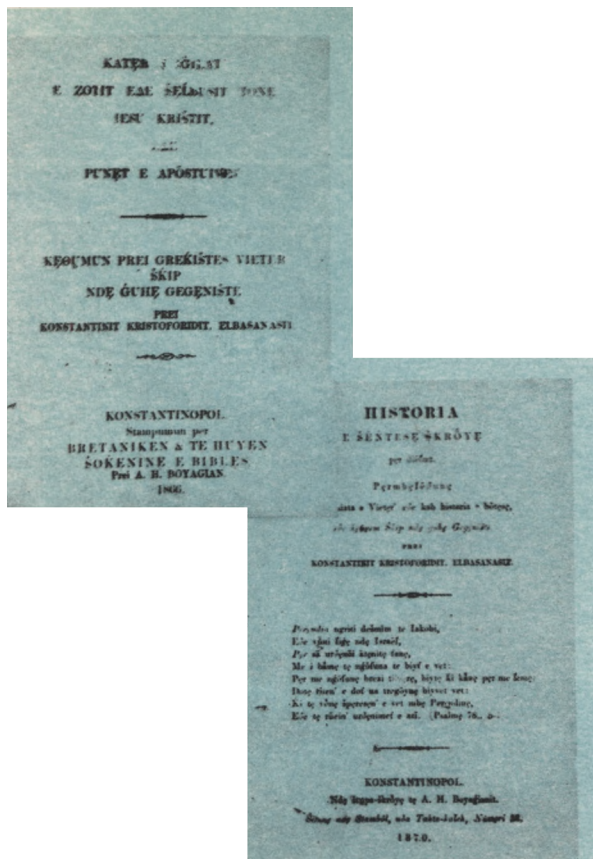
At a time when the writing in the Albanian language was prohibited to be taught in the schools of Albania and its use in the religious institutions of the country was considered a sacrilege — Konstandin Kristoforidhi set himself to translating the church books, which were published by the English Biblical

like Angleze. Me këto përkthime dhe pastaj me shkrimet e tij origjinale, dhe sidomos me **Fjalorin e Gjuhës Shqipe**, që është vepra e tij kryesore, K. Kristoforidhi, lëroi rrugën për formimin e një gjuhe letrare shqipe.

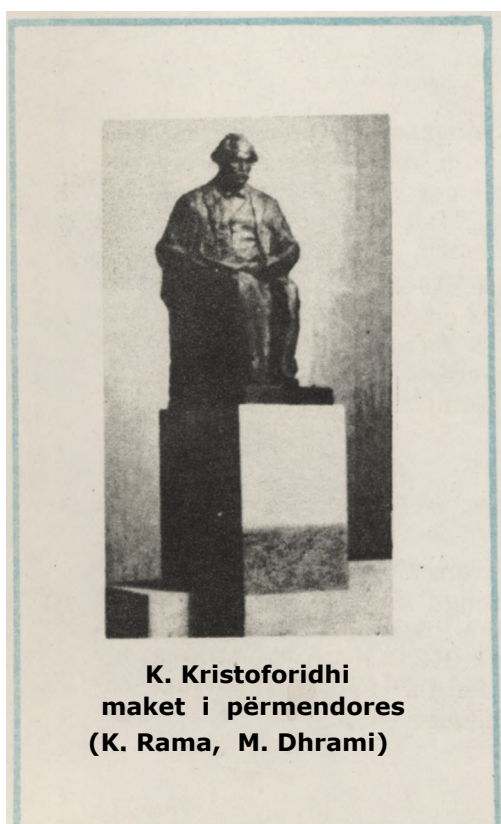
реводами и позднее своими оригинальными произведениями и, особенно, своим главным произведением **Словарем албанского языка** К. Кристофориди положил начало созданию албанского литературного языка.

ciété Biblique Anglaise. Avec ces traductions et ensuite avec ses écrits originaux, surtout avec son **Dictionnaire de la Langue Albanaise**, qui est sa principale oeuvre, C. Kristophoridhi a frayé la voie pour la formation d'une langue littéraire albanaise.

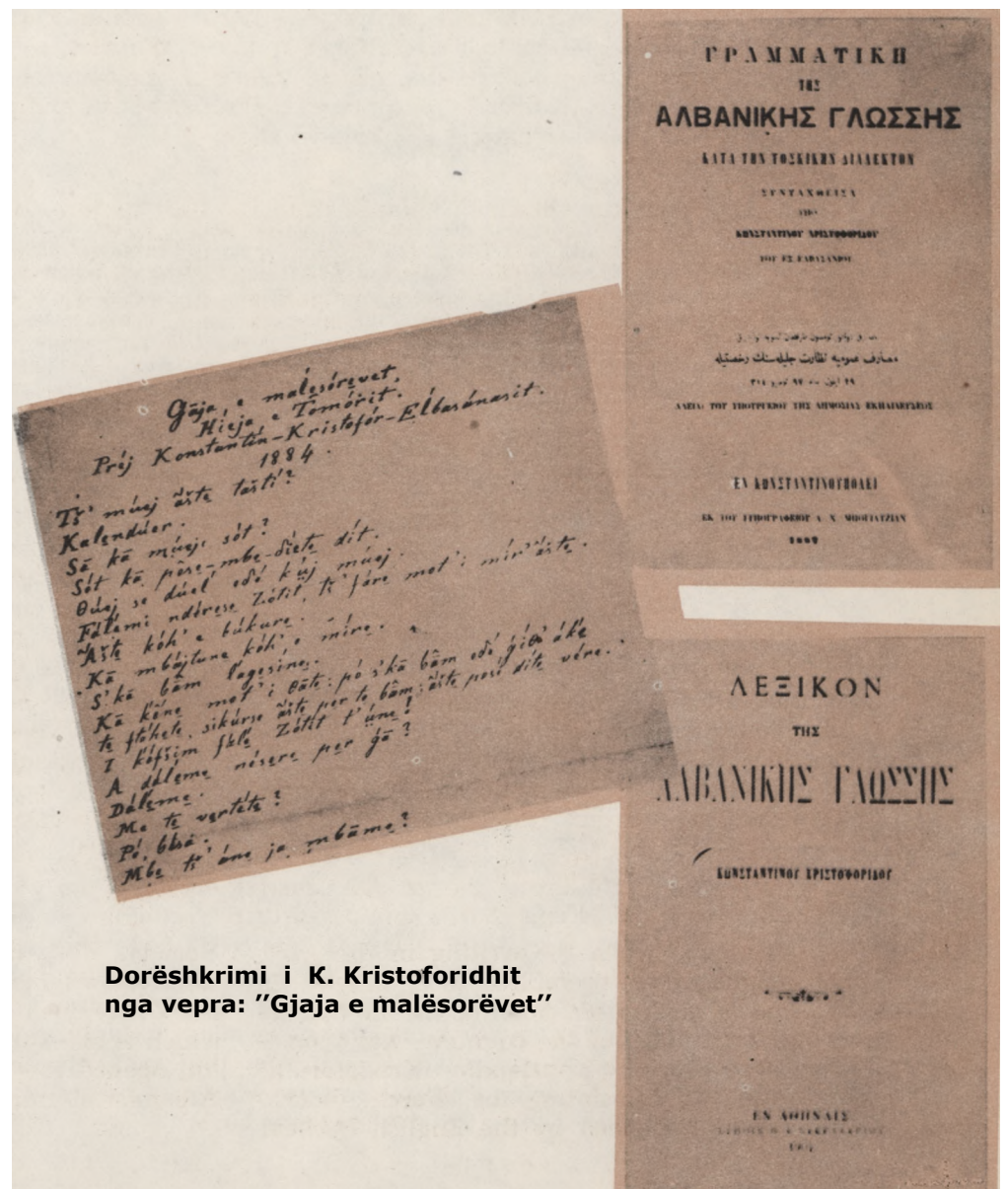
Society. With these translations and later on with his original writings, and especially with his **Dictionary of the Albanian Language**, which is his main work, Konstandin Kristoforidhi opened the road for the formation of the Albanian literary language.

KOSTANDIN KRISTOFORIDHI

K. Kristoforidhi
maket i përmendores
(K. Rama, M. Dhrami)

Dorëshkrimi i K. Kristoforidhit
nga vepra: "Gjaja e malësorëvet"

Pasi dështuan përpjekjet e bëra në vitet 1864 dhe 1867, një grup patriotësh shqiptarë (K. Kristoforidhi, P. Vasa, J. Vreto, H. Tahsini, I. Qemali, S. Toptani, S. Frashëri, I. Themo, etj.), bënë në vitet 1870-1871 përpjekje të tjera në Stamboll për të caktuar një alfabet të përbashkët për gjuhën shqipe dhe për të themeluar një Shoqëri Kulturele Shqiptare, qëllimi i së cilës do të ishte ngritja e shkollave shqip-

После неудачных попыток создания албанского алфавита, предпринятых в 1864 и 1867 годах, группа албанских патриотов (К. Кристофориди, П. Васа, И. Вreto, Х. Тахсини, И. Чемали, С. Топтани, С. Фрашери, И. Темо и другие) предприняла в 1870-1871 годах в Стамбуле новые попытки создать единый алфавит албанского языка и организовать Албанское культурное общество, целью ко-

Les efforts déployés dans les années 1864 et 1867 ayant échoué, un groupe de patriotes albanais (K. Kristoforidhi, P. Vassa, Y. Vréto, Hodja Tahsini, I. Qemali, S. Toptani, S. Frashëri, I. Themo, etc.) menèrent en 1870-1871 de nouveaux efforts à Istanbul, afin de mettre à point un nouvel alphabet commun de la langue albanaise et de fonder une Société Culturelle Albanaise, dont le but devait être de

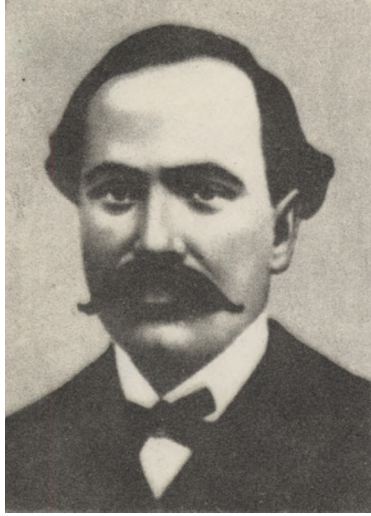
After the failure of the struggles carried on in the years 1864 and 1867, a group of Albanian patriots (K. Kristoforidhi, P. Vassa, J. Vreto, H. Tahsini, I. Kemali, S. Toptani, S. Frashëri, I. Themo etc.) made in 1870-1871 other attempts and efforts for the creation of a new common alphabet for the Albanian language and for the founding of an Albanian Cultural Society, whose aim would be the setting up of Albanian schools

tare, botimi i veprave shqipe dhe nëpërmjet tyre përhapja e ndjenjës kombëtare në shtresat e gjëra të popullsisë. Por edhe këtë rradhë përpjekjet e tyre ndeshën në kundërshtimin e Portës së Lartë dhe të Patrikanës së Fanant, të cilat e luftonin shkrimin e shqipes me shpresë se do ta shuanin ndjenjën e kombësisë shqiptare.

торого должно было быть создание албанских школ, издание албанских произведений, с тем, чтобы пробудить национальные чувства среди широких слоев населения. Но и на этот раз их попытки натолкнулись на сопротивление со стороны турецких властей и Греческой патриархии, которые боролись против албанского языка и его дальнейшего развития, надеясь, что это поможет уничтожить национальные чувства албанцев.

créer des écoles albanaises, de publier des oeuvres albanaises et de diffuser, par ces moyens, le sentiment national dans Les larges couches de la population. Mais cette fois encore leurs efforts se heurtèrent à l'opposition de la Sublime Porte et du Patriarcat du Phanar, qui combattait l'écriture de la langue albanaise, dans l'espoir d'étouffer le sentiment national albanais.

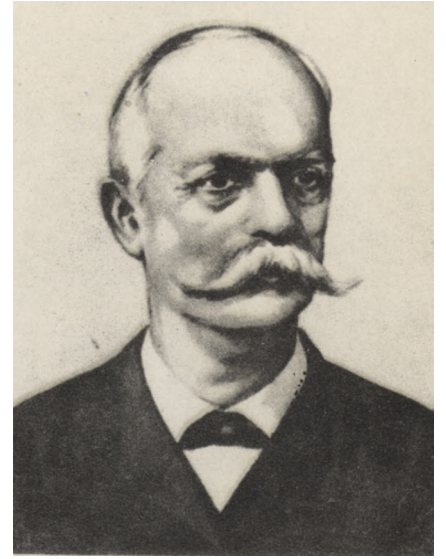
and the publishing of Albanian works through which to diffuse in the wide masses of the people the national sentiments and feelings. But this time also their efforts were opposed by the Sublime Porte and the phanariote Patriarchate, who fought the writing in the Albanian language with the hope of extinguishing the national sentiments of the Albanians.

KOSTANDIN KRISTOFORIDHI

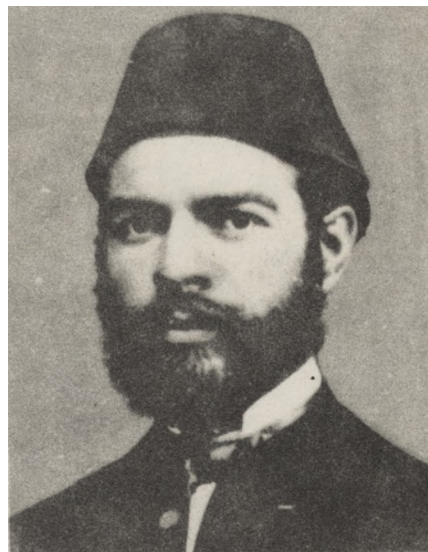
PASHKO VASA

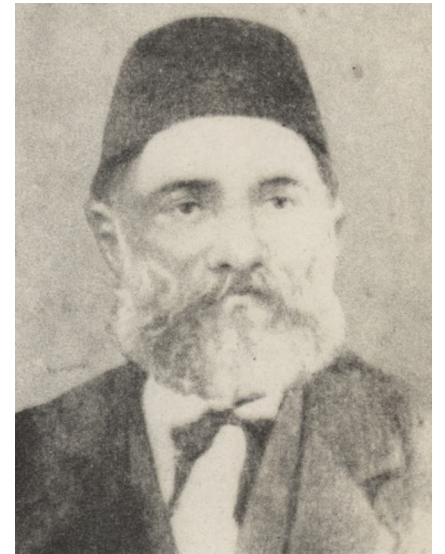
JANI VRETO

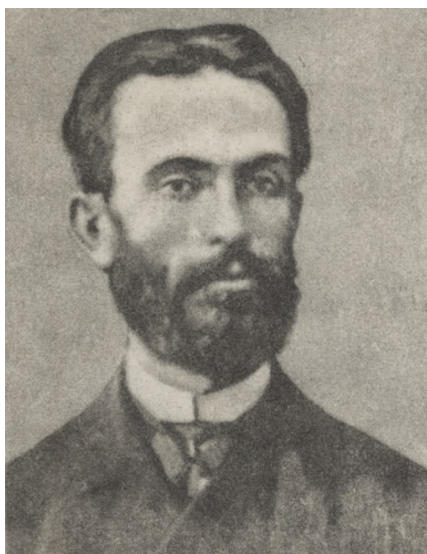
HOXHË HASAN TAHSIMI

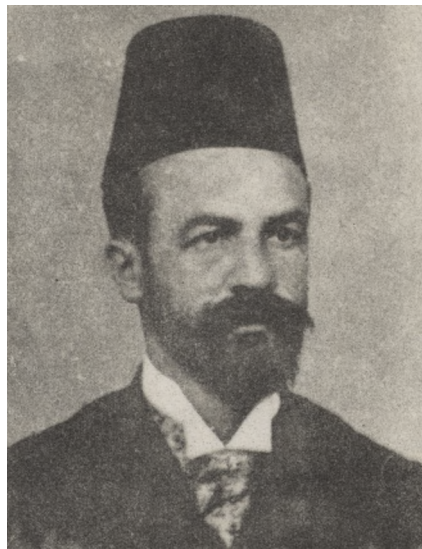
ISMAIL QEMALI

SERMEDI SEID TOPTANI

SAMI FRASHËRI

IBRAHIM THEMO

ABDYL FRASHËRI
(1839-1892)

Lufta ruso-turke që filloi në Prill të vitit 1877 mori fund me mundjen e Perandorisë Otomane në Janar të vitit 1878. Në traktatin paraprak të paqes që u nënshkrua në Shën Stefan me 3 Mars 1878, ndërsa Rusia fitimtare dhe aleatët e saj ballkanikë (Bullgaria, Serbia, Mali i Zi) nxorrën përfitime të mëdha në kurriz të Turqisë, të drejtat e shqiptarëve nuk u morrën parasysh. Shqipëria jo vetëm do të mbetej si dhe më parë nën sundimin turk, por edhe më keq, mjaft teritore të saj do t'u jepeshin shteteve të reja ballkanike. Reziku i coptimit të teritoreve shqiptare dhe futja e

tyre nën sundime të tjera të huaja shkaktoi një valë të madhe zemërimi në Shqipëri. Për të drejtuar lëvizjen popullore spontane që shpërtheu në formë proteste në mbarë vendin, u formua në Stamboll një komitet i fshehtë revolucionar që u quajt **Komiteti Qëndror për mbrojtjen e të drejtave të kombësisë shqiptare**, nën kryesinë e Abdyl Frashërit dhe me antarë, midis të tjerëve, P. Vasën, S. Frashërin, J. Vreton, Zia Prishtinën, Ali Danish Prishtinën. Në maj 1878 Komiteti i Stambollit lëshoi një thirrje me të cilën u parashtronte bashkatdhetarëve programin e vet.

Pусско-турецкая война, которая началась в апреле 1877 года, закончилась поражением Османской империи в январе 1878 года. По предварительному мирному договору, подписанному в Сан-Стефано 3 марта 1878 года, Россия как страна победительница и ее балканские союзники (Болгария, Сербия и Черногория) получили большие выгоды за счет Турции, однако права албанцев не были признаны. Албания в соответствии с мирным договором должна была остаться, как и раньше, под турецким игом, даже еще хуже, многие ее земли должны были быть переданы новым балканским государствам. Опасность раздробления албан-

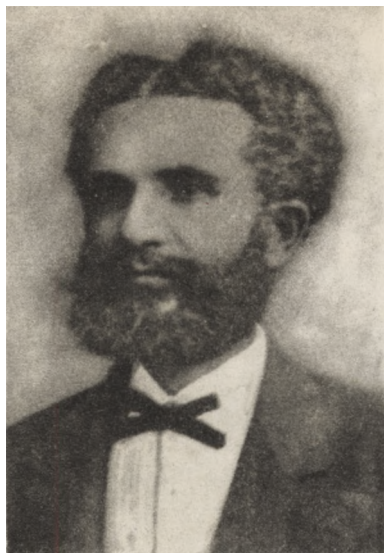
ской территории и передачи ее земель под новое иностранное иго вызвало широкую волну возмущения в Албании. Для руководства стихийным народным движением, развернувшимся в знак протеста по всей стране, был создан в Стамбуле подпольный революционный комитет, который был назван **«Центральный Комитет по защите прав албанской нации»**, под руководством Абдуля Фрашери. В состав комитета входили также П. Васа, С. Фрашери, И. Вreto, Зия Приштина, Али Даниш Приштина. В мае 1878 года Стамбульский комитет обратился к своим соотечественникам с воззванием, в котором он изложил свою программу.

La guerre russo-turque qui commença en avril 1877 se termina par la défaite de l'Empire Ottoman en janvier 1878. Tandis que par le traité préliminaire qui fut signé à San-Stéphano le 3 mars 1878 la Russie victorieuse et ses alliés balkaniques (Bulgarie, Serbie, Monténégro) obtinrent de grands avantages au détriment de la Turquie, les droits de l'Albanie ne furent pas pris en considération. L'Albanie non seulement devait rester, comme par le passé, sous la domination turque, mais ce qui pis est, elle voyait plusieurs de ses territoires passer entre les mains des nouveaux Etats balkaniques. Le danger du démembrement des territoires albanais et leur passage sous d'autres

dominations étrangères suscitèrent une grande vague d'indignation en Albanie. Afin de diriger le mouvement populaire spontané qui se déclencha, sous forme de protestation, dans tout le pays, à Istanbul fut constitué un comité révolutionnaire secret, qui fut appelé **Comité Central pour la défense des droits de la nationalité albanaise**, sous la présidence d'Abdul Frashëri, avec pour membres, entre autres, P. Vassa, S. Frashëri, Y. Vreto, Zia Prishtina, Ali Danish Prishtina. Au mois de mai 1878, le Comité d'Istanbul lança un appel, par lequel il exposait aux compatriotes son programme.

The Russo-Turkish war that started in April of the year 1877 terminated with the defeat of the Ottoman Empire in January 1878. Through the preliminary peace-treaty signed at San Stephano on March 3d 1878, victorious Russia and her Balkan allies (Bulgaria, Serbia and Montenegro) obtained great advantages to the detriment of Turkey, whereas the rights of the Albanians were not taken into consideration. Albania not only would remain as heretofore under the Turkish rule, but what was worse, many of its territories would be handed over to the new Balkan states. The danger of the dismemberment of Albanian territories and their subjugation

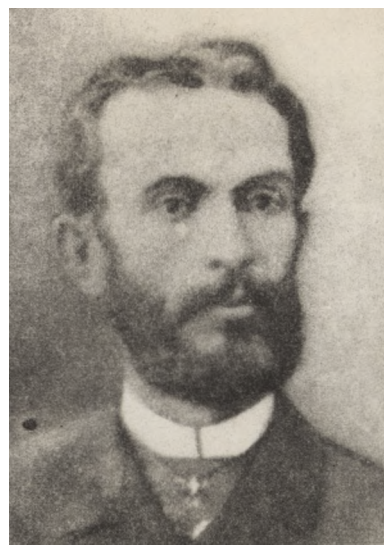
under new foreign rule gave rise to a strong wave of indignation in Albania. In order to direct the spontaneous popular movement that burst out in form of protests throughout the country, a secret revolutionary committee was formed in Constantinople named **The Central Committee for the defense of the rights of the Albanian nationality**, under the presidency of Abdyl Frashëri with other co-members, among whom P. Vassa, S. Frashëri, J. Vreto, Zia Prishtina and Ali Danish Prishtina. In May 1878 the Committee at Constantinople launched an appeal to the compatriots exposing to them its programme.

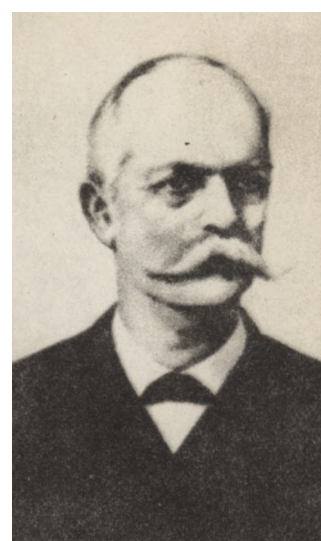
ABDYL FRASHËRI

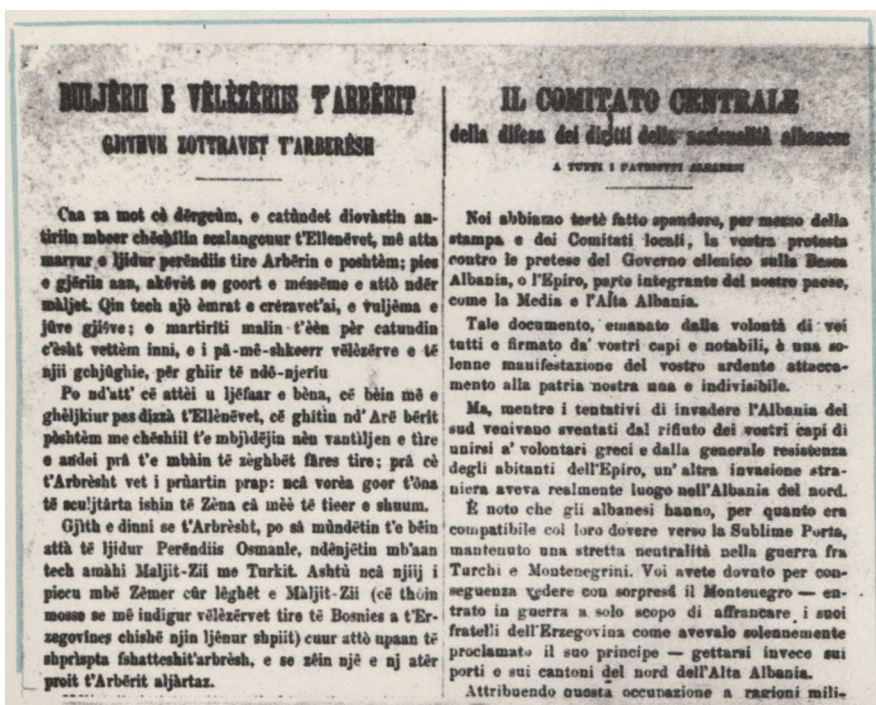
PASHKO VASA

SAMI FRASHËRI

JANI VRETO

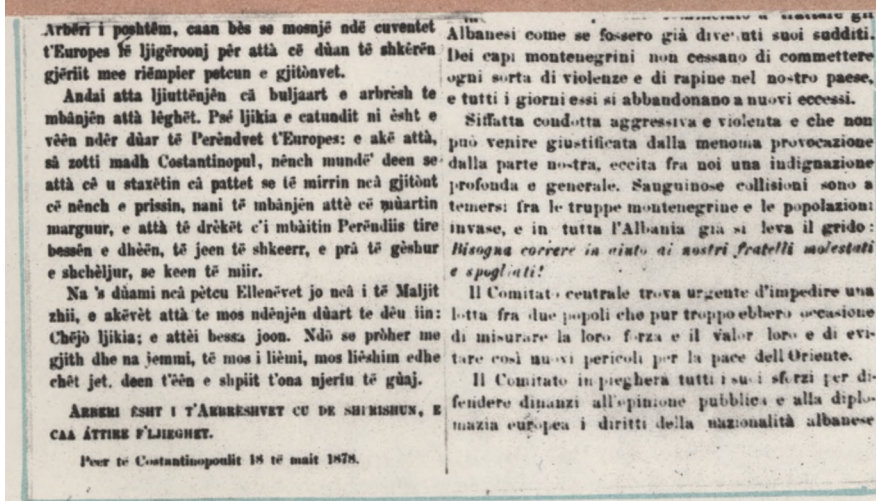
ZIJA PRISHTINA

A. D. PRISHTINA

Komiteti do të verë në veprim tërë forcat e tij për të mbrojtur përpara opinionit publik botëror dhe përpara diplomacisë evropiane të drejtat e kombësisë shqiptare ... Ne dëshirojmë nxehësisht të jetojmë në paqe me të gjithë fqinj të tonë, me Malin e Zi e Greqinë, Serbinë e Bullgarinë. Ne nuk kerkojmë, nuk dëshirojmë asgjë prej tyre; por jemi krejtësisht të vendosur të mbajmë me këmbëngulje çdo gjë që ishte e jona. T'u lihet pra Shqiptareve toka Shqiptare !

Nga thirrja e "Komitetit Qendror për mbrojtjen e të drejtave të Kombësisë Shqiptare" drejtuar me 30 Maj 1878 nga Stambolli gjithë patriotëve shqiptarë

Traktati i Shën Stefanit u kundërshtua nga fuqitë e mëdha, të cilat kërkonin nga njera anë të pakësonin përfitimet e Ruisë, nga ana tjetër të nxirrnin përfitime për vehte në kurriz të Turqisë. Për të shqyrtuar përmbajtjen e traktatit u vendos që me 13 Qershor 1878 të mbledhej në Berlin një kongres i fuqive të mëdha, Në rrethana të tilla, patriotët shqiptarë nën nxitjen e Komitetit të Stambollit thirrën me të shpejtë përfaqësues nga të gjitha

krahinat e Shqipërisë në një kuvend të jashtëzakonshëm, i cili do të kërkonte nga Kongresi i Berlinit njohjen e të drejtave kombëtare shqiptare, dhe nëse këto të drejta nuk do të njiheshin, të merrte masa që të mbronin me armë interesat e atdheut. Më 10 Qershor 1878 u hap në Prizrend kuvendi i jashtëzakonshëm. Kuvendin e çeli me një fjalim të zjarrtë patriotik Abdyl Frashëri.

San-Stefanskiy mirnyy dogovor ne poluchil odobreniya velikikh derzhav, kotoryye hoteli, s odnoy storony, umen'shit'sya zavoevaniya Rossii, a, s drugoy storony, izvlech' dlya sebya vyigody za schet Turtsii. Dlya ob'shchdeniya mirnogo dogovora bylo reshenno sozvat' v Berline 13 iunya 1878 goda kongress velikikh derzhav. V. etikh usloviyakh albanskiye patrioty, podderzhivayemye Stambul'skim komitetom, sozvali predstaviteley iz

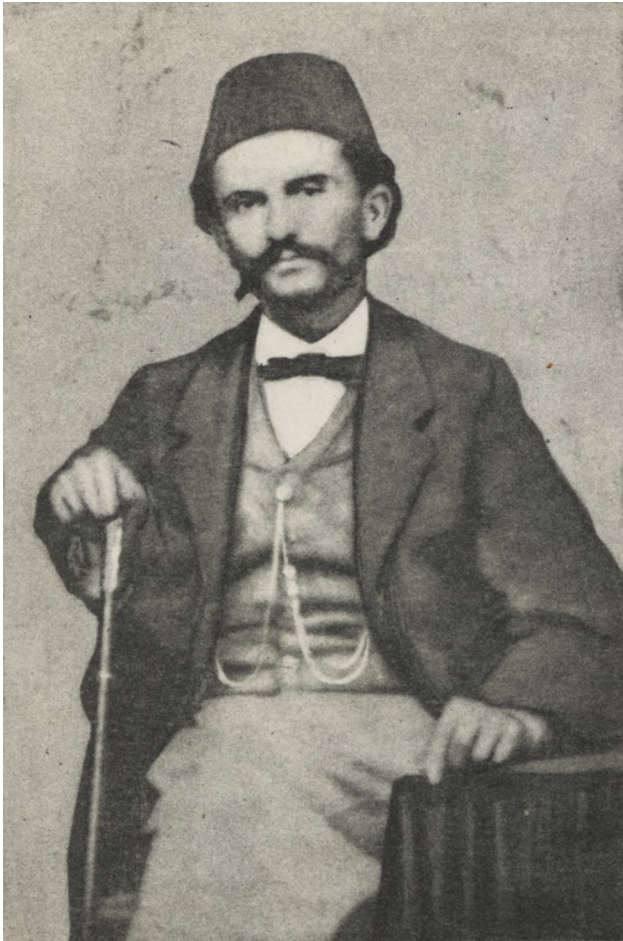
vsex kraev Albaniy na Chrezvychaynoye sobraniye, kotorye dolzhno bylo potrebovat' ot Berlin'skogo kongressa priznaniya albanskiy natsionalnykh prav, a v tom sluchae, esli etiy prava ne budut priznany, priinyat' mery k zashchite s oruzhiem v rukakh interesov Rodiny. 10 iunya 1878 goda v Prizrene otkrylos' Chrezvychaynoye sobraniye. Sobraniye ob'yavil otkrytym patriot Abdul Frasheri, vystupivshiy s plamennoy rech'yu.

Le traité de San-Stephano fut désapprouvé par les grandes puissances, qui demandèrent, d'une part, la réduction des avantages obtenus par la Russie et, d'autre part, l'obtention d'avantages à leur propre profit et aux dépens de la Turquie. Pour examiner le contenu du traité il fut décidé de convoquer le 13 juin 1878 à Berlin un congrès des grandes puissances. C'est dans ces circonstances que les patriotes albanais, encouragés par le Comité d'Istanbul, convoquèrent rapidement des représen-

tants de toutes les régions d'Albanie en une assemblée extraordinaire, qui devait demander au Congrès de Berlin la reconnaissance des droits nationaux des Albanais et, pour le cas de la non reconnaissance de ces droits, elle devait adopter les mesures pour défendre par les armes les intérêts de la patrie. Le 10 juin 1878 s'ouvrit à Prizren la première séance de l'Assemblée Extraordinaire. L'Assemblée fut déclarée ouverte par Abdul Frashëri, qui y prononça un discours d'un ardent patriotisme.

The Treaty of San-Stephano was not approved by the great Powers, which, on one side, wanted to reduce the advantages therewith obtained by Russia, and, on the other side, they aimed at profiting themselves to the detriment of Turkey. To examine the contents of the said treaty they decided to call a Congress of the Great Powers on the 13th of June 1878 in Berlin. In these circumstances the Albanian patriots, encouraged by the Committee at Constantinople, rapidly convoked an extraordinary as-

sembly of representatives from all parts of Albania, which would demand from the Congress of Berlin the recognition of the Albanian national rights, and in case these rights would not be considered, to take measures to safeguard the interests of the Fatherland with arms in hand. On the 10th of June 1878 the first meeting of the extraordinary assembly took place in Prizren. The meeting was declared opened with a fiery patriotic speech held by Abdyl Frashëri.

ABDYL FRASHËRI

"... Qëllimi i Kuvëndit është që t'ua presim hovin armiqve të pa shpirtë, duke lidhur besën shqiptare dhe duke u betuar që t'i mbrojmë me gjak trojet që na kanë lënë gjyshërit dhe stërgjyshërit tonë."

Abdyl Frashëri

Nga fjalimi i çeljes së Kuvendit të Prizrendit, me 10 qershor 1878

Si një trup i vetëm, të gjithë delegatët, pasi dëgjuan fjalën e arsyes e të nderit, themeluan «Lidhjen Shqiptare», me qendër në Prizrend dhe me degë në të gjitha krahinat e Shqipërisë, e cila mori përsipër barrën të shpëtonte vendin nga copëtimi. Për të mobi-

lizuar të gjitha forcat e vendit në shërbim të qëllimit të shenjtë, Lidhja e Prizrendit vendosi të kryente funksionet qeveritare në Shqipëri dhe të organizonte sa më parë një ushtri të pavarur shqiptare. Për këtë qëllim u hartua edhe një Kanun Qeveritar.

Делегаты Собрания, заслушав аргументированную речь Абдуля Фрашери, единодушно приняли решение о создании «Албанского Союза» с центром в Призрене и с отделениями во всех краях Албании, который поставил бы перед собой задачу спасти страну от раздроб-

ления. Чтобы поставить все силы страны на службу этой цели, Союз Призрена решил взять на себя обязанности правительства Албании и как можно скорее организовать независимую албанскую армию. В этих целях был составлен свод правительственных законов.

Comme un seul corps, tous les délégués, après avoir entendu la parole de la raison et de l'honneur, fondèrent La «Ligue Albanaise», avec pour siège Prizren et avec des ramifications dans toutes les régions de l'Albanie, Ligue qui assumait la charge de sauver le pays du démembrement. Pour mobiliser toutes les forces du

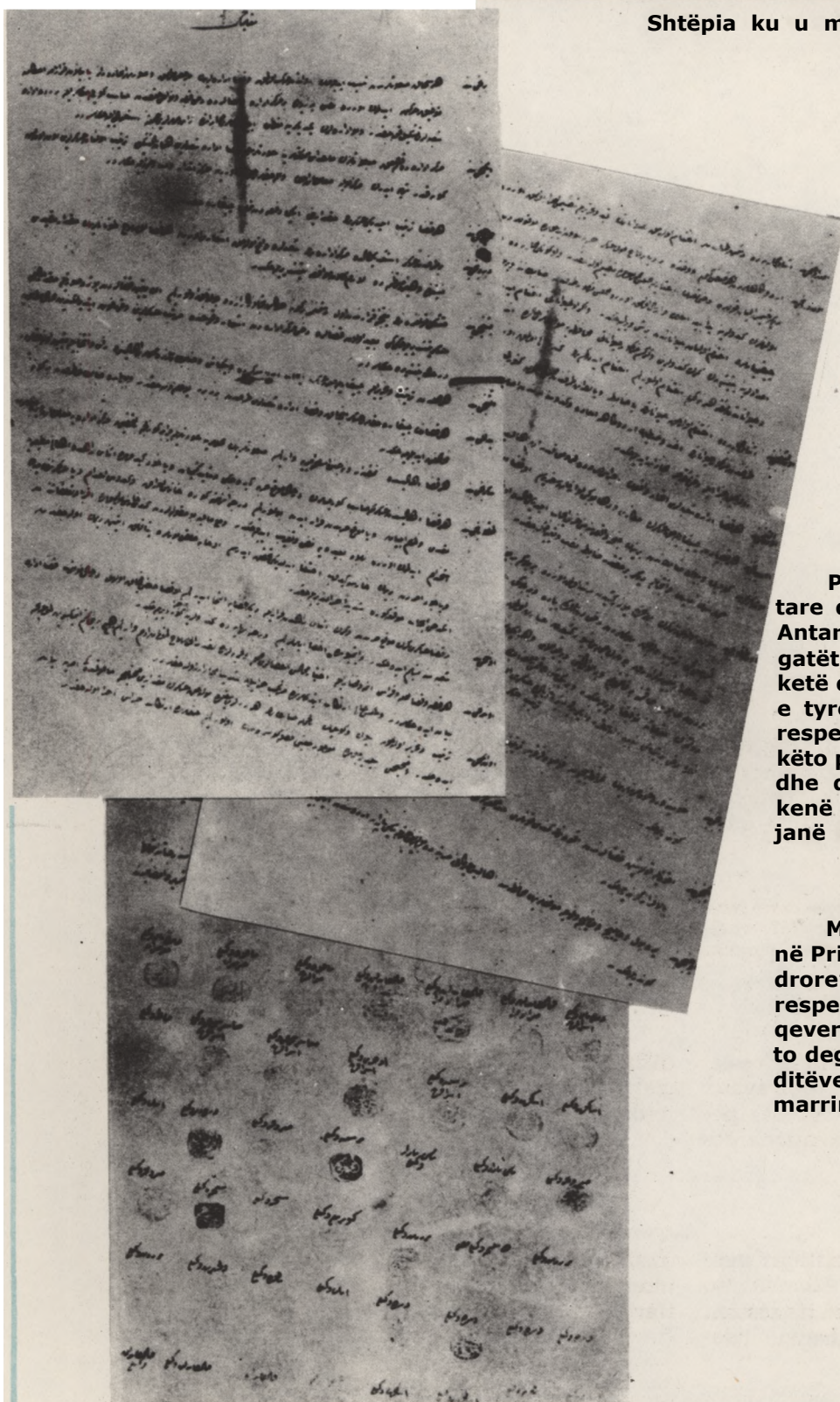
pays au service du but sacré, la Ligue de Prizren décida d'exercer les fonctions gouvernementales en Albanie et d'organiser le plus tôt possible une armée albanaise indépendante. A cet effet fut même rédigée une Loi Gouvernementale.

As a sole body, all the delegates, after hearing the reasonable speech imbued with the sense of honour, they founded the «Albanian League» with center at Prizren and branches in all the provinces of Albania, which undertook to save the country from dismemberment. In order to mobilize all the forces of the coun-

try for the realization of this sacred aim, the League of Prizren decided to carry on governmental functions in Albania, too, and to organize within the shortest possible time an independent Albanian army. For this reason a governmental Regulation was worked out.

Shtëpia ku u mbledh Kuvëndi i Prizrendit

Neni I

Prizrendi do të jetë selia e "Pleqësisë qeveritare qendrore" për të gjitha kazatë e Shqipërisë. Antarët e kësaj pleqësie do të zgjidhen nga delegatët e Sanxhaqeve. Kjo pleqësi qendrore do të ketë degë në tërë qytetet e Shqipërisë dhe antarët e tyre do të zgjidhen prej banorëve të qyteteve respektive dhe të fshatrave të mëdha. Të gjitha këto pleqësi do të punojnë sipas vendimit të Lidhjes dhe do të përdorin në letër-këmbimin që do të kenë midis tyre vulat e delegatëve prej të cilëve janë formuar.

Neni II.

Me përjashtim të delegatëve që do të mbeten në Prizrend si antarë të "Pleqësisë qeveritare qendrore" të tjerët do të kthehen nëpër viset e tyre respektive dhe janë të detyruar të formojnë degët qeveritare të qyteteve një orë e më parë ; edhe këto degë duhet të bëjnë gadi ushtrinë brenda 10-15 ditëve dhe do të veprojnë sipas urdhërit që do të marrin prej kësaj.

PJESE NGA KANUNI QEVERTAR
I LIDHJES SE PRIZRENDIT

Nga të katër anët e vendit iu drejtuan Kongresit të Berlinit që filloi punimet me 13 Qershor 1878 memorandume dhe peticione të ndryshme. Në mënyrë veçanërisht të qartë

ishin shprehur kërkesat e shqiptarëve në memorandum e hartuar nga Dega e Lidhjes në Shkodër.

Co всех концов страны в адрес Берлинского конгресса, который начал свою работу 13 июня 1878 года, были направлены меморандумы и различные петиции.

Особенно ясно были выражены требования албанцев в меморандуме, направленном отделением Союза Призрена в Шкодре.

Des quatre coins du pays furent adressés au Congrès de Berlin, qui commença ses travaux le 13 juin 1878, des mémorandums et des pétitions de toutes sortes. Les revendications des

Albanais avaient été exprimées d'une façon particulièrement claire dans le mémorandum rédigé par la filiale de la Ligue à Shkodër.

Memorandums and different petitions were sent out from every part of Albania to the Congress of Berlin, which started its session on the 13th of June 1878. The Albanian de-

mands were especially clearly stated in the memorandum sent to the Congress by the Scutari branch of the League.

Kala e Shkodrës — Kuader e piktorit anglez Ed. Lir (1851).

Shqipëria duke mos patur një qeveri të sajne nuk mund ta përfaqësojë në vehten e vet, atë nuk mund ta përfaqësojë as Perandoria otomane sepse me thanë të drejtën, ajo nuk varet prej saj. Evropa e njeh historinë tonë. Të mundur baballarët tonë por jo të pushtuar nga armët turke, e ruajtën pavarësin' e tyre, karakterin kombëtar, traditat, gjuhën; me gjithë ndryshimin e besimeve, shqiptari qoftë katolik, qoftë orthodhoks qoftë mysliman e urren sunduesin turk sa dhe çdo sundues tjetër. . . Ky karakter kombëtar i ka rezistuar fuqimisht për katër shekuj e më tepër shtypjes së elementit turk i cili nuk mundi kurrë ta asimilojë. Porta e lartë ka ditur të shkaktojë anarki në shqipëri, ta lërë vendin pa një qeveri të sajne, pa mundur të themelojë një qeveri të vetën; ka mundur vetëm të ushtrojë influencën e saj, me gjithatë të dobët e të pa sigurtë, duke ia hequr lulen e popullsisë së saj të cilën e ka përdorur në të tëra luftat e bëra në orient . . .

Ashtu sikurse nuk jemi dhe as nuk duam të jemi turq, ashtu do të kundërshtojmë me tërë fuqitë tona kundër cilitdo që kërkon të na bëjë slavë ose austriakë ose grekë. Ne s'duam të jemi veçse shqiptarë. . .

Që popullsitë sllave të përbëjnë një ose më shumë shtete autonome, kjo është e drejtë dhe një politikë e mirë; por është gjithashtu e drejtë që edhe grekët të bashkohen të gjithë në trupin e kombit të tyre dhe që sbqiptarëve t'u kthehet, t'u forcohet dhe t'u njihet kombësia e tyre . . .

Shkoder 13 Qershor 1878

Shqiptarët

(Nga memorandum i nënshkruar nga rreth 500 shqiptarë dhe drejtuar përfaqësuesit të Britanisë së madhe në Kongresin e Berlinit, lordit Beaconsfield)

Kongresit të Berlinit iu drejtuan memorandumet edhe nga personalitete të ndryshme shqiptare që ndodheshin jashtë Shqipërisë. Një memorandum i tillë, i shkruar me dorën e

Pashko Vassës, iu drejtua nga një grup personalitetesh shqiptare që ndodheshin në Stamboll, ministrit të punëve të jashtme të Perandorisë së Austro-Hungarisë, kontit Andrashi.

Badres Berlinit iu drejtuan memorandumet nga personalitete të ndryshme shqiptare që ndodheshin jashtë Shqipërisë. Një memorandum i tillë, i shkruar me dorën e

от имени группы албанских деятелей, находившихся в Стамбуле, министру иностранных дел Австро-Венгрии графу Андраши.

Au Congrès de Berlin furent adressés également des mémoires par différentes personnalités albanaises qui se trouvaient à l'étranger. Un mémorandum semblable, écrit de la main de Pashko Vassa, fut envoyé par un

groupe de personnalités albanaises qui se trouvaient à Istanbul au ministre des affaires étrangères de l'Empire d'Autriche-Hongrie, le comte Andrasy.

Memoradums were also sent to the Congress of Berlin by different Albanian personalities that lived outside Albania. Such a memorandum written by Pashko Vassa himself, in the name of a group of Albanian

personalities that lived in Istanbul, was addressed to the Minister of Foreign Affairs of the Austro-Hungarian Empire, Count Andrash.

Son Excellence le Comte Andrássy
Ministre Impérial d'Autriche Hongrie au
Congrès

O
Excellence,

Tandis qu'au sein du Congrès réuni à Berlin
s'agitent les plus graves questions politiques
et que de ses décisions dépendent la vie et la
mort des différentes nationalités de l'Empire
Ottoman, le peuple Albanais, commémorant

... Mais si, par les faits du Traité de St.
... dans le motif de l'Administration Turque,
... devant subir des modifications, en ce cas,
le peuple Albanais demande que, sans qu'il
ait porté la moindre atteinte aux droits
imprescriptibles de la Souveraineté de Sa
Majesté le Sultan, il soit institué une Commis-
sion ad hoc, composée d'Albanais, laquelle sous
la haute surveillance et avec l'agrément de la
Sublime Porte, puisse étudier la forme et établir
les règlements des nouvelles institutions locales,
en les adaptant au caractère, aux mœurs et
aux besoins du pays.
Tout en exposant ses vœux au Congrès et en

Duke i parashtruar Kongresit dëshirat e veta dhe duke
iu lutur që t'i marrë ato para syshë, populli shqiptar pro-
teston përballë Evropës kundër aneksimit të cilësdo pjesë më
të vogël të trualit të tij nga një komb tjetër dhe shpall se
është gati të bëjë fli të gjitha fuqitë e veta jetësore dhe
ushtarake për ta mbrojtur këtë vendim suprem, të cilin e
konsideron si një detyrë të shenjtë të diktuar nga e drejta
e tij dhe nderi i tij kombëtar

Dërlipe, Monastir, Florina, Kastoria, Grebeno
li Pinda, Ochrida et Aida, et finissent au
Golfe d'Ambracie.

Ce pays, compris entre les points indiqués
et la mer, constituant, historiquement, géo-
graphiquement, ethnographiquement l'Albanie, a
fait, depuis quatre siècles, partie intégrante de
l'Empire Ottoman et a confondu son histoire
inséparable à l'histoire de la Turquie.

Le peuple Albanais s'inscrivant de ses
traditions et de ses intérêts veut et desir-
e être étroitement uni à l'Empire. Sous le
drapeau de Sa Majesté le Sultan et ne consent
à aucun projet de son être détaché.

Constantinople
le 20 Juin 1878

de Votre Excellence
les très-humbles serviteurs.

P. Wassay
Jemalabeky
Dimitris
Ab. Danisch
M. J. Laro Toplem
Cyran

Por Kongresi i Berlinit nuk i mori parasysh kërkesat e shqiptarëve. Përkundrazi fuqitë e mëdha vendosën që mjaft territore shqiptare tu jepeshin vendeve fqinjë. Këto vendime shkaktuan një zëmërim të përgjithshëm në Shqipëri.

Dita ditës bëhej më e qartë se atdheu mund të shpëtonte nga copëtimi duke luftuar

jo vetëm kundër shovinistëve fqinjë por edhe për të shkëputur nga Turqia një autonomi teritoriale për Shqipërinë. Për këtë qëllim, në nëndor të vitit 1878, nën drejtimin e udhëheqësve patriotë Lidhja e Prizrendit vendosi t'i kërkonte Portës së Lartë pesë kërkesat filletare për një Shqipëri autonome.

Ho Берлинский конгресс не посчитался с требованиями албанцев. Наоборот, великие державы решили передать многие албанские земли соседним странам. Эти решения вызвали всеобщее возмущение в Албании.

С каждым днем все яснее становилось, что Родину можно спасти от раздробления, борясь не только про-

тив шовинистов соседних стран, но и против Турции за территориальную автономию Албании. С этой целью в ноябре 1878 года Союз Призрена, возглавляемый патриотами, постановил потребовать от турецкого правительства выполнения 5-ти условий, необходимых для автономии Албании.

Mais le Congrès de Berlin ne prit pas en considération les réclamations des Albanais. Au contraire, les grandes puissances décidèrent d'attribuer plusieurs territoires albanais aux pays voisins. Ces décisions causèrent une indignation générale en Albanie.

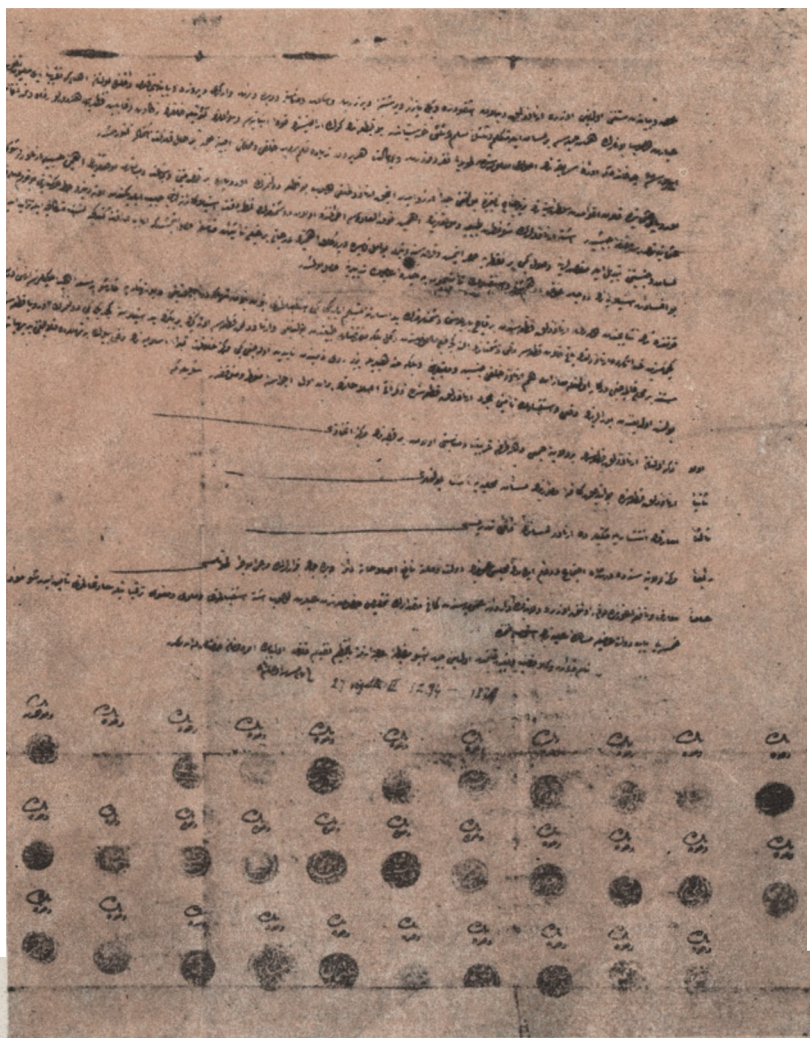
Il devenait chaque jour plus clair que la patrie pouvait échapper au démembrement non

seulement en luttant contre les chauvins voisins, mais aussi en arrachant à la Turquie une autonomie territoriale pour l'Albanie. A cette fin, au mois de novembre 1878, sous la direction des chefs patriotes, la Ligue de Prizren décida d'envoyer à la Sublime Porte les cinq revendications préliminaires pour une Albanie autonome.

But the Congress of Berlin did not take into consideration the Albanian reclamations and demands. On the contrary, the Great Powers decided to attribute more of Albanian territories to the neighboring countries. These decisions caused a general indignation throughout Albania.

It became clearer and clearer with every passing day that the country could be safeguard-

ed from dismemberment not only through the fighting against the chauvinistic neighbours, but also by grasping from Turkey the recognition of the territorial autonomy of Albania. To this aim, in November 1878, under the guidance of the patriotic leaders, the League of Prizren presented to the Sublime Porte the five preliminary demands for the formation of an autonomous Albania.

"Të gjitha këto rreziqe largoben ose zhduken dhe e ardhmja sigurohet vetëm atëhere kur të zbatohen vendimet që vijnë:

1. — Të gjitha viset e Shqipërisë që përmendëm më sipër, duhet të përmbledhen në një vilajet të vetëm dhe qendra e këtij vilajeti të bëhet një qytet, i cili të jetë njësoj larg nga të gjitha anët e saj.
2. — Nën punët që do të shërbejnë në Shqipëri, të dinë gjuhen e vendit.
3. — Arsimi të përhapet në të gjitha anët e vendit. Neper shkollat të mësohet edhe gjuha shqipe.
4. — Të zbatohen vendimet e dobishme për mbretërinë dhe për kombin, që do të përfundohen prej mbledhjes së përgjithëshme, e cila do të mbahet kater muaj çdo vit në qendren e vilajetit.
5. — Të caktohet një pjesë e mjaftueshme nga të ardhurat e vilajetit që të përdoret për arsim dhe për ndertime botore.

Këtë shkresë me këto 5 kërkesa, të cilat po të zbatohen, sigurojnë lumturinë tonë shpirtërore dhe truperisht e nënshkruajmë dhe ua japim perfaqësuesve tanë që t'ia paraqesin qeverisë dhe t'i kërkojnë që ta pranojë"

Pjesë nga vendimi i Lidhjes së Prizrenit, Nendor 1878

Kërkesat e aprovuara nga mbledhja e nëndorit 1878 do t'i paraqiteshin sulltanit në Stamboll nga një delegacion shqiptar që do të kryesohej prej vetë kryetarit të Lidhjes së Prizrendit, Iljaz Pashë Dibrës. Mbi misionin e delegacionit dhe përgatitjet që bëheshin në

Shqipëri në fund të vitit 1878, flet letra Abdyl Frashërit drejtuar kryetarit të Lidhjes së Prizrendit. Siç dihet Porta e Lartë as nuk i refuzoi as nuk i pranoi kërkesat shqiptare, por me qëllim që të përfitonte kohë, e zvarrisi përgjigjen me pretekste të ndryshme.

Tребования, одобренные ноябрьским совещанием 1878 года, должны были быть переданы султану в Стамбуле албанской делегацией, возглавляемой председателем Союза Призрена Ильязом Паша Дибра. О миссии делегации и о приготовлениях, которые велись в Албании в конце 1878 года, говорится в письме

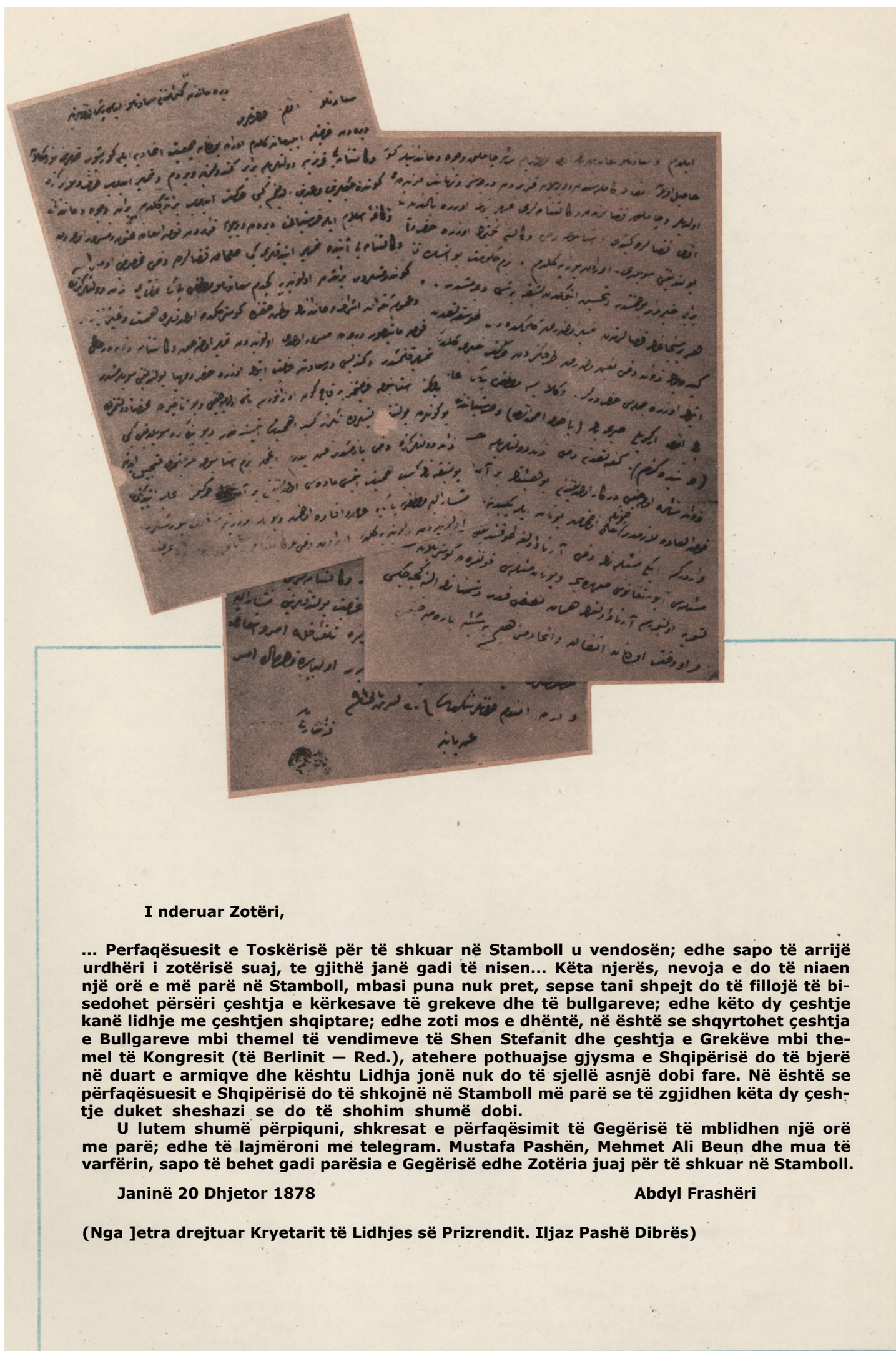
Абдуля Фрашери, направленном председателю Союза Призрена. Как известно, турецкие власти не отвергли, но и не приняли требования албанцев, а желая выиграть время, медлили с ответом под разными предлогами.

Les revendications approuvées par la réunion de novembre 1878 devaient être présentées au sultan à Istanbul par une délégation albanaise avec à sa tête le président même de la Ligue de Prizren, Iliaz Pacha Dibra. La lettre adressée par Abdul Frashëri au président de la Ligue de Prizren parle de la mission de la dé-

légation et des préparatifs qui étaient faits en Albanie à la fin de l'année 1878. Comme on sait, la Sublime Porte, sans refuser et sans accepter non plus les réclamations albanaises, désireuse de gagner du temps, laissa traîner en longueur la réponse sous différents prétextes.

The demands approved at the November 1878 meeting of the League were to be presented to the Sultan at Constantinople by an Albanian delegation headed by the Chairman of the League of Prizren himself, Iljaz Pascia Dibra. The letter of Abdyl Frashëri addressed to the chairman of the League writes of the mission

the delegation would carry out and of the preparations made in Albania at the end of the year 1878. As it is known, the Albanian reclamations, were neither refused nor approved by the Sublime Porte, but wishing to gain time, postponed the answer for long under different pretexts.

I nderuar Zotëri,

... Perfaqësuesit e Toskërisë për të shkuar në Stamboll u vendosën; edhe sapo të arrijë urdhëri i zotërisë suaj, te gjithë janë gadi të nisen... Këta njerës, nevoja e do të niaen një orë e më parë në Stamboll, mbasi puna nuk pret, sepse tani shpejt do të fillojë të bisedohet përsëri çështja e kërkesave të grekeve dhe të bullgareve; edhe këto dy çështje kanë lidhje me çështjen shqiptare; edhe zoti mos e dhëntë, në është se shqyrtohet çështja e Bullgareve mbi themel të vendimeve të Shen Stefanit dhe çështja e Grekëve mbi themel të Kongresit (të Berlinit — Red.), atehere pothuajse gjysma e Shqipërisë do të bjerë në duart e armiqve dhe kështu Lidhja jonë nuk do të sjellë asnjë dobi fare. Në është se përfaqësuesit e Shqipërisë do të shkojnë në Stamboll më parë se të zgjidhen këta dy çështje duket sheshazi se do të shohim shumë dobi.

U lutem shumë përpikuni, shkresat e përfaqësimit të Gegërisë të mblidhen një orë me parë; edhe të lajmëroni me telegram. Mustafa Pashën, Mehmet Ali Beun dhe mua të varfërin, sapo të behet gadi parësia e Gegërisë edhe Zotëria juaj për të shkuar në Stamboll.

Janinë 20 Dhjetor 1878

Abdyl Frashëri

(Nga jetra drejtuar Kryetarit të Lidhjes së Prizrendit. Iljaz Pashë Dibrës)

Në ditët e ngritjes së lëvizjes shqiptare të udhëhequr nga Lidhja e Prizrendit, Thimi Mitkua hartoi një hymn kombëtar me ritmin

e hymnit revolucionar freng La Marsejezë (La Marsellaise).

Bo время подъема албанского движения, руководимого Союзом Призрена, Тими Митко сочинил нацио-

нальный гимн на мотив «Марсельезы», революционно-го французского гимна.

Aix jours de l'essor du mouvement albanais dirigé par la Ligue de Prizren, Thimi Mitko rédigea un hymne national aux accents de

l'hymne révolutionnaire français La Marseillaise.

In those days of the raising of the Albanian movement under the guidance of the League of Prizren, Thimi Mitko wrote a national hymn

toned and rhymed in imitation of the french revolutionary hymn «La Marseillaise».

MARSELLAISE

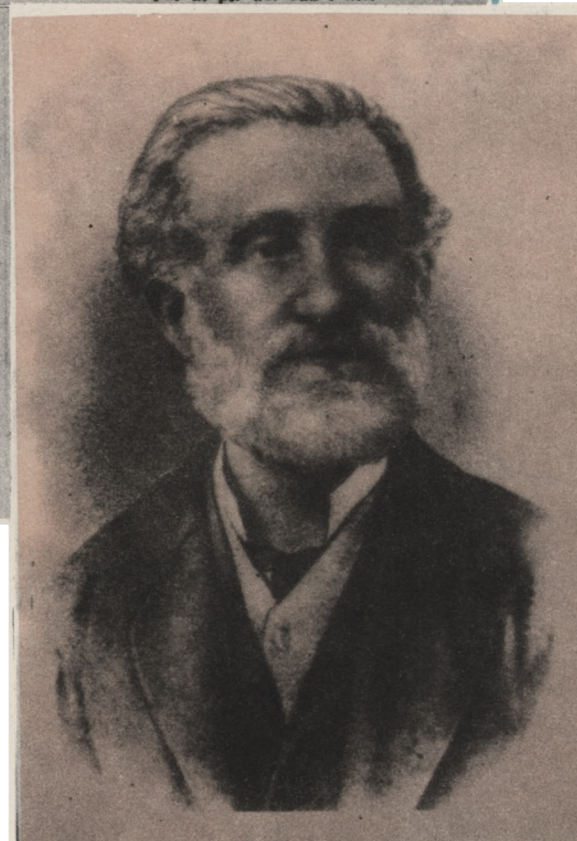
Eani, Trima t: Sziperia:
 Dit' e namit za iancrit,
 Sangiaou i glazsouar: i xralgris,
 Par mi neve zti ngrit.
 Zini ion ato diplomat:
 Kz ian mblezour n: Berlin?
 Ato douan me do tratat:
 Te na ndain: Sziperin
 Nd' arm Szipitar,
 Huni n: par tabor,
 Ezni, ezni x: do gni ancmiz
 Mos zhelign n: sinor.

Cza do Nemsia n: Jenipaçar?
 Cza do Serbi n: Pristin?
 Maleçiou n: Tivar
 Boulçaria n: Manastir?
 Tou rafeim ature zotri:
 Kz adonet xart: e murezep
 Par t: hurt n: Sziperia
 Por douan topa eze dufech
 Nd' arm, Szipitar (eee)

Baballarit tan: ldtouan:
 Haldoupin par guizet viet
 Fié Evropin e zptouan:
 Se mblézi mndien e vet
 Po ne taz pse ma t: lizi
 Si ato plex t: rifehena
 Eze prei figne me pas frieh:
 Sa m: i lan me na mar zehena?
 Nd' arm Szipitar (eee)

Sziperi, moi mmm t daz:
 Mblézi t: zib bje bazchi
 T: brini Bairam e Pazehi
 T: prçzini ancmizt: inzt:
 Mos dçioni hogt e prift:
 Se Zoti zt par t: zib gain
 Ato douan me na zti fit:
 E me na prizour vlaçnin
 Nd' arm, Szipitar (eee)

Ou sosne xatrxint viet:
 Kz po ini me Soutan:
 Me hachizat i lam husmet:
 Si pe pare me niçam
 Por ni par ner ssa i diot

THIMI MITKO

Lidhja e Prizrendit nxorri nga gjiri i saj mjaft udhëheqës politikë dhe kapedanë ushtarakë të cilët, sikurse thuhej në një letër të dërguar nga Shqipëria me 1878, e shkrinë vehten me popullin e tyre. Për fat të keq, për shumicën e këtyre udhëheqësve nuk qe e

mundur të gjendeshin fotografitë e tyre. Ali Pashë Gucia, Haxhi Zeka, Mihal P. Harito dhe Hodo Beg Sokoli bëjnë pjesë në rradhën e udhëheqësve të lëvizjes shqiptare të viteve 1878-1881.

Cоюз Призрена дал много политических и военных руководителей, которые, как говорится в одном из писем, посланным из Албании в 1878 году, составляли единое целое со своим народом. К сожалению, оказа-

лось невозможным отыскать фотографии многих из этих руководителей. Али Паша Гуция, Хаджи Зека, Михаль П. Харито и Ходо Бег Соколи входили в число руководителей албанского движения 1878-1881 годов.

Du sein de la Ligue de Prizren sortirent bien des dirigeants politiques et des chefs militaires, qui, comme il était dit dans une lettre envoyée d'Albanie en 1878, fusionnèrent avec leur peuple. Malheureusement il n'a pas été

possible de trouver les portraits de La plupart de ces dirigeants. Ali Pacha Goutsia, Hadjo Zeka, Mihal P. Harito, Hodo Beg Sokoli figuraient dans les rangs des dirigeants du mouvement albanais des années 1878-1881.

The League of Prizren set forth quite a number of political leaders and military commanders, who, as a letter sent out from Albania in 1878 reveals, blended themselves and were at one with their people. Unfortunately, for the

majority of these leaders, it has not been possible to find their portraits. Ali Pascia Gutsia, Hadji Zeka, Mihal P. Harito, Hodo Beg Sokoli figured in the ranks of the leaders of the Albanian League in the years 1878-1881.

Çdo krahinë i ka dërguar përfaqësuesit e vet në Prizrend dhe këta nak qenë krerë dhe pari; bile nuk ishin as njerës me influencë. Ata folën në emër të popullit shqiptar, sepse ata vetë e ndjenin vehten të ngarkuar me barrën e rëndë kombëtare dhe krenarinë e tyre ushtarake.

Ata kishin me vehte shkëndinë e atdhedashurisë, e cila u ndez dhe u përhap në zemrat e të gjithëve dhe lindi instinktivisht aty për aty këtë bashkim që mori emrin "Lidhja Shqiptare".

Pasi i dhanë këtë zjarr ndërgjegjes së përbashkët, pjestarët e mbledhjes së Prizrenit u zbdukën: u futën në gji të popullit prej nga dolën dhe sot janë bërë të padukshëm, sepse çdo kryetar fisi, çdo i parë katundi, çdo i parë familjeje është bërë me njëherë kryetar dhe ushtar. Ato marrin nga ndërgjegjja e përbotëshme fjalën e urdhërit për të sunduar si kryetarë dhe i binden kësaj ndërgjegjeje për të vepruar si ushtarë...

Nuk mund ta parashoh përfundimin e Lidhjes (së Prizrenit) dhe as të paralajmëroj fatin që e pret popullin shqiptar. Vetëm një gjë shoh që del në shesh dhe është se shqetësimi dhe pakënaqësia janë hedhur në zemrën e popullit. Është zëri i shpirtit të tij që u kundërshton vendimeve të Kongresit të Berlinit...

(1878)

LETER NGA SHQIPERIA

AU PASHË GUCIA

HAXHI ZEKA

MIHAL PETRO HARITO

HODO BEG SOKOLI

Në emër të Lidhjes së Prizrendit, Abdyl Frashëri dhe Mehmet Ali Vrioni, ndërmorën në vitin 1879 një udhëtim në kryeqytetet kryesore të Evropës për të parashtruar edhe

një herë kërkesat shqiptare. Me këtë rast ata u paraqitën qeverive të Anglisë, Francës, Gjermanisë, Austro-Hungarisë dhe Italisë një memorandum.

Ot имени и по поручению Союза Призрена, Абдуль Фрашери и Мехмет Али Вриони совершили в 1879 году поездку по главнейшим столицам Европы с тем, что-

бы еще раз предъявить албанские требования. Они направили меморандумы правительствам Англии, Франции, Германии, Австро-Венгрии и Италии.

Au nom de la Ligue de Prizren, Abdul Frashëri et Mehmet Ali Vrioni firent, en 1879, une tournée dans les principales capitales d'Europe pour exposer une fois de plus les revend-

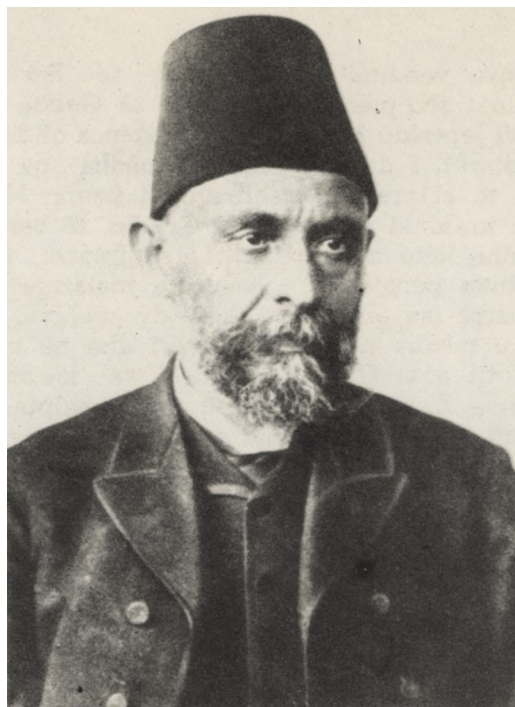
cations albanaises. A cette occasion ils soumi-
rent aux gouvernements d'Angleterre, de France, d'Allemagne, d'Autriche-Hongrie et d'Italie un mémorandum.

In the name of the League of Prizren, Abdyl Frashëri and Mehmet Ali Vrioni undertook in the year 1879 a journey to pay a visit to the chief capital cities of Europe to present once

more the Albanian reclamations. On this occasion they handed a memorandum to the governments of England, France, Germany, Austro-Hungary and Italy.

Abdyl Frashëri

Mehmet Ali Vrioni

. . . Shqiptarët e kanë ruajtur atdheun e tyre, kombësinë e tyre, gjuhën dhe zakonet e tyre duke i flakur agresionet e Romakëve, Bizantinëve dhe Venedikasve në kohën e barbarisë. Si mundet që ata të lejojnë në një shekull të dritës dhe të qytetërimit, që një komb kaq trim dhe kaq i lidhur me truallin e tij, të sakrifikohet, t'u jepet fqinjëve të tij, pa asnjë arsye ligjore. ?...

Sipas vendimit të Kongresit të Berlinit, krahinat shqiptare të Plavës e të Gucisë duhej t'i jepeshin Malit të Zi. Rezistenca që bënë shqiptarët, i detyroi fuqitë e mëdha që në vend të këtyre dy krahinave t'i jepnin Malit të Zi krahinat e Hotit e të Grudës, të banuara edhe këto nga popullsi shqiptare. Pasi dështuan përpjekjet e ushtrive malazeze për t'i marrë me forcë edhe këto dy krahina, fuqitë e mëdha ndërhyjnë përsëri dhe në vend të Hotit e të Grudës vendosën ta kënaqnin Malin e Zi duke i dhënë qytetin shqiptar të Ulqinit dhe të ndërhyjnë me flotën e tyre në rast se shqiptarët të udhëhequr nga Lidhja e Prizrendit do ta kundër shtonin dorëzimin e

В соответствии с решением Берлинского конгресса, албанские земли Плявии и Гучии должны были быть переданы Черногории. Сопротивление, оказанное албанцами-жителями этих краев, вынудили великие державы вместо этих двух районов передать Черногории районы Хоты и Груды, также населенные албанцами. После того, как попытки черногорских войск присоединить силой эти два района провалились, великие державы вновь вмешались и решили удовлетворить Черногорию передачей ей албанского города Ульчина. В случае же сопротивления жителей города — албанцев, которыми руководил Союз Призрена, великие державы решили вмешаться и с помощью своего флота передать

Suivant la décision du Congrès de Berlin, les régions albanaises de Plava et Goutsia devaient être livrées au Monténégro. La résistance qu'opposèrent les Albanais obligea les grandes puissances de remettre au Monténégro, au lieu de ces deux régions, les régions de Hoti et Grouda, également habitées par une population albanaise. Les efforts des armées monténégrines en vue de s'emparer par la force même de ces deux régions ayant échoué, les grandes puissances intervinrent de nouveau et, décidèrent de contenter le Monténégro en lui remettant, au lieu de Hoti et Grouda, la ville albanaise d'Ulqini et d'intervenir avec leur flotte au cas où les Albanais, dirigés par la Ligue de Prizren, allaient s'opposer à la remise de la ville. Mais les

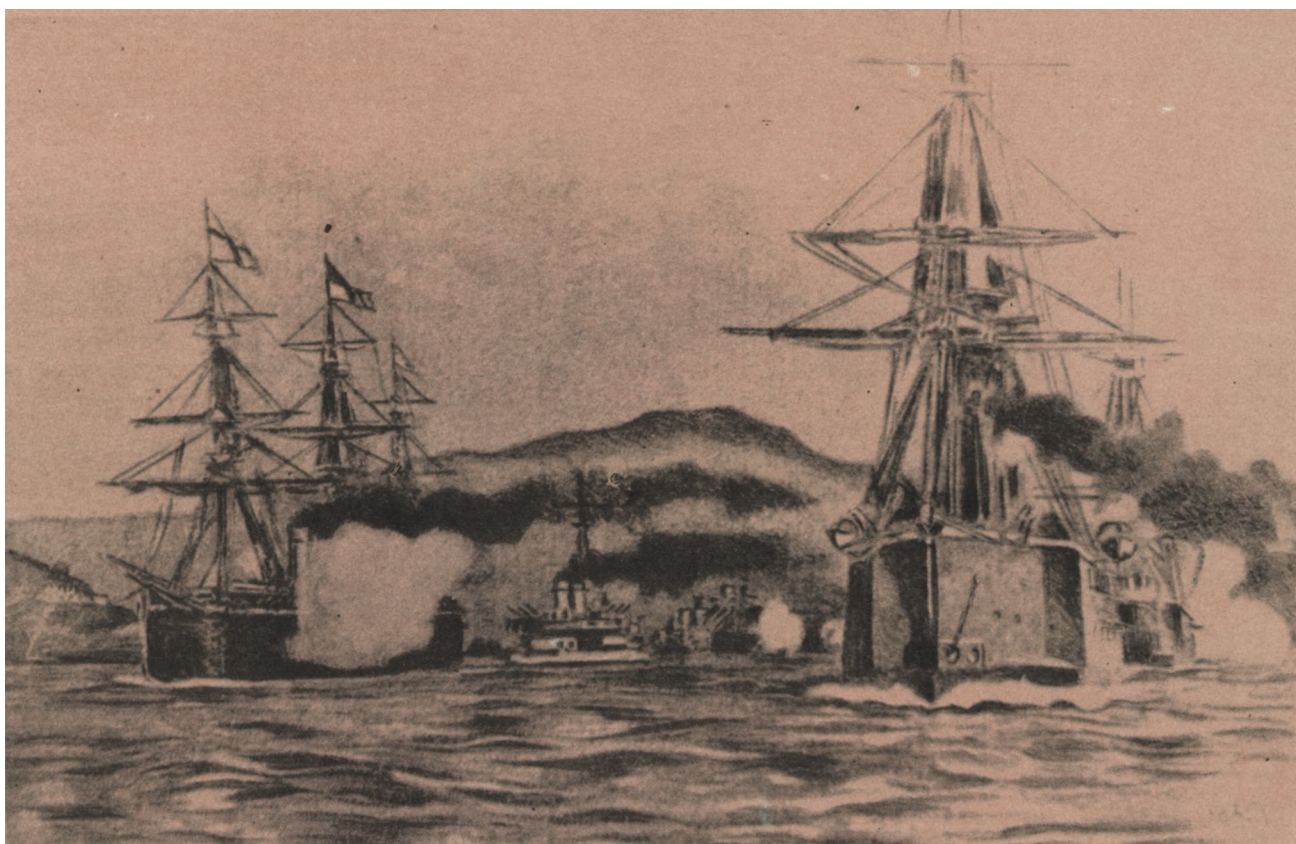
According to the decision of the Congress of Berlin, the Albanian regions of Plava and Gutsia were to be handed over to Montenegro. The resistance offered by the Albanians obliged the Great Powers to give to Montenegro the regions of Hoti and Gruda instead, these last provinces inhabited by Albanians also. But the efforts of the Montenegrin army to occupy by force Hoti and Gruda having failed, the Great Powers intervened again and decided to content Montenegro by giving it the Albanian town of Ulqin and to intervene with their war fleet in case the Albanians, led by the League of Prizren, would oppose the handing over of the town. But the Albanians stood unwavering. So, in

qytetit. Por shqiptarët nuk u lëkundën. Atëhere, në shtator të vitit 1880 një flotë luftarake ndërkombëtare u duk në ujrat e Ulqinit dhe e blokoi qytetin nga deti, në një kohë kur ushtritë turke u ranë luftëtarëve shqiptarë prapa krahëve. Megjithëse mbetën vetëm, shqiptarët rezistuan deri sa në nëndor 1880 u thyen përballë epërsisë numerike të armikut. Fjalimi që mbajti ato ditë në parlamentin englez deputeti Xhozef Kouen, tregon përshtypjen e turpëshme për fuqitë e mëdha që la ndërhyrja e tyre me flotën luftarake kundër popullit shqiptar që luftonte për një çështje të drejtë.

Ульчин Черногории. Однако албанцы продолжали сопротивление. Тогда в сентябре 1880 года военный международный флот вошел в воды Ульчина и отрезал город от морских путей в то время, как турецкие войска напали на албанских повстанцев с суши. Будучи изолированными, албанцы сопротивлялись до ноября 1880 года, пока их сопротивление не было сломлено значительным численным превосходством врага. Депутат Джозеф Коуэн в своей речи, произнесенной в то время в английском парламенте, заклеил позором великие державы за их вмешательство с помощью военного флота в борьбу албанского народа за его правое дело.

Albanais se montrèrent inébranlables. C'est alors que, et précisément au mois de septembre 1880, une flotte de guerre internationale fit son apparition dans les eaux d'Ulqini et bloqua la ville par mer, à un moment où les armées turques frappèrent les combattants albanais dans le dos. Bien que restés isolés, les Albanais résistèrent jusqu'au moment où, en novembre 1880, ils durent battre en retraite en face de la supériorité numérique de l'ennemi. Le discours prononcé alors au Parlement anglais par le député Joseph Cowen, montra l'impression honteuse pour les grandes puissances que laissa leur expédition navale contre le peuple albanais, qui luttait pour une cause juste.

September 1880, an international war fleet appeared in the bay of Ulqin and blockaded the town from the sea at a time when a Turkish army assaulted the Albanian warriors on the back. Although isolated, the Albanians resisted up to November 1880 when they were finally obliged to retire due to the numerical superiority of the enemy. The speech held those days before the English House of Commons by the deputy Joseph Cowen testifies the shameful impression the fact of the intervention of the Great Powers with their war fleets produced in the world, going against the Albanian people who were fighting for a just cause.

Flota luftarake e fuqive të mëdha para Ulqinit.

NGA BISEDIMET NË DHOMËN E KOMUNEVE TË BRITANISË SE MADHE ME 4 SHTATOR 1880

Joseph Cowen: Besoj se qëllimi i anijeve luftarake që do të mblidhen në Raguzë është që tu kallin frikën Turqve. Po sikur të mos i zerë frika Turqit? Çdo të bëhet atëherë? Forca detare e Anglisë, e Anglisë së lirë dhe konstitucionale, a do të përdoret për të djegur a për të shkatërruar kasollet e gjahtarëve, peshkatarëve ose barinjve shqiptarë të Ulqinit? Për këtë qëllim të poshter do të përdoret fuqia e Britanisë?

Për fitim të kujt do të bëhet kjo padrejtësi? Për fitim të malazezëve...

Malazezët janë rrethuar prej një populli tjetër, i cili është aq trim sa ata, dhe historia e të cilit humbet në brymë të kohës. Shqiptarët janë më i vjetri komb i Lindjes. Ishin atje më parë se Grekët e vjetër. Shqiptarët kanë legjenda, gjuhë dhe karakteristika të veçanta të tyre. Kanë ca cilësi që ndryshojnë fare nga ato të Malazezëve, po janë aq trima sa ata dhe dashuria e tyre për liri, as u vu as mund të vihet në dyshim. Plani i fuqive të mëdha është të marrin një copë të Shqipërisë dhe t'ia japin Malit të Zi, pa i pyetur shqiptarët dhe pa u marrë atyre leje.

Një deputet: Shqiptarët nuk janë një komb.

Joseph Cowen : Nuk janë një komb, thotë Zotëria e tij. Atë fjalë tha edhe princi Bismarck në Berlin. Princi Bismarck tha se nuk kishte dëgjuar që ka një komb shqiptar. Po princi Bismarck nuk kishte dëgjuar as për kombësinë e Hollandës a të Danemarkës. Një tjetër princ, aq i fuqishëm atëherë sa është princi Bismarck sot, pretendoi në Kongresin e Vjenës që s'dinte ndonjë komb italian. Pas mendjes së atij diplomati, Italia nuk ishte veçse një "shprehje gjeografike". Dhe me gjithë këtë sot dimë të gjithë se Italia është një komb i madh dhe i bashkuar. Ajo që u vërtetua në pak më tepër se pesëdhjetë vjet për popullin e një ane të Adriatikut, mund të vërlëtohet me një mënvërë të ndryshuar edhe për anën tjetër në aq kohë e sipër... Pas mendjes sime do të ishte një padrejtësi aq e madhe të viheshin shqiptarët nën zgjedhje të Malazezëve sa sikur të viheshin Malazezët nën zgjedhje të Shqiptarëve...

Përdorimi i dhunës së huaj në dorëzimin e Ulqinit Malit të Zi shkaktoi në Shqipëri një zemërim të përgjithëshëm dhe e bëri akoma më të qartë se rruga e vetme e shpëtimit të atdheut nga fatkeqësi të tjera ishte shpallja e autonomisë së Shqipërisë. Në dhjetor të vitit 1880 nën udhëheqjen e Abdyl Frashërit, Sulejman Vokshit, Sheh Ymer Nartës, Shuaip Spahiu, etj., Lidhja e Prizrendit, e pastruar nga elementët oportunistë, filloi të zbatonte me rrugë revolucionare autonominë e Shqipërisë duke e shpallur vehten qeveri të perkohëshme. Mbi këtë kthesë të Lidhjes se

Prizrendit dhe mbi veprimet luftarake të shqipëtarëve në këtë kohë flet shkurtimisht letra e Sami Frashërit drejtuar më 20 shkurt 1881 Jeronim De Radës. Por autonominë e shpallur nuk mundën ta mbronin dot. Duke u mbështetur në epërsinë ushtarake dhe duke përfituar nga tradhëtia e feudalëve vendës, Porta e Lartë e shtypi, në prill të vitit 1881, Lidhjen e Prizrendit, duke burgosur dhe intemuar me mijra vetë. Pas shtypjes së Lidhjes së Prizrendit, në Shqipëri u vendos një regjim i egër policor.

Применение великими державами силы для передачи Ульчина Черногории вызвало в Албании всеобщее негодование. Этот акт еще нагляднее показал, что единственный путь спасения Родины — это провозглашение автономии Албании. В декабре 1880 года под руководством Абдуля Фрашери, Сулеймана Вокши, Шеха Юмера Нарты, Шуаипа Спаху и других. Союз Призрена, очищенный от оппортунистических элементов, стал на путь осуществления революционной борьбы за автономию Албании, провозгласив себя временным правительством. Об этом изменении политики Сою-

за Призрена и о боевых действиях албанцев в то время рассказано вкратце в письме Самы Фрашери, направленном 20 февраля 1881 года Иерониму дэ Рада. Но Союз Призрена не смог сохранить автономию Албании. Опираясь на свое военное превосходство и используя предательство местных феодалов, турецкое правительство разгромило в апреле 1881 года Союз Призрена, арестовав и отправив в ссылку тысячи людей. После разгрома Союза Призрена в Албании был установлен свирепый полицейский террор.

L'utilisation de la violence par les étrangers lors de la remise d'Ulqini au Monténégro causa en Albanie une indignation générale et montra encore plus clairement que la seule voie pour sauver la patrie de nouveaux malheurs éventuels était la proclamation de l'autonomie de l'Albanie. Au mois de décembre 1880, sous la conduite de Abdul Frashëri, Souleyman Vokshi, Sheh Ymer Narta, Shuaip Spahiu, etc. la Ligue de Prizren, épurée des éléments opportunistes, commença à appliquer par la voie révolutionnaire l'autonomie de l'Albanie, en se proclamant gouvernement provisoire. Ce tournant

de la Ligue de Prizren et les actions militaires des Albanais à cette époque-là font brièvement l'objet de la lettre de Sami Frashëri, adressée le 20 février 1881 à Jeronim De Rada. Mais l'autonomie proclamée ne put être défendue. En se basant sur sa supériorité militaire et en tirant profit de la trahison des féodaux locaux, la Sublime Porte réprima, au mois d'avril 1881, la Ligue de Prizren, en emprisonnant et déportant des milliers de personnes. Après la répression de la Ligue de Prizren, en Albanie fut établi un régime policier féroce.

The use of the foreign violence for the handing over of Ulqin to Montenegro caused a strong general indignation throughout Albania and made the fact clearer that the only way to save the country from further eventual disgraces was the proclamation of the autonomy of Albania. So, in December of the year 1880, under the leadership of Abdyl Frashëri, Sulejman Vokshi, Sheh Ymer Narta, Shuaip Spahiu and others, the League of Prizren, after freeing itself from the opportunistic elements, started to implement through revolutionary means, the autonomy of Albania, proclaiming itself as a provisional government of the country. This turn

in the policy of the League of Prizren and the war actions of the Albanians carried on at this time form the subject of a letter of Sami Frashëri addressed to Jeronim De Rada on the 20th of February 1881. But the proclaimed autonomy could not be safeguarded. Based on its military superiority and profiting from the traitorship of certain feudal local chieftains, the Sublime Porte reprimanded, in April 1881, the League of Prizren, imprisoning and deporting thousands of persons. After the smashing of the League of Prizren, a fierce police regime was set up in Albania.

e shkëlqimit të Konstantinopojë më 20 të Shkurtit 1831.
 Dërgim i ndërgjegjës i vepër të dërguar.
 Shprehim në dy letra të zotërisë Jotë, gjatë shkruar më
 28 të shkëlqimit (novembër), gjatë më 2 të Shkurtit (janar) 1831.
 Edhe të lëshimi të na raporto që menjëherë të përfundojmë me
 kërkime në të parët.
 Kërkime kënduar, që mëllit, kërkete që të mëllituar,
 e punuar që të tërë zotëria Jotë, në shtet tërë e për të
 mëllituar tërë, që i kemi përfunduar sime, sikundër që gjatë
 matikimit e zotit të ndërgjegjës djalit zotërisë sate L. Gjurmë.
 Rreth, të cilët i gëzohemi, që i përfundojmë vepër tërë.
 Të përfundojmë përpun për punët të afërditshme: djalit
 Jotë, që ka tërë zotëria Jotë në dërgim e tërë sime e
 dërgim e përfundim, që Jotë Jotë shkruar me të fort mëllit.
 Kjo afërditshme është që i përfundim e dërgim për Jotë djalit
 tërë, e shtet tërë e përfundim në për Jotë djalit. Të an
 djalit na dërgim që i tërë mëllit të kërkime gjatë afërditshme.
 Të punët të përfundim (a dërgim) jimi mëllituar që
 kërkim, që sime hire kërkime kërkimë pandalshme (a për
 mission) nga kërkim e kërkim, që s'na tërë sime; si
 Jotë nukë do dërgim e dërgim tërë që
 rreth për tërë, që do të tërë të përfundim e të
 sime mëllit për të përfundim në shtet djalit,
 dërgim e për të djalit e djalit puna që
 (a përfundim) në djalit, nukë mëllituar e
 në kërkim, në
 nga tërë djalit e
 e me dërgim
 kërkim mëllit
 për djalit.
 mëllit që mëllit
 djalit e kërkim

e shkëlqim të Konstantinopojë me 20 të Shkurtit 1831.
 Dërgoi i ndërgjegjshëm i vepër të dërguar.
 Shprehim në dy letra të zotërisë Jotë, gjatë shkruar me
 28 të shkëlqimit (novembër), gjatë me 2 të Shkurtit (janar) 1831.
 Edhe të lëshimi të na raportoje që menjëherë të përfundojmë me
 kërkime në të parët.
 Kërkime të zotërisë, që mëllit, kërkime që të mëllit,
 e punuar që të tërë zotërisë Jotë, në shtet tërë e për të
 mëllit tërë, që i kërkime pëlligjshëm shtet, sikundër që gjatë
 matikime e zotit të ndërgjegjshëm djalit zotërisë shtë Z. Gjurmë.
 Rreth, të cilët i zotërisë, që i përfundojmë vepër.
 Të përfundojmë përfundim për punët të zotërisë: djalit
 Jotë, që ka tërë zotërisë Jotë në djalit e tërë shtet e
 djalit e pëlligjshëm, që shtë Jotë shkruar me të fort mëllit.
 Kërkime zotërisë est që i pëlligjshëm e djalit për Jotë djalit
 tërë, e shtet e pëlligjshëm në për Jotë djalit. Të an
 djalit na djalit që i tërë mëllit të kërkime gjatë zotërisë.
 Të punët të pëlligjshëm (a djalit) jimi mëllit që
 kërkime, që shtet kërkime kërkime pëlligjshëm (a për
 mission) nga kërkime e djalit, që shtë na tërë djalit; si
 djalit na tërë djalit e pëlligjshëm që i pëlligjshëm që
 kërkime për tërë, që djalit e kërkime të pëlligjshëm e të
 kërkime mëllit për të pëlligjshëm në shtet qërkime,
 djalit e për të djalit djalit e djalit pëlligjshëm
 (a pëlligjshëm në djalit, kërkime në shtet e tërë
 në djalit, në
 nga tërë djalit e
 e me kërkime
 kërkime mëllit
 për djalit.
 mëllit që mëllit
 djalit e djalit

e shkëlqim të Konstantinopojë me 20 të Shkurtit 1831.
 Dërgoi i ndërgjegjshëm i vepër i dërguar.
 Shprehim në dy letra të zotërisë Jotë, gjatë shkruar me
 28 të shkëlqimit (novembër), gjatë me 2 të Shkurtit (janar) 1831.
 Edhe të lëshimi të na raportoje që menjëherë të përfundojmë me
 kërkime në të parët.
 Kërkime kënduar, që mëllit, kërkete që të mëllituar,
 e punuar që të tërë zotëria Jotë, në shtet tërë e për të
 mëllituar tërë, që i kërkime pëlligjore tërë, sikundër që gjatë
 matikime e zotit të ndërgjegjshëm djalit zotërisë sate L. Gjurmë.
 Rreth, të cilët i gëzohemi, që i përfundojmë vepër tërë.
 Të përfundojmë përpun për punët të afërtë tërë: djalit
 Jotë, që ka tërë zotëria Jotë në djalit tërë e tërë e
 djalit e pëlligjore, që Jotë Jotë shkruar me të fort mëllit.
 Kërkime afërtë tërë e pëlligjore e djalit prej Jotë djalit
 tërë, e tërë e pëlligjore në për Jotë djalit. Të an
 djalit na djalit që e tërë mëllit të kërkime gjatë afërtë.
 Kërkime punët të pëlligjore (a djalit) jimi mëllituar që
 kërkime, që tërë kërkime kërkime kërkime (a për
 mission) nga kërkime e djalit, që e na tërë tërë; si
 Jotë na tërë tërë e kërkime e kërkime tërë
 tërë për tërë, që djalit tërë tërë tërë e tërë
 tërë mëllit për tërë tërë në shtet kërkime,
 kërkime e për tërë djalit e djalit punët
 (a pëlligjore) në djalit, kërkime në shtet tërë
 në djalit, në
 nga tërë tërë
 e me kërkime
 kërkime mëllit
 për djalit.
 mëllit që mëllit
 djalit e djalit

e shkëlqimit të Konstantinopojë më 20 të Shkurtit 1831.
 Dërgim i ndërgjegjës i vepër të dërguar.
 Shprehim në dy letra të zotërisë Jotë, gjatë shkruar më
 28 të shkëlqimit (novembër), gjatë më 2 të Shkurtit (janar) 1831.
 Edhe të lëshimi të na raporto që menjëherë të përfundojmë me
 kërkime në të parët.
 Kërkime kënduar, që mëllit, kërkete që të mëllituar,
 e punuar që të tërë zotëria Jotë, në shtet tërë e për të
 mëllituar tërë, që i kemi përfunduar sime, sikundër që gjatë
 matikimit e zotit të ndërgjegjës djalit zotërisë sate L. Gjurmë.
 Rreth, të cilët i gëzohemi, që i përfundojmë vepër tërë.
 Të përfundojmë përpun për punët të afërditshme: djalit
 Jotë, që ka tërë zotëria Jotë në dërgim e tërë sime e
 dërgim e përfundim, që Jotë Jotë shkruar me të fort mëllit.
 Kjo afërditshme është që i përfundim e dërgim për Jotë djalit
 tërë, e shtet tërë e përfundim në për Jotë djalit. Të an
 djalit na dërgim që i tërë mëllit të kërkime gjatë afërditshme.
 Të punët të përfundim (a dërgim) jimi mëllituar që
 kërkim, që sime hire kërkime kërkimë pandalshme (a për
 mission) nga kërkim e kërkim, që s'na tërë sime; si
 Jotë nukë do dërgim e dërgim tërë që
 rreth për tërë, që do të tërë të përfundim e të
 sime mëllit për të përfundim në shtet djalit,
 dërgim e për të djalit e djalit puna që
 (a përfundim) në djalit, nukë mëllituar e
 në kërkim, në
 nga tërë djalit e
 e me dërgim
 kërkim mëllit
 për djalit.
 mëllit që mëllit
 djalit e kërkim

e shkëlqimit të Konstantinopojë më 20 të Shkurtit 1831.
 Dërgim i ndërgjegjës i vepër të dërguar.
 Shprehim në dy letra të zotërisë Jotë, gjatë shkruar më
 28 të shkëlqimit (novembër), gjatë më 2 të Shkurtit (janar) 1831.
 Edhe të lëshimi të na raporto që menjëherë të përfundojmë me
 kërkime në të parët.
 Kërkime kënduar, që mëllit, kërkete që të mëllituar,
 e punuar që të tërë zotëria Jotë, në shtet tërë e për të
 mëllituar tërë, që i kemi përfunduar sime, sikundër që gjatë
 matikimit e zotit të ndërgjegjës djalit zotërisë sate L. Gjurmë.
 Rreth, të cilët i gëzohemi, që i përfundojmë vepër tërë.
 Të përfundojmë përpun për punët të afërditshme: djalit
 Jotë, që ka tërë zotëria Jotë në dërgim e tërë sime e
 dërgim e përfundim, që Jotë Jotë shkruar me të fort mëllit.
 Kjo afërditshme është që i përfundim e dërgim për Jotë djalit
 tërë, e shtet tërë e përfundim në për Jotë djalit. Të an
 djalit na dërgim që i tërë mëllit të kërkime gjatë afërditshme.
 Të punët të përfundim (a dërgim) jimi mëllituar që
 kërkim, që sime hire kërkime kërkimë pandalshme (a për
 mission) nga kërkim e kërkim, që s'na tërë sime; si
 Jotë nukë do dërgim e dërgim tërë që
 rreth për tërë, që do të tërë të përfundim e të
 sime mëllit për të përfundim në shtet djalit,
 dërgim e për të djalit e djalit puna që
 (a përfundim) në djalit, nukë mëllituar e
 në kërkim, në
 nga tërë djalit e
 e me dërgim
 kërkim mëllit
 për djalit.
 mëllit që mëllit
 djalit e kërkim

e shkëlqimit të Konstantinopojë më 20 të Shkurtit 1831.
 Dërgim i ndërgjegjës i vepër të dërguar.
 Shprehim në dy letra të zotërisë Jotë, gjatë shkruar më
 28 të shkëlqimit (novembër), gjatë më 2 të Shkurtit (janar) 1831.
 Edhe të lëshimi të na raporto që menjëherë të përfundojmë me
 kërkime në të parët.
 Kërkime kënduar, që mëllit, kërkete që të mëllituar,
 e punuar që të tërë zotëria Jotë, në shtet tërë e për të
 mëllituar tërë, që i kemi përfunduar sime, sikundër që gjatë
 matikimit e zotit të ndërgjegjës djalit zotërisë sate L. Gjurmë.
 Rreth, të cilët i gëzohemi, që i përfundojmë vepër tërë.
 Të përfundojmë përpun për punët të afërditshme: djalit
 Jotë, që ka tërë zotëria Jotë në dërgim e tërë sime e
 dërgim e përfundim, që Jotë Jotë shkruar me të fort mëllit.
 Kjo afërditshme është që i përfundim e dërgim për Jotë djalit
 tërë, e shtet tërë e përfundim në për Jotë djalit. Të an
 djalit na dërgim që i tërë mëllit të kërkime gjatë afërditshme.
 Të punët të përfundim (a dërgim) jimi mëllituar që
 kërkim, që sime hire kërkime kërkimë pandalshme (a për
 mission) nga kërkim e kërkim, që s'na tërë sime; si
 Jotë nukë do dërgim e dërgim tërë që
 rreth për tërë, që do të tërë të përfundim e të
 sime mëllit për të përfundim në shtet djalit,
 dërgim e për të djalit e djalit puna që
 (a përfundim) në djalit, nukë mëllituar e
 në kërkim, në
 nga tërë djalit e
 e me dërgim
 kërkim mëllit
 për djalit.
 mëllit që mëllit
 djalit e kërkim

ne Nizdini, ne Gjigri, ka kerkuar sime here, se
nga ka qytet e kthi bashkimi i Gjigrit me qytetin
me ekonomia (ekonomia); po m'ktheja se me sot e
kjo gjyrim me qytet, se i ka detyrë të bëjë qytetin
per Gjigrit. Kështu Gjigrit e kuptojmë fort
mëse qe m'ktheja nuk do të bëjë se kuptojmë per ta, se
kuptojmë Nizdinit se m'kthejë të bëjë Gjigrit e të
bëjë qytetin me ekonomia, a m'kthejë me gjegjësi (ekonomia)
fakti, per punën; kështu kuptojmë m'kthejë imorin e kuptojmë
të përdorim (ekonomia) (ekonomia), se përdorim kuptojmë
të përdorim nga gjegjësi e kuptojmë, se nga Nizdini
nga Gjigrit, nga Gjigrit, nga Gjigrit, etj. Nizdini
re të armatimeve kanë zënë Gjigrit (Gjigrit) se kuptojmë
e kuptojmë; Nizdini se kuptojmë qytetin per të bëjë
Toskë. Kështu pakti kështu do të bëjë qytetin (ekonomia)
të m'kthejë Gjigrit, se kuptojmë dot Gjigrit me vlerë, nuk
do të kemi m'kthejë per punën, se të bëjë se m'kthejë
qytetin se na gjegjësi e të na bëjë fakti; vëndi qytetin m'kthejë
të kuptojmë për qytetin se kuptojmë gjegjësi për qytetin, kuptojmë
kuptojmë qytetin përdorim të kuptojmë, se kuptojmë qytetin se m'kthejë
kuptojmë Gjigrit, qytetin qytetin se kuptojmë me vlerë.
Kështu kuptojmë kuptojmë, kuptojmë se kuptojmë se kuptojmë
kuptojmë e kuptojmë të bëjë kuptojmë se kuptojmë.

Se kuptojmë me vlerë e me sime kuptojmë
Dami Fejzari,
Edi kuptojmë J. Vëllë e përdorim
e se përdorim vëllë.

ne Nizdini, ne Gjigri, ka kerkuar sime here, se
nga ka qytet e kthi bashkimi i Gjigrit me qytetin
me ekonomia (ekonomia); po m'ktheja se me sot e
kjo gjyrim me qytet, se i ka detyrë të bëjë qytetin
per Gjigrit. Kështu Gjigrit e kuptojmë fort
mëse qe m'ktheja nuk do të bëjë se kuptojmë per ta, se
kuptojmë Nizdinit se m'kthejë të bëjë Gjigrit e të
bëjë qytetin me ekonomia, a m'kthejë me gjegjësi (ekonomia)
fakti, per punën; kështu kuptojmë m'kthejë imorin e kuptojmë
të përdorim (ekonomia) (ekonomia), se përdorim kuptojmë
të përdorim nga gjegjësi e kuptojmë, se nga Nizdini
nga Gjigrit, nga Gjigrit, nga Gjigrit, etj. Nizdini
re të armatimeve kanë zënë Gjigrit (Gjigrit) se kuptojmë
e kuptojmë; Nizdini se kuptojmë qytetin per të bëjë
Toskë. Kështu pakti kështu do të bëjë qytetin (ekonomia)
të m'kthejë Gjigrit, se kuptojmë dot Gjigrit me vlerë, nuk
do të kemi m'kthejë per punën, se të bëjë se m'kthejë
qytetin se na gjegjësi e të na bëjë fakti; vëndi qytetin m'kthejë
të kuptojmë për qytetin se kuptojmë gjegjësi për qytetin, kuptojmë
kuptojmë qytetin përdorim të kuptojmë, se kuptojmë qytetin se m'kthejë
kuptojmë Gjigrit, qytetin qytetin se kuptojmë me vlerë.
Kështu kuptojmë kuptojmë, kuptojmë se kuptojmë se kuptojmë
kuptojmë e kuptojmë të bëjë kuptojmë se kuptojmë.

Se kuptojmë me vlerë e me sime kuptojmë
Dami Fejzari,
Edi kuptojmë J. Vëllë e përdorim
e se përdorim vëllë.

[illegible][illegible]

ne Nizdini, ne Gjigri, ka kerkuar sime here, se
nga ka qytet e kthi bashkimi i Gjigrit me qytetin e
me elomoni (elomoni); po m'ktheja se me sot e
kjo gjyq me qytet, se i ka detyrë të bje qytet për
për Gjigrit. Kështu Gjigrit e kuptojmë për
mëse qe m'ktheja nuk do bje se kuptoj për ta, se
kuptoj Nizdinit për m'ktheja të kuptoj Gjigrit e të
bje qytet me elomoni, a m'ktheja me qytet (pundëson
për, për paner; kështu kuptoj m'ktheja imorin e kuptoj
të p'ktheja (pundëson p'ktheja), se p'ktheja kuptoj
të kuptoj nga qytet e kuptoj Nizdinit, nga Gjigrit,
nga Gjigrit, nga Gjigrit, nga Gjigrit, qytet. Nizdinit
re të armëtuesit kanë qytet Gjigrit (Gjigrit) se kuptoj
e kuptoj, Nizdinit, qytet e kuptoj p'ktheja p'ktheja për të kuptoj
Toskë. Kështu p'ktheja kuptoj të kuptoj qytet (pundëson
të m'ktheja Gjigrit, se kuptoj të kuptoj me kuptoj, nuk
do të kuptoj m'ktheja për p'ktheja, se të kuptoj se m'ktheja
qytet të na qytet e të na p'ktheja kuptoj, vëndi qytet m'ktheja se
të kuptoj kuptoj për qytet e kuptoj qytet për p'ktheja, kuptoj
kuptoj qytet p'ktheja të kuptoj qytet, se kuptoj qytet për të kuptoj
kuptoj e Gjigrit, qytet qytet të kuptoj me kuptoj.

Kështu kuptoj kuptoj p'ktheja, kuptoj qytet për p'ktheja se për të kuptoj
kuptoj e kuptoj të kuptoj kuptoj qytet të kuptoj.

Kështu kuptoj me kuptoj e me kuptoj kuptoj

Dami Fejzari,

Edi kuptoj J. V. kuptoj u p'ktheja
e kuptoj qytet qytet.

Krahas luftës për të siguruar të drejtat politike, patriotët shqiptarë i kushtuan kujdes edhe veprimtarisë kulturele. Për këtë qëllim në pranverë të vitit 1879, një komision i posacëm i kryesuar nga Sami Frashëri

aprovoi një alfabet të përbashkët për gjuhën shqipe dhe në tetor të atij viti u themelua në Stamboll një shoqëri kulturele me emrin **Shoqëri e të shtypuri shkronja shqip**, me kryetar gjithashtu Sami Frashërin.

Hаряду с борьбой за политические права, албанские патриоты уделяли большое внимание и культурной деятельности. С этой целью весной 1879 года специальная комиссия, возглавляемая Сами Фрашери, одобрила единый алфавит албанского языка, и в ок-

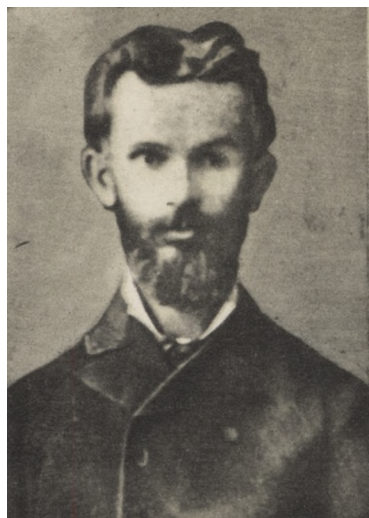
тябре этого же года было создано в Стамбуле культурное общество, названное **Обществом создания албанского алфавита**, председателем которого был также Сами Фрашери.

Parallèlement à la lutte pour obtenir les droits politiques, les patriotes albanais consacraient leur attention à l'activité culturelle également. A cet effet, au printemps de l'année 1879, une commission spéciale, présidée par Sami Frashëri en personne, approuva un alphabet

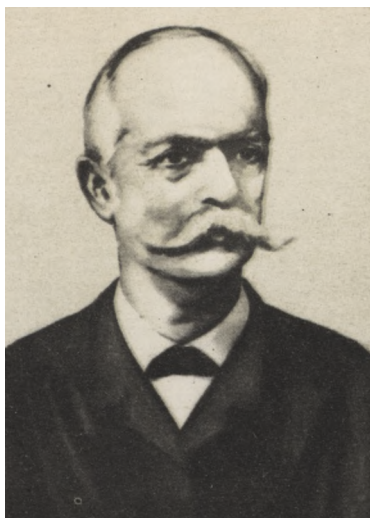
commun de la langue albanaise et, au mois d'octobre de la même année, fut fondée à Istanbul une société culturelle sous la dénomination **«Société de l'utilisation des caractères albanais d'imprimerie»**, avec pour président également Sami Frashëri.

Hand in hand with the struggle to obtain the political rights, the Albanian patriots dedicated great care to the cultural activities, too. For this purpose, in the spring of the year 1879, a special commission headed by Sami Frashëri, approved a common alphabet for the Albanian

language and in October of the same year they founded in Constantinople a cultural Society under the name of **«Society for publications using Albanian alphabet»** with president the same Sami Frashëri.

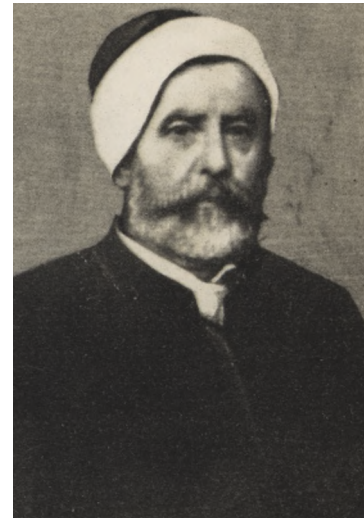
SAMI FRASHËRI

JANI VRETO

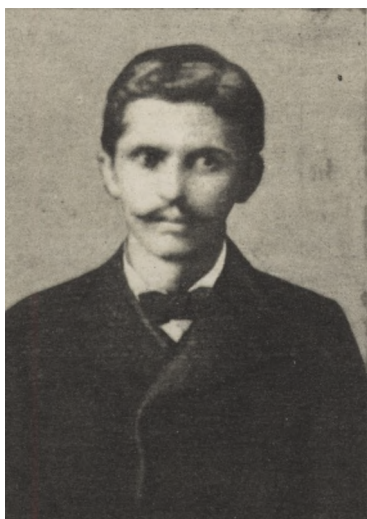
PASHKO VASA

HOXHA TAHSIMI

"Gjithë sa kombe janë të ndrituarë dhe të qytetëruarë, janë ndrituarë dhe qytetëruarë prej shkronjash ndë gjuhë të veta. Edhe çdo komb, që nuk ka shkruarë gjuhën e vet, edhe s'ka shkronja ndë gjuhë të vet, është ndë t'errët dhe barbar. Edhe shqipëtarët..... mendonenë dhe shohënë këtë të madhe të keqe, shohënë dhe të madhe nevolë të shkruanjënë gjuhënë edhe të kenë shkronja e të këndonjënë ndë gjubët të tyre. E kështu bënetë shoqëri shqypetarësh për të shtypurë shkronja shqip. Edhe fillohetë ndë Konstandinupojë sot ditën e dielë të tridhjetën e Vjeshtësë parë, të një mij e tetë qind e shtatëdhjet e nëndit vit (sipas stilit të ri 12 Tetor 1879-Red.)..., me të tillë Kanonizmë."

Nga "KANONIZMA E SHOQËRISË TË SHTYPURI SHKRONJA SHQIP

NAIM FRASHËRI

KOTO HOXHI

Shoqëria e të shtypuri shkronja shqip zhvilloi një veprimtari në kushte shumë të vështira të shkaktuara nga pengesat administrative dhe policore turke. Ajo botoi një abetare në vitin 1879 dhe vetëm pas shumë

vjet përpjekjesh mezi mundi të nxirrte lejen për botimin e një organi periodik shqip, numri i parë i të cilit me emrin **Drita** doli në gusht të vitit 1884.

Oбщество создания албанского алфавита проводило свою деятельность в очень трудных условиях административных и полицейских притеснений со стороны турецких властей. В 1879 году оно издало букварь и

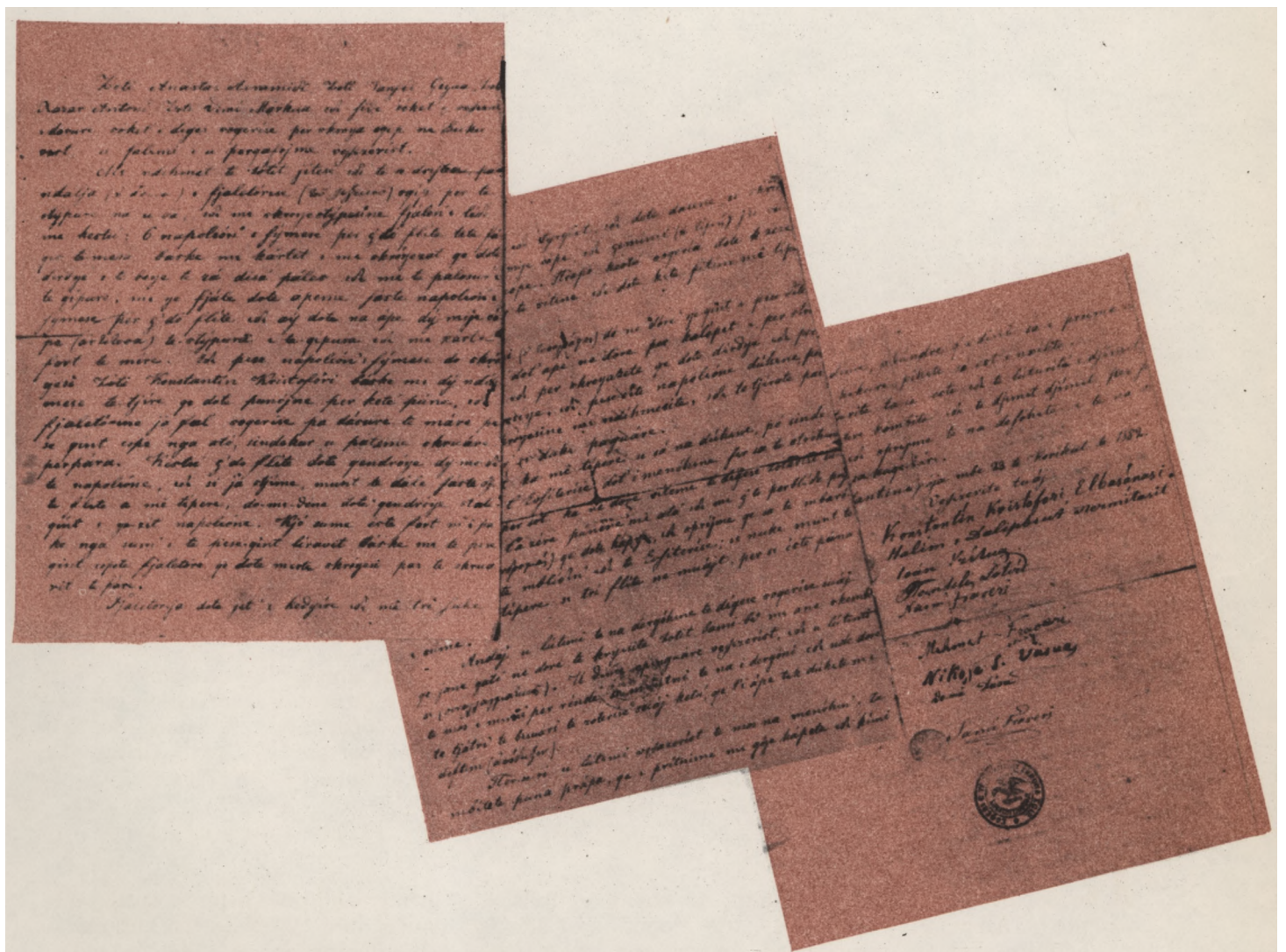
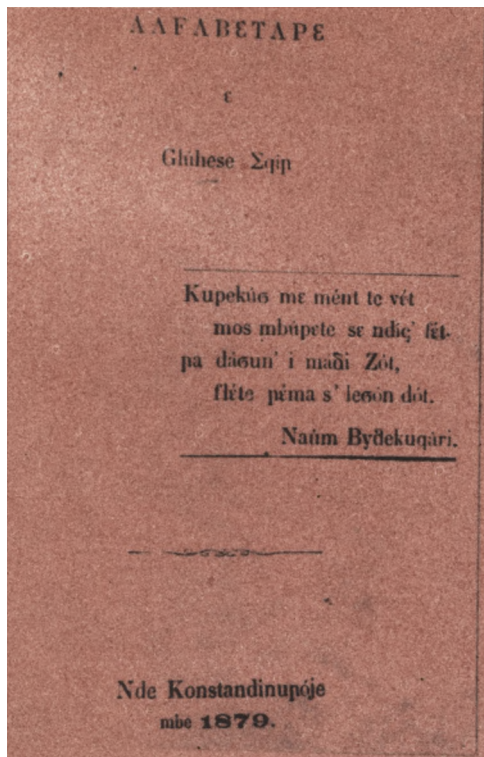
только после многих лет борьбы с трудом добилось разрешения издавать газету на албанском языке. Газета называлась «**Дрита**». Первый номер ее вышел в августе 1884 года.

La Société de l'utilisation des caractères albanais d'imprimerie mena son activité dans des conditions très difficiles, dues aux obstacles administratifs et policiers créés par les autorités turques. Elle publia un abécédaire en 1879

et c'est seulement après plusieurs années d'efforts qu'elle put obtenir l'autorisation de publier un organe périodique albanais, dont le premier numéro portant le titre «**Drita**» (La lumière) parut au mois d'août 1884.

The Society for the publishing of books in the Albanian alphabet developed its activity under very hard conditions brought about through the Turkish administrative and police obstructions. In 1879 the society

published a primer and only after several years of struggle it was able to obtain the authorization for the publishing of an Albanian paper the first number of which came out in August 1884 under the name «**Drita**» («The light»).

Vendimi i Shoqërisë së të Shtypuri Shkronja Shqip për të botuar në Rumani fjalorin e Kostandin Kristoforidhit.

PASHKO VASA
(1825-1892)

Një nga figurat më të shquara të rilindjes kombëtare shqiptare është Pashko Vasa. Në vitet e Lidhjes së Prizrendit, ai shkroi në frengjisht, një traktat politik me titullin «E vërteta mbi Shqipërinë dhe Shqiptarët», me të cilin ai i paraqiste opinionit publik evropjan

kërkesat dhe karakterin e vërtetë të lëvizjes shqiptare. Vepra e tij u përkthye në disa gjuhë të huaja. Vjersha shqip e Pashko Vasës me titull «Shqipnisë së robnueme» u bë mjaft popullore në Shqipëri në vitet e sundimit turk.

Odnim из выдающихся представителей албанского национального возрождения является Пашко Васа. В годы Союза Призрена им был написан на французском языке политический памфлет, озаглавленный «Правда об Албании и албанцах», с помощью которого европейская общественность была ознакомлена с требова-

ниями и подлинным характером албанского движения. Это произведение было переведено на несколько иностранных языков. Стихотворения Пашко Васа, написанные на албанском языке, были очень популярны в Албании в годы турецкого господства.

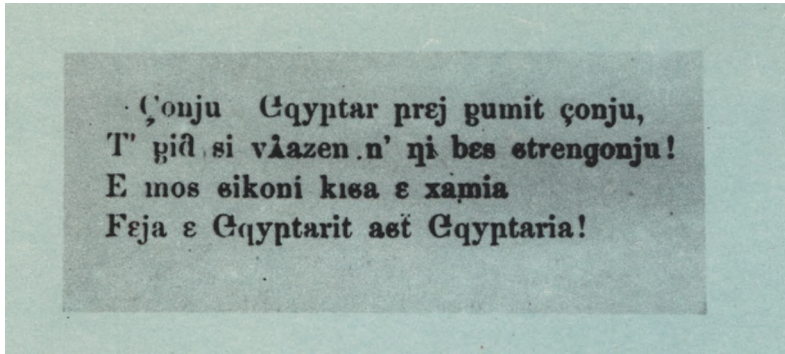
L'une des figures les plus éminentes de la Renaissance Nationale Albanaise ce fut Pashko Vassa. Dans les années de la Ligue de Prizren, il écrivit en français un traité politique intitulé «La vérité sur l'Albanie et les Albans», par lequel il présentait à l'opinion publique européenne les revendications et le vé-

ritable caractère du mouvement albanais. Son ouvrage fut traduit dans plusieurs langues étrangères. La poésie albanaise de Pashko Vassa, intitulée «L'Albanie asservie» devint très populaire en Albanie durant les années de la domination turque.

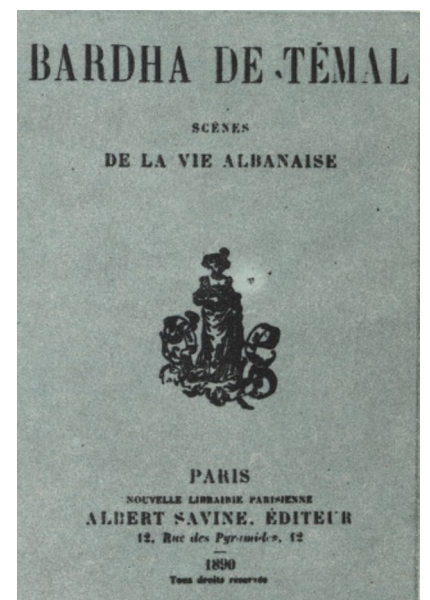
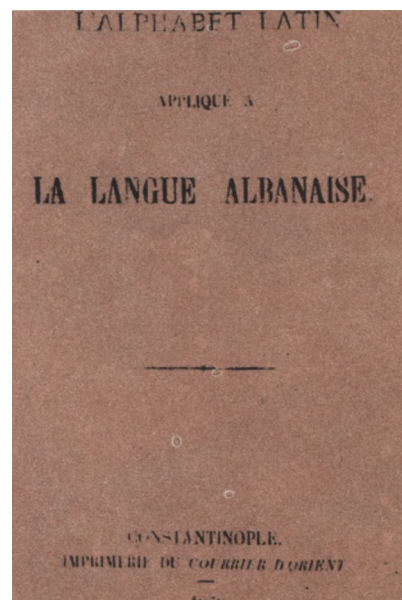
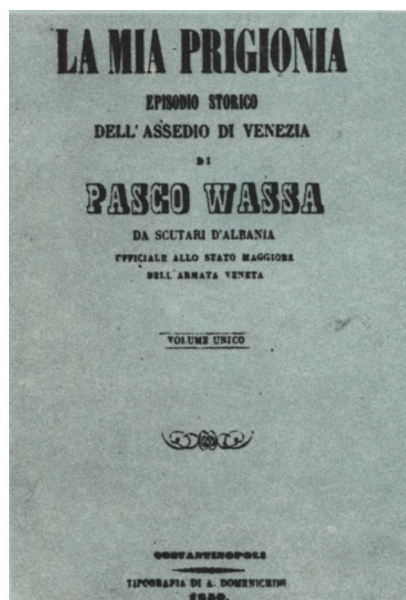
One of the most eminent figures of the Albanian national Renaissance was Pashko Vassa. During the years of the League of Prizren, he wrote in french a political treatise under the title «The truth about Albania and the Albanians», through which he presented to the European public opinion the reclamations and the

real character of the Albanian movement. His work was translated into several foreign languages. The poem of Pashko Vassa in Albanian under the title «To the enslaved Albania» became very popular in Albania during the Turkish domination.

PASHKO VASA

Nga vjersha: "Shqypnisë së robnueme"

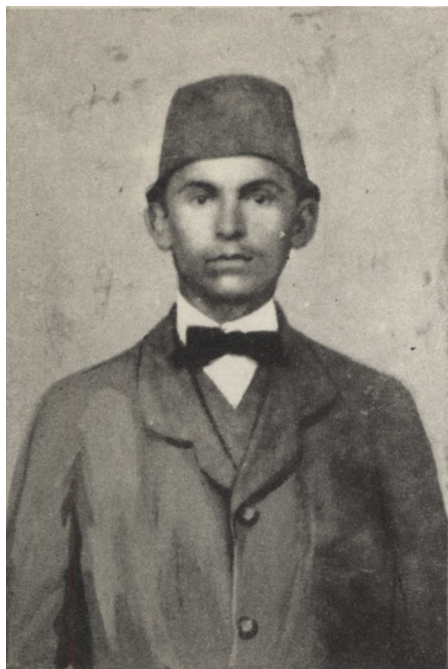
SAMI FRASHËRI

Me punën dhe urtësinë e vet, Sami Frashëri u bë një nga ideologët më të nderuar të rilindjes kombëtare shqiptare.

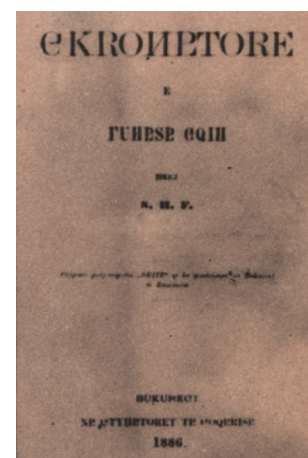
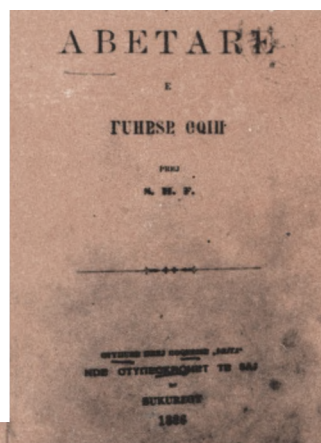
Благодаря своей эрудиции и энергии, Сами Фрашери стал одним из крупнейших идеологов албанского национального возрождения,

Par son activité et sa sagesse, Sami Frashëri devint l'un des idéologues les plus honorés de la Renaissance Nationale Albanaise.

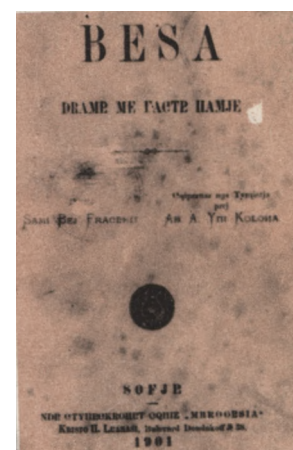
With his activity and sagacity, Sami Frashëri became one of the most honoured ideologists of the Albanian national Renaissance.

SAMI FRASHËRI

Sami Frashëri - Bust (Dh. Çani)

NAIM FRASHERI
(1846-1900)

Naim Frashëri u bë një nga udhëheqësit më të shquar të lëvizjes kombëtare shqiptare në vitet e reagonit më të egër turk. Në këto vite ai e pasuroi letërsinë shqipe me një varg veprash të shkruara me një gjuhë të pastër,

të rrjedhëshme dhe artistike, me të cilat iu vunë themelet gjuhës letrare shqipe. Shkrimet dhe sidomos vjershat e tij me përmbajtje patriotike luftarake e bënë Naim Frashërin shkrimtarin më popullor të Shqipërisë.

Hайм Фрашери был одним из самых выдающихся руководителей албанского национального движения в годы свирепой турецкой реакции. В эти годы он обогатил албанскую литературу рядом произведений, написанных ясным, красивым и высокохудожественным

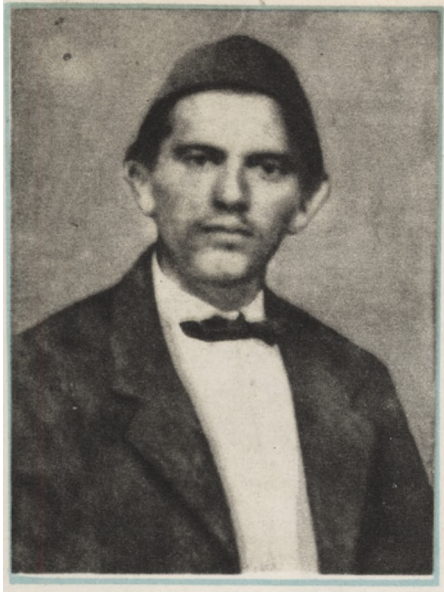
языком. Эти произведения заложили основы албанского литературного языка. Произведения Наима Фрашери и особенно его стихи, написанные в боевом патристическом духе, сделали его самым популярным писателем Албании.

Naim Frashëri devint l'un des dirigeants les plus éminents du mouvement national albanais pendant les années de la plus sauvage réaction turque. Au cours des dites années, il enrichit la littérature albanaise avec une série d'oeuvres écrites dans une langue pure, au style

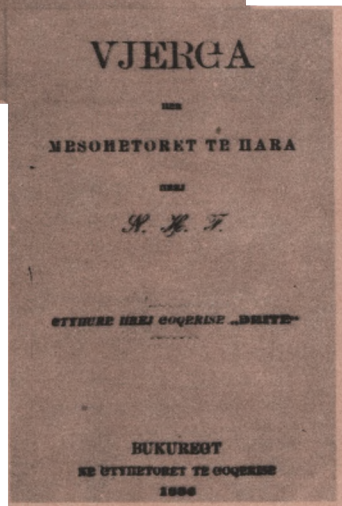
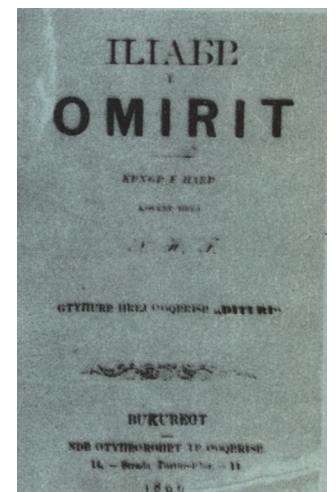
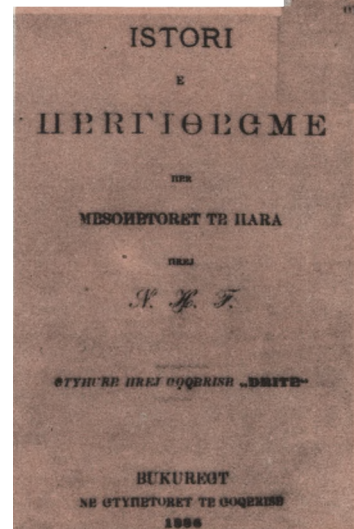
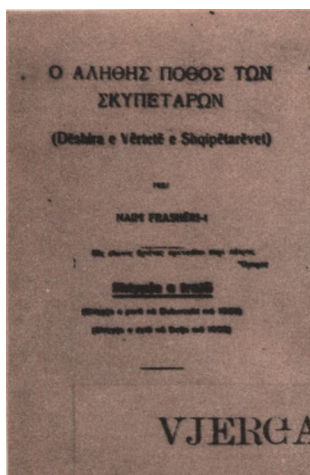
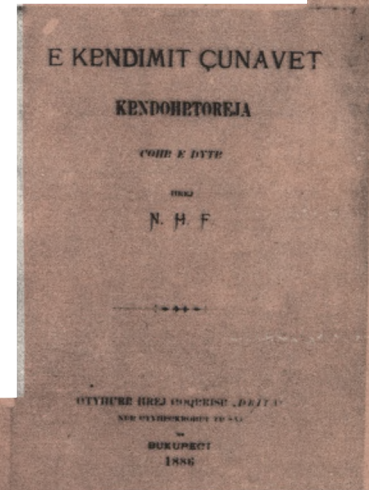
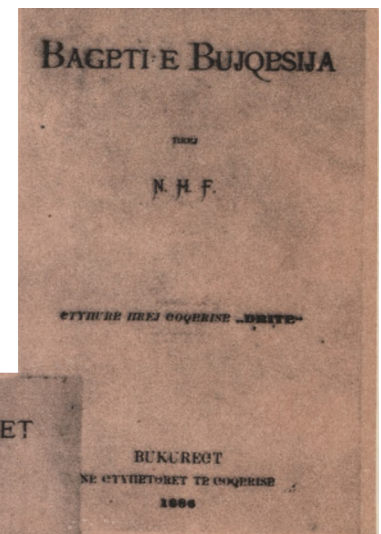
coulant et artistique, qui ont permis de poser les fondements de la langue littéraire albanaise. Ses écrits, surtout ses poésies au contenu patriotique combattif, ont rendu Naim Frashëri l'écrivain le plus populaire d'Albanie.

Naim Frashëri became one of the most eminent leaders of the Albanian National Movement during the years of the most rabid Turkish reaction. During those years he enriched the Albanian literature with a series of works written in a pure language, in a smooth and

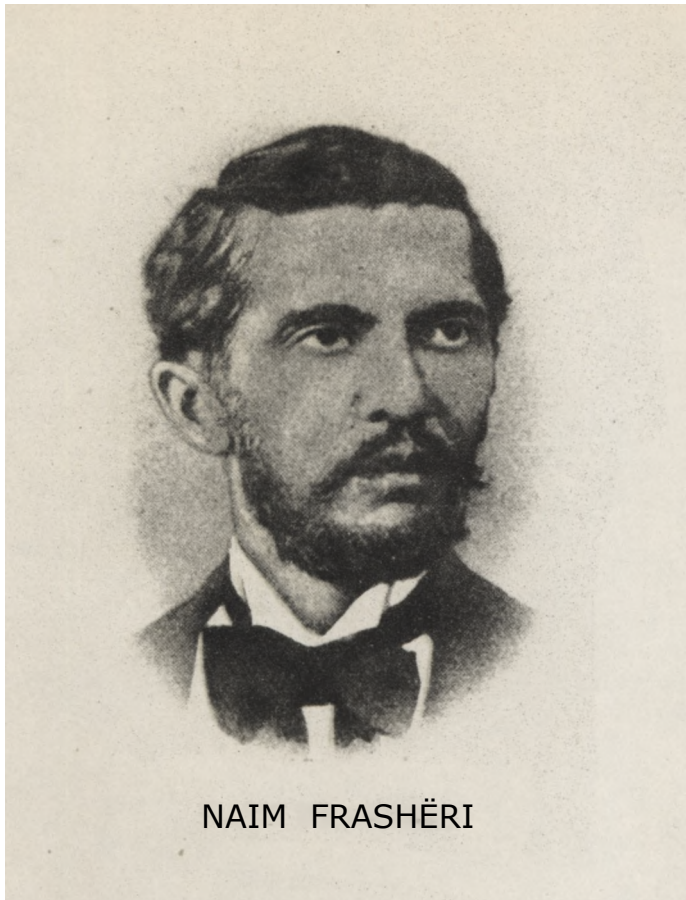
artistic style, which laid the foundation to the Albanian literary language. His writings and above all his poetry with a patriotic and combative contents, made Naim Frashëri the most popular penman of Albania.

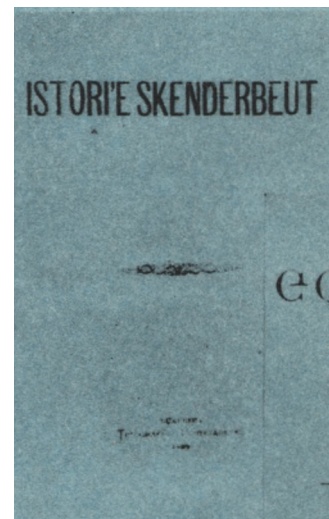
NAIM FRASHËRI

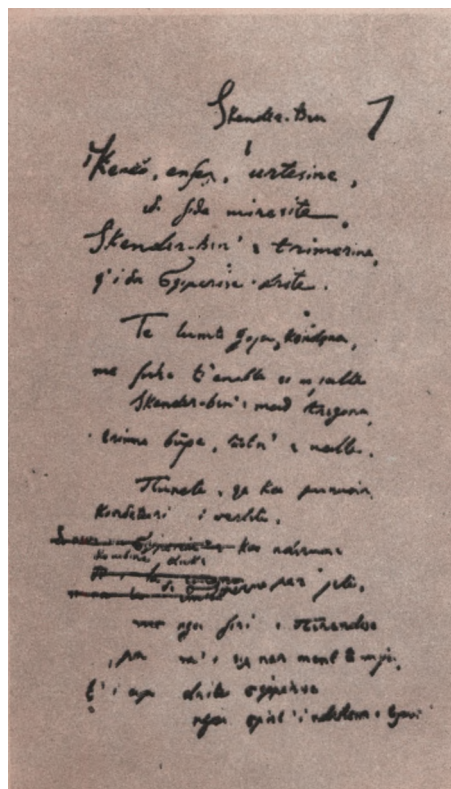
Naim Frashëri (1), me Sami Frashërin (2) dhe me studentë të tjerë shqiptarë në gjymnazin "Zosimea" të Janinës.

NAIM FRASHËRI

Dorëshkrim i N. Frashërit

Naim Frashëri - bust
(Dh. Çani 1956)

Një nga aktivistët më të hershëm të lëvizjes kombëtare shqiptare, Jani Vretua, mbe-

ti një puntor i palodhur i saj deri në fund të jetës së tij.

Oдним из первых активистов албанского национального движения был Яни Врето, отдавший без

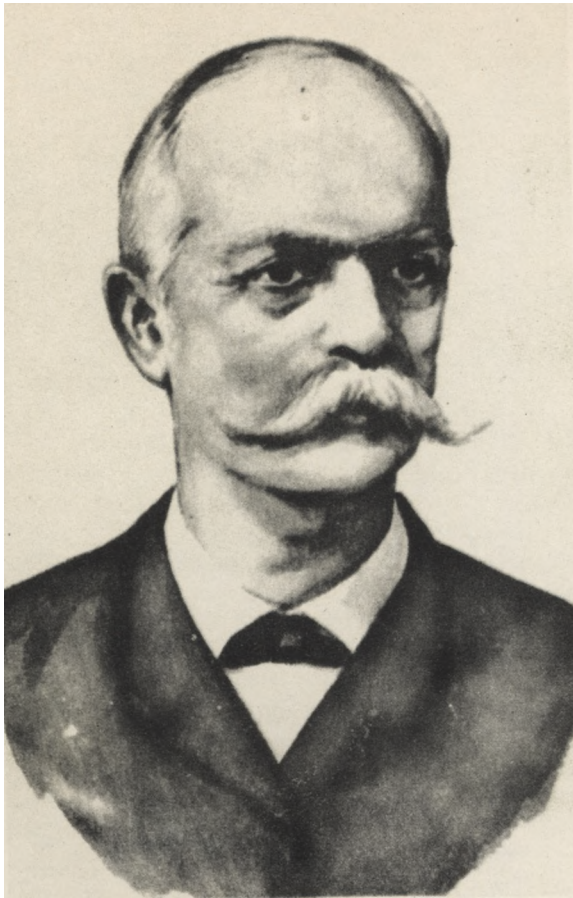
остатка этому делу всю свою жизнь.

L'un des tout premiers militants du mouvement national albanais, Yarri Vréto, en est

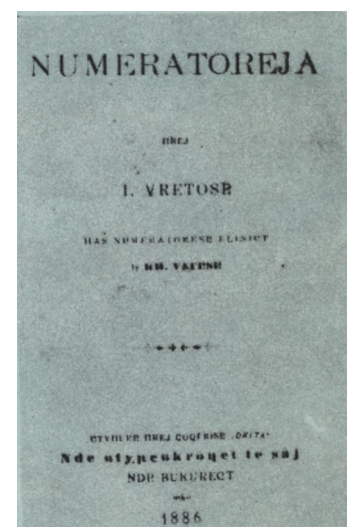
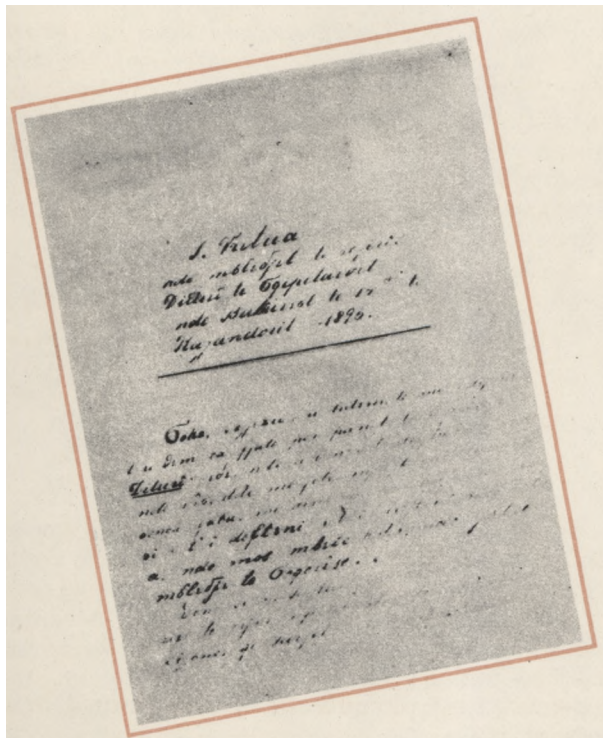
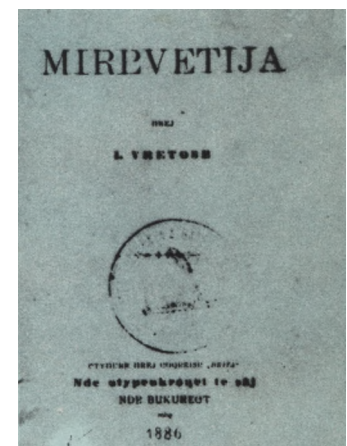
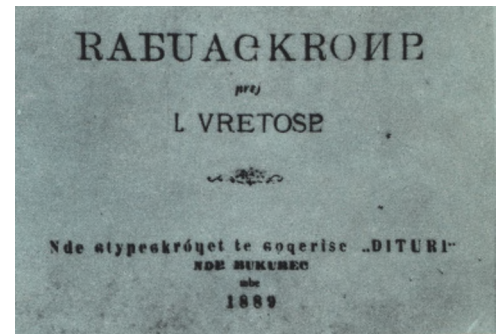
demeuré un pionnier inlassable jusqu'à la fin de sa vie.

One of the earliest militants of the Albanian national movement, Jani Vreto, remained

a tireless worker up to the end of his life.

JANI VRETUA
(1822 - 1900)

Për të ndihmuar lëvizjen kombëtare në Shqipëri, në viset jashtë Turqisë ku kishte komunitete emigrantësh shqiptarë, u formuan shoqëria patriotike, të cilat zhvilluan rreth veprimtari të madhe, si në fushën politike ashtu dhe në atë kulturele. Një shoqëri e tillë u formua në Bukuresht qysh në vitin 1881. Në fillim ajo e konsideroi veten si një degë e **Shoqërisë së të shtypuri shkronja shqip**, por në janar të vitit 1885 ajo u kthye në një shoqëri me vete me emrin **Drita** dhe në

maj 1886 me emrin **Dituria** duke mos i shkëputur asnjëherë lidhjet me Sami Frashërin dhe Naim Frashërin, të cilët ishin në këtë kohë udhëheqësit kryesorë të lëvizjes kombëtare shqiptare. Shoqëria e Bukureshtit zhvilloi një veprimtari të madhe sidomos në fushën kulturele. Ajo botoi, midis të tjerave, veprat e Naimit dhe të Samiut.

(Në faqen tjetër janë renditur udhëheqësit kryesorë të shoqërisë shqiptare të Bukureshtit)

С целью оказания помощи национальному движению в Албании, в различных странах за пределами Турецкой империи, где находились албанские эмигранты, были созданы патриотические общества, которые проводили всестороннюю деятельность как в области политики, так и в области культуры. Такое общество было создано в Бухаресте еще в 1881 году. В начале оно считало себя отделением **Общества создания албанского алфавита**, но в январе 1885 года оно стало отдельным обществом и было названо **«Дрита»** (Свет)

и в мае **«Дитурия»** (Знание). Это общество ни разу не прервало своих связей с Самой Фрашери и Наимом Фрашери, которые были в то время главными руководителями албанского национального движения. Общество Бухареста проводило обширную деятельность особенно в области культуры. Им были изданы, в частности, произведения Наима и Самы.

(На другой странице главные руководители албанского общества в Бухаресте).

Pour aider le mouvement national en Albanie, dans les pays hors de la Turquie où il y avait des communautés d'émigrants albanais, se formèrent des sociétés patriotiques, qui déploierent une grande activité, aussi bien dans le domaine politique que dans le domaine culturel. Une société de ce genre fut fondée à Bucarest dès l'année 1881. Au début elle se considéra comme une filiale de la **Société de l'utilisation des caractères albanais d'imprimerie**, mais au mois de janvier 1885 elle se transforma en une société à part sous le nom de **Drita** et

au mois de mai 1886 sous le nom de **Dituria** (Le savoir), sans jamais rompre ses liens avec Sami Frashëri et Naim Frashëri, qui étaient à l'époque les principaux dirigeants du mouvement national albanais. La société de Bucarest mena une grande activité surtout dans le domaine culturel. Elle publia, entre autres, les œuvres de Naim et de Sami.

(A la page suivante ont été rangés les principaux dirigeants de la société albanaise de Bucarest).

To help out the National Movement in Albania, in all the countries outside Turkey, where there were Albanian emigrant communities, patriotic societies were set up, which carried out a wide activity in the political and cultural field. A society of this kind was founded in Bucharest as early as the year 1881. At the beginning this society considered itself as a branch of the **Society for the publishing of books in the Albanian alphabet**, but in January 1885 it was transformed into a society of its own under the name **«Drita»** («The light») and in May

1886 under the name **«Dituria»** («The knowledge») keeping as always the contacts with Sami Frashëri and Naim Frashëri, who were at this time the principal leaders of the Albanian National Movement. The Society of Bucharest carried out a great activity especially in the cultural field. It published, among others the works of Sami and Naim Frashëri.

(On the following page are aligned the principal leaders of the Albanian Society of Bucharest).

THIMI MARKO

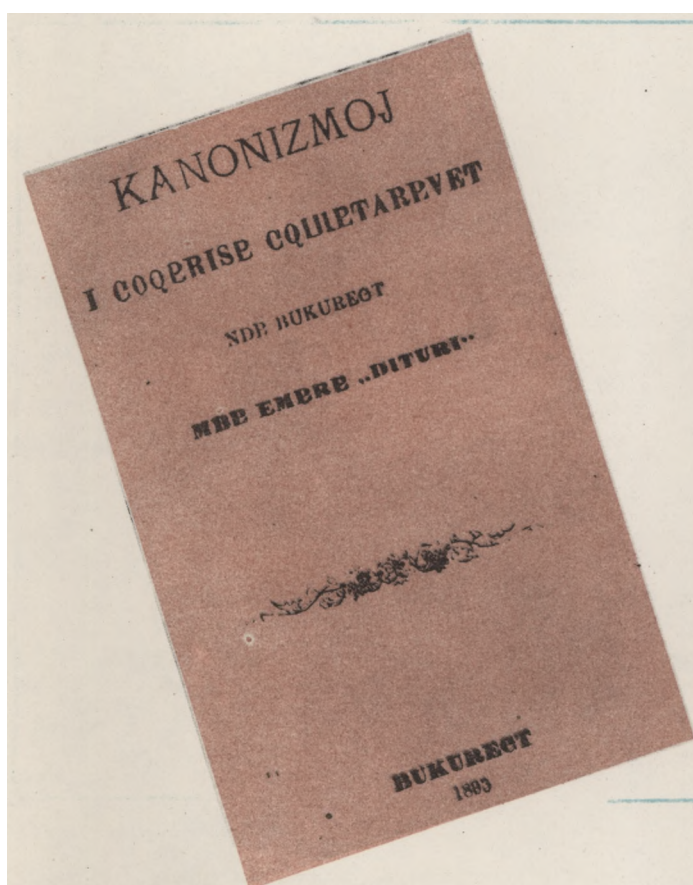
VANGJEL GEÇO

VISAR DODANI

KOSTANDIN EFTHIMIU

Një grup patriotësh shqiptarë të kolonisë së Bukureshtit.

IRAKLI DURO

MANDI TËRPO

ALEKSANDËR DRENOVA

Në vitin 1885, në Korçë u formua një komitet i fshehtë me kryetar Jovan Cico Kosturin dhe me anëtarë Thimi Markon e Orhan Pojanin, i cili mori përsipër barrën të organizonte brënda në Shqipëri një Shoqëri Kulturele Shqiptare. Por për shkak të reaksjonit

otoman dhe persekutimit fanariot, shoqëria nuk u formua dot. Megjithatë, komiteti i fshehtë i Korçës e vazhdoi veprimtarinë e vet, në rrethana ilegaliteti për një kohë të gjatë.

B1885 году в Корче был создан подпольный комитет, председателем которого был Иован Цицо Костури и членами Тими Марко и Орхан Пояни. Комитет поставил перед собой задачу организовать в стране Албанское культурное общество. Но вследствие

турецкой реакции и преследований со стороны греческой церкви общество не было создано.

Несмотря на это, подпольный комитет в Корче продолжал свою деятельность в нелегальных условиях на протяжении длительного времени.

En 1885, à Kortcha fut constitué un comité secret avec comme président Yovan Tsitso Kosturi et comme membres Thimi Marko et Orhan Poyani, qui assuma la mission d'organiser à l'intérieur de l'Albanie une Société Culturelle Albanaise. Mais, à cause de la réaction

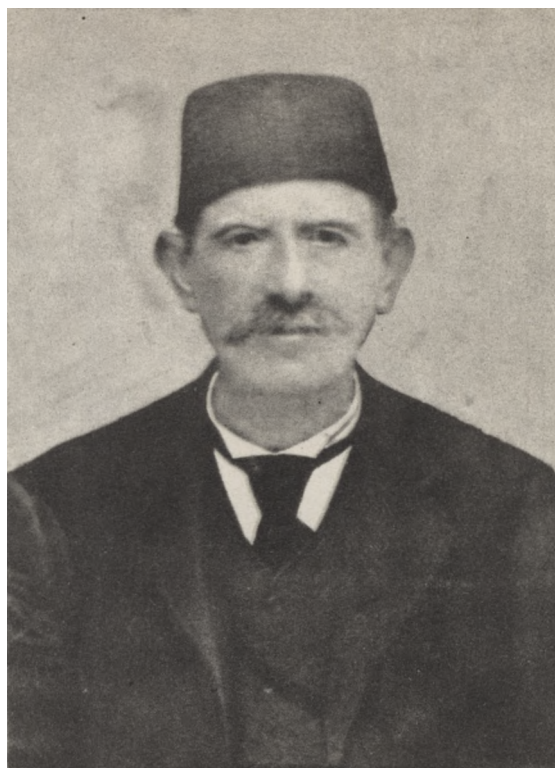
ottomane et des persécutions phanariotes, la société en question ne put pas être formée. Malgré cela, le comité secret de Kortcha poursuivait son activité pendant une longue période dans les conditions de la clandestinité.

In 1885, at Korça there was formed a secret committee headed by Jovan Cico Kosturi with co-members Thimi Marko and Orhan Pojani, which assumed the mission to organize in the interior of Albania an Albanian Cultural So-

ciety. But due to the Ottoman reaction and phanariot church persecutions, the said society could not be founded. Nevertheless, the Secret Committee of Korça continued its activity for a long time in a clandestine and illegal way.

THIMI MARKO

JOVAN CICO KOSTURI

ORHAN ÇERÇIZ POJANI

Stamboll 13. Maj. 1887.

"Kartrat që muarmë këtë javë nga Korça na rëfejnë se... kanë ndërmënt të bëjnë një shoqëri e të bëjnë 400-500 ndihma që të paguajnë për të shtypur vivla mësimi dhe çdo farë fletore të nevojshme..."

Naim Frashëri — Sami Frashëri

L. S. D. Marko!
Mora kartën e Lotarisë s'atë
idë i shkrua avokat qakos
e m'u perfig ne fshat Tyyet
sindekur e shk. Nga keji karta
e kuptet punene. Qandroni
ne prishje, si keji cote puna
jone.
Kater jini fide mire?
Ekrugju se ne ngaku keto, qe
ate avokati.
Te fala nga fide ne
Lotarise s'atë idë fide
vazhdores e m'igjet, e
eguaratki Lotit J. Kostur.
Ne K/pj e vijot i puna qe
i Lotarise punj
O. D. D.

Pas përpjekjeve të gjata dhe në luftë ve-
çanërisht të ashpër me kishën greke, Komi-
teti i fshehtë i Korçës, duke patur ndihmën e
Naim Frashërit dhe Sami Frashërit, ngriti më

7 Mars. 1887 në atë qytet të parën shkollë
kombëtare shqipe. Arsimtarët e saj të parë
qenë Pandeli Sotiri (në vitin e parë) dhe më
vonë Petro N. Luarasi dhe Nuçi Naçi.

После многократных попыток и ожесточенной борь-
бы с греческой церковью подпольный комитет в Корче
с помощью Наима Фрашери и Самы Фрашери 7 марта
1887 года открыл в этом городе первую национальную

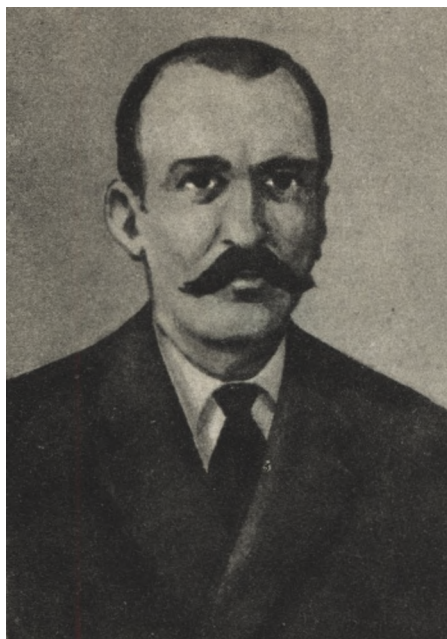
албанскую школу. Её первыми учителями были Пан-
дели Сотери (в первом учебном году) и позже Петро
Н. Луараси и Нучи Начи.

Après de longs efforts et en une lutte par-
ticulièrement dure contre l'Eglise grecque, le
comité secret de Kortcha, bénéficiant de l'aide
de Naim Frashëri et de Sami Frashëri, fonda le

7 mars 1887 dans la dite ville la première éco-
le nationale albanaise. Ses premiers enseignants
furent Pandeli Sotiri (la première année) et
plus tard Petro N. Luarassi et Noutchi Natchi.

After a long struggle and especially through
a rabid fight against the Greek Church, the
Secret Committee of Korça, with the help of
Naim Frashëri and Sami Frashëri, set up in the
city of Korça, on 7th of March 1887, the first

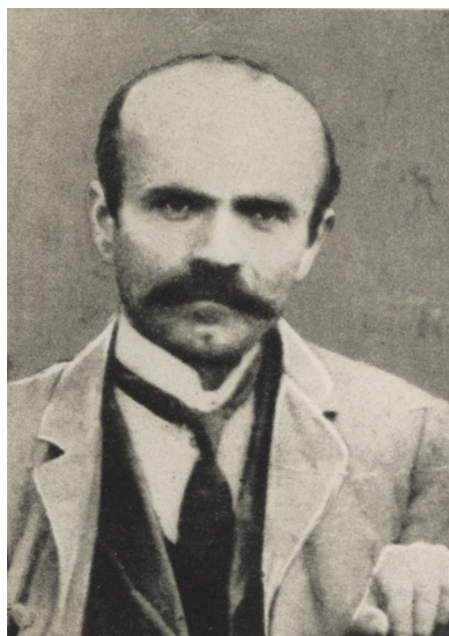
Albanian National School. The first teachers of
this school were Pandeli Sotiri (during the first
year) and later Petro N. Luarasi and Nuchi
Nachi.

PANDELI SOTIRI

Shkolla e Korçës 1887

PETRO NINI LUARASI

NUÇI NAÇI

Msoni Visar, qe më fuqi te Zotit, qe lavdi paste,
gjër sot dëshira t'one u mbarua ; shkoll'a shqipë u hap,
druri qe vumë ne dhët ketu dy vjet, sot lulezoi dhe
dha peme te embla. Gezoju së djë u hap dhe u shkru-
an djëm mesonjetore 35. Zot' i jëtes, o vella, ë bëkoftë
dhe ë shpente perpara per ndër te te gjithëvet. Mun-
dimët t'ona, Visar, dhe te luftuarit ë faqëzinjëvët grë-
komanë gjër sa mbaruam kete te shënteruarë pune
jane aqë shume sa nuk munt t'u-a shkruanj nde
karte.

Me leftojne aqë sa nuk benët me tëper ; por Zoti
i jëtes, lavdi paste, me ka dhene miq te shendoshe, te
cilët ë rrëzime si dritën ë syrit ty ë, ëdhë nuk tërën
të tërën ë të përvojë gjithëshe nga

NGA LETRA E THIMI MITKOS
DËRGUAR VISAR DODANIT (8 MARS 1887)

Për përhapjen e arsimit shqip në Shqipëri, në vitin 1892 u formua në Korçë një komitet tjetër me emrin «Vëllazëria», nën kryesinë

Bцелях распространения в Албании образования на албанском языке в 1892 году в Корче был создан новый комитет, названный Влазерия (Братство), кото-

Pour la diffusion de l'enseignement en langue albanaise en Albanie, en 1892 fut constitué à Kortcha un autre comité sous le nom «Vëllazëria» (La Fraternité), sous la présidence de

For the diffusion of the Albanian teaching in Albania, in the year 1892 another committee was formed in Korça under the name «Vëllazëria» («Brotherhood»), under the direction of

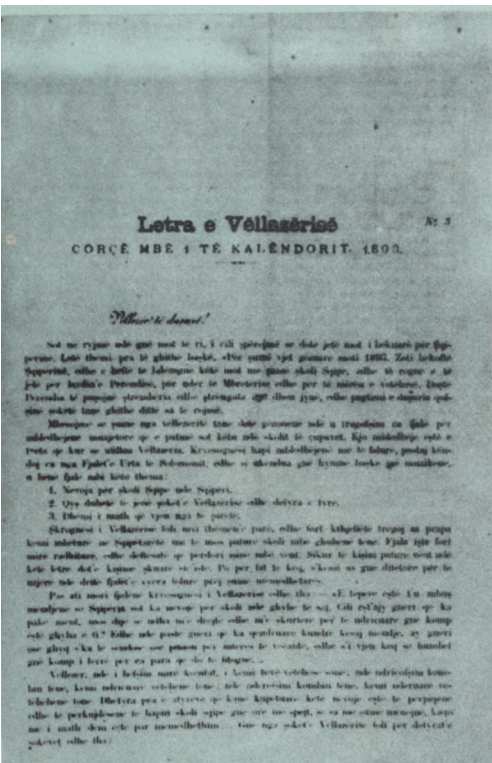
e Gjerassim Qiriazit. Programin kultural të Vëllazërisë e tregon qartë letër qarkorja e saj e lëshuar me rastin e vitit të ri 1893.

рым руководил Джерасим Чириази. О программе Влазерии в области культуры ясно говорится в его обращении, выпущенном по случаю Нового 1893 года.

Guerassim Qiriazit. Le programme culturel du comité «Vëllazëria» est illustré clairement par la lettre circulaire qu'il avait envoyée à l'occasion du premier de l'An 1893.

Gjerassim Qiriaz. The cultural programme of «Vëllazëria» is clearly presented in its circular letter issued on the occasion of the New Year 1893.

GJERASIM D. QIRIAZI
(1858 - 1894)

rojne polimne se pognuvaru de Vellavise, ne dohete le jenu' guli
apene brava ghille kuz si pas fupise, othe nite kete ti nio-
a uddhete Vellavise...

[illegible][illegible][illegible][illegible]

3. Istejra jone eple te përdorim për pyetje. Këtë mjet në shprehjet këtu e dalluam në të njëjtën kohë për të bërë atëherë vetëm këmbë për të shprehur shprehjet këtu; ndërsa në qoftëse për shprehjet këtu e tjetër për të bërë, këtu tregojmë, në shprehjet për shprehjet këtu tregojmë.

4. Ka pusu per le ghille polate; per le modrega colle per le vighole, per lora del per gra; ghindoke si par fujon li. Kar lesto gne nortim pancerote and some st. loy gneri nortim nure; nferi indan gure, gne tpeve luo bato colle li tpeve bato nura di terra. Ndan colle nre pume li gne sogere, a ghio liponi a pene into p.

Mla thumma's troye fah arboretu, gao s'at i vallaurea' e'ille Krasogano. Trogatne daturia si e'ille no-m'ia e' consoje jao kander te perokura te p'ayaj q' d'elive g'ar'e e'ille no jame p'adellime d'elive sa te m'ajo jao ata q' d'elive e'ille tya vera e' tya rakipa; e'ille sa dom te m'ath ka q'ile e'ille g'ar'e'ille. K'eta i perment e'ille S'ep'e e'ille e' il te m'ath k'eta. K'eta m'ath i m'ath te perokura m'ath S'ep'e; d'ato p'e-

[illegible]

e legge più stretta per stabilire quanto esse gli si può
per viale nelle loro giurisdizioni. Dunque in ragione le giurie vi-
dono che per le loro giurisdizioni, ma c'è da dire, che anche

[illegible]

destruie stăruie, în cele din urmă, o lume nouă pornește la naștere
și pornește lumea.

Quero que esta op. seja bem feita!

[illegible]

4. *peripha* before the genus name, e.g. *peripha* *Vittadini*.
 Encyclopaedia G. D. QM123.

— p. Cello telefonico a libro per pagine, le collezioni sono nelle Kragenski e Kragenski lettere. Letti in Kragenski.

Me 18S2 komiteti Vëllazëria ngriti në Korçë të parën shkollë shqipe për vajza (Shkolla e Vashave). Sevasti Qiriaz, Katerina Cilka, Poliksen Dhespoti, Fanka Efthim,

Parashkevi Qiriaz, që kanë qënë mësuese në këtë shkollë, janë njëkohësisht të parat arsimtare të shqipes.

B 1892 году комитетом Влазерия (Братство) была открыта в Корче первая албанская школа для девушек (Школа э Вашаве). Севасти Чириази, Катерина Цилька, Поликсен Деспоти, Фанка Ефtimi, Парашкеви

Чириази, которые были учительницами в этой школе, были в то же время и первыми преподавателями албанского языка.

En 1892, le comité «Vëllazëria» fonda à Kortcha la première école albanaise pour filles, dite «Shkolla e Vashave». Sevasti Qiriaz, Katerina Tsilka, Polikseni Dhespoti, Fanka

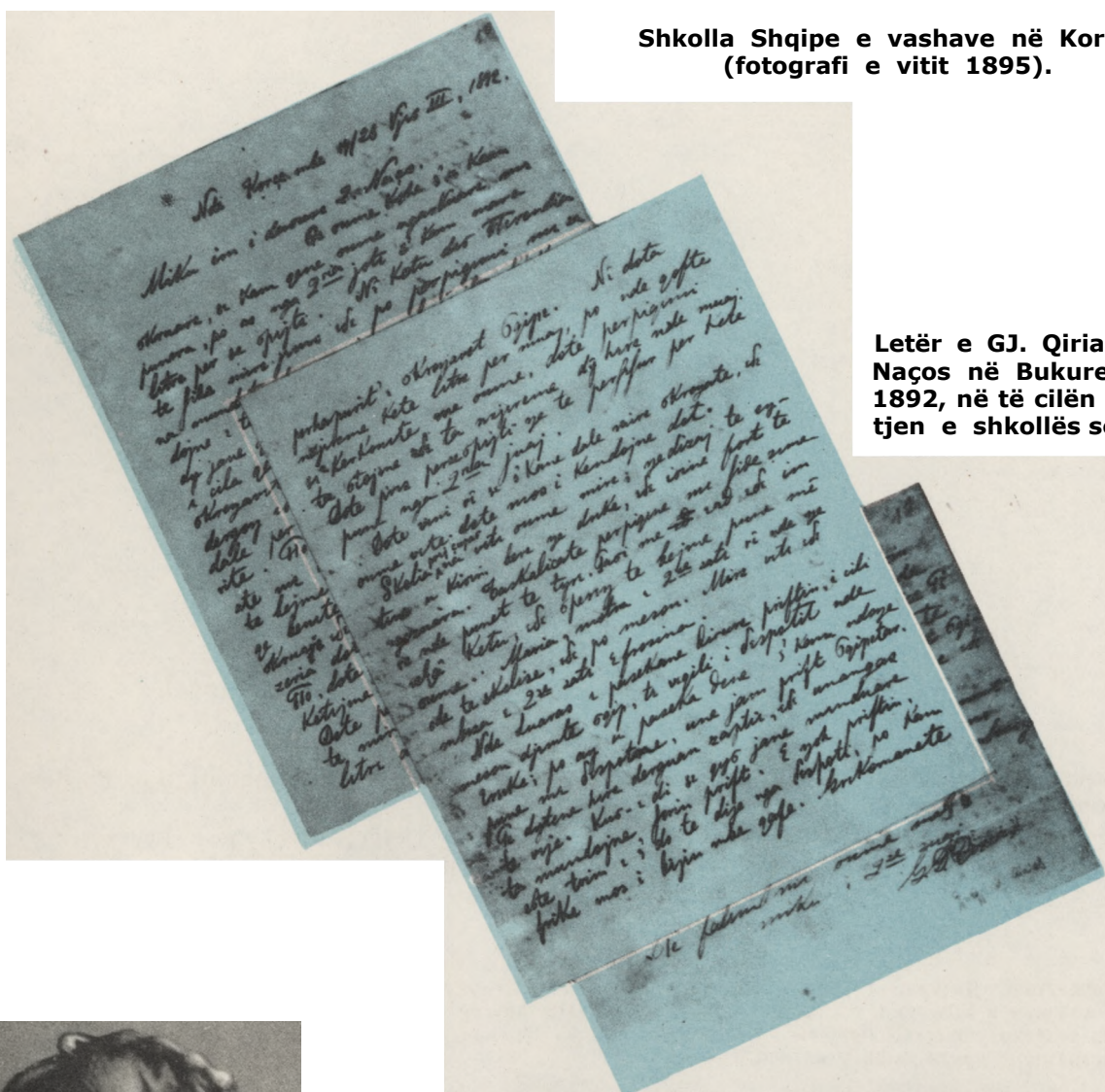
Efthimi, Parashkevi Qiriaz, qui ont prêté service comme institutrices à cette école, ont été en même temps les premières enseignantes en langue albanaise.

In the year 1892 the Committee «Vëllazëria» founded at Korça the first Albanian school for girls (Shkolla e Vashave). Sevasti Qiriaz, Katerina Cilka, Poliksen Dhespoti, Fanka Ef-

thimi and Parashkevi Qiriaz, that served as teachers at this school, are at the same time, the first teachers to teach in the Albanian language.

Shkolla Shqipe e vashave në Korçë
(fotografi e vitit 1895).

Letër e Gj. Qiriazit drejtuar Nikolla Naços në Bukuresht më 26 nëndor 1892, në të cilën flitet për mbarëvajtjen e shkollës së vashave në Korçë.

SEVASTI QIRIAZI

KATERINA CILKA

POLIKSENI DHESHOT
LUARASI

PARASHQEVI QIRIAZI

Pas shoqërisë **Dituria** të Rumanisë, në gjirin e kolonisë shqiptare të Bullgarisë, u themelua në Sofie me 1 janar 1893, shoqëria **Dëshira**, me po atë program që kishin edhe

shoqëritë patriotike të Stambollit dhe të Bukureshtit.

(Në faqen tjetër: udhëheqësit kryesorë të shoqërisë **Dëshira**).

Bслед за обществом **Дитурия** (Знание) Румынии, при албанской колонии в Болгарии, в Софии 1 января 1893 года было создано общество **Дешира** (Желание) С такой же программой, какая была у патриотических

обществ Стамбула и Бухареста.

(На другой странице: главные руководители общества **Дешира**).

Après la société **Dituria** en Roumanie, au sein de la colonie albanaise en Bulgarie, à Sofia, fut formée le 1er janvier 1893. la société **Dëshira**, qui avait le même programme que les

sociétés patriotiques d'Istanbul et de Bucarest.

(A la page suivante, les principaux dirigeants de la société **Dëshira**).

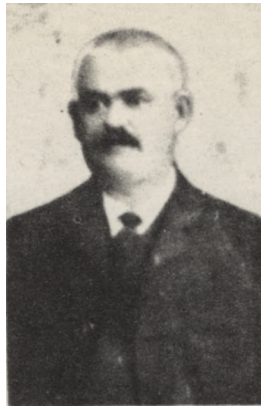
After the society «**Dituria**» of Rumania, on the first of January 1893 the Albanian colony in Bulgaria founded the society «**Dëshira**» («The wish») with the same program as that

of the patriotic societies of Istanbul and Bucharest.

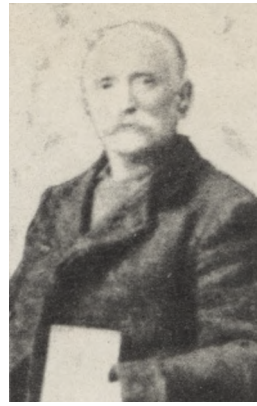
(On the other page: the main leaders of the «**Dëshira**» Society).

DHIMITËR MOLE

LIGOR PAPA MARKO

SOTIR OLLANI

LLAZAR SILJANI

QENDRIMI
I GJOKERISE GJOKETAREVET
„DËSHIRË“
ne Sofje.

Nxj. 1. Sot me qe I te Kolozëgut, qe mije e tate qint e nente djete e trr, pas lindjese Kristit, u fil-
lana ne Sofje Gjokeria per mesimn e Gjoketarev, mbe Embere „Dëshirë“.

Nxj. 2. Qelimi i Gjokrise „Dëshirë“ este, per te perhapur, Diturie eile mesimnue te guhes Gjokre, eile per te hapur Mesonjetore me guhen Gjokre, ne Gjokperi. Ne qofte nevoje pas Qelimit rile ne Vend ku este filuar Gjokeria munt te hapet qe Mesonjetore.

Nxj. 3. Te ardurat e Gjokrise jane:

a) suma prej 10 djete franga e lart, qe dote aliu-
rone sicili do Gjok qe do per te filuarit te krrrevet pa tundura (te pa prisura) te Gjokrise;

b) prej te paguarat te muijvet prej cilit do prej soket te kesaj Gjokrie, qe dote paguajne: dora e pare nga 1 qe frange ne muaj, dora e dyte nga 1 1/2 frange (50 qindarka) eile sicili do prej soket dote pa-
guajne nga 20, qezet qindarka ne muaj per ate qe i i mbledh (poge).

Anëtarët e Shoqërisë "Dëshira" të Soties më 1904 në ditën e caktuar për festën e flamurit Kombëtar.

SHAHIN KOLONJA

KRISTO LUARASI

JOSIF BAGËRI

Në Egjypt, ku kishte një koloni të vjetër shqiptarësh të mërguar, ishin formuar prej kohësh nën drejtimin e Th. Mitkos, klube të ndryshme patriotike. Në vitin 1894, patriotët e Misirit formuan një shoqëri të bashkuar, së

cilës i dhanë emrin **Vëllazëria e Shqiptarëve**, me po atë program që kishin edhe shoqëritë e tjera.

(Në faqen tjetër: udhëheqësit kryesorë të shoqërisë së Misirit).

BЕгипте, где давно существовала колония албанцев-эмигрантов, были созданы под руководством Т. Митко различные патриотические клубы. В 1894 году патриоты Миссиры создали объединенное общество, которое назвали **Влазерия э Шкиптареве** (Братство

албанцев), с такой же программой, как и у других обществ.

(На другой странице: главные руководители общества Миссиры).

En Egypte, où il y avait une vieille colonie d'Albanais émigrés, avaient été créés depuis longtemps, sous la direction de Th. Mitko, différents clubs patriotiques. En 1894, les patriotes d'Egypte constituèrent une société commune, à laquelle ils donnèrent le nom **Vëlla-**

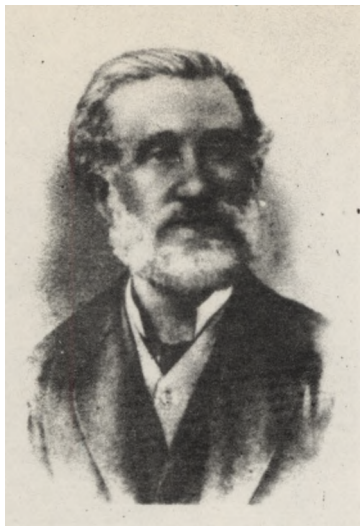
zëria e Shqiptarëve (Fraternité des Albanais) et ayant le même programme que les autres sociétés.

(A la page suivante: les principaux dirigeants de la Société d'Egypte).

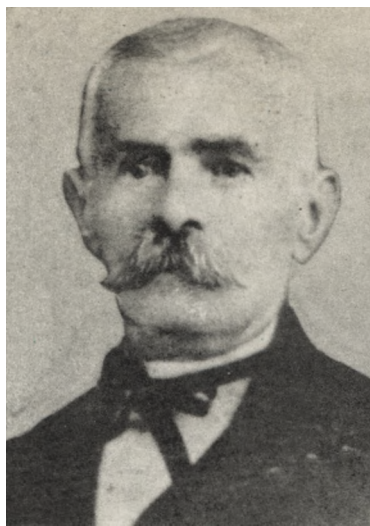
In Egypt, where there was an old colony of Albanian emigrants, there were founded quite a long time ago, under the direction of Thimi Mitko, several patriotic clubs. In the year 1894, the patriots of Egypt constituted a united common society which they named «**Vë-**

llazëria e Shqiptarëve» (The brotherhood of the Albanians) following the same program as all other Albanian societies.

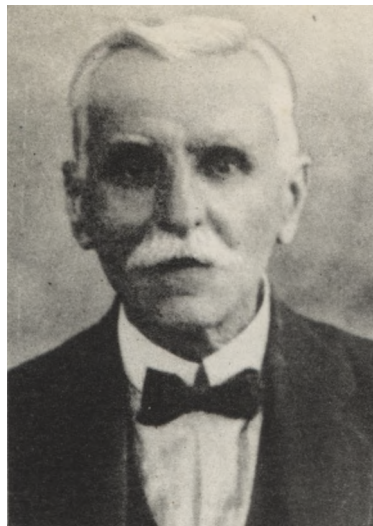
(On the other page: the main leaders of the Society of Egypt).

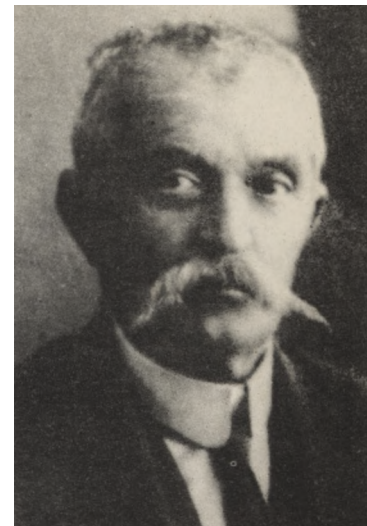
THIMI MITKO

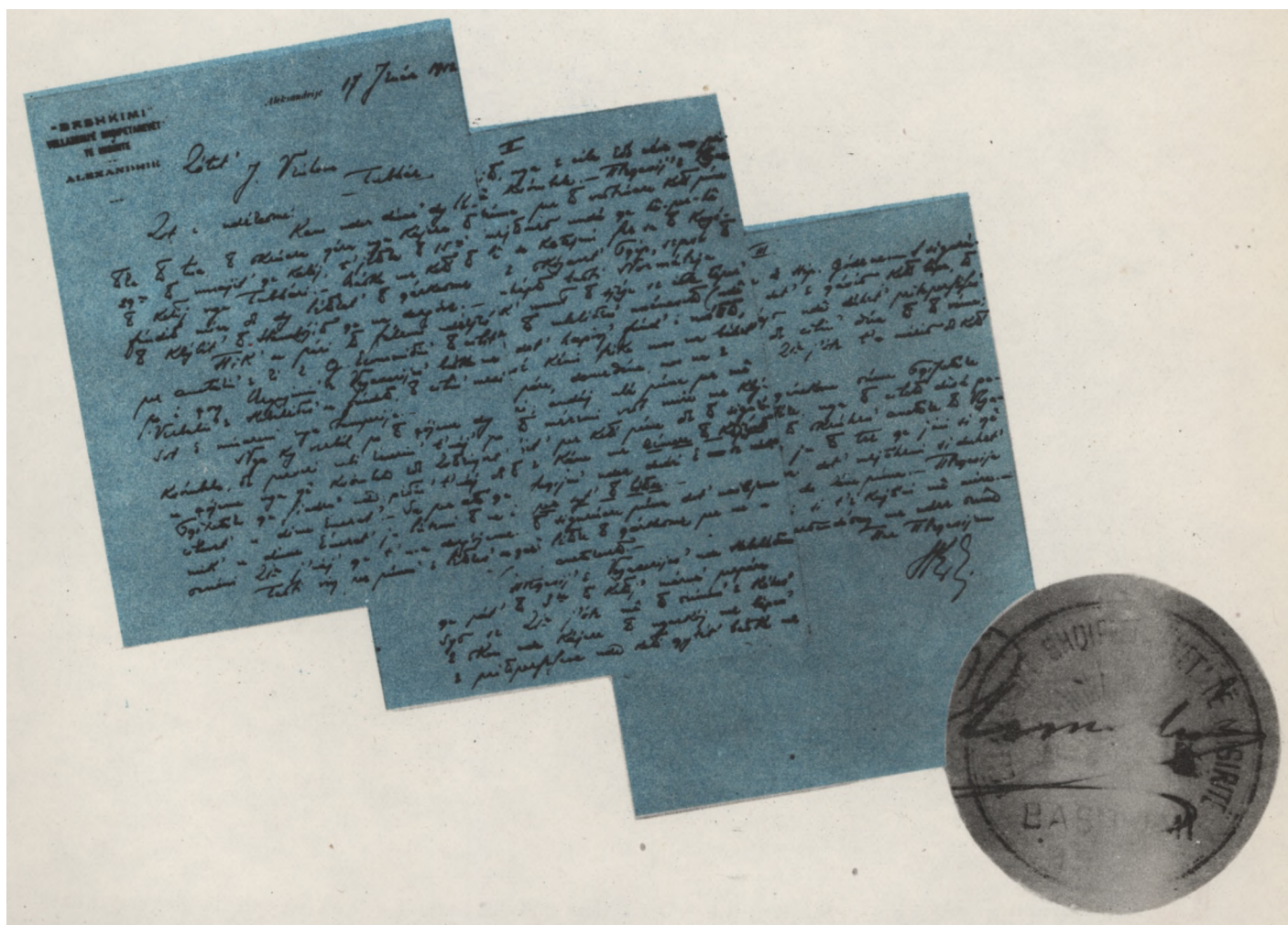
SPIRO RISTO DINE

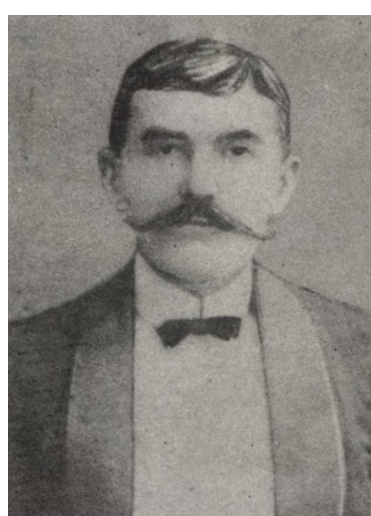
FILIP SHIROKA

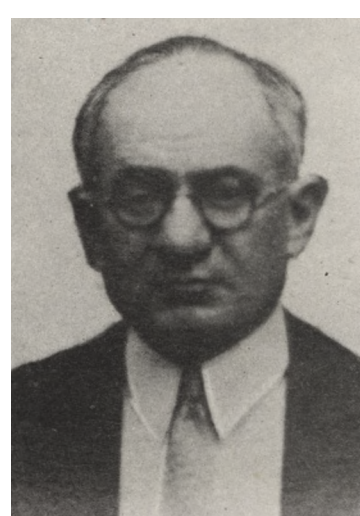
JANI VRUHO

ANDON ZAKO — ÇAJUPI

THANAS TASHKO

MILO DUÇI

SOTIR KOLEA

Qysh në vitin 1887 me vjershën e tij shqip **Vaji i Bylbylit**, Dom Ndre Mjeda, atëhere i ri, u duk se ishte një poet i talentuar

dhe një luftëtar i shkathët për të drejtat kulturele shqiptare.

Eще в 1887 году, написав на албанском языке свое стихотворение **Вай и Бильбилит**, (Плач соловья), Дом Ндре Мьеда, будучи тогда еще молодым, пока-

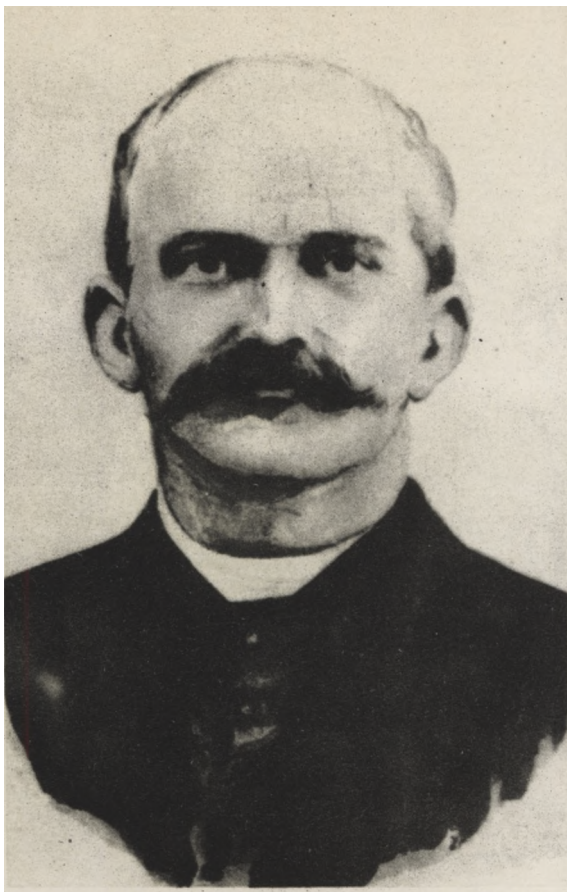
зал себя талантливым поэтом и мужественным борцом за албанскую культуру.

Dès l'année 1887, dans sa poésie albanaise **Lamentation du Rossignol**, Dom Ndré Miéda, alors encore jeune, montra qu'il était un

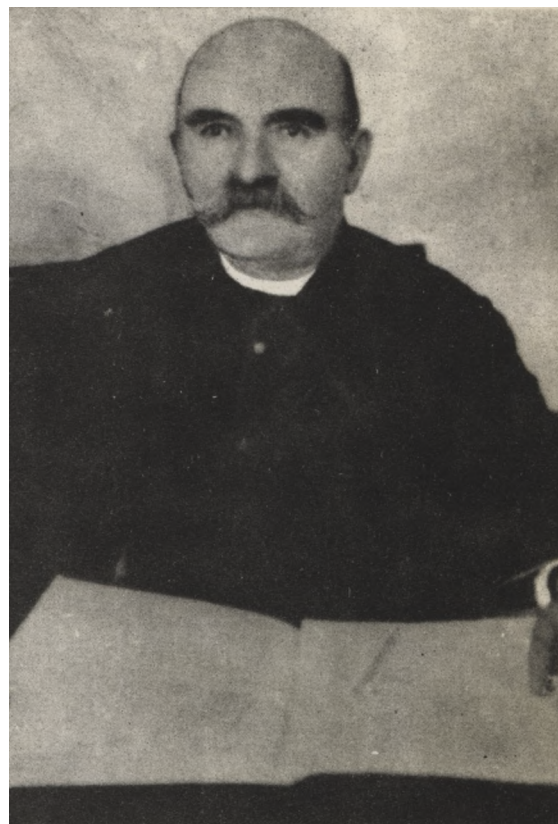
poète de talent et un habile combattant pour les droits culturels des Albanais.

Since the year 1887, with his Albanian poem **«The nightingale's lamentation»**, Dom Ndre Mjeda, then a young man, proved out to

be a talented poet and a capable combatant for the cultural rights of the Albanians.

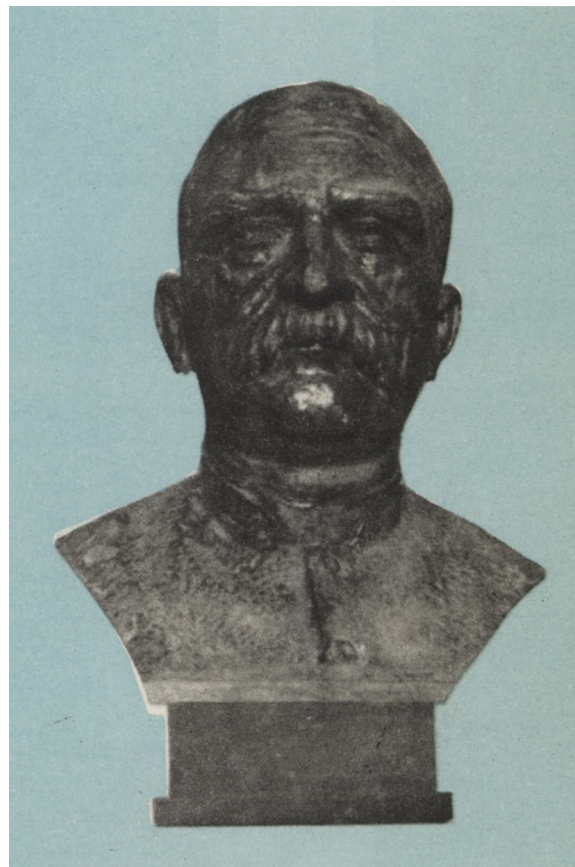
DOM NDRE MJEDA (1866 - 1937)

SCANIRI ELIERE
Do beita ci kua cit N. M. i S. J.
VANI I BILIBIJT
 I
 Po sekrihet hors, E tui gimue
 Dimni po sekton, Sekton reza e reza
 Balbel i vorfen, Cui prua ci voret
 Pse po gimon? Riza nepor goza.
 Puscoi muriani, A cil kafaci,
 Bari po dol, Balbel, flutro,
 Balbel i vorfen, No pual nner aghra,
 Cia jee kap tel? Balbel, hait seko.
 Giza fuset e malet Kerkuse ma hovin
 Jescili i mloi, Gualio s'ta pret,
 Kan dal gemit, pema Mo caher haejen,
 Tese ma lukoi. Kerkuse s'ta cet.
 No pual nner aghra, Kafac keo ciclen
 N'ma t' miria venna Cefin sigim;
 Me rezo dili Gizaaku t' do cembra
 Po e gheon gizaaken. Sekon si vetim.

D. NDRË MIEDIA.
JUVENILIA.

DOM NDRE MJEDA
LIRIJA
 (1901-1911)
 SHKODER - BOTIM "LEKA" Nr. 10 - 1937

Ndre Mjeda

(Dh. Çani)

I dashuruar pas gjuhës amtare, Dom Ndoc Nikaj i dha letërsisë shqipe, kur kjo ishte shumë e varfër, një varg veprash letrare e shko-

llore, për nevojat e lëvizjes kulture shqiptare.

Дом Ндоц Никай, влюбленный в родной язык, дал албанской литературе в то время, когда она была еще очень бедной, ряд литературных произведений и учеб-

ных пособий для нужд албанского культурного движения.

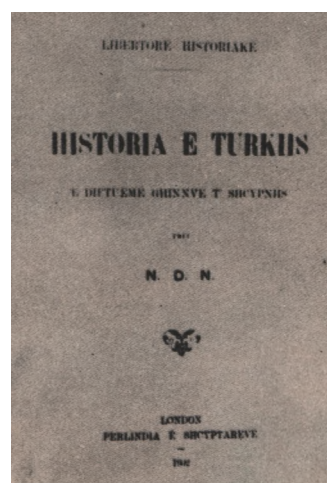
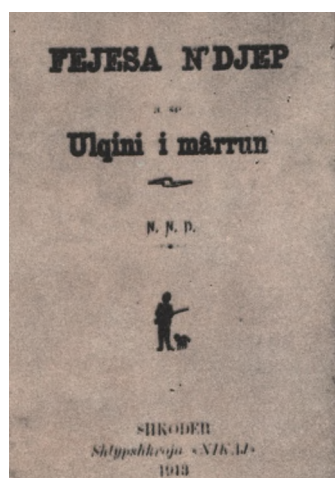
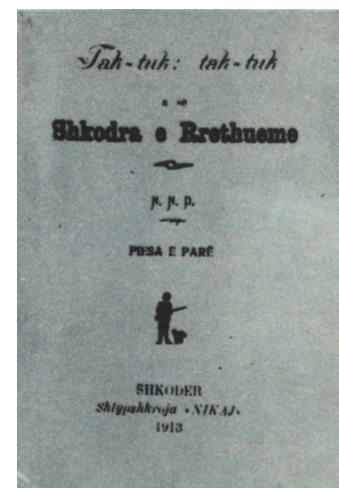
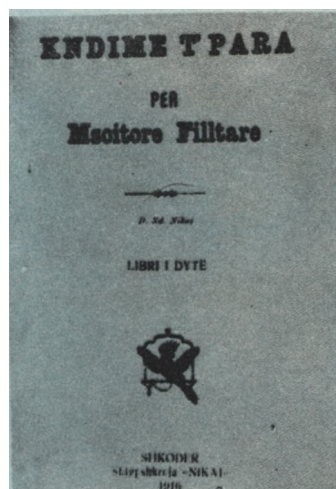
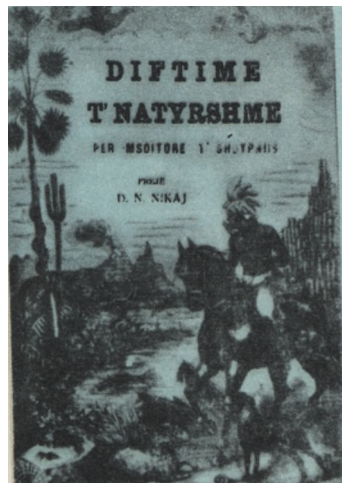
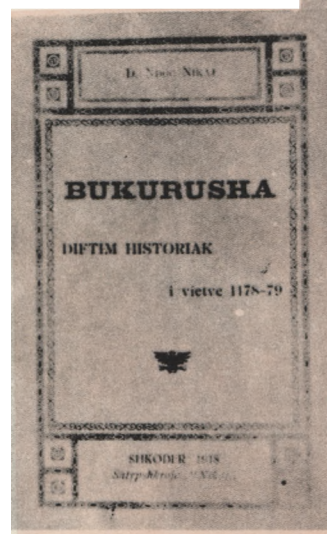
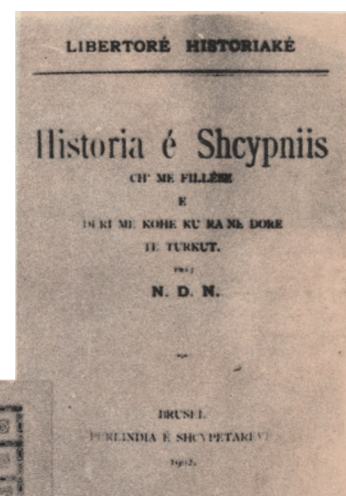
Affectionné de la langue maternelle, Dom Ndots Nikay a enrichi la littérature albanaise, alors que celle-ci était très pauvre, avec une

série d'œuvres littéraires et scolaires, destinées à satisfaire les besoins du mouvement culturel albanais.

Affectionated after the mother tongue, Dom Ndots Nikaj, contributed to the Albanian literature, when it was very poor, with a series

of school and literary works meeting the needs of the Albanian cultural movement.

DOM NDOC NIKAJ

Me guxim dhe vetëmohim Papa Kristo Negovani, prift orthodoks, hyri në luftë me eprorët e vet fanariotë sepse ata ua mohonin shqiptarëve të drejtat kombëtare dhe gjithë

jetën e tij ia kushtoi lëvizjes kombëtare shqiptare deri sa ra dëshmor i vranë nga prelatët grekë.

Православный священник Папа Кристо Неговани смело и самоотверженно вступил в борьбу с фанариотами, потому что они отрицали национальные права

албанцев. Всю свою жизнь он посвятил албанскому национальному движению и погиб от руки греческих шовинистов.

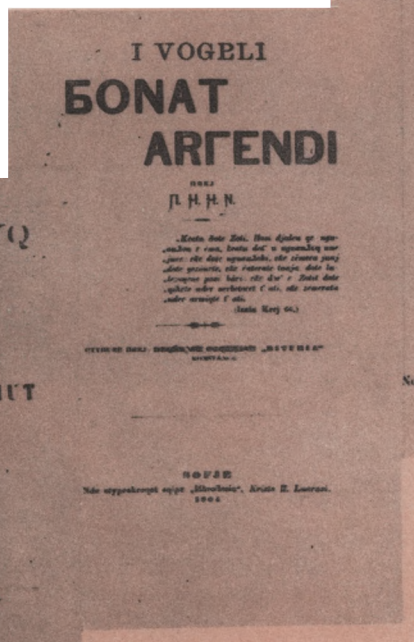
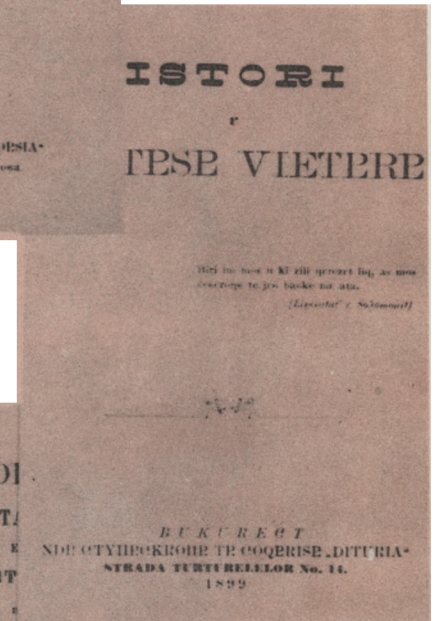
Cest hardiment et avec abnégation que Papa Kristo Négovani, prêtre orthodoxe, engagea la lutte contre ses supérieurs phanariotes, parce qu'ils niaient aux Albanais les droits

nationaux et il consacra toute sa vie au mouvement national albanais, jusqu'au jour où il tomba en martyr, assassiné par ordre des prélats grecs.

Bravely and selflessly Papa Kristo Negovani, orthodox priest, waged war to his phanariot superiors because they negated to the Albanians their national rights, dedicated his

whole life to the Albanian national movement until he fell as a martyr assassinated by the greek prelates.

A black and white portrait of a man in traditional Chinese attire. He is wearing a tall, black, cylindrical cap (guan) and a dark, high-collared robe (jiaogan). He has a mustache and a slight smile. The background is light and textured.

Kaq i egër ishte reaksjoni turk ndaj lëvizjes kombëtare shqiptare sa mund të përfundonje në burg vetëm po të mbanje në duar libra shqipe. Për një rast të tillë flet

letra e patriotit të vjetër beratas, Babe Dude Karbunara, drejtuar me 1892, Nikolla Naços në Bukuresht.

Tak жестоко подавлялось турками албанское национальное движение, что можно было попасть в тюрьму только за чтение албанских книг. О таком случае

говорится в письме старого патриота из города Берати Бабе Дуде Карбунара, посланном в 1892 году Николе Начо в Бухарест.

La réaction turque était tellement sauvage à l'égard du mouvement national albanais qu'on pouvait finir en prison rien que pour avoir porté en main des livres albanais. C'est

d'un cas semblable qu'il est question dans la lettre du vieux patriote beratas, Babe Doudé Karbounara, adressée en 1892 à Nikola Natcho à Buoarest.

So rabid was the Turkish reaction against the Albanian national movement that one could be imprisoned only if he held an Albanian book in his hand. Such facts are evidenced by the

letter of the old Berati patriot, Babe Dude Karbunara, addressed in 1892 to Nikolla Naço at Bucharest.

BABË DUDË KARBUNARA
(1842-1917)

[illegible]

Pas një periudhe zbatice të lëvizjes së armatosur — në vitet e fundit të shek. XIX, kur me lindjen e çështjes maqedone, doli përsëri në shesh reziku i copëtimit të Shqipërisë, lëvizja kombëtare shqiptare filloi të ngrihej me shpejtësi dhe të shtrohej përsëri në rend të ditës kërkesa për një autonomi

teritoriale për Shqipërinë. Për ta orientuar lëvizjen në rrugën e kërkesave të drejta politike, **Komiteti Shqiptar** i Stambollit, që kryesohej nga Sami Frashëri dhe Naim Frashëri, lëshoi një manifest me titullin **Çfarë duan shqiptarët**.

В последние годы XIX века, после периода относительного спада вооруженной борьбы, с возникновением македонского вопроса вновь появилась опасность раздробления Албании. Национальное албанское движение стало быстро расти и на повестку дня вновь встал вопрос о территориальной автономии Албании. Для то-

го, чтобы это движение развивалось под знаком правильных политических требований, **Албанский комитет** Стамбула, возглавляемый Сами Фрашери и Наимом Фрашери, издал манифест, озаглавленный: **«Что хотят албанцы»**.

Après une période de reflux du mouvement armé au cours des dernières années du XIXe siècle, alors qu'à la suite de la naissance de la question macédonienne surgit de nouveau le danger de démembrement de l'Albanie, le mouvement national albanais commença à monter rapidement et apparut de nouveau à

l'ordre du jour la revendication pour une autonomie territoriale de l'Albanie. Afin d'orienter le mouvement sur la voie des justes réclamations politiques, le **Comité Albanais** d'Istanbul, qui était présidé par Sami Frashëri et Naim Frashëri, lança un manifeste intitulé **Ce que demandent les Albanais**.

After a reflux period of the armed movement, in the last years of the XIXth century, when with the coming forth of the Macedonian question riemerged the danger of the dismemberment of Albania, the Albanian national movement uprose again most rapidly and the question of securing a territorial autonomy for

Albania reappeared in the order of the day. In order to direct the movement on the road of the just political reclamations, the **Albanian Committee** of Istanbul, headed by Sami Frashëri and Naim Frashëri issued a manifest titled **«What are the demands of the Albanians»**.

Çfarë duan shqiptarët!

...turqit u përpoqën pastaj t'i nënshtrojnë shqiptarët dhe, si me thënë t'i asimilojnë duke u përpjekur që të shuajnë tek ata çdo ndjenjë kombëtare. Ata filluan duke e copëtuar vëndin e tyre në katër vilajete, duke mos i njohur si kombësi më vehte dhe, duket e pabesueshme, duke ua ndaluar atyre mësimin e gjuhës amtare...

...turqit që ndalojnë gjuhën shqipe, u lenë fushë të lirë intrigave të ulta të grekëve dhe sllavëve, u lenë fushë të lirë shkollave të tyre dhe në harmoni me ta mbjellin përçarje midis vëllezërve myslimanë e të krishterë.

Më në fund me një mijë mënyrë, ose më mirë me mjetet më të turpëshme, grekët dhe sllavët arritën të ngrehin një ndërtesë prej akulli, e cila nuk pret gjë tjetër veçse rrezën e parë të diellit çlirimtar për t'u shkrirë dhe për të humbur çdo gjurmë.

Dhe ja! Ky diell kaq i dashur dhe i pritur me kaq ankth është duke lindur, dhe Shqipëria vogëlushe deri më sot, duke arritur në moshën madhore. një shekull para o një shekull pas nuk ka rëndësi në historinë e kombeve, kërkon me zë të lartë të drejtat e veta dhe po i kupton me zemërim gabimet dhe padrejtësitë çnjerëzore që i janë bërë nga kujdestarët e saj të paturpëshëm.

Shqipëria kërkon të drejtat e saj; ajo dëshiron të jetojë!

Shqiptarët nuk kanë asnjë pretendim absurd ose të padrejtë.

Ata s'duan gjë tjetër veçse të drejtat e tyre, ato të drejta që çdo njeri i urtë dhe më ndërgjegje nuk do të ngurojë t'ua japë.

Dhe në ballë të çdo kërkesë ata duan të mbrojnë me këmbëngulje tërësinë e atdheut të tyre të dashur, të asaj Shqipërie, e cila deri më sot ka ruajtur kurdoherë një gjysmë pavarësi dhe nuk i është nënshtroar asojëherë plotësisht as romakëve, as turqve, as kurkujt tjetër...

Në se Evropa dëshiron të respektojë tërësinë e Turqisë, të kësaj perandorie që gryhet përbrenda, Shqipëria do të përpiket me çdo mjet të fitojë një farë autonomie, domethënë:

Bashkimin e katër vilajeteve (Jauina. Manastiri, Shkodra dhe Kosova) në një vilajet të vetëm autonom; me një regullim të veçantë për të; me shqipen si gjuhë lokale; me në krye një guvernator të përgjithëshëm të dërguar nga Porta që të qeverisnjë nën kontrollin e një asambleje Kombëtare. Të gjithë funksionarët e tjerë të jenë shqiptarë, sepse deri sot kemi patur shumë nga ata hajdutë dhe nga ata xhahila të dekoruar që vinë për të plaçkitur vëndin tonë. Të ardhurat nga taksat, doganat, etj., të shpenzohen në vënd dhe Turqia të marrë që këtej vetëm një tribut vjetor...

Në se Evropa don t'i japë fund kësaj perandorie që është prej shekujsh në agoni, nuk është e nevojshme të themi tjetër gjë veçse atë që Shqipëria duhet të formojë një shtet të lirë.

Ne s'duam as princ mysliman, as princ evropjan: në vënd të një monarku Shqipëria do të ketë një pleqësi të përbërë prej aq antarësh sa do të jenë departamentet e saj, këta antarë do të zgjedhin një president nga gjiri i tyre sepse kjo është forma e qeverisjes që Shqipëria kishte në kohën e lashtë.

Nuk dihet se ku, disa njerës e kaaë psonisur, pa menduar mirë, idenë e një protektorati për Shqipërinë... Ne s'duam gjë tjetër veçse të jemi të lirë dhe t'i gëzojmë vetë të drejtat tona të shënjtë. Ne s'kemi nevojë për kujdestarë. Por në se s'kemi nevojë për kujdestarë, përkundrazi kemi nevojë për miq...

(Stamboll) 1897

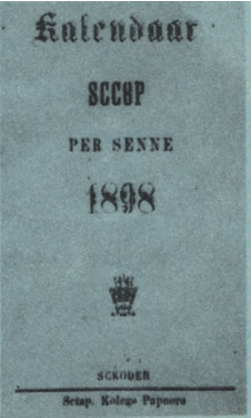
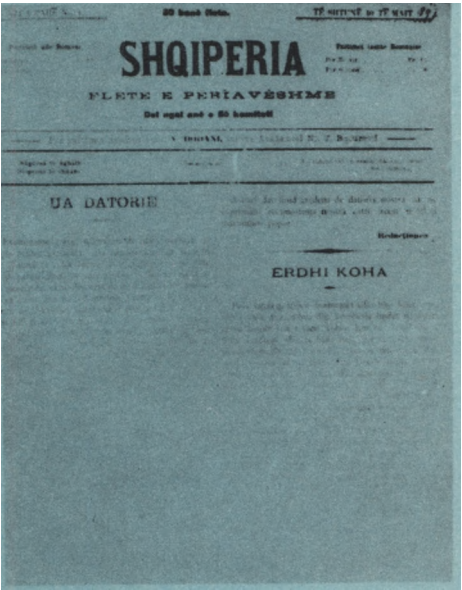
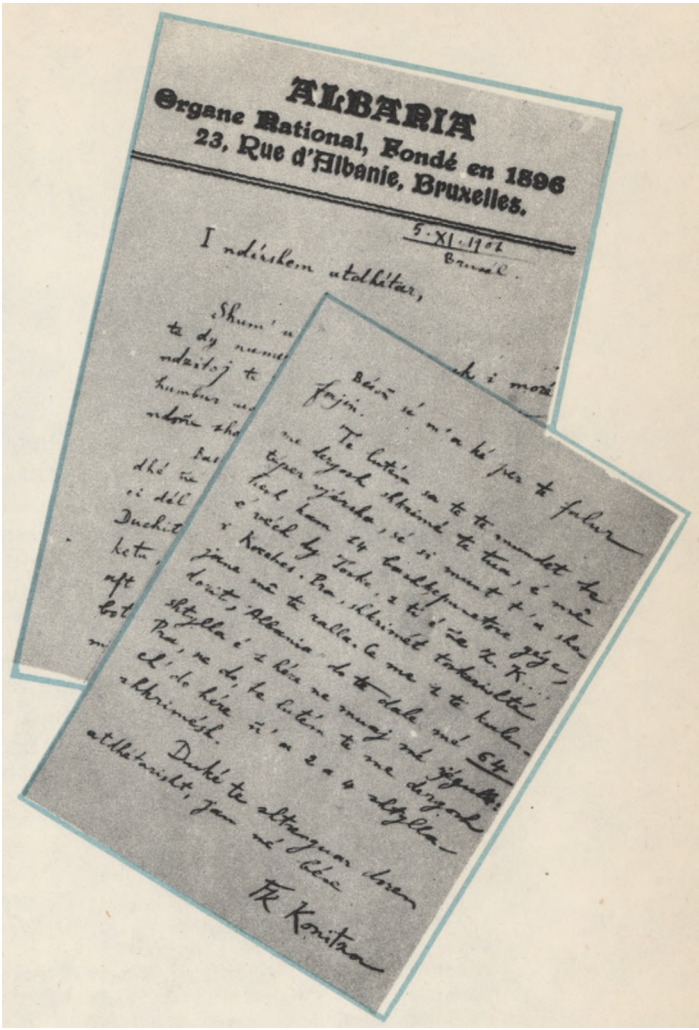
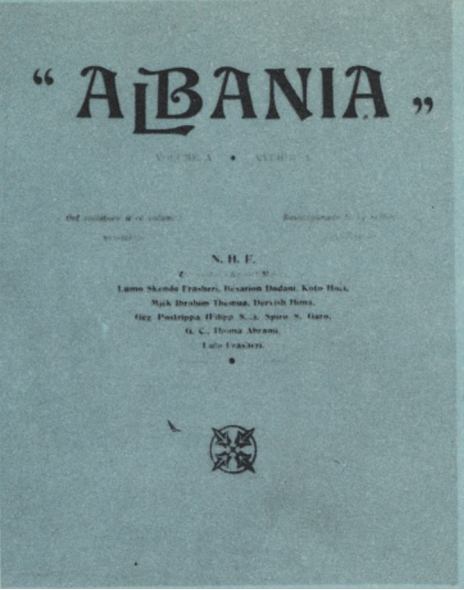
Komiteti Shqiptar

Ngritja e lëvizjes shqiptare u pasqyrua edhe në rritjen e shtypit shqip. Më 1897 filluan botimin e tyre përnjëherësh disa organe periodike.

Pост албанского патриотического движения нашел свое отражение и в росте албанской печати. В 1897 году начали печататься одновременно несколько периодических изданий.

Lessor du mouvement albanais se refléta également dans l'accroissement de la presse albanaise. En 1897 commença à la fois la publication de plusieurs organes patriotiques.

The restrengthening of the Albanian movement was reflected also by the increase of the Albanian press. In 1897 started their publication all at once several periodic patriotic organs.

Për të organizuar dhe udhëhequr lëvizjen shqiptare në rrugën e kërkesës për autonominë e Shqipërisë, patriotët që ndodheshin brenda dhe jashtë vendit, iu përveshën punës për të krijuar një organizatë të tipit të Lidhjes së Prizrendit, që gëzonte një popullaritet të paharuar në Shqipëri. Mbledhja paraprake u bë në Pejë në nëndor të vitit 1897, me pjesëmarrjen e rreth 500 vetave. Por në mbledhjen e Pejës u ndeshën përballë njera tjetrës dy platforma të ndryshme politike — njera nga të cilat e përkrahur nga vetë kryetari i kuvendit

Haxhi Zeka, mbronte vijën e patriotëve revolucionare për të kaluar në veprime energjike kundër Portës së Lartë dhe për ta shkëputur me forcë autonominë e Shqipërisë — kurse tjetra, e përkrahur nga feudalët e fuqishëm, nuk donte t'i keqësonte marrëdhëniet me Turqinë dhe kërkonte që ta drejtonte lëvizjen shqiptare vetëm kundër fqinjëve shovinistë.

Me të tilla kontradikta të thella u formua në janar të vitit 1899 një besëlidhje e re shqiptare, e cila u quajt «Besa-Besë».

Чтобы организовать и направлять албанское движение за автономию Албании, патриоты, находившиеся внутри страны и за её пределами, взялись за создание организации типа Союза Призрена, пользовавшегося большой популярностью в Албании. Предварительное собрание состоялось в Пее в ноябре 1897 года, в нем приняли участие около 500 человек. Но на пейском собрании столкнулись между собой две противоположные политические платформы: одна из них, которую поддерживал и председатель собрания Хаджи Зека,

выступала в поддержку линии революционных патриотов, требовавших начать энергичные действия против турецких властей и силой завоевать автономию Албании, а другая, которую поддерживали крупные феодалы, не хотела портить отношения с Турцией и требовала направить албанское движение только против шовинистов соседних стран.

В условиях таких глубоких противоречий в январе 1899 года был создан новый албанский союз, который был назван «Беса-Бес» (Клятва).

Pour organiser et diriger le mouvement albanais sur la voie de la revendication pour l'autonomie de l'Albanie, les patriotes qui se trouvaient dans le pays et à l'étranger, se mirent à l'œuvre pour créer une organisation du type de la Ligue de Prizren, qui jouissait d'une popularité inoubliable en Albanie. La réunion préliminaire eut lieu à Peja au mois de novembre 1897, avec la participation de 500 personnes environ. Mais à la réunion de Peja se trouvèrent en opposition deux plates-formes politiques différentes, dont l'une, appuyée par le président même de l'assemblée Hadji Zéka, défendait la ligne des patriotes révolutionnaires

visant à passer à des actions énergiques contre la Sublime Porte et à arracher par la force l'autonomie de l'Albanie, tandis que l'autre, soutenue par les féodaux puissants, ne voulait pas aggraver les relations avec la Turquie et demandait d'orienter le mouvement albanais rien que contre les voisins chauvins.

C'est au sein de contradictions aussi profondes que se constitua en janvier 1899 une nouvelle entente albanaise, connue sous le nom de «Besa-Besë».¹

1) Besa — respect de la parole donnée.

In order to organize and lead the Albanian movement on the road to the reclamation of Albanian autonomy, the patriots that were inside and outside the country, started their work to create an organization such as the League of Prizren had been, which enjoyed an unforgettable popularity throughout Albania. The preliminary meeting was held in Peja in November 1897, with the participation of more than 500 persons. But in the Peja meeting there came in opposition two different political platforms — one of which directly supported by the chairman of the assembly Hadji Zeka, de-

fended the policy of the revolutionary patriots which envisaged the passing on energetical actions against the Sublime Porte and to grasp by force the autonomy of Albania — whereas the other side, supported by the strong feudals did not want to aggravate the relations with Turkey and tried to direct the Albanian movement only against the chauvenistic neighbours.

Under such deep contradictions there was constituted in January 1899 a new Albanian entente, which was named «Besa-Besë»¹.

1) Besa — the pledge of honour.

HAXHI ZEKA

Ndërtesa ku u mbledh Kuvendi i Pejës

Besëlidhja e Pejës kaloi nën influencën e pashallarëve dhe bejlerëve oportunistë duke krijuar kështu rezikun që krerët reacionarë ta orientonin lëvizjen shqiptare vetëm kundër shteteve shoviniste fqinjë pa e prekur fare çështjen e autonomisë. Për të skjaruar opinionin publik shqiptar dhe për t'u treguar bashkatdhetarëve se burimi i të gjitha fatkeqësive, i varfërisë, i shtypjes, i paditurisë dhe i rezikut të ciptimit të atdheut, ishte sundimi turk, Sami Frashëri shkroi dhe botoi në muajt e parë

të vitit 1899 një traktat politik me titull **Shqipëria ç'ka qenë, ç'është e ç'do të bëhetë?** që është jo vetëm vepra kryesore e Samiut por edhe një nga veprat më të rëndësishme të letërsisë shqipe të deriatëherëshme. Vepra mbyllet me një përmbledhje që është një farë manifesti politik e programatik për lëvizjen shqiptare në periudhën e ngritjes së saj. Vepra e S. Frashërit u përkthye në disa gjuhë të huaja.

Пейский союз попал под влияние оппортунистически настроенных пашей и крупных землевладельцев, и появилась, таким образом, опасность, что реакционная верхушка могла направить албанское движение только против шовинистов соседних государств, вовсе не поднимая вопроса об автономии. Для того, чтобы разъяснить общественности и народу Албании, что источником всех бедствий, нищеты, гнета, невежества и опасности раздробления родины было турецкое господство, Сами Фрашери написал и издал в нача-

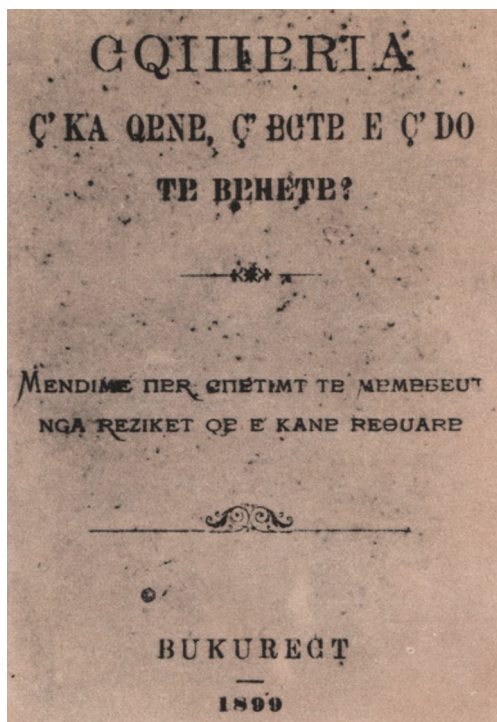
ле 1899 года политический памфлет под заглавием **«Албания в прошлом, настоящем и будущем»**, который является не только одним из важнейших произведений Сами, но и одним из важнейших произведений албанской литературы того времени. Заключительная часть этого произведения является своего рода политическим и программным манифестом албанского патриотического движения в период его роста. Это произведение Сами Фрашери было переведено на несколько иностранных языков.

L'Entente de Peja passa sous l'influence des pachas et des beys opportunistes en créant ainsi le danger de voir les chefs réactionnaires orienter le mouvement albanais seulement contre les Etats voisins chauvins, sans point aborder la question de l'autonomie. Pour éclairer l'opinion publique albanaise et pour montrer aux compatriotes que la cause de tous les malheurs, de la pauvreté de l'oppression, de l'ignorance et du danger de démembrement de la patrie était la domination turque, Sami Frashëri écrivit et publia dans les premiers mois de

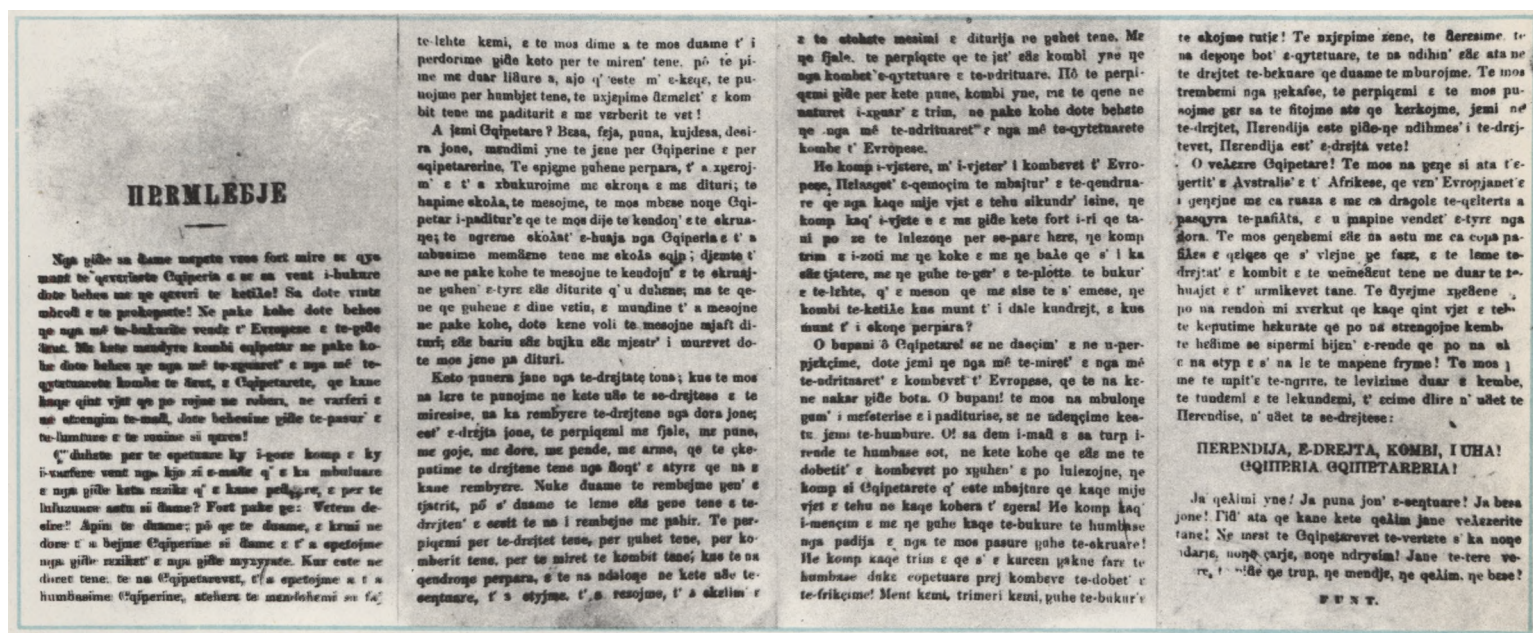
l'année 1899 un traité politique intitulé: **L'Albanie, ce qu'elle a été, ce qu'elle est et ce qu'elle sera**, qui est non seulement le principal ouvrage de Sami, mais aussi l'un des ouvrages les plus importants de la littérature albanaise écrits jusqu'alors. Cette oeuvre se termine par un résumé, qui est une sorte de manifeste politique et programmatique pour le mouvement albanais dans la période de son essor. Cette oeuvre de Sami Frashëri fut traduite dans plusieurs langues étrangères.

The Peja entente fell under the influence of the opportunistic pashas and beys thus creating the danger of making certain reactionary leaders to orientate the Albanian movement solely against the chauvenistic neighbouring states letting in silence the question of Albanian autonomy. In order to enlighten the Albanian public opinion and to show the compatriots that the source of all misfortunes, of poverty, of oppression, of ignorance and of the danger leading to the dismemberment of the

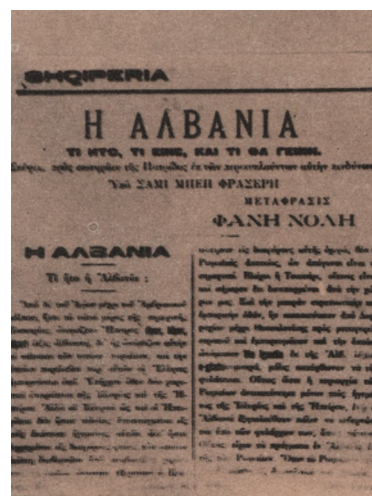
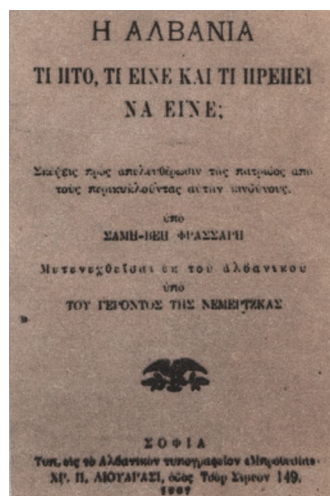
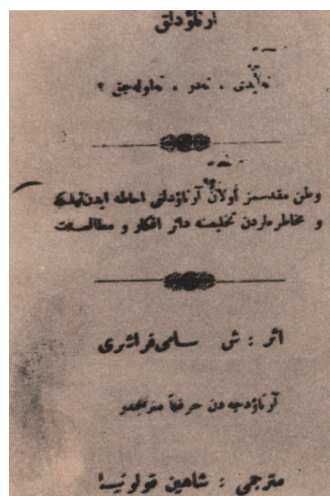
country, was the turkish rule, Sami Frashëri wrote and published in the year 1899 a political treaty titled **«What has Albania been, is and will be?»**, which is not only the main work of Sami Frashëri, but also the most important work of Albanian literature of that period. The book ends with the summary which constitutes in itself a kind of political and programmatical manifest for the Albanian Movement in this period of its uprising. Sami Frashëri's work was translated into several foreign languages.

SAMI FRASHËRI

Vepra e S. Fraherit "Shqipëria ç'ka qënë, ç'është e ç'do të bëhet?" e përkthyer në gjuhë të huaja.

Kushtet jo të favorëshme ndërkombëtare, ndërhyrjet e ushtrive turke dhe tradhëtia e feudalëve vendës shkaktuan përsëri rënien e përkohëshme të lëvizjes shqiptare. Duke i gjykuar jo të favorëshme rrethanat për lëvizje të armatosura, të cilat nuk do të bënin gjë tjetër

veçse do t'u jepnin rast fuqive të mëdha të ndërhyjnë në dëm të çështjes shqiptare, Ismail Qemali, i cili *ni* maj të vitit 1900 u aratis nga Turqia, u lëshoi në vjeshtë të atij viti bashkatdhetarëve të vet, një thirrje.

Hеблагоприятные международные условия, вмешательство турецких войск и предательство местных феодалов вызвали новый временный спад в албанском движении. Считая международную обстановку неблагоприятной для вооруженного выступления, которое

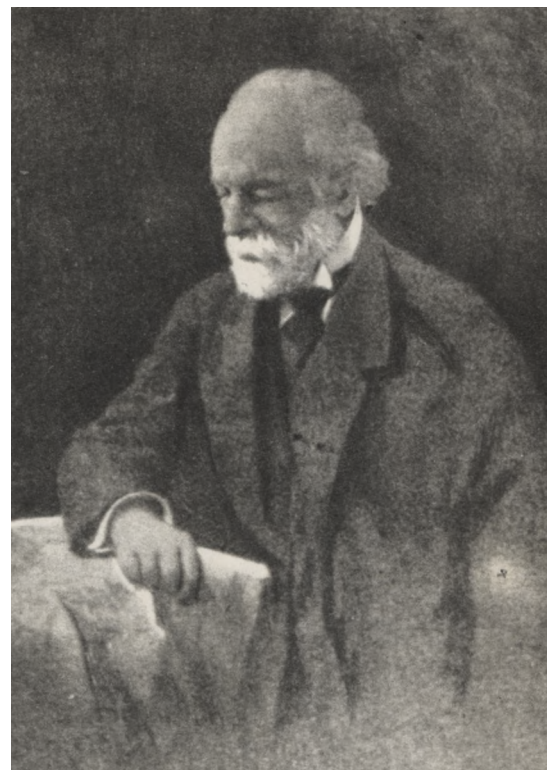
только дало бы повод для вмешательства великих держав, что нанесло бы ущерб борьбе за свободу Албании, Исмаиль Кемали, который в мае 1900 года тайно уехал из Турции, осенью того же года обратился с воззванием к своим соотечественникам.

Les conditions internationales peu favorables, les interventions des armées turques et la trahison des féodaux indigènes causèrent de nouveau le déclin provisoire du mouvement albanais. Jugeant peu favorables les circonstances pour des mouvements armés, qui n'auraient

fait que donner l'occasion aux grandes puissances d'intervenir au détriment de la cause albanaise, Ismail Qemali, qui au mois de mai 1900 s'enfuit de Turquie, adressa en automne de la même année un appel à ses compatriotes.

The unfavourable international situation, the intervention of the turkish armed forces and the betraying on the part of the local feudals caused again the relaxing and temporary downfall of the Albanian Movement. Judging as inopportune the circumstances for armed actions, which would lead to no favourable

results but would only give the opportunity to the Great Powers to intervene in the disfavour of the Albanian question, Ismail Kemal, who in the year 1900 had gone out of Turkey in exile, launched an appeal to his compatriots in the autumn of the said year.

ISMAIL QEMALI

. . . Nuk dëshirojmë turbullira dhe ngatresa, nuk duam të priset paqja në mes të kombeve që janë në gadishullin e Ilirisë. Dëshirojmë vetëm dhe kërkojmë me gjithë zemër bashkimin e farës shqiptare, përparimin e saj si në punë të mendjes si në lumturi të jetës dhe në begati, që të jemi mjaft të fortë për t'u kundërshtuar gjithë që mendojnë të na shtypin neve dhe kombet e tjerë që kemi nevojë të rojnë se jeta e tyre na mban jeten tonë.

Për të shkuar perpara në rrugën e qytetërimit e të përparimit, kemi nevojë për dituri; dhe për dituri kemi nevojë për mësim. Pra kemi nevojë të ngrehim në gjithë Shqipërinë shkolla kombëtare për ta përhapur dhe për t'u lexuar kudo gjuha shqipe. Kjo nevojë shkollash është më e para e reformave që kemi detyrë të kërkojmë. Kurrë një popull nuk mund të rritet më vehte pa shkolla e pa arsim. Shqiptari, populli më i vjetëri i gadishullit ilirik nuk mund të shikojë këmbë kryq përmirësimet dhe përparimin e kombeve të tjerë pa u përpjekur edhe ai që të ecë burrërisht dhe me nder në rrugën e arsimit dhe të qytetërimit. Duhet të jesh i verbër që të mos marrësh vesh nevojën e shkollave kombëtare; duhet të jesh tradhëtor që të dëshirosh të ndalësh mësimin e gjuhes shqipe. Ata që duan të ecin duke jetuar në terrin e pa diturisë, pa gjuhë dhe pa komb më vehte dëshirojnë t'i përgatisin Shqipërisë një vdekje të turpëshme. Nuk kemi dyshim se Shqiptarët që nëpër aq reziqe dhe mundime e kanë mbajtur trimërisht emrin e tyre për qindra e qindra vjet, nuk do të humbin kohë, për të marrë në dorë armën e arsimit kombëtar, armë e fortë e cila vetëm mund t'ua shpetojë jetën dhe t'i ndihmojë që t'i bejnë ballë kujdo që dëshiron t'u grabisë kombësinë e tyre. Nuk duhet të degjojmë qeverinë turke në qoftë se ajo përpiket dhe në qoftë se ajo mundohet, të na pengojë dhe të na mbajë hovin...

Ismail Qemali

Nga "Thirrja drejtuar shqiptareve" - 1900

Mosmarëveshjet në Besëlidhjen e Pejës u dhanë të kuptonin përfundimisht patriotëve shqiptarë se pjesëmarrja e feudalëve në lëvizjen kombëtare, dhe për më tepër vënia e tyre në postet drejtuese, shkaktonte jo forcimin por dobësimin e saj. Prandaj në shtypin shqiptar që filloi të rritej në vitet e para të shek XX,

mbisunduan pikëpamjet demokratike revolucionare dhe kërkesat për ta mbështetur lëvizjen kombëtare në shtresat e gjëra të popullsisë. U shquan në këtë drejtim **Drita** që dilte nën drejtimin e Shahin Kolonjës në Sofie dhe **Shpnesa e Shqypnis** që botohej në Raguzë nën drejtimin e Nikolla Ivanajt.

Pазногласия внутри Союза Пеи окончательно дали понять албанским патриотам, что участие феодалов в национальном движении и тем более их выдвижение на руководящие посты способствует не усилению, а ослаблению его. Поэтому в албанской печати, рост которой отмечался в первые годы XX века, преобладали демократические революционные взгляды и тре-

бования того, чтобы национальное движение опиралось на широкие слои населения. В этом отношении особенно выделялись газеты **Дрита** (Свет), которая выходила в Софии под редакцией Шахин Колони, и **Шпреса э Шкипнис** (Надежда Албании), выходившая в Рагузе под редакцией Николы Иваная.

Les désaccords au sein de l'Entente de Peja firent comprendre définitivement aux patriotes albanais que la participation des féodaux au mouvement national et, par surcroît, leur accession aux postes dirigeants, au lieu de le renforcer, provoquaient son affaiblissement. Voilà pourquoi, dans la presse albanaise, qui commença à prendre de l'essor pendant les premières années du XXe siècle, prédominè-

rent les points de vue démocratiques révolutionnaires et les exigences pour appuyer le mouvement national sur les larges couches de la population. Les organes de presse qui se distinguèrent dans ce sens ce sont **Drita**, qui était publiée sous la direction de Shahine Kologna à Sofia et **Shpnesa e Shqypnis** (L'Espoir de l'Albanie), qui était publiée à Raguse, sous la direction de Nikola Ivanaï.

The contradictions that arose in the Entente of Peja convinced the Albanian patriots that the participation of the feudals in the national movement, and what is more, their assigning to the leading posts, caused not its strengthening but its weakening. For this reason, in the Albanian press, which began to grow during the first decade of the XXth century,

there came to overrule the democratic and revolutionary points of view and the demand to base the national movement on the wide masses of the people. Prominent became in this respect «**Drita**» published under the direction of Shahin Kolonja at Sophia and «**Shpnesa e Shqypnis**» that was published in Ragusa under the direction of Nikolla Ivanaj.

SHAHIN KOLONJA

MILO DUÇI

NIKOLLA IVANAJ

Ritja e lëvizjes kombëtare nxorri në shesh edhe një varg shkrimtarësh të rinj, të cilët e vazhduan me sukses rrugën që çeli Naim Frashëri me poezinë patriotike artistike.

Një nga këta është Asdreni, i cili i këndoi me talent atdheut dhe lirisë, nderit dhe punës. Asdreni është autori i hymnit kombëtar shqiptar.

Cростом национального движения появился ряд молодых писателей, которые с честью пошли по пути, намеченному Наимом Фрашери в своих патриотических

стихотворениях. Одним из них был Асдрени, талантливо воспевавший родину и свободу, честь и труд, Асдрени автор албанского национального гимна.

L'essor du mouvement national révéla une série de jeunes écrivains, qui continuèrent avec succès la voie que fraya Naim Frashëri avec sa poésie patriotique artistique. L'un d'entre eux

ce fut Asdren, qui célébra avec talent la patrie et la liberté, l'honneur et le travail. Asdren est l'auteur de l'hymne national albanais.

The growth of the national movement brought forth also a number of young writers, who pursued successfully the road opened by Naim Frashëri with his patriotic and artistic

poetry. One of them was Asdren, who sang with talent to the fatherland and to liberty, to the honour and to labour. Asdren is the author of the Albanian national hymn.

ANDON ZAKO - ÇAJUPI
(1866-1930)

Gjuha e rrjedhëshme, përmbajtja patriotike dhe fryma demokratike të shprehura me dell artistik, i përshkon fund e krye edhe poe-

zitë e Çajupit, e vjershëtarit të ëmbël, i cili pikërisht për këto arsye u bë shumë popullor në Shqipëri qysh në vitet e sundimit turk.

Поэзия Чаюпи отличается живым языком, патриотическим содержанием, демократическим духом, высоким мастерством. Благодаря этому поэт и стал та-

ким популярным в Албании еще во время турецкого господства.

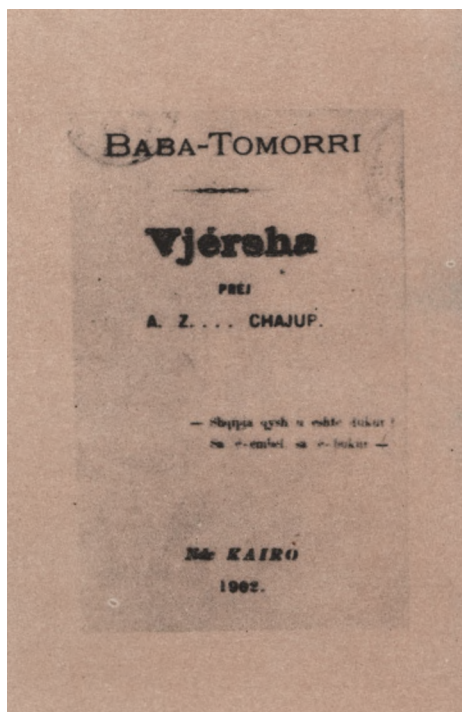
La langue coulante, le contenu patriotique et l'esprit démocratique, exprimés avec art caractérisent également, d'un bout à l'autre, les poésies de Tchayoupi, du doux poète,

qui justement pour ces raisons devint très populaire en Albanie dès les années de la domination turque.

The fluent language, the patriotic content and the democratic spirit expressed with artistic mood, characterise from the beginning to the end the poems and verses of Chajupi, too, of

this sweet poet, who exactly for this reason became very popular since the period of turkish rule.

ANDON ZAKO - ÇAJUPI

Çajupi me të birin

Ku të duket balta

Më e ëmbël se mjalta?

Në Shqipëri.

LUIGJ GURAKUQI
(1879-1925)

Në vitet e para të shek. XX filloi veprimtarinë e vet edhe Luigj Gurakuqi, i cili u shqua

si shkrimtar, propagandist dhe organizator i lëvizjes kombëtare.

Kпервым годам XX века относится и начало деятельности Люидж Гуракучи, который был известен

как писатель, пропагандист и организатор национального движения.

Cest durant les premières années du XXe siècle que commença son activité Louis Gourakuqi aussi, qui se fit remarquer comme

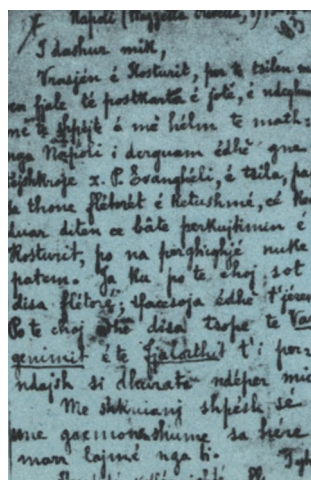
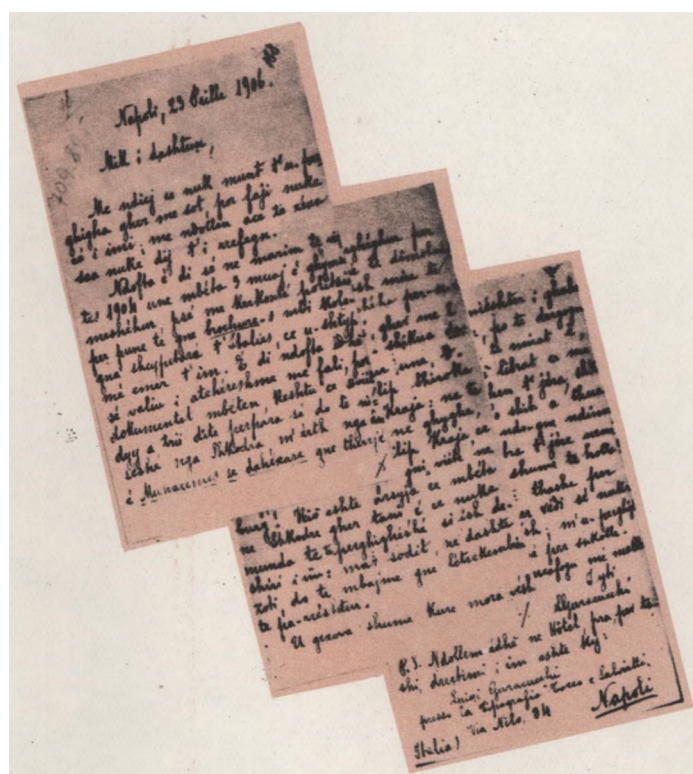
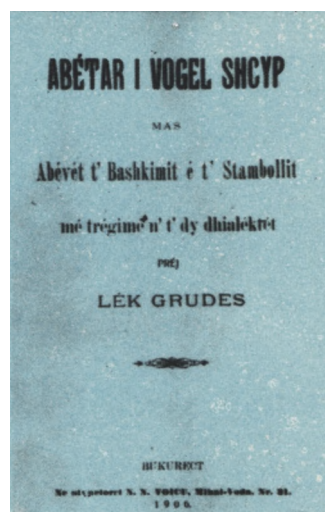
écrivain, propagandiste et organisateur du mouvement national.

During the first years of the XXth century mere started his activity Luigj Gurakuqi, who

became noted as a writer, propagandist and organiser of the national movement.

LUIGI GURAKUQI

BAJO TOPULLI
(1883-1927)

Me acarimin e gjendjes në Shqipëri, që vinte jo vetëm nga politika shtypëse e Portes së Lartë por edhe nga qëndrimi armiqësor i shteteve të mëdha imperialiste dhe i shteteve shoviniste ballkanike — luftëtarë të rinj të pajisur me ndjenja revolucionare dhe demokratike iu shtuan lëvizjes kombëtare shqiptare. Një nga këta luftëtarë ishte Bajo Topulli, profesor në gjymnazin e Manastirit. Këta luftëtarë të rinj shpresat e fitores së çështjes kombëtare i varën jo te bashkëpunimi me feudalët e fuqishëm, por te lidhja e tyre me hopullin besnik dhe liridashës. Të frymëzuar nga të tilla pikëpamje, Bajo Topulli së bashku me Gjergj Qiriazin, Halit Berzeshten, Ligor Cilken,

Oбострение напряженности в Албании, вызванное не только эксплуататорской политикой турецких султанов, но и враждебным отношением великих империалистических держав и шовинистских балканских государств, привело в ряды албанского национального движения молодых борцов, преисполненных революционных и демократических чувств. Одним из таких борцов был и Баё Топулли, преподаватель гимназии в Манастыре. Эти борцы ставили судьбу победы национального дела в зависимость не от сотрудничества с могущественными феодалами, а от связи со свободлюбивым и преданным революционному делу народом. Вдохновляемый такими идеями, Баё Топулли вместе с Дердем Чирази, Халитом Берзешто, Лигор

Avec l'aggravation de la situation en Albanie, qui était due non seulement à la politique d'oppression de la Sublime Porte, mais aussi à l'attitude hostile des grandes puissances impérialistes et des Etats balkaniques chauvins, de nouveaux combattants dotés de sentiments révolutionnaires et démocratiques accrurent les rangs du mouvement national albanais. L'un de ces combattants c'était Bayo Topoulli, professeur au gymnase de Monastir. Ces jeunes combattants fondaient les espoirs pour le triomphe de la cause nationale non pas sur la collaboration avec les féodaux puissants, mais sur leur liaison avec le peuple fidèle et épris de liberté. Inspirés de tels points de vue, Bayo Topoulli en même temps que Guergui Qiriazzi, Halit Berzeshte, Ligor Tsilka, Sali

With the aggravation of the situation in Albania, which came as a result not only from the oppressive policy of the Sublime Porte, but also by the inimical stand of the big imperialist states and of the Balkan chauvenistic countries, — new warriors imbued with democratic and revolutionary feelings, joined the Albanian national movement. One of these new fighters was Bajo Topulli, professor at the gymnasium of Manastir. These new and young warriors pinned their hopes for the victory of the national cause not on the collaboration with the strong feudals, but in their connection with the faithful and freedom-loving people of the country. Inspired with such feelings Bajo Topulli together with Gjergj Qiriaz, Halit Ber-

Sali Butkën dhe mjaft patriotë të tjerë, theme-luan në Manastir, në fund të vitit 1905 një komitet të fshehtë me emrin **Komiteti për lirinë e Shqipërisë**. Komiteti aprovoi një program patriotik-revolucionar dhe për realizimin e këtij programi fisnik adoptoi metodat e organizatave demokratike-revolucionare të kohës. Një nga pikat më të rëndësishme të Komitetit të Manastirit ishte krijimi i çetave patriotike, të cilat duke kaluar nga njeri fshat në tjetrin do të shpinin kudo flamurin e lëvizjes revolucionare kombëtare.

Brenda një kohe të shkurtër, në një shumicë visesh të Shqipërisë, u krijuan dega të fshehta të **Komitetit për lirinë e Shqipërisë**.

ром Цилька, Сали Бутка и многими другими патриотами создан в конце 1905 года в Манастыре тайный комитет под названием **«Комитет за свободу Албании»**. Комитет принял патриотическую и революционную программу и для осуществления этой благородной программы применял методы демократических и революционных организаций того времени. Одним из важнейших дел Манастырского комитета было создание патриотических отрядов, которые, переходя из одной деревни в другую, проносили знамя революционного национального движения.

За короткий срок в большинстве районов Албании были созданы подпольные филиалы **Комитета за свободу Албании**.

-Boutka et bien d'autres patriotes, constituèrent à Monastir, à la fin de l'année 1905, un comité secret sous le nom de **Comité pour la liberté de l'Albanie**. Le Comité approuva un programme patriotique-révolutionnaire et, pour la réalisation de ce noble programme, adopta les méthodes des organisations démocratiques révolutionnaires de l'époque. L'un des objectifs les plus importants du Comité de Monastir c'était la formation de guérillas patriotiques, qui, en passant d'un village à l'autre, allaient porter partout le drapeau du mouvement révolutionnaire national.

Au bout d'une courte période, dans la plupart des régions de l'Albanie, furent créées des filiales secrètes du **Comité pour la liberté de l'Albanie**.

zeshta, Ligor Cilka, Sali Butka and many other patriots, constituted in Manastir, at the end of the year 1905, a secret committee under the name of **«The Committee for the liberation of Albania»**. The committee approved a political-revolutionary programme and for the realization of its noble aims it adopted the methods of the democratic-revolutionary organizations of the time. One of the main points of the Committee of Manastir was the creation of the patriotic armed units which passing from one village to another would take everywhere the banner of the national revolutionary movement.

Within a short time there were set up in many parts of Albania secret branches of the **«Committee for the liberation of Albania»**.

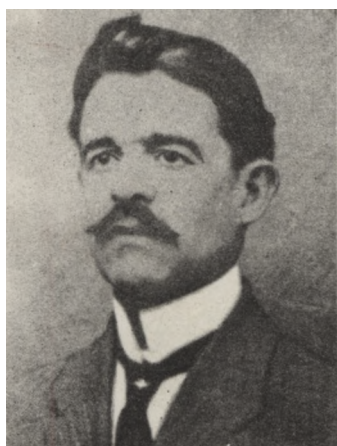
BAJO TOPULLI

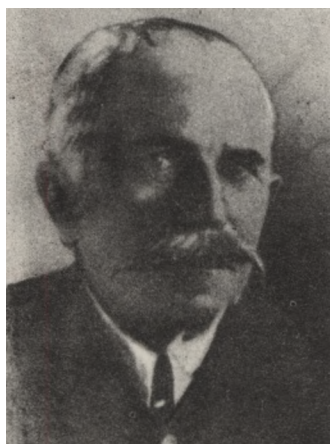
GJERGJ QIRIAZI

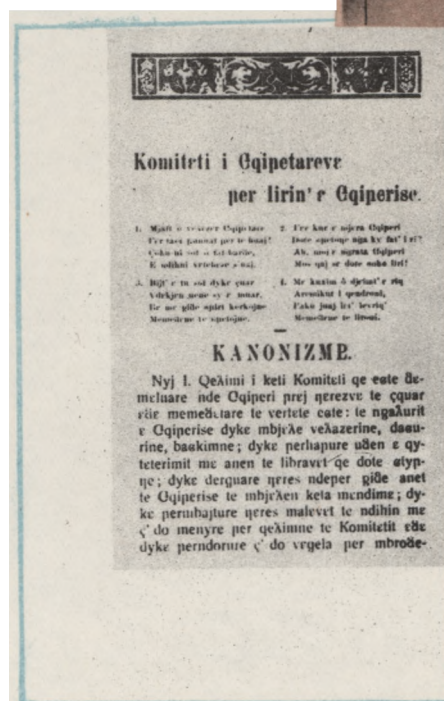
HALIT BËRZHESHTA

LIGOR CILKA

SALI BUTKA

ÇERÇIZ TOPULLI
(1880-1915)

Gjatë viteve 1906-1908, me punën e **Komitetit për lirinë e Shqipërisë**, në vise të ndryshme të atdheut u formuan mjaft çeta patriotike. Një nga çetat më popullore të kësaj periudhe ishte ajo që kryesohej nga Çerçiz Topulli

dhe Mihal Grameno dhe që veproi në Shqipërinë e Jugut. Arsyet përse kishin rëmbyer armët luftëtarët patriotë, Çerçizi i tregonte me thirrjen që ai u drejtoi bashkatdhetarëve të vet në janar 1907.

За 1906-1908 годы, благодаря работе **Комитета за свободу Албании** в различных краях страны были созданы многочисленные патриотические отряды. Одним из наиболее популярных отрядов того времени был отряд, возглавляемый Черчизом Топулли и Михалем Гра-

мено, действовавший в Южной Албании. Причины вооруженной борьбы, начатой борцами-патриотами, Черчиз вскрыл в своем воззвании, с которым он обратился к своим соотечественникам в январе 1907 года.

Au cours des années 1906-1908, grâce à l'activité du **Comité pour la liberté de l'Albanie**, dans différentes régions de la patrie se formèrent beaucoup de guérillas patriotiques. L'une des unités les plus populaires de cette période c'était celle commandée par Tchertchiz

Topulli et Mihal Graméno et qui agissait dans l'Albanie du Sud. Les raisons pour lesquelles les combattants patriotes avaient empoigné les armes furent illustrées par Tchertchiz dans son appel adressé à ses compatriotes en janvier 1907.

During the years 1906-1908 due to the work carried out by the «**Committee for the liberation of Albania**» there were formed in many parts of the country several patriotic guerrilla units. One of the most popular of such units of this period was that led by Çerçiz To-

pulli and Mihal Grameno, which was active in Southern Albania. The reason for which the Albanian warriors had taken up the arms were exposed in an appeal that Çerçiz issued to his compatriots in January 1907.

ÇERÇIZ TOPULLI

"Pas mendimit tim nuk ka regjim më të prapambetur, çnjerëzor dhe gjakatar në botë nga regjimi turk i cili përbehet nga njerez katilë, grabitqarë, moralisht të poshtër. Në krahinat e Shqipërisë, ku turqit mund të mbahen akoma dhe të vazhdojnë grabitjet e tyre, shqipëtarëve nuk u kanë mbetur as shtëpi, as kasolle, as tokë... Megjithatë Turqia kërkon taksa e vergji të rënda dhe mer ushtarë e i tret në Azi të vogël e gjetkë... Nuk na ka dhënë asnjë shkollë, asnjë rrugë, asnjë urë, asgjë që ka të bëjë me kulturë dhe ekonomi... Përveç kësaj u lejohet shërbëtorëve të ndryshëm të qeverisë e të Sulltanit që të na grabisin e plaçkisin në menyrë të veçantë ... Për arsye të këtyre vuajtjeve dhe mundimeve që na kanë prurë në një gjendje të tmerreshme të vazhduar, ne kemi vendosur të leftojmë për jetë a për vdekje, kunder asaj hordhie të egër dhe grabitqare që quhet "Shtet turk"... Dhe prandaj është fare e drejtë kryengritja jonë dhe lëvizja jonë revolucionare për të drejtat tona..."

Rroftë kryengritja e Shqipërisë së robëruar e cila do t'i sjellë asaj lirinë, lumturinë, mirëqenien."

Nga malet e Shqipërisë, Janar 1907

Çerçiz Topulli

Një nga përpjekjet e çetave shqiptare me ushtritë turke që mbeti e paharruar në kujtesën popullore është ajo që ndodhi me 18 mars 1908 midis çetës së Çerçiz Topullit dhe ushtrive turke te Rrapi në Mashkullorë, në afërsitë e Gjirokastrës. Me gjithë epërsinë e armikut, çeta

trime shqiptare, e frymëzuar nga ideali i atdheut, pasi i shkaktoi dëme të mëdha ushtrive rrethuese dhe pas një qendrese të gjatë heroike, mundi ta çante rrethimin dhe të shpëtonte duke lënë në fushën e nderit një nga pjestarrët e saj, Hajredin Tremishtin.

Oдно из столкновений албанских повстанческих отрядов с турецкими войсками, которое произошло 18 марта 1908 года между отрядом Черчица Топулли и турками у Рапа на Машкулоре, недалеко от города Гирокастры, осталось незабываемым в памяти народа.

Несмотря на численное превосходство врага, мужественный албанский отряд, вдохновляемый идеалами свободы родины, нанес большой урон окружившим его войскам и после продолжительного героического сопротивления прорвал кольцо и вышел из окружения. В этом бою пал смертью храбрых Хайредин Тремишта.

Lun des combats entre guérillas albanaises et armées turques, qui est resté inoubliable dans l'esprit du peuple, c'est celui qui eut lieu le 18 mars 1908 entre l'unité de Tchertchiz Topoulli et les troupes turques à Rrapi i Mashkoulorës, au voisinage de Gjirokastra. Malgré la supériorité de l'ennemi, la vaillante guérilla

albanaise inspirée de l'idéal patriotique, après avoir infligé de grandes pertes aux troupes assiégeantes et ayant opposé une longue et héroïque résistance, réussit à percer l'encerclement et à se sauver, en laissant sur le champ d'honneur un de ses membres, Hayredine Tremishti.

One of the attacks of the Albanian guerrilla units on the Turkish armed forces, that has remained unforgettable in the people's memory is the one that took place on the 18th of March 1908 between Çerçiz Topulli's fighting unit and the Turkish soldiers at the sycamore of Mashkullora, a village in the vicinity of Gjirokastra. Notwithstanding the superiority of the enemy,

the Albanian brave guerrilla unit, imbued with the ideal of the fatherland, after having caused heavy casualties to the surrounding enemy forces and after a long heroic resistance, broke out the encirclement and got away safely, leaving on the field of honour only one of its members — Haidedin Tremishti.

Rrapi i Mashkullores.

Vëndi ku luftoi heroikisht çeta trime e Çerçiz Topullit dhe Mihal Gramenos.

Dy nga pjesëmarrësit e luftës së Mashkullorës: Çerçiz Topulli (në të djathtë) dhe Zeman Mashkullori (në të majtë). Në mes është Bajo Topulli.

MIHAL GRAMENO
(1872-1931)

Mihal Gramenua luftoi për lirinë e atdheut jo vetëm me armë por edhe me pendë. Ai i dha letërsisë shqiptare mjaft vepra ietrare, në përgjithësi me tematikë patriotike. Mihal qe edhe vjershëtar. Këngët e tij patriotike u bënë këngët e luftëtarëve për liri. Ato frymëzuan edhe brezat e mëvonëshëm në luftën e

mëtejshëme çlirimtare. Kënga «Për mëmëdhe-në!» si dhe mjaft këngë të tij të tjera u bënë gjatë luftës nacional çlirimtare sinjal për shpërthimin e demonstratave dhe hymne mobilizimi për ushtrinë partizane në luftën kundër okupatorëve të huaj fashistë, italianë e gjermanë.

Mихаль Грамено боролся за свободу родины не только оружием, но и пером. Он дал албанской литературе много художественных произведений, главным образом, на патриотические темы. Михаль был и поэтом. Его патриотические песни стали гимном борцов за свободу. Они вдохновляли и последующие поколе-

ния на дальнейшую освободительную борьбу. Песня «За Родину», как и многие другие его песни, была во время национально-освободительной борьбы призывом к демонстрациям и самой популярной песней в партизанской армии в борьбе против итальянских и немецких фашистских оккупантов.

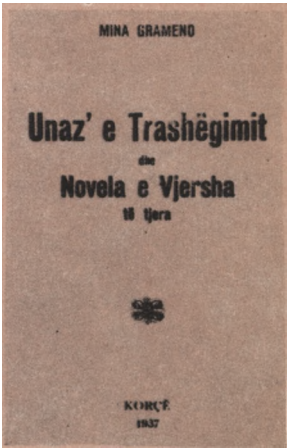
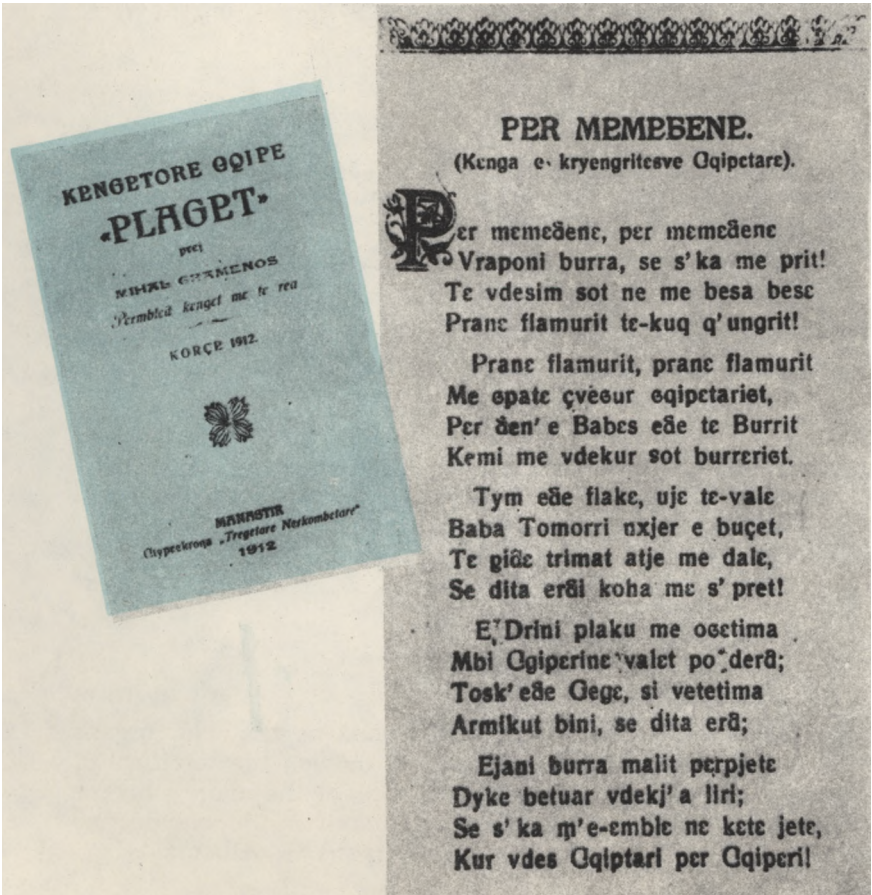
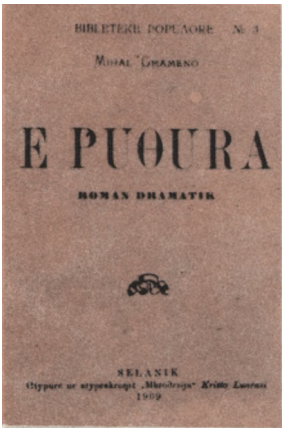
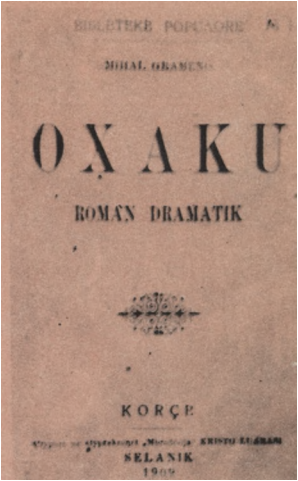
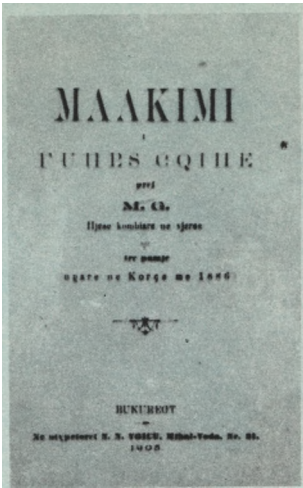
Mihal Grameno lutta pour la liberté de la patrie non seulement par les armes, mais aussi par la plume. Il a enrichi la littérature albanaise avec plusieurs oeuvres littéraires, à la thématique généralement patriotique. Mihal était en même temps poète. Ses chants patriotiques devinrent les chants des combattants de la liberté. Ils inspirèrent aussi les générations

postérieures dans la lutte ultérieure de libération. Le chant «Pour la Patrie!» ainsi que plusieurs de ses autres chants devinrent au cours de la lutte de libération nationale le signal pour le déclenchement des manifestations et des hymnes de mobilisation pour l'armée partisane dans la lutte contre les occupants étrangers fascistes, italiens et allemands.

Mihal Grameno fought for the liberation of the fatherland not only with arms in hands but also with the pen. He gave to the Albanian literature several literary works, generally on a patriotic theme. Mihal was also a poet. His patriotic songs became the favourite songs of the fighters for freedom. They inspired also

the later generations for the further liberation struggle. The song «For the Motherland» as well as many other of his songs became during the last liberation war a signal for the outburst of demonstrations and mobilising hymns for the partisan army in the war against the foreign fascist invaders, Italians and Germans.

MIHAL GRAMENO

Në vitet e hovit të madh të lëvizjes kombëtare, organeve të vjetra shqipe iu shtuan edhe një varg organesh të reja, të cilat, me qenë se në Shqipëri vazhdonte të ishte i ndaluar shkrimi i shqipes u botuan si dhe organet

e mëparëshme jashtë Shqipërisë dhe jashtë kufijve të Perandorisë Otomane. Një nga kujdesjet e veçanta të patriotëve shqiptarë ishte shpërndarja fshehurazi e këtyre organeve në Shqipëri.

Bгоды подъема национального движения, албанская печать пополнилась новыми газетами и журналами, которые, вследствие того, что в Албании все еще было запрещено писать по-албански, печатались за преде-

лами страны и Османской империи. Особое внимание уделяли албанские патриоты тайному распространению этого материала в Албании.

Au cours des années du grand essor du mouvement national, aux vieux organes de presse en langue albanaise vint s'ajouter une série de nouveaux organes, qui, étant donné le maintien de l'interdiction de l'écriture en langue albanaise, paraissaient, tout comme les or-

ganes antérieurs, hors d'Albanie et hors des frontières de l'Empire Ottoman. L'une des préoccupations particulières des patriotes albanais c'était la diffusion en secret de ces organes de presse en Albanie.

During the years of the great leap of the national movement, to the old Albanian press organs there were added a series of new organs which because of the fact that in Albania the publishing in the Albanian language was still

forbidden, were published as the old organs outside of Albania and outside the territory of the Ottoman Empire. One of the main concerns of the Albanian patriots was the clandestine distribution of these organs in Albania.

SOTIR PEÇI

FAN S. NOLI

MATI LOGORECI

Në pranverën e vitit 1908 Shqipëria ndodhej në pragun e shpërthimit të kryengritjes së përgjithëshme çlirimtare. Në korrik furia e kryengritjes përfshiu gjithë vendin. Nën drejtimin e **Komitetit për lirinë e Shqipërisë**, rreth dhjetë mijë fshatarë të armatosur të grumbulluar në Ferizaj, e kërcënuan sulltanin gjakatar se po të mos shpallte kushtetutën dhe po të mos njohte të drejtat kombëtare, shqiptarët do të fillonin sulmin e përgjithëshëm dhe do t'i drejtoheshin me armë Stambollit.

Kundër pushtetit feudal-absolutist të sull-

tan Abdyl Hamidit të II, prej kohësh po per-gatisnin një lëvizje revolucionare borgjeze edhe antarët e partisë turke «Bashkim e Përparim», të njohur me emrin Xhonturq. Më të shkathët dhe më të organizuar, duke u mbështetur në ushtrinë otomane ku ata kishin partizanët e tyre dhe duke premtuar se do t'u jepnin kombësive të shtypura të drejtat kombëtare, xhonturqit e shfrytëzuan edhe lëvizjen shqiptare dhe me 23 korrik 1908 e detyruan sulltanin të shpallte kushtetutën, duke shtënë kështu pushtetin në dorë.

Весной 1908 года Албания находилась накануне всеобщего освободительного восстания. В июле мощная волна восстания охватила всю страну. Под руководством **Комитета за свободу Албании** около 10 тысяч вооруженных крестьян, собравшихся в Феризае, заявили турецкому султану, что в случае, если он не объявит конституции и не признает национальных прав албанцев, то они начнут всеобщее наступление и с оружием в руках пойдут на Стамбул.

К выступлению против феодально-абсолютистской вла-

сти султана Абдула Гамида Второго уже давно готовились буржуазные революционеры — члены турецкой партии «Союз и прогресс», известные под названием младотурок. Будучи организованными и умеющими использовать обстановку, опираясь на османскую армию, где у них были свои сторонники, и обещая угнетенным нациям национальные права, младотурки использовали албанское движение и 23 июля 1908 года заставили султана объявить конституцию, взяв таким образом власть в свои руки.

Au printemps de l'année 1908, l'Albanie se trouvait à la veille du déclenchement de l'insurrection générale de libération. En juillet, la vague de l'insurrection engloba tout le pays. Sous la conduite du **Comité pour la liberté de l'Albanie**, environ dix mille paysans armés rassemblés à Fërizaj, menacèrent le sultan sanguinaire, en l'avertissant que, s'il ne proclamait pas la Constitution et s'il ne reconnaissait pas les droits nationaux, les Albanais allaient commencer l'attaque générale et marcher sur Istanbul.

Contre le pouvoir féodal-absolutiste du sul-

tan Abdul Hamid II était préparé depuis longtemps un mouvement révolutionnaire bourgeois par les membres du parti turc «Union et Progrès», également, connus sous le nom de Jeunes Turcs. Etant plus habiles et mieux organisés, en s'appuyant sur l'armée ottomane, dans laquelle ils avaient leurs partisans et en promettant qu'ils allaient accorder aux nationalités opprimées les droits nationaux, les Jeunes Turcs tirèrent profit du mouvement albanais aussi et le 23 juillet 1908 obligèrent le sultan à proclamer la Constitution, en s'emparant ainsi du pouvoir.

In the spring of the year 1908 Albania was at the threshold of the outburst of the general liberation revolution. In July the tempestuousness of the revolution, involved the whole country. Under the guidance of «**The Committee for the Liberation of Albania**» about 10.000 peasants gathered in Ferizaj, threatened the bloody Sultan of Turkey that in case he would not proclaim the constitution and recognise the national rights, the Albanians would start their general assault and would proceed arms in hand against Istanbul.

Against the feudal absolute regime of Sultan Abdul Hamid II, it was a long time since

a revolutionary bourgeoisie movement was under preparation by the turkish party members of the so called «Union and Progress», known mostly under the name of Xhon-Turks («The young Turks»). More skilled and better organised and based on the Ottoman army forces where they had their partisans and sympathisers and by promising to recognise the national rights to the oppressed nationalities, the Xhon Turks exploited the Albanian movement also, and on the 23d of July 1908 obliged the Sultan to edict the constitution, taking thus the state powers in their hands.

Hop' i dimërit që hoqi shqipëtari në katërqind vjet e tehu që i ftohëtë, i hidhur, fatkeq e prishës... Dimëri është në të përcjellë dhe pranvera afroi për gjithë shqiptarete. Lum' ata që nuk e flakeritne shpresën po muarrnë kuraje në të keqiat e dimërit, se pranverën do ta shohën me shijen me t'embele .. . Gjethi fietë-njomë i diturisë u çel, pemet zemër shqiptare lulezueo dhe shqipëtari, i tartarosur prej dimërit të shkuar u tunt, u shkunt, u shendosh dhe njohu në ç'hon që hedhur e denuar për vdekje, i zgjuar po vrapon me çape trimi në rrugën që e kren në shesh të pranverës... Komiteti shqiptar për shpëtimin e memedheut po na thërret. Le të sulemi për qellim të shenjtë... Ate që na ndihmon në hallin tene le ta kemi për nder për jetë, po ate që na ndalon ta shkëlmojmë...

Petro Nini Luarasi

"DRITA", Sofie, Nr. 100, 15 Maj 1908, viti VII)

Në muajt e parë të fitores së revolucionit borgjez, qeveritarët xhonturq u dhanë kombësive të shtypura disa nga liritë e premtuara.

Shqiptarët përfituan nga këto liri dhe me shpejtësi ngritën kudo shoqëri dhe klube patriotike.

B первые месяцы победы буржуазной революции, правительство младотурок дало угнетенным нациям некоторые из обещанных свобод. Албанцы использова-

ли эти свободы и быстро создали повсеместно патриотические общества и клубы.

Au cours des premiers mois après la victoire de la révolution bourgeoise, les gouvernants jeunes turcs accordèrent aux nationalités opprimées quelques unes des libertés pro-

mises. Les Albanais, mettant à profit ces libertés, créèrent partout rapidement des sociétés et des clubs patriotiques.

During the first months of the victory of the bourgeoisie revolution, the Xhon-Turk administration gave to the oppressed nationalities some of the promised liberties. The Albanians

profited from these concessions and without losing time set up everywhere patriotic societies and clubs.

**Anëtarë të klubeve
patriotike shqiptare**

Shoqëritë dhe klubet patriotike, brenda dhe jashtë vendit, u bënë vatra të rëndësishme për edukimin dhe mobilizimin e masave të po-

pullsisë për të realizuar synimin kryesor të lëvizjes kombëtare shqiptare — autonominë e Shqipërisë.

Патриотические общества и клубы внутри страны и за ее пределами стали важными очагами воспитания и мобилизации народных масс, направленными на до-

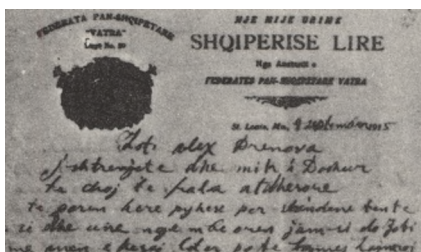
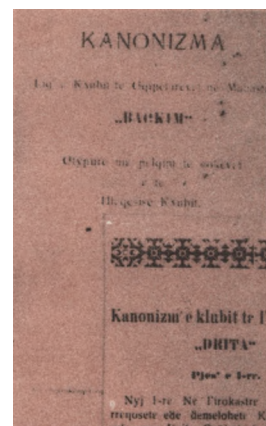
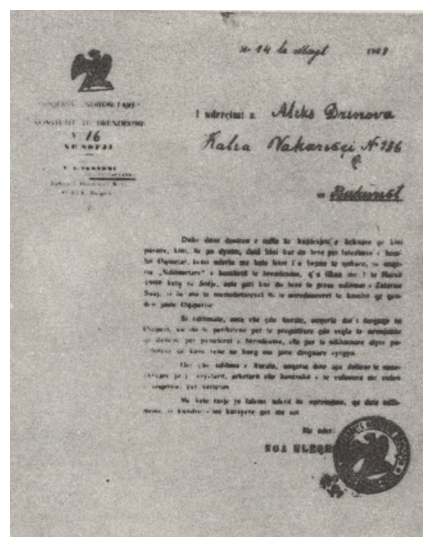
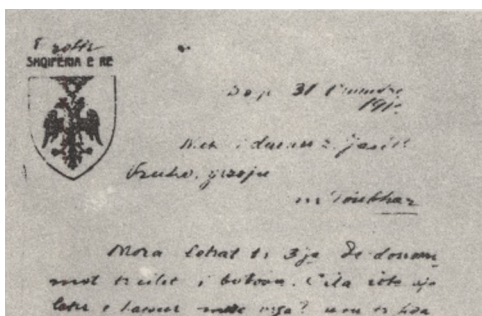
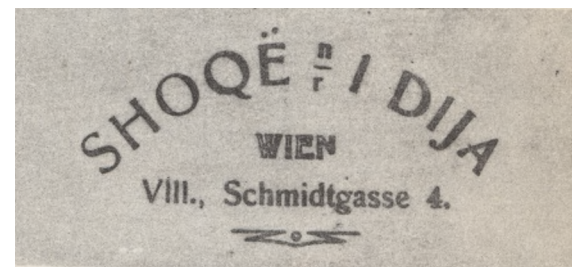
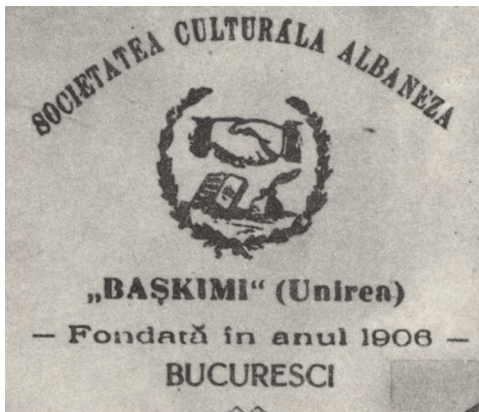
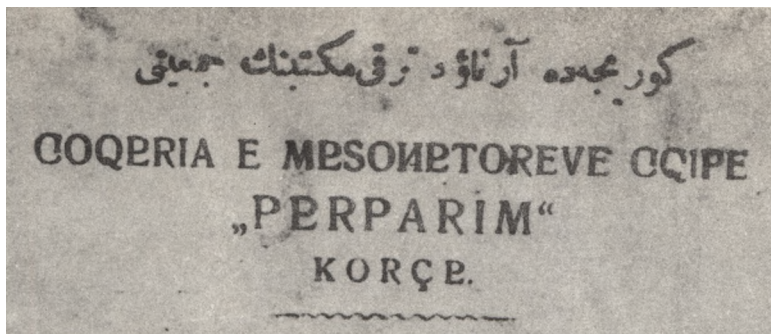
стижение главной цели албанского национального движения — автономии страны.

Les sociétés et les clubs patriotiques, à l'intérieur et hors du pays, devinrent des foyers importants pour l'éducation et la mobilisation

des masses de la population pour réaliser le principal objectif du mouvement national albanais: l'autonomie de l'Albanie.

The patriotic societies and clubs, inside and outside the country, were transformed into important hearths for the education and mobilization of the masses of the people for the

realization of the main ideal of the Albanian national movement, — the autonomy of Albania.

Duke përfituar nga situata e krijuar prej fitores së revolucionit turk, patriotët shqiptarë thirrën me të shpejtë, në nëndor të vitit 1908, një kongres në Manastir, ku morën pjesë përfaqësues të klubeve kulturele shqiptare brenda dhe jashtë vendit. Kongresi, siç e dëshmon proces-verbali që po riprodhohet në faqen tje-

Воспользовавшись положением, создавшимся в результате победы турецкой революции, албанские патриоты, не теряя времени, созвали в ноябре 1908 года свой съезд в Манастыре, на котором присутствовали представители культурных клубов, действовавших внутри страны и за ее пределами. Съезд, как об этом

En tirant profit de la situation créée par le triomphe de la révolution turque, les patriotes albanais convoquèrent rapidement, au mois de novembre 1908, un congrès à Monastir, auquel prirent part des représentants des clubs culturels albanais à l'intérieur et hors du pays. Comme l'atteste le procès-verbal reproduit à la page suivante, le Congrès réussit à résoudre

Profiting from the situation created by the victory of the turkish revolution, the Albanian patriots quickly summoned, in November 1908, a Congress at Monastir in which participated representatives of the different Albanian cultural clubs inside and outside the country. The Congress, as demonstrated by the registered minutes, which we reproduce on the next page,

tër, zgjidhi çështjen e alfabetit të përbashkët të shqipes. Jashtë mbledhjeve zyrtare të kongresit, patriotët e grumbulluar në Manastir, shqyrtuan në disa takime të fshehta, çështje të rëndësishme për zhvillimin e mëtejshëm të lëvizjes kombëtare shqiptare.

свидетельствует протокол, который мы приводим на другой странице, решил вопрос об едином албанском алфавите. Во время официальных заседаний съезда патриоты, собравшиеся в Манастыре, обсудили тайно и другие важные вопросы, касающиеся дальнейшего развития албанского национального движения.

la question de l'alphabet commun de la langue albanaise. Hors des réunions officielles du Congrès, les patriotes albanais rassemblés à Monastir examinèrent, dans quelques rencontres secrètes, des questions importantes concernant le développement ultérieur du mouvement national albanais.

decided and solved the question of the Albanian general alphabet. Outside the official meetings of the Congress, the patriots gathered at Monastir, examined, in a number of secret meetings, other important problems relative to the further development of the Albanian national movement.

O e n i m. — Nu kete fae-simal mangajau nisa hene-sima.

Në vitin 1909 në Elbasan u mbledh një kongres tjetër kultural, i cili ndër të tjera mori vendim të ngrihej sa më parë një shkollë pedagogjike shqiptare për përgatitjen e arsimtarëve që i nevojiteshin shkollës shqipe. Ne

mbështetje të këtij vendimi, u ngrit në dhjetor të vitit 1909, Shkolla Normale e Elbasanit, me drejtor Luigj Gurakuqin — e para shkollë e mesme pedagogjike moderne shqiptare.

B 1909 году в г. Эльбасане был созван другой культурный съезд, решивший, в частности, как можно скорее открыть албанскую педагогическую школу для подготовки учителей, которые были так нужны албанскому

образованию. На основе этого решения, в декабре 1909 года была открыта средняя школа в Эльбасане, директором которой стал Люидж Гуракучи. Это была первая албанская современная педагогическая школа.

En 1909, à Elbasan se réunit un autre congrès culturel, qui adopta, entre autres, la décision de créer, au plus tôt, une école normale albanaise pour la formation des enseignants dont on avait besoin pour l'école albanaise. En vertu de cet-

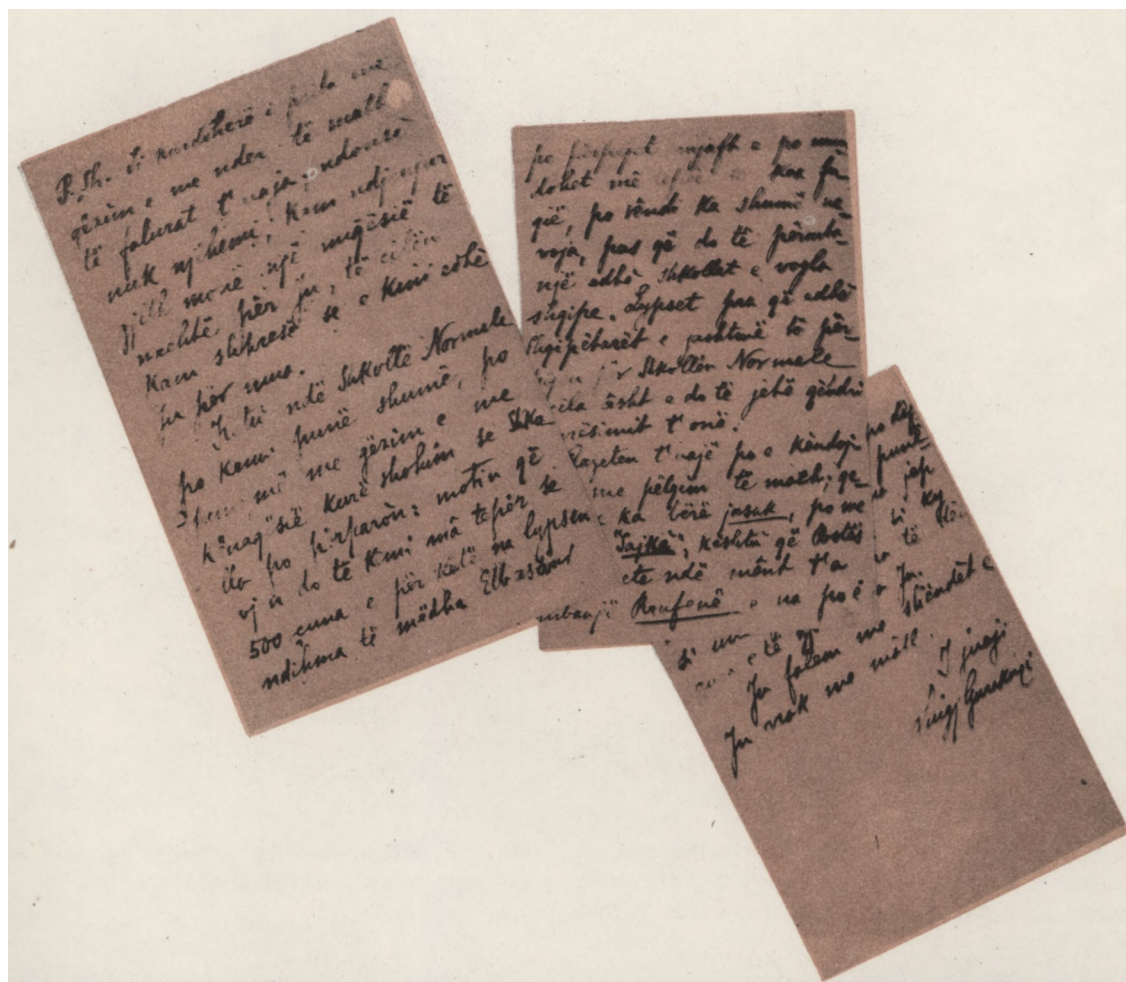
te décision fut fondée, en décembre 1909, l'Ecole Normale d'Elbasan, la première école secondaire pédagogique moderne albanaise, avec pour directeur Louigui Gourakouqi.

In the year 1909 another cultural Congress was held at Elbasan, which among other things, it decided to set up as soon as possible an Albanian Normal School for the preparation of the teachers urgently needed to run the Alba-

nian schools. Based on this decision, in December of the year 1909 there was founded the Normal School of Elbasan — having as director Luigj Gurakuqi — the first modern middle pedagogical school.

Delegatë të Kongresit të Elbasanit.

Trupi mësimor së bashku me disa miq të shkollës Normale të Elbasanit

Me inisiativën e klubeve patriotike dhe të vetë masave të popullsisë, në vise të ndryshme të vendit u ngritën një varg shkollash fillore

shqipe. Këto shkolla mbaheshin me ndihmat që jepnin atdhetarët shqiptarë.

По инициативе патриотических клубов и самих народных масс, в различных краях страны был создан ряд

начальных албанских школ. Эти школы содержались на средства, которые давали албанские патриоты.

Sur l'initiative des clubs patriotiques et des masses mêmes de la population, dans différentes régions du pays furent créées toute

une série d'écoles primaires en langue albanaise. Ces écoles étaient entretenues avec les subsides qu'offraient les patriotes albanais.

Upon initiative of the patriotic clubs as well as of the masses of the people, there were founded in the different parts of the country

a number of Albanian elementary schools. These schools were supported by the contributions that the Albanian patriots awarded.

Shkolla shqipe e Negovanit

Shkolla shqipe e Shpatit

Shkolla shqipe e Vlorës

Shkolla shqipe e Korçës

Shkolla shqipe e Progrit (Korçë)

Në këto vite filluan të organizoheshin lirisht në Shqipëri edhe shfaqjet e para teatrale shqipe. Një nga shfaqjet që gëzoi popu-

llaritet ish drama «Besa» e Sami Frashëri t. Klubet patriotike organizuan edhe banda muzikore shqiptare.

Btom же году начали свободно ставиться в Албании и первые албанские театральные пьесы. Одной из пьес, пользовавшихся большой популярностью, была и

драма «Беса» Сами Фрашери. Патриотические клубы организовывали албанские духовые оркестры.

Au cours de ces mêmes années on commença à organiser librement en Albanie les premiers spectacles de pièces de théâtres en langue albanaise. L'un des spectacles qui jouis-

sait de la popularité c'était celui du drame «Bessa» de Sami Frashëri. Les clubs patriotiques organisèrent également des fanfares albanaises.

It is in these years also that the first Albanian plays began to be staged. One of the most noted plays was the drama «Besa» of

Sami Frashëri. The patriotic clubs organized also Albanian musical-bands.

Në gjirin e kolonisë shqiptare të SHBA, me gjithë kundërshtimin e Patrikanës Fanariote, më 1908 u krijua edhe kisha e parë shqiptare, me prift të parë Fan S. Nolin, i cili, për këtë qëllim iu përvesh përkthimit të librave kishtarë në gjuhën shqipe. Fan Noli e vuri me

sukses kishën në shërbim të çështjes kombëtare. Me veprimtarinë e vet politike, propagandistike dhe organizative, ai u bë një nga udhëheqësit kryesorë të kolonisë së madhe shqiptare të SHBA.

При албанской колонии в США, несмотря на противодействие Фанариотской патриархии, была в 1908 году создана первая албанская церковь, священником в которой был Фан С. Ноли, приступивший к переводу церковных книг на албанский язык. Фан Ноли сумел

успешно поставить церковь на службу национальному делу. Его политическая, пропагандистская и организационная деятельность выдвинула его в ряды руководителей большой албанской колонии в США.

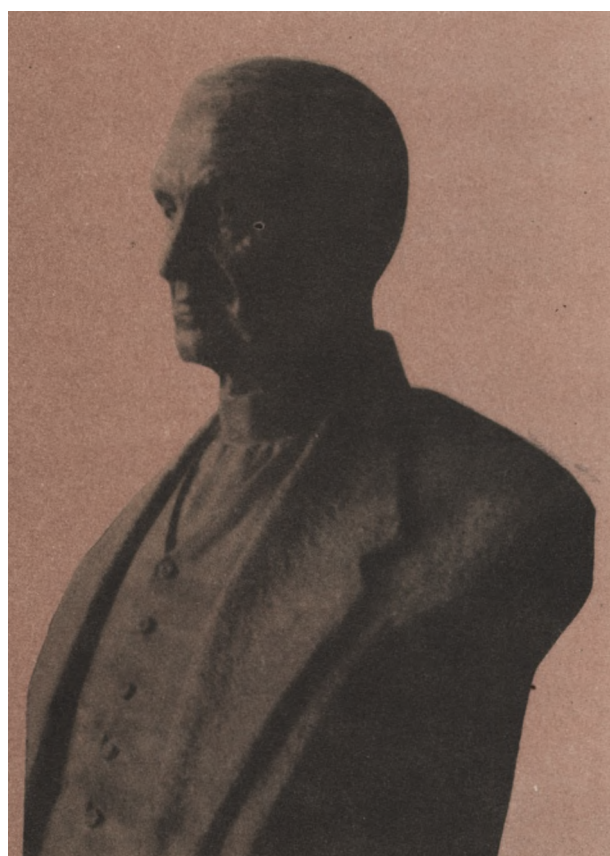
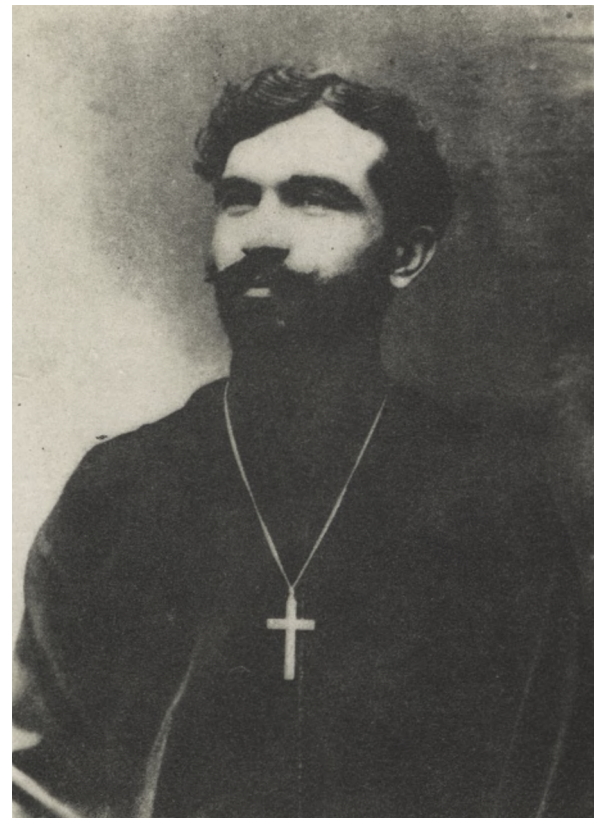
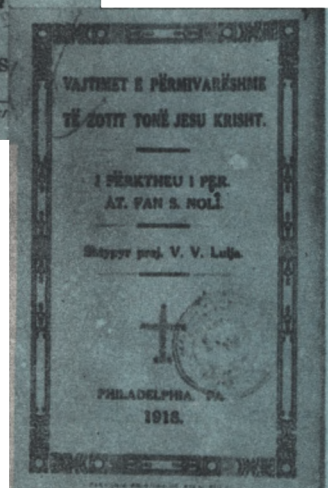
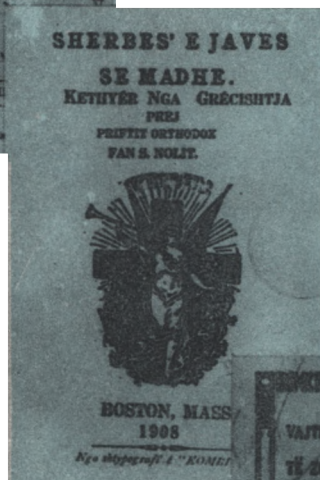
Au sein de la colonie albanaise aux Etats-Unis d'Amérique, malgré l'opposition du Patriarcat Phanariote, en 1908 fut fondée aussi la première église albanaise, dont le premier prêtre fut Fan S. Noli, qui à cette occasion se mit à traduire les livres liturgiques en langue al-

banaise. Fan Noli mit avec succès l'église au service de la cause nationale. Par son activité politique, propagandistique et organisationnelle, il devint l'un des principaux dirigeants de la grande colonie albanaise aux Etats-Unis d'Amérique.

In the bosom of the Albanian colony in U.S.A., notwithstanding the obstacles set up by the Phanariote Patriarchate, in 1908 there was founded the first Albanian Church, having as the first priest Fan S. Noli, who for this purpose set himself to the work of translating into

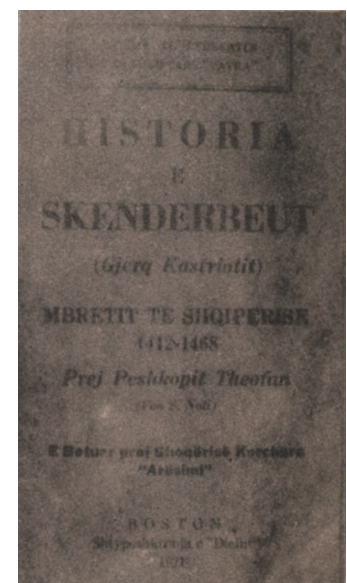
Albanian the church's seven books. Fan Noli succeeded in putting the church to the service of the national cause. With his political, propagandistic and organising activity, he became one of the principal leaders of the big Albanian colony residing in U.S.A.

FAN S. NOLI (1882)

Fan S. Noli - bust

(Db. Çani 1959)

Me 1910, në Korçë u themelua e para organizatë e gruas shqiptare, me emrin «Ylli i

Mëngjezit», nën kryesinë e arsimtares së vjetër Parashqevi Qiriazit.

B 1910 году в Корче была создана первая организация албанских женщин, названная «Юлли и менге-

зит» (Утренняя звезда), которой руководила старая учительница Парашчеви Чириази.

En 1910, à Kortcha fut fondée la première organisation des femmes albanaises, sous le nom «Ylli i Mëngjesit» (L'Etoile du Matin), sous la

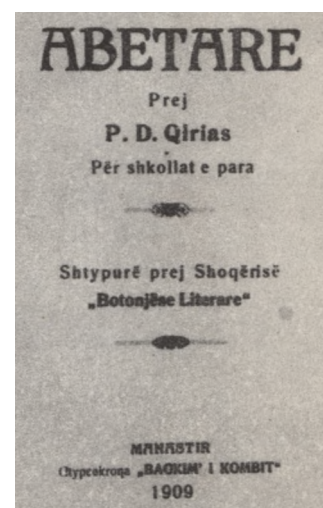
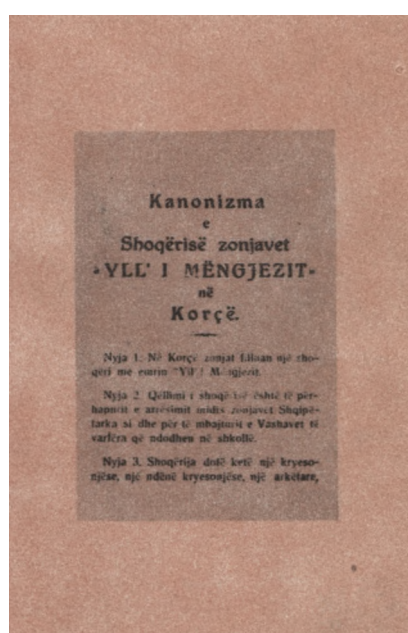
présidence de la vieille enseignante Parashqevi Qiriaz.

In the year 1910, at Korça was formed the first Albanian women organization named «Ylli i Mëngjezit» («The Morning Star») under the

presidency of the old woman teacher Parashqevi Qiriaz.

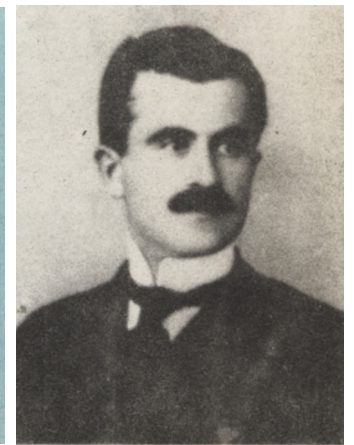

PARASHQEVI QIRIAZI

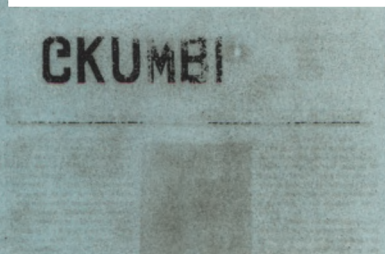
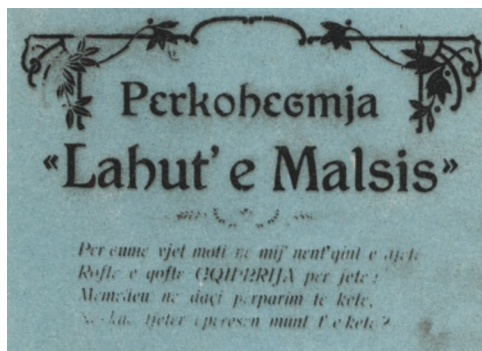

Josif Bagëri

Mustafa Qulli

Por udhëheqësit e revolucionit turk të vitit 1908 ishin nacionalistë borgjezë dhe premtime të dhëna prej tyre para revolucionit ata i braktisën shumë shpejt. Të shqetësuar nga rritja e lëvizjes kombëtare shqiptare, qeveritarët xhonturq filluan t'i shkelin të drejtat e garantuara me kushtetutën e tyre dhe kaluan në reaktion të hapur kundër shqiptarëve. Ata nuk lejuan që në shkollat e Shqipërisë të mësohej gjuha shqip. Me presione dhe kërcënime filluan t'i mbyllnin klubet patriotike. Veç kësaj ata filluan të arestonin patriotët shqiptarë dhe t'i krijonin pengesa administrative veprimtarisë së tyre. Duke mos i përfillur vendimet e

kongresit kultural të Manastirit, xhonturqit kërkuan që për gjuhën shqipe të përdorej jo alfabeti latin, por alfabeti turko-arab. Patriotët shqiptarë i kundërshtuan me të gjitha forcat e tyre këto ndërhyrje dhe shkëlqej të lirive të garantuara me kushtetutë. Ndërsa në Korçë, u bë me 1909, një manifestim i madh në favor të alfabetit të aprovuar nga Kongresi i Manastirit dhe kundër përdorimit të alfabetit turk, në Stamboll u formua një klub qëndror diturak për të siguruar fondet e nevojshme që duheshin për mbajtjen e shkollës normale të Elbasanit.

Ho руководители турецкой революции 1908 года были буржуазными националистами, и вскоре после революции они предали забвению данные ими обещания. Обеспокоенные ростом албанского национального движения, младотурки начали ущемлять права, гарантированные их же конституцией, и перешли к открытым репрессиям против албанцев. Они запретили преподавание в школах Албании албанского языка. Прибегая к нажиму и угрозам, они стали закрывать патриотические клубы. Помимо этого они начали арестовывать албанских патриотов и создавать административные затруднения в их деятельности. Полностью пренебре-

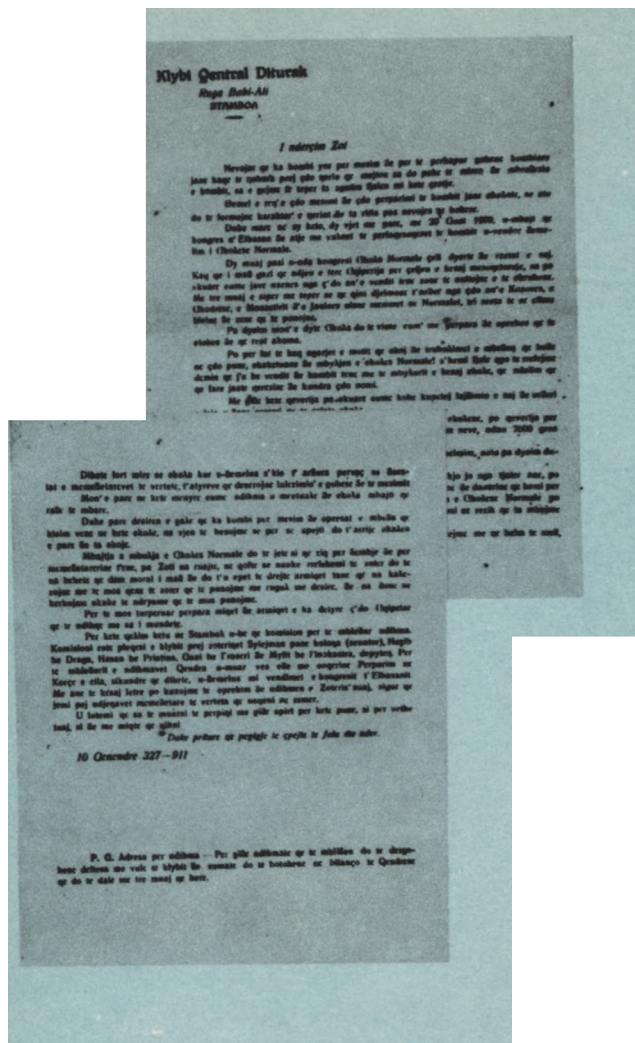
гая решениями культурного съезда Манастиря, младотурки потребовали, чтобы в албанском языке употреблялся не латинский, а турецко-арабский алфавит. Албанские патриоты решительно осуждали это вмешательство и ущемление свобод, гарантированных конституцией. В Корче в 1909 году состоялась большая демонстрация в защиту алфавита, утвержденного манастирским съездом, против применения турецкого алфавита. В Стамбуле был создан центральный клуб для обеспечения необходимыми средствами средней школы в Эльбасане.

Mais les dirigeants de la révolution turque de l'année 1908 étaient des nationalistes bourgeois et ils abandonnèrent bien vite les promesses qu'ils avaient données avant la révolution. Inquiétés par l'essor du mouvement national albanais, les gouvernants jeunes turcs se mirent à violer les droits garantis par leur Constitution et passèrent à une réaction ouverte contre les Albanais. Ils ne permirent pas l'enseignement de la langue albanaise dans les écoles en Albanie. En recourant à des pressions et à des menaces, ils commencèrent à fermer les clubs patriotiques. En outre, ils se mirent à arrêter les patriotes albanais et à créer des obstacles administratifs à leur activité. En dé-

daignant les décisions du Congrès Culturel de Monastir, les Jeunes Turcs exigèrent qu'on se servit, pour écrire la langue albanaise, non pas de l'alphabet latin, mais de l'alphabet turco-arabe. Les patriotes albanais s'opposèrent de toutes leurs forces à ces interventions et violations des libertés garanties par la Constitution. Tandis qu'à Kortcha, en 1909, eut lieu une grande manifestation en faveur de l'alphabet approuvé par le Congrès de Monastir et contre l'utilisation de l'alphabet turc, à Istamboul fut fondé un club culturel central pour s'assurer les fonds nécessaires à l'entretien de l'Ecole Normale d'Elbasan.

But the turkish revolutionary leaders of the year 1908 were bourgeoisie nationalists and the promises they gave at the eve of the revolution they soon abandoned. Feeling uneasy at the growth of the Albanian national movement, the Xhon-Turkish authorities started to trample down on the rights guaranteed by their constitution and came out as open reactionaries towards Albania. They forbade the teaching of the Albanian language in the schools of Albania. With pressure and threatenings they started to close down the Albanian patriotic clubs. Besides these, they began to bring under arrest the Albanian patriots and to create administrative obstacles to their activity. Not taking into

consideration the decisions of the Cultural Congress of Monastir, the «New Turks» demanded that the Albanians should not make use of the latin alphabet, but of the turco-arabian letters. The Albanians opposed with all their energy these interventions and this trampling down on their liberties and rights guaranteed by the constitution. Whereas at Korça a great manifestation was organised in 1909 in favour of the alphabet approved by the Congress of Monastir, and against the using of the turkish alphabet, at Istanbul a central club was set up to diffuse knowledge and to secure the necessary funds to maintain the Normal School at Elbasan.

I kam len klubi ose shokë
 Egiptari për mbyqje, tashmë
 vetëm ata që duan me
 karakter Latine, për mure
 tironi favoritizmo, est koka
 Oprejt ze protesto eorpes.
 Me jep. A. J. Themo

Mitingu i shkronjave shqipe në Korçë (1909)

Në vitin 1910, xhonturqit kaluan në veprime të hapura për të shtypur me forcë lëvizjen shqiptare. Një korp-armatë turke e komanduar nga gjenerali Shefqet Turgut Pasha, filloi operacionet kundër Kosovës, me pretekst se do të çarmatoste popullsinë për të vendosur qetësinë dhe rendin. Por me këtë operacion,

Porta e Lartë s'bëri gjë tjetër veçse e ndezi kryengritjen shqiptare. Me mijra kosovarë rëmbyen armët. Nën udhëheqjen e Idris Seferit dhe të Isa Buletinit, kryengritësit shqiptarë u bënë një rezistencë të madhe ushtrive turke. Heroike qe rezistenca sidomos në Grykën e Kaçanikut.

B1910 году младотурки перешли к открытым репрессиям для того, чтобы силой оружия подавить албанское движение. Турецкий армейский корпус под командованием генерала Шефкета Тургута-паши начал свои боевые действия против Косовы под тем предлогом, что он должен якобы разоружить население и установить порядок и спокойствие. Но этими дейст-

виями турецкое правительство лишь вызвало новое восстание. Тысячи жителей Косовы взяли за оружие. Под руководством Идриза Сефери и Иса Булетини албанские повстанцы оказали сильное сопротивление турецким войскам. Особенно героически они сопротивлялись в ущелье Качаника.

En 1910, les Jeunes Turcs passèrent à des actions ouvertes en vue de réprimer par la force le mouvement albanais. Un corps d'armée turc, commandé par le général Shefqet Turgout Pacha, entreprit les opérations contre Kosovo, sous le prétexte de désarmer la population pour établir le calme et l'ordre. Mais par cette opération la Sublime Porte ne fit autre

qu'attiser l'insurrection albanaise. Des milliers de Kossovars empoignèrent les armes. Sous la conduite d'Idriz Seferi et d'Issa Bouletini, les insurgés albanais opposèrent une grande résistance aux armées turques. Une résistance héroïque ce fut surtout celle du Défilé de Katchanik

In the year 1910, the Xhon-Turks came out openly to subdue by force the Albanian movement. A whole Turkish Army-corps under the command of General Sheuqet Turgut Pascia started its operations against Kosova with the pretext to disarm the population and to establish tranquillity and order. But with these ope-

rations the Sublime Porte achieved nothing but the kindling of the Albanian revolt. Thousands of Kosovars took up their arms. Under the command of Idriz Seferi and of Isa Buletin, the Albanian revolutionaries offered a great resistance to the turkish army. Heroical was especially the resistance at the Kaçaniku Pass.

Kryengritësit Shqiptarë në Grykën e Kaçanikut

Me anën e kësaj, na shqiptarët qi gjindemi maleve po lajmërojmë hyqymetin e sotshëm të Perandorisë Ottomane si edhe gjithë botën e qytetnueme t' Evropës se i vetmi shkak për të cilin na jemi bamun firarë edhe kemi dalë maleve asht Qeveria Ottomane vetë. Me të vertetë po të mos ishim bamun firarë kush na siguron se edhe shumë prej nesh — në mos të gjithë — do të mos ishim varun, do të mos ishim burgosun ose do të mos ishim bamun syrgjyn si shumë prej shokeve tonë, me gjithë qi nuk kemi tjetër faj përveç se Zoti na ka bamë Shqiptarë edhe na dishrojmë që të aresehemi me anë të gjuhes sonë amtare dhe të vdesim Shqiptarë...

Nga malet e Shqipërisë. 28 të vjeshtes III, 1910

Kryengritës shqiptarë me udhëheqësin e tyre Idriz Seferin.

Pas operacioneve në Kosove, korp-armata e Shefqet Turgut Pashës, iu drejtua Shqipërisë veriore dhe pastaj Shqipërisë qendrore duke shpërthyer kudo një valë të pashëmbëlltë terrori. Patriotët shqiptarë që u arrestuan nga ushtritë turke u torturuan publikisht, kaluan në gjyqet ushtarake dhe u dërguan si të burgosur ose të internuar në burgjet dhe viset e

largme. Gjatë kësaj fushate ushtritë turke i mbyllën klubet patriotike dhe shkollat shqipe. Në Shqipërinë veriore, me mijra malsorë të uritur dhe të plagosur, për t'u shpëtuar ndjekjeve të pamëshirëshme turke, kaluan së bashku me familjet e tyre në tokat e Malit të Zi, ku me vështirësi të madhe mezi e kaluan dimërin 1910-1911.

После операций в Косове армейский корпус Шефкета Тургут-паши направился в Северную Албанию, а позже и в Центральную Албанию, жестоко терроризируя повсюду население. Албанские патриоты, арестованные турецкими войсками, подвергались публичным пыткам, предавались военным судам и ссылались. Во время этой карательной экспедиции турецкие войска

закрыли патриотические клубы и албанские школы. В Северной Албании тысячи голодных и раненых горцев, спасаясь от бесжалостного преследования турок, вынуждены были перейти вместе со своими семьями на территорию Черногории и, терпя несказанные трудности и нужду, прожить на чужбине всю зиму 1910-1911 года.

Après les opérations de Kossovo, le corps d'armée de Shefqet Turgout Pacha se dirigea vers l'Albanie septentrionale et ensuite vers l'Albanie centrale, en déclenchant partout une vague inouïe de terreur. Les patriotes albanais, qui furent arrêtés par l'armée turque, furent torturés publiquement, déférés aux tribunaux militaires, emprisonnés ou déportés dans des prisons et des régions se trouvant loin d'Alba-

nie. Au cours de cette campagne, les armées turques fermèrent les clubs patriotiques et les écoles albanaises. Des milliers de montagnards de l'Albanie du Nord, affamés et blessés, pour échapper aux poursuites implacables des Turcs, passèrent avec leurs familles en territoire monténégrin, où ils demeurèrent jusqu'à la fin de l'hiver 1910-1911 dans des conditions très difficiles.

After the operations carried out in Kosova, the Army-Corps of Sheuqet Turgut Pascia. marched towards North Albania and Central Albania exerting everywhere an unparalleled wave of terror. The Albanian patriots that were arrested by the turkish army were publically put under tortures, passed through martial courts and were imprisoned or confined in far-away regions. During these campaigns the tur-

kish army closed down the patriotic clubs and the Albanian schools. In North Albania, thousands of mountaineers, hungry and wounded in order to escape from the merciless turkish persecutions, crossed the boundary with their families and settled in Montenegro, passing the winter of 1910-1911 in the greatest of hardships.

Patriote shqiptarë të burgosur në burgun Jedi-Kule të Selanikut.

Kryengritës dhe malsorë shqiptarë të plagosur e të sëmurë në një spital të Podgoricës (Mali i Zi).

Familje malsorësh shqiptarë të vendosur si muhaxhirë në teritorin e Malit të Zi.

Shtypi patriotik shqiptar përshkruante me hollësi dhe entuzi asmë kryengritjet e armato-

sura, të cilat filluan të tërhiqnin vëmëndjen e opinionit publik evropjan.

Aлбанская патриотическая печать подробно, с горячей симпатией писала о вооруженных выступлениях,

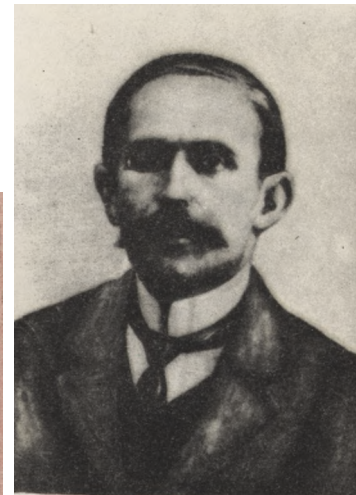
которые начали привлекать внимание европейского общественного мнения.

La presse patriotique albanaise décrivait d'une façon détaillée et avec enthousiasme les insurrections années, qui commencèrent à atti-

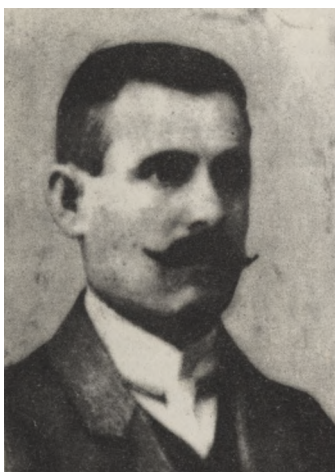
rer l'attention de l'opinion publique européenne.

The Albanian patriotic press described enthusiastically in detail the armed Albanian up-

risings, which began to attract the attention of the European public opinion.

Mihal Grameno

Kristo Luarasi

Kryengritjeve të mëdha të viteve 1910-1912, synimeve më të larta të lëvizjes kombëtare shqiptare dhe heroizmave të luftëtarëve patriotë ua kushtoi talentin e vet poetik, Hil Mosi, i cili luftoi edhe vetë me armë në dorë

për çlirimin e atdheut. Këngët dhe hymnet e tij, me ton luftarak dhe frymë demokratike, u bënë popullore në Shqipëri, qysh në valën e këtyre kryengritjeve.

Poet Hil Mosi воспевал в своих произведениях крупные восстания 1910-1912 годов, высокие идеалы албанского национального движения и героизм борцов-патриотов. С оружием в руках он боролся за сво-

боду родины. Его песни, написанные в боевом и демократическом духе, стали всенародными в Албании еще со времен этих восстаний.

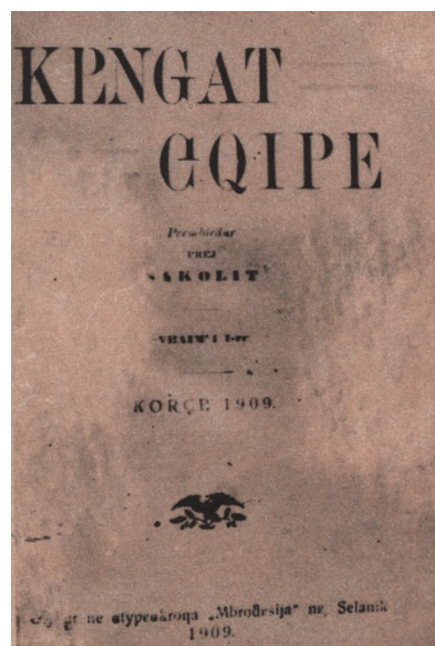
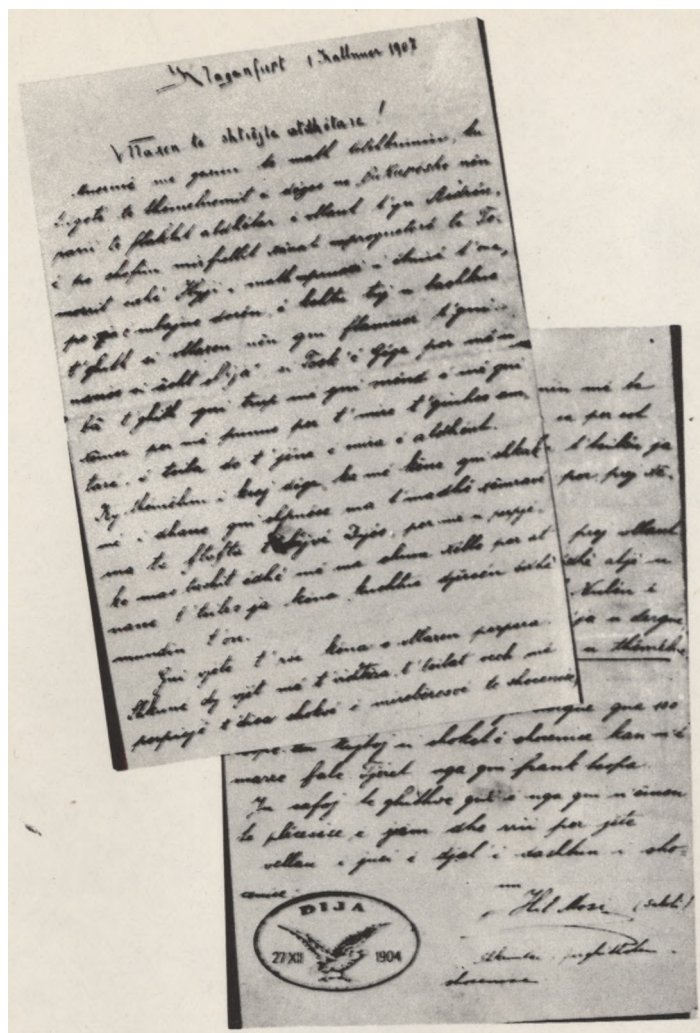
Cest aux grandes insurrections des années 1910-1912, aux objectifs les plus élevés du mouvement national albanais et aux exploits héroïques des combattants patriotes que Hil Mossi a consacré son talent poétique. En outre,

il a lutté lui-même les armes à la main pour la libération de la Patrie. Ses chants et hymnes au ton combattif et à l'esprit démocratique devinrent populaires en Albanie déjà pendant la marée montante de ces insurrections.

Hil Mosi, who fought arms in hand for the liberation of the country, dedicated his poetic talent to the big revolts of 1910-1912, to the high ideals of the Albanian national movement and to the heroic deeds of the pat-

riot warriors. His songs and hymns, with a combative tone and democratic spirit, became popular in Albania since the time of the waves of those insurrections.

HILË MOSI (1885 - 1933)

**E n'kjoft se gja nuk kje për ne simvjet,
Mos t'ket dyshim ndokush se vdiq Shqypnia:
Vjen prap prendvera, prap në mal na qet**

1 shtator, 1911

Nga Yjersha KRYENGRITJES 1911

Risto Siliqi si dhe Mihal Gramenua me Hil Mosin, i shërbeu atdheut me pendë dhe me armë. Ai luftoi krah për krah malsorëve në kryengritjen e madhe të vitit 1911, së cilës i kushtoi veprën e vet **Pasqyra e ditëve të përgjakëshme**, që u botua në vitin 1912. Veprën

e Siliqit, të shkruar pjesërisht në prozë e pjesërisht në poezi, e përshkon dashuria për atdhe dhe respekti për kryengritësit e thjeshtë të cilët e dhanë jetën pa u kursyer për çlirimin e vendit nga tirania shekullore.

Pисто Силичи, также как и Михаль Грамено и Хиль Моси, служил родине пером и оружием. Он сражался бок о бок с горцами во время восстания 1911 года, которому и посвятил свое произведение **Воспоминание о кровопролитных боях**, изданное в 1912 году. Произведе-

ние Силичи, написанное частично в прозе и частично в стихах, проникнуто любовью к родине и уважением к простым повстанцам, которые, не задумываясь, отдавали свою жизнь за дело освобождения страны от векового турецкого гнета.

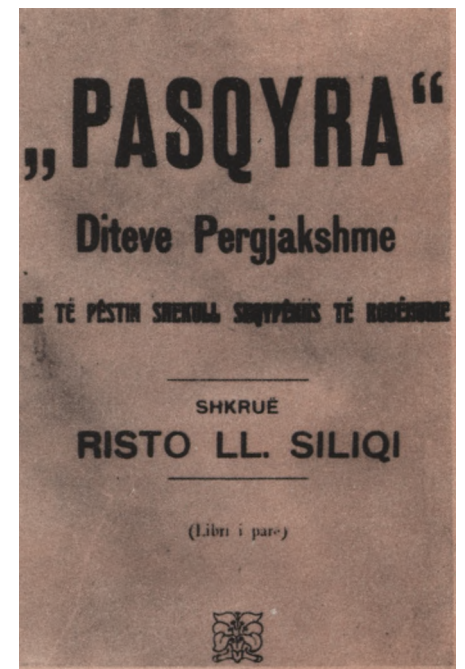
Risto Siliqi, de même que Mihal Gramëno et Hil Mossi, servit la patrie par la plume et par les armes. Il combattit aux côtés des montagnards durant la grande insurrection de l'année 1911, à laquelle il consacra son oeuvre **Tableau des journées sanglantes**, qui fut publiée

en 1912. L'oeuvre de Siliqi, écrite partiellement en prose et partiellement en poésie, puise son inspiration dans l'amour de la patrie et dans le respect pour les simples insurgés, qui firent le sacrifice suprême sans ménagement, pour la libération du pays de la tyrannie séculaire.

Risto Siliqi, the same as Mihal Grameno and Hil Mosi, served his fatherland with pen and arms. He fought hand in hand with the malissori in the big revolt of 1911, to which he dedicated his work **«The Mirror of the Bloody Days»**, published in 1912. Siliqi's work written

partly in prose and partly in verse, is imbued with the feelings of love for the fatherland and the respect for the simple folk combatants who gave their lives unsparingly for the liberation of the country from the centuries-old yoke.

RISTO LL. SILIQI (1882 - 1936)

Por sa agoi agimi në të katërmbëdhjetën ditë të Marsit të Prandverës., Kol Marash Vata, Zef Lani e Gjon Pëllumbi, sall me 12 djelmoça i ranë kullës së ushtrisë në Rapshë; ma se parit vranë dy rrojsit dhe pësye si luana të hyjnë mbrenda në kullë, por jyzbashit osmanlli, si iu dhimbti jeta të vdesin, nuk u mprue, por ra në dorë me 30 ushtarë, e u çarmatosen ! Në nesër këta trima të guximshëm mbas fitimit të djehit (mbas fitores së ditës së djeshme — Red.), i ranë kullës ushtarëve turkut në Trabojinë, vrane, dogjen e çarmatosen, deri sa ia merrijti turkut ndihma prej Tuzit e dergueme prej kajmekamit, ku u ndeshen ball me shqiptarët e u çfaq një luftë e rreptë, mbas kushtrimit gjames, dhe shqiptarëve u erdhen ndihme sa Këlmende e Grudë, të armatosun, sa me pushka, sa me thika, sa me spata, sa me kmesa, sa me gur e sa me druna, e mbas që gjithë këto ditë lufta nuk pushojti, me të errun të nates u davariti, ku përpos të varumive (të plagosurve — Red.), mbeten dekun 40 nizame; e prej shqiptarëve, përpos 7 djelmoçave pikes trimash, mbeten dhe 3 të rreptë dragoj Kol Marash Vata, Zef Lani e Gjon Pëllumbi, rane deshmorë për Shqipëni, por emnat e tyre kutre sdo të vdesin sa të shëndrisi dielli mbi botë.

Por sa lufta nisi, por sa që rane disa deshmorë u dha kushtrimi nder të gjitha anet: "Në luftë për ne mprojtje të nderave shqiptarë!". Shqiptarët trima si gjithë herë, nisen të luftojnë me një të rreptë guxim dhe i shkoi për doret në të gjitha kullat që pësye, i dogjen, poqen, plaçkiten e i çarmatosen dhe i këputen të gjitha lidhjet e Tuzit me Shkodrën: si u ngreh kryengritja fjeshtë shqiptarë dhe pushka plasi në këto anet e malsisë...

Nga "PASQYRA E DITËVE TË PËRGJAKËSHME" ff. 59-60

Kryengritës malësorë.

DEDE GJO LULI
(1860-1915)

Pasi kreu operacionin e egër dhe duke kujtuar se e qetësoi Shqipërinë, korp-armata turke u kthye përsëri në bazën e vet, në Shkup. Por nuk kaluan shumë kohë kur në mars të vitit 1911, shpërtheu një kryengritje më e ma-

dhe se ajo e vitit të kaluar. Sinjalin e kryengritjes e dha Dede Gjo Luli duke ngulur flamurin shqiptar në majën e Deçit. Brenda pak ditëve kryengritja përfshiu gjithë Malsinë e Madhe.

Завершив карательную экспедицию, считая, что спокойствие в Албании установлено, турецкий армейский корпус вернулся в свою базу в Скопле. Однако по истечении короткого времени, в марте 1911 года в Албании вспыхнуло новое восстание, более круп-

ное, чем восстание 1910 года. Сигнал к восстанию подал Дед Джо Люли, водрузив албанский флаг на вершине горы Дечичи. За несколько дней волна восстания охватила всю Северную Албанию (Малесия э Мадэ).

Après avoir termine cette féroce opération et croyant avoir pacifié l'Albanie, le corps d'armée turc retourna à sa base, à Shkoupi. Mais quelques temps après, au mois de mars 1911 se déclencha une insurrection plus grande que cel-

le de l'année précédente. Le signal de l'insurrection fut donné par Ded Gyo Louli, en plantant le drapeau albanais au sommet du mont Detchitchi. Au bout de quelques jours l'insurrection s'étendit à toute la Malsia e Madhe.

After bringing to an end its rabid operation and thinking it had tranquilised Albania, the Turkish Army-corps returned to its base at Shkupi. But not long after this, in March 1911, another much greater revolution than that of

the previous year, burst out. The signal of the revolution was given by Ded Gjo Luli raising the Albanian flag on the top of Decici. Within a few days the revolution involved all the region of Malsi e Madhe.

Dedë Gjo Luli me shokët e vet kryengritës.

Kryengritës të Malsisë së Madhe më 1911

THEMISTOKLI GARMENJI
(1867-1917)

Nga veriu, kryengritja u përhap, në pranverën e vitit 1911, edhe në Shqipërinë e Jugut, nën udhëheqjen e Themistokli Gërmenjit, Qa-

mil Panariti, Spiro Bellkamenit, Menduh Zavalanit, Pandeli Calës, Sali Butkës, etj.

Bесной 1911 года восстание с севера перекинулось и в Южную Албанию, где им руководили Фемистокли

Гермени, Чамиль Панарити, Спирос Белкамени, Мендух Завалани, Пандели Цале, Сали Бутка и другие.

Au printemps de l'année 1911 l'insurrection s'étendit du Nord en Albanie du Sud également, sous la conduite de Themistocle Guer-

megni. Qamil Panariti, Spiro Bellkameni, Menduh Zavalani, Pandeli Calé, Sali Boutka, etc.

From the North, in the Spring of 1911, the revolution spread out in Southern Albania also, under the direction of Themistokli Gërmenji,

Qamil Panariti, Menduh Zavalani, Pandeli Tsale, Sali Butka and others.

Luftëtarë të Shqipërisë së jugut

SPIRO BELLKAMENI
(1886-1912)

Një nga luftëtarët më të nderuar të kryengritjes shqiptare ishte Spiro Bellkamëni, komandanti i çetës së rinisë korçare dhe kryetari i shoqërisë patriotike «Vëllazëria».

Oдним из крупных руководителей албанского восстания был Спиро Белкамени, командующий молодежным отрядом Корчи и председатель патриотического общества Влазерия (Братство).

Lun des combattants les plus honorés de l'insurrection albanaise c'était Spiro Bellkamëni, commandant de la guérilla de la jeunesse de Kortcha et président de la société patriotique «Vëllazëria».

One of the most honoured warriors of the Albanian revolt was Spiro Bellkamëni, the commander of the Korça Youth guerrilla unit and Chairman of the patriotic society «Vllazëria» («Brotherhood»).

Kenga e Gegerisë Vëllazëria.

Sot gjithë djalerija
Ç'është kah po pret?
Sot vëllazëria
Ne po na Ëeret:
Çpejt, o djaleri
Dita ka harri!

Ne vëllezer jemi,
Ne askue s' na lot,
Gjithë qe guhe kemi,
S' munt t' na ndajne dot.
Çpejt, o djaleri
Dita ka harri!

Vëllezer qem e jemi,
S' kemi per t' u ndar:
Bes' e fe ne kemi
Kombin Çqipetar!
Çpejt, o djaleri
Dita ka harri!

Djem te Gegerisë,
Liëni-u tok me ne!
Djem te Toskerisë,
Eni beni be!
Çpejt, o djaleri
Dita ka harri!

Spiro Bellkameni dhe çeta e tij në Orman Çiflik (Korçë)

Për të shtypur kryengritjen që po merrte përpjetime të mëdha, iu turr përsëri Shqipërisë me zjarr e me hekur korp-armata turke e Shefqet Turgut Pashës. Këtë radhë ai ndeshi në Malësi të Madhe një rezistencë të pabesueshme. Rezistenca shqiptare ngjalli një jehonë të thellë në gjithë opinionin publik evropjan. Në këto ditë kur kryengritja kishte marr zjarr të papërmbajtur dhe kur kance-

leritë evropjane po ndiqnin me interesim të veçantë ngjarjet në Shqipëri, me iniciativën e Ismail Qemalit dhe të Luigj Gurakuqit dhe me pjesëmarrjen e shumë patriotëve, me 23 qershor 1911, u bë në Gercë, në Malin e Zi, një kuvend i malësorëve, i cili aprovoi një memorandum prej 12 pikash. Memorandumi përmbante në thelb kërkesën për autonominë e Shqipërisë.

Для подавления восстания, которое получило большой размах, вновь в Албанию был брошен турецкий армейский корпус Шефкета Тургут-паши. На этот раз корпус натолкнулся в Малеси э Мадэ (Северная Албания) на небывалое сопротивление. Упорное сопротивление албанцев получило широкий отклик всей европейской общественности. В дни, когда восстание всыхнуло с небывалой силой и когда канцелярии европей-

ских государств с особым вниманием следили за ходом событий в Албании, по инициативе Исмаила Кемали и Люиджа Гуракучи и при участии многих других патриотов, 23 июня 1911 года в Герце, в Черногории, состоялось собрание горцев, на котором был одобрен меморандум, состоящий из 12 пунктов. Основным в меморандуме было требование об автономии Албании.

Pour écraser l'insurrection, qui cette fois prenait de grandes proportions, le corps d'armée turc de Shefqet Turgout Pacha se lança de nouveau sur l'Albanie, en sévissant par le feu et le fer. Cette fois il se heurta à Malsia e Madhe à une résistance incroyable. La résistance albanaise eut un profond retentissement dans toute l'opinion publique européenne. En ces jours, lorsque la flamme de l'insurrection s'étendait irrésistiblement et que les chancelleries

européennes suivaient avec un intérêt particulier les événements d'Albanie, sur l'initiative d'Ismail Qemali et de Louigui Gourakouqi et avec la participation de beaucoup de patriotes, le 23 juin 1911, eut lieu à Guertsas, au Monténégro, une assemblée des montagnards, qui approuva un mémorandum de 12 points. Le Mémorandum contenait essentiellement la revendication pour une autonomie de l'Albanie.

In order to suppress the revolution which was taking large proportions, the Army-Corps of Sheuqet Turgut Pasha carried out another expedition against Albania with iron and fire in hand. This time they met an exceptionally strong resistance in the region of Malesia e Madhe. The Albanian resistance produced a deep echo in all the European public opinion. In these days, when the revolt had reached an unrestrained pitch of fire and when the Euro-

pean foreign offices were following with special interest the events going on in Albania, upon the initiative of Ismail Kemal and Luigj Gurakuqi and with the participation of many patriots, on the 23d of June 1911 there was held in Gortse, Montenegro, an assembly of the Malissori ¹⁾ which approved a memorandum of 12 points. The memorandum contained in essence the demand for the autonomy of Albania.

1) *People of the mountains, mountaineers.*

ISMAIL QEMALI

LUIGJ GURAKUQI

Gerçe, 12 Korrik 1912

"... asnji nga premtimet që na u bënë nga shpresat që patëm ushqyer nuk u mbajtën prej regjimit të ri: as nuk u fillue ndertimi i rrugeve, i urave, i hekurudhave, të skelave detare, prerja e pyjeve shekullore, ngritja e veprave me fillestare të së mirës publike; po të mendohet se në vend të hapjes së shkollave të reja na kanë mbyllur edhe shkollën që gjendej n'Elbasan nen preteksin se ajo qe kunder fesë" ndersa ajo pranonte të rinjë shqiptarë nga tërë besimet fetare dhe nuk ushtronte e as nuk pengonte asnjë lloj kulti kuptohet me lehtësi se si i terë populli shqiptar u ngrit kunder ketij regjimi të shtypjes e të mjerimit...

... Dhe ja tashti nuk mund të durojmë me tutje. Ne u kemi rezistuar per tre muaj trupave turke njezet herë me të shumta se luftarët tonë, si nga numuri, nga disiplina e nga pjese merija e armeve. T'ushqyer me bukë misri kemi luftuar kundra ushtareve lë pregatitur e të mbajtur shumë mirë. T'armatosur me pushkë të vjetra dhe me barut të zi kemi luftuar kundra baterive me qitje të shpejta. Ju është dashur tre muaj armiqeve tonë të na debojnë nga shkrepat tona...

Nga Memerandumi i Gërçes dërguar Ministrit të Jashtëm të Britanise se madhe Sir Fduard Grej

Disa javë më vonë, në Manastirin e Cepos, në afërsitë e Tepelenës, u bë një kuvend i çetave të kryengritësve të jugut, i cili u soli-

darizua me kërkesën për autonominë e Shqipërisë.

Cпустя несколько недель в Манастире Цепо, близ Тепелены, состоялось собрание отрядов южных пов-

станцев, которое выразило свою солидарность с требованием автономии Албании.

Quelques semaines après, au Monastère de Tsepo, à proximités de Tépéléna, eut lieu une assemblée des unités insurrectionnelles du Sud,

qui se solidarisa avec la revendication pour une autonomie de l'Albanie.

A few weeks later, at the Monastery of Tsepo, in the vicinity of Tepelena, a meeting of the revolutionary guerrilla units of the South

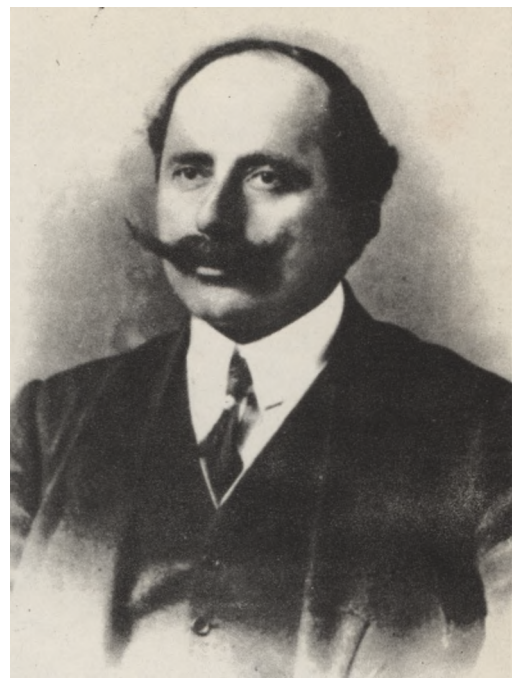
was held, which acclaimed the solidarity with the demand for the recognition of Albanian autonomy.

PANDELI CALE

NAMIK DELVINA

THEMISTOKLI GËRMENJI

Manastiri i Cepos

Në përpjekjen që ndodhi natën midis 29 dhe 30 korrikut 1911 në Orman Çiflik (Korçë) midis çetave shqiptare që komandoheshin nga

Qamil Panariti dhe Spiro Bellkameni, me ushtritë e shumta turke, ranë heroikisht në fushën e nderit 6 luftëtarë trima.

Bстолкновении, которое произошло в ночь на 30 июля 1911 года в Ормане Чифлике, в районе Корчи, между албанскими отрядами, руководимыми Чамилем

Панарити и Спиро Белкамени, и крупным турецким соединением, героически погибли 6 отважных бойцов.

Au combat qui se déroula dans la nuit du 29 au 30 juillet 1911 à Orman Tchiflik (Kortcha) entre les guérillas albanaises, commandées par Qamil Panariti et Spiro Bellkameni, et de

nombreuses troupes turques, six vaillants combattants tombèrent héroïquement au champ d'honneur.

In the encounter that took place during the night of 29-30 of July 1911, at Orman Chiflik of Kortcha, between the Albanian guerrilla units under the command of Qamil Panariti

and Spiro Bellkameni, and the Turkish army superior in number, there fell in the battlefield of honour six brave warriors.

GJASHTË DËSHMORËT
E
ORMAN ÇIFLIKUT
(KORÇË)

BAJAZIT REHOVA
(1875-1911)

KRISTAQ M. FURXHI
(1882-1911)

ODHISE K. PJASTO
(1885-1911)

PETRAQ KRASTOFILAKU
(1891-1911)

KOSTAQ SPIRO KOSTURI
(1892-1911)

NUÇI V. LAPI
(1888-1911)

Në luftë për lirinë e atdheut, morën pjesë edhe shumë gra shqiptare ose duke luftuar me armë në dorë ose duke ndihmuar luftëtarët

në vijën e zjarrit. Trimëri veçanërisht të madhe tregoi në luftën e armatosur Tringa nga Malsia e Madhe dhe Shote Galica nga Kosova.

Bорьбе за свободу родины принимали участие и многие албанские женщины, сражаясь наравне с мужчинами или же помогая в бою. Особое мужество и

смелость проявили в вооруженной борьбе Тринга из Малесия э Мадэ и Шоте Галица из Косовы.

A la lutte pour la liberté de la patrie prirent part également beaucoup de femmes albanaises, soit en combattant les armes à la main, soit en aidant les combattants sur la ligne de

feu. C'est d'une vaillance particulièrement grande que firent preuve, dans la lutte armée, Tringa, de Malsia e Madhe, et Shote Galica de Kossovo.

In the war for the liberation of the country took part many Albanian women also, fighting arms in hand helping the men in the front line.

Great courage showed especially in the armed struggle Tringa from Malesia e Madhe and Shote Galica from Kosova.

**Gra shqiptare në vijën e zjarrit
(Tabllo e piktorit Biankini).**

**Gra të Malësisë së Madhe duke ndihmuar
luftëtarët gjatë kryengritjes së vitit 1911.**

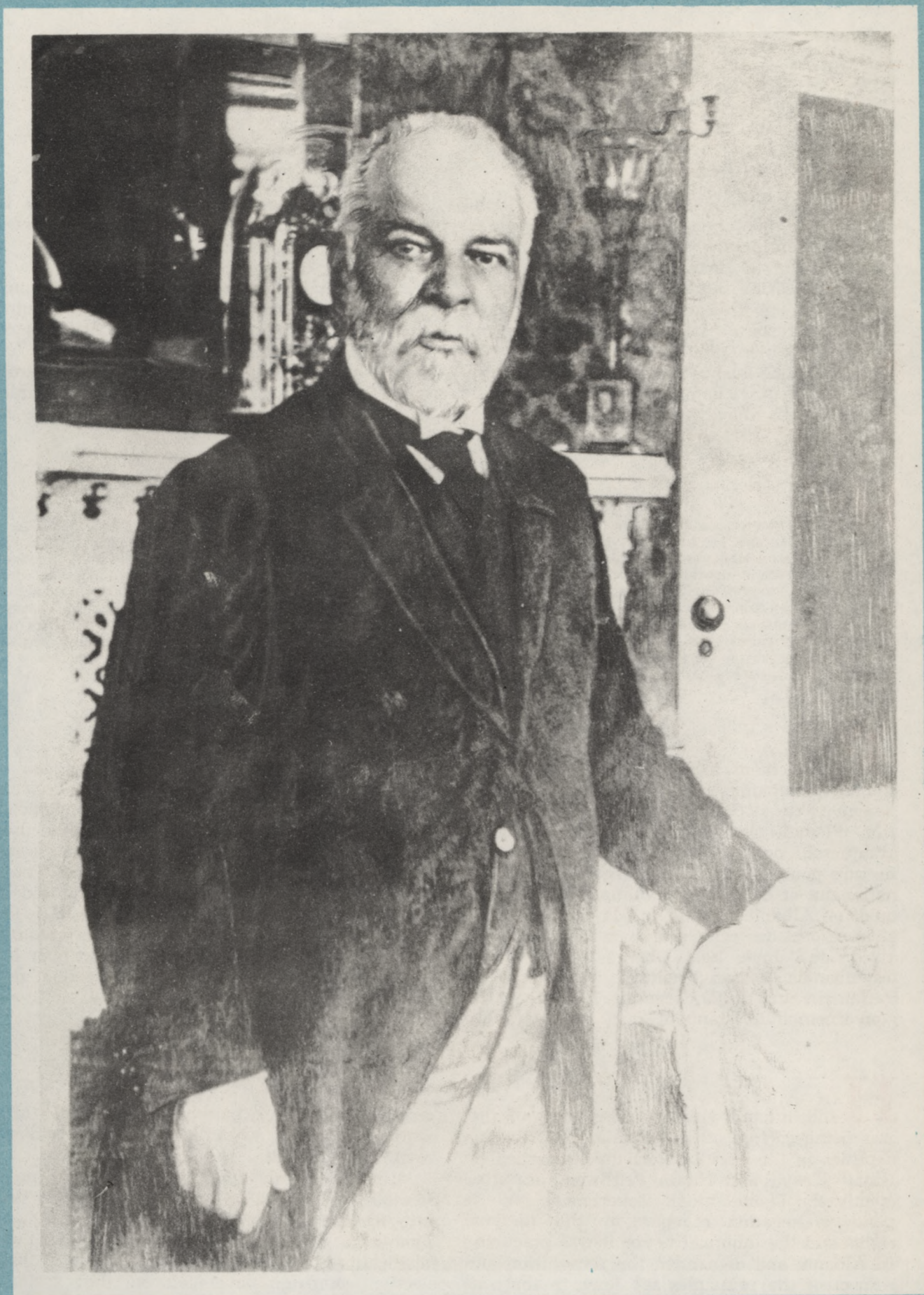
Tringa nga Malsi e Madhe.

Shqiptare nga jugu.

Shotë Galica nga Kosova.

ISMAIL QEMALI
1844 - 1919

Krahas luftës së armatosur që zhvillohej në Shqipëri, deputetët shqiptarë që bënë pjesë në parlamentin turk, nën udhëheqjen e Ismail Qemalit dhe të Hasan Prishtinës, e sulmuan haptas qeverinë xhonturke, për politikën e mohimit të të drejtave kombëtare dhe të terrorit çnjerëzor që ushtronte në Shqipëri dhe kërkuan njohjen dhe respektimin e parimeve të caktuara në kushtetutën e vitit 1908. I ngarkuar nga grupi ideputetëve shqiptarë, Hasan Prishtina në mbledhjen e parlamentit turk të 29 Dhjetorit 1911 e paralajmëroi qeverinë e

Stambollit se po të vazhdonte të shkelte të drejtat kombëtare që u takonin bashkatdhetarëve të vet, në Shqipëri do të shpërthente së shpejti një kryengritje e re.

Por qeveria turke dha të kuptonte se nuk do të hiqte dorë nga politika e saj antishqiptare. Ky qëndrim i xhonturqve dhe sidomos dhuna e mashtrimi që ata përdoren gjatë fushatës elektorale që u zhvillua në pranverën e vitit 1912, krijuan kushtet për shpërthimin e një kryengritjeje të re — të kryengritjes së përgjithëshme të vitit 1912.

Hаряду с вооруженной борьбой, которая велась в Албании, албанские депутаты в турецком парламенте под руководством Исмаила Кемали и Хасана Приштины открыто выступили против правительства младотурок в связи с его политикой ущемления национальных прав албанцев и нечеловеческим террором в Албании и потребовали признания и соблюдения принципов, установленных конституцией 1908 года. По поручению группы албанских депутатов Хасан Приштина на заседании турецкого парламента 29 декабря 1911 года преду-

предил правительство Стамбула, что если оно будет продолжать попира́ть национальные права его соотечественников, то в Албании вспыхнет новое восстание.

Однако турецкое правительство дало понять, что оно не намерено отказываться от своей антиалбанской политики. Позиция, которую заняло турецкое правительство, и, особенно, насилие и обман, к которым оно прибегло во время избирательной кампании весной 1912 года, создали условия для нового всеобщего восстания 1912 года.

Parallèlement à la lutte armée qui se déroulait en Albanie, les députés albanais qui faisaient partie du Parlement turc, sous la direction d'Ismail Qemali et de Hassan Prishtina, attaquèrent ouvertement le gouvernement jeune turc pour la politique de négation des droits nationaux et de terreur inhumaine qu'il appliquait en Albanie et exigèrent la reconnaissance et le respect des principes fixés dans la Constitution de l'année 1908. Chargés par les députés albanais, Hassan Prishtina, à la séance du Parlement turc du 29 décembre 1911, avertit le gouvernement d'Istanbul que, s'il continuait

à violer les droits nationaux qui revenaient à ses compatriotes, en Albanie allait se déclencher prochainement une nouvelle insurrection.

Mais le gouvernement turc laissa entendre qu'il n'avait pas l'intention de renoncer à sa politique antialbanaise. Cette attitude des Jeunes Turcs, surtout la violence et les procédés frauduleux dont ils se servirent au cours de la campagne électorale qui eut lieu au printemps de l'année 1912, créèrent les conditions pour le déclenchement d'une nouvelle insurrection: de l'insurrection générale de l'année 1912.

Hand in hand with the armed struggle that was being carried on in Albania, the Albanian deputies in the Turkish Parliament, headed by Ismail Kemal and Hasan Prishtina, assaulted openly the Djon-Turkish Government for its policy of negation in regard to the national rights and the inhuman terror it was practicing in Albania and demanded the recognition and respect of the principles set down in the constitution of the year 1908. On authorization and charge of the group of Albanian deputies, Hasan Prishtina in the session of 29 December 1911 of the Turkish Parliament warned the Istanbul Government that if it continued to trample

down upon the national rights of his compatriots, there would soon outburst a new revolt in Albania.

But the Turkish government let it be understood that it did not intend to abandon, its anti-Albanian policy. This comportment of the Djon-Turks and especially the violence and the falsifications that they practiced - during the election campaign developed in the spring of the year 1912, brought about the necessary conditions for the bursting forth of a new revolt — the general uprising of the year 1912.

ISMAIL QEMALI

HASAN PRISHTINA

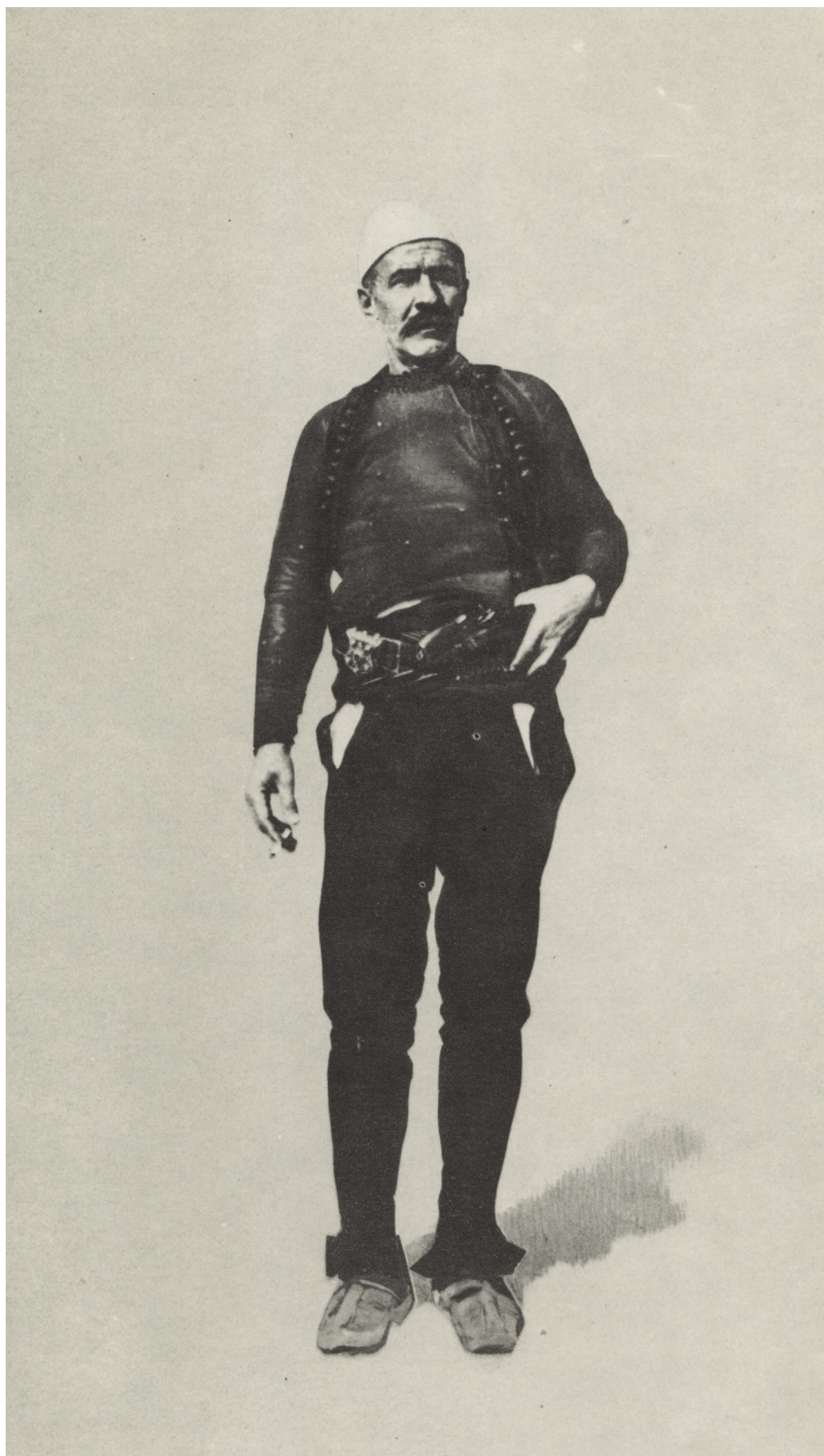
HASAN PRISHTINA: . . . Mjerisht ne vendin tonë shpërdorimi i pushtetit është bërë një gjë e zakonshme, prandaj kësaj detyre, sado e vështirë qoftë, ne duhet t'i kushtojmë vëmendjen e duhur...

Zotërinj, unë ngul këmbë dhe e përsëris se shumica (shumica e parlamentit që përkrahte qeverinë xhonturke — Red.) ka hyrë ne një rrugë pa krye. Dhe për të vërtetuar këtë po ju kujtoj se ajo që e futi jetën politike te shtetit në ngatërresa dhe i shkaktoi dëme e mjerime të pandreqshme, ka qenë pushteti ekzekutiv që mbështetej në partinë "Bashkim e Përparim". A nuk ka qenë mbështetja në partinë "Bashkim e Përparim" ajo që u bë shkak të një varg ngjarjesh ei ato që shpërthyen në Tripoli, në Shqipëri, në Qereq e në Hevran te Sirisë, etj? Para këtyre fakteve kuptimplotë, nuk besoj se populli do të zgjedhë përsëri deputetë të partisë "Bashkim dhe Përparim". Veç kësaj kam bindje se, megjithë që sot në partinë "Bashkim e Përparim" ka nja 5 ose 10 deputetë (shqiptarë e arabë — Red.), në zgjedhjet e ardhme, dhe këtë mund ta them me siguri, nuk do të ketë asnjë deputet shqiptar ose arab në rradhët e tyre . . . megjithëse as që shpresoj se do të mblidhet prapë Dhoma e Deputetëve.

HIZR LUTFIU (deputeti i rajonit Zor — Siri): E ç'del sikur të mos mblidhet?

HASAN PRISHTINA: Del se në atë rast vendi do të hidhet në kryengritje, do të shpërthejë revolucioni. Dhe, një ndër të parët që do të marrë në dorë flamurin e revolucionit, ndofta i pari ndër të parët, do të jem unë.

Nga proces verbalet e mbledhjeve të Dhomës së Deputetëve të Perandorisë Otomane-Sesioni i Parë, Viti IV, Mbledhje e 36-të E enjte 11 Janar 1912

ISA BULETINI
(1864-1916)

BAJRAM CURRI
(1862-1925)

Kur zemërimi i shqiptarëve kishte arritur në kulm, në pranverën e vitit 1912, nën kryesinë e Hasan Prishtinës, Isa Buletinit, Bajram

Currit, e të tjerëve filloi në Kosovë kryengritja e armatosur. Brenda pak ditëve kryengritja e Kosovës mori përpjetime të mëdha.

Vесной 1912 года возмущение албанцев достигло предела. Под руководством Хасана Приштины, Иса Булетини, Байрама Цури и других началось в Косове

вооруженное восстание. За несколько дней восстание в Косове приняло большие размеры.

Lorsque l'indignation des Albanais avait atteint son point culminant, au printemps de l'année 1912, sous la conduite de Hassan Prishtina, Issa Bouletini, Bayram Tsourri et autres, com-

mença l'insurrection armée à Kossovo. Au bout de quelques jours l'insurrection de Kossovo prit de grandes proportions.

When the indignation of the Albanians had reached its acme, in the spring of 1912, under the leadership of Hasan Prishtina, Isa Buletin,

Bairam Tsurri and of others there started in Kosova the armed insurrection. Within a few days the Kosova revolt took great proportions.

ISA BULETINI

HASAN PRISHTINA

BAJRAM CURRI

Kryengritës shqiptare me udhëheqësin e tyre B. Currin

Komiteti i kryengritjes i lësnoi një thirrje krahinave të tjera të Shqipërisë për të ndjekur shembëllin e patriotëve kosovarë dhe për

të rëmbyer armët në luftë kundër sundimtarit turk deri sa të fitohet liria dhe autonomia e Shqipërisë.

Kомитет восстания обратился с призывом к другим районам Албании последовать примеру патриотов из Косовы, взяться за оружие в борьбе против турецких

поработителей и бороться до тех пор, пока не будет завоевана свобода и автономия Албании.

Le Comité de l'insurrection adressa aux autres régions d'Albanie l'appel de suivre l'exemple des patriotes de Kossovo et d'empoi-

gner les armes dans la lutte contre la domination turque jusqu'à la conquête de la liberté et de l'autonomie de l'Albanie.

The Committee of this revolt launched an appeal to the other provinces of Albania to follow the example set by the patriots of Kosova

and take up arms to fight against the Ottoman domination up to the winning of the liberty and autonomy of Albania.

ΘΙΡJE.

Dyke parë rrezikun e madh t'Atëut t'one që e ka reduar më të kater anet, u apim zë të gide atëtarëvet që të baqohen në ore e me parë me kryengritësit ndër malet tanc se sot ardi koha e fundit ardi ora e spëtimit t'Atëut, që të lirohet nga donte e Barbarit, të Haldu-revet të pa bese të cilet na çiten e na turpe-ruanë.

Ngrih, pra, o vëlezër, se koha erdi dhe me nuke pret, po të gide si mizeria me armët në dorë burra dhe diem të vrapojmë ndër male që të spetojmë atëne nga ky rrezik që e ka mbuluar.

Vëlezërit t'anë, Gegët, po na ftojne ne të bijt e Pirov, që t'u vijmë ndihmes e prandaj çdo Çqiptar e ka detyrë të marrë hutën me krahe dhe të baqohet me kryengritësit e mos të lemë të na turperohet „Baba Tomorri“ i çenëruar që po buçet.

Duamë pra lirinë dhe vetëqeverimin e Çqiptarise, duamë të drejtat tona dhe do t'i kërkojmë për sa të çuhemi të gide.

Në korrik dhe në gusht 1912, kryengritja u bë e përgjithëshme.

В июле и в августе 1912 года восстание стало всеобщим.

Aux mois de juillet et août 1912, l'insurrection se généralisa.

In July and August 1912 the revolt spread throughout the country.

Luftëtarë Kosovarë.

Luftëtarë të rrethit të Korçës.

Luftëtarë të rrethit të Kolonjës

Luftëtarë të Kurveleshit

"... Ne jemi të vendosur të qendrojmë në malet deri sa të drejtat toaa të jenë njohur e garantuar me të vërtetë, për të tashmen e për të ardhmen ..."

Vlorë 29 korrik 1912

Luftëtarë të rrethit të Elbasanit

Luftëtarë të rrethit të Tiranës

Luftëtarë të ndryshëm

Çeta e studentëve universitarë

Luftëtarë nga krahina të ndryshme

Luftëtarë të ndryshëm që morën pjesë në kryengritjen shqiptare

участники албанского восстания.

Différents combattants qui participèrent à l'insurrection albanaise.

Different combatants that took part in the Albanian revolt.

IZET ZAVALANI

BAJRAM DAKLANI

QANI DISHNICA

THEMISTOKLI POLLO

RAMIZ DACI

QAMIL PANARITI

GANI JAHO

Në kryengritjen e vitit 1912 rëmbyen armët dhe luftuan për lirinë e atdheut edhe mjaft të rinj patriotë.

Восстании 1912 года с оружием в руках сражались за свободу Родины многие молодые патриоты.

Au cours de l'insurrection de l'année 1912, de nombreux jeunes patriotes également empoignèrent les armes et combattirent pour la liberté de la patrie.

In the revolt of 1912 a good number of young patriots took up their arms and fought for the liberty of the country.

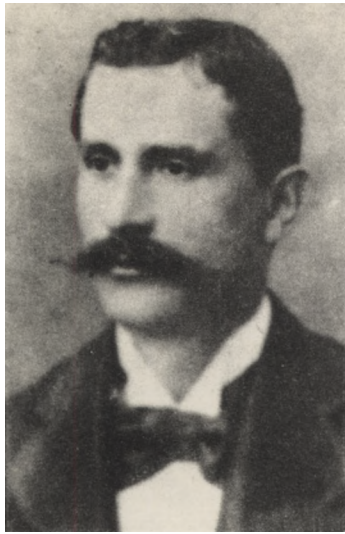

Luftëtarë dhe aktivistë të lëvizjes kombëtare shqiptare.

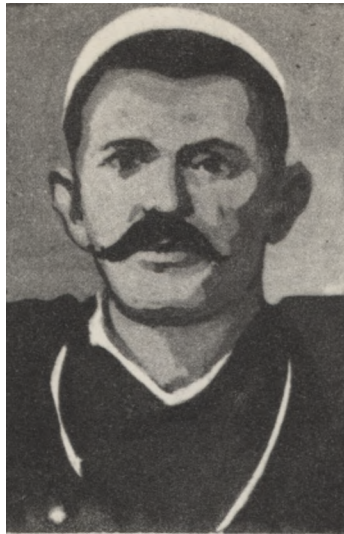
Борцы и активисты албанского национального движения.

Combattants et militants du mouvement national albanais.

Combatants and activists of the Albanian National Movement.

LONI LOGORI

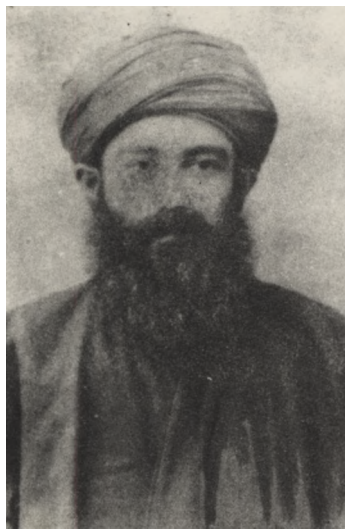
PRENG MARKA PRENGA

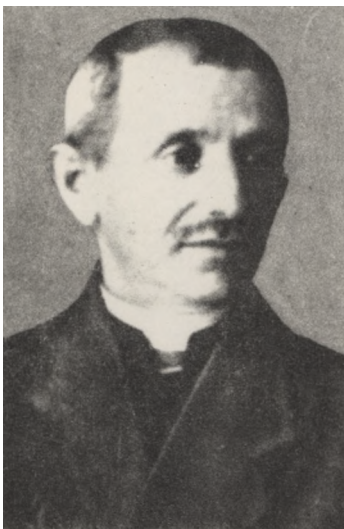
HAKI GLINA

KRISTO DAKO

SHEH SABRI PREVEZA

EMZOT NIKOLL KAÇORRI

BABA HYSEN MELÇANI

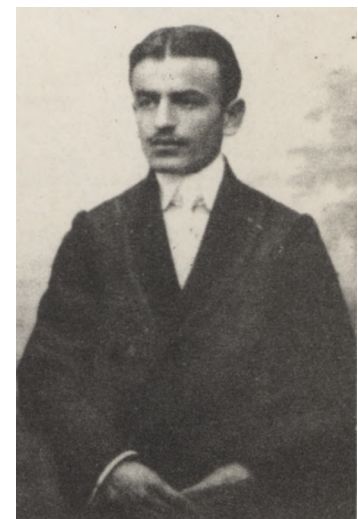
AT
DHIMITËR BALLAMAÇI

SALI HOXHA

JANI MINGA

SALI NIVICA

Gjatë kryengritjes së përgjithëshme të vitit 1912 ranë dëshmorë për atdhe me qindra luftëtarë. Në radhët e tyre bëjnë pjesë edhe nëndë malsorët shqiptarë, të cilët së bashku

me komandantin e tyre Zef Simon Harapin u vranë me 15 gusht 1912 në përpjekjen që patën në afërsitë e Durrësit me ushtritë turke.

B ходе всеобщего восстания 1912 года пали смертью храбрых за Родину сотни борцов. Среди них и 9 албанских горцев, которые вместе со своим командиром

Зефом Симоном Харапи погибли 15 августа 1912 года в бою с турецкими войсками близ Дурреса.

Au cours de l'insurrection générale de l'année 1912 tombèrent héroïquement pour la patrie des centaines de combattants. Parmi eux figurent aussi les neuf patriotes albanais, qui,

en même temps que leur commandant Zef Simon Harapi, furent tués le 15 août 1912 dans l'engagement qui les mit aux prises avec l'armée turque au voisinage de Durrës.

During the general revolt of the year 1912 fell as martyrs for the fatherland hundreds of combatants. Among these there were nine Albanian Malësori, who, together with their com-

mander Zef Simon Harapi, fell on the 15th of August 1912 in the warfare that took place in the vicinity of Durazzo against the Turkish armed forces.

Zef Simon Harapi

Llesh Nike Daka

Kolec Marku

Gjok Dod Shkreti

Tom Xhuxhi

Gjek Marash Haka

Prel Deli Shala

Marka Per Zefi

Marka Prend Dudi

Prend Nikoll Dedi

ZEF SIMON HARAPI
(1885 - 1912)

E tronditur nga përpjestimet e mëdha që mon kryengritja shqiptare qeveria xhonturke u detyrua me 17 korrik 1912 të jepte dorëheqjen. Qeveria e re e kryesuar nga Gazi Muhtar Pasha, sapo erdhi në fuqi, u kërkoi kryengritësve shqiptarë të ndërprisnin luftimet dhe të hynin në bisedime për të shqyrtuar kërkesat e tyre. Por bisedimet që u zhvilluan në Prishtinë nuk dhanë rezultat, për faj të palës turke, e cila nuk donte të pranonte njohjen e autonomisë së Shqipërisë. Atëhere

kryengritësit i ndërprejnë bisedimet dhe rifilluan veprimet e armatosura duke marshuar në drejtim të Shkupit dhe duke e shtënë në dorë qytetin.

Por me gjithë sukseset e mëdha që korrën shqiptarët, udhëheqësit e kryengritjes u detyruan, për shkak të keqësimit të situatës politike në Ballkan, të nënshkruanin me komisionin qeveritar turk, një marrëveshje për njohjen e disa të drejtave politike, në pritje të zhvillimit të mëtejshëm të ngjarjeve.

H апуганное широким размахом албанского восстания, правительство младотурок вынуждено было 17 июля 1912 года уйти в отставку. Новое правительство во главе с Гази Мухтар-пашой, сразу же после своего прихода к власти потребовало от албанских повстанцев, чтобы они прекратили военные действия и приступили к переговорам, с целью обсудить их требования. Но переговоры, состоявшиеся в Приштине, не дали никаких результатов по вине турецкой стороны, которая не хотела признать автономию Албании. Тогда повстанцы прекратили переговоры и начали вновь

вооруженные действия, поведя наступление в направлении города Скопле. Город вскоре был взят албанскими повстанцами.

Но несмотря на крупные успехи, достигнутые албанцами в этом восстании, руководители восстания вынуждены были из-за ухудшения политического положения на Балканах подписать с правительственной турецкой комиссией соглашение о признании некоторых политических прав албанцев и выжидать дальнейшего развития событий.

B ouleversé par les grandes proportions qu'assuma l'insurrection albanaise, le gouvernement jeune turc se vit obligé de donner sa démission le 17 juillet 1912. Le nouveau gouvernement ayant à sa tête Gazi Mouhtar Pacha, dès son arrivée au pouvoir, demanda aux insurgés albanais d'interrompre les combats et d'entamer les négociations pour l'examen de leurs revendications. Mais les négociations qui eurent lieu à Prishtina n'aboutirent à aucun résultat par la faute des Turcs, qui se refusaient à reconnaître l'autonomie de l'Albanie. Alors

les insurgés suspendirent les négociations et recommencèrent les hostilités en marchant en direction de Shkupi et s'emparèrent de cette ville.

Mais, malgré les grands succès remportés par les Albanais, les dirigeants de l'insurrection se virent obligés, par suite de l'aggravation de la situation politique dans les Balkans, de signer, avec la commission gouvernementale turque, un accord pour la reconnaissance de certains droits politiques, en attendant le déroulement ultérieur des événements.

S haken by the great proportions the Albanian revolt took, the Djon-Turk Government was obliged to give its resignation on the 17th of July 1912. The new government headed by Gazi Muhtar Pashia, as soon as it came into power, asked the Albanian insurgents to suspend their fighting and to enter into negotiations in order to study their reclamations. But the talks that were carried on in Prishtina gave no results because of the faulty attitude of the Turkish side which did not like to accept the recognition of the autonomy of Albania.

Then the Albanians interrupted the negotiations and restarted their belligerent activity marching towards the city of Shkupi which they occupied.

But regardless of the great successes the Albanians achieved, the leaders of the revolt because of the worsening of the political situation in the Balkans were obliged to sign with the Turkish government negotiating committee an agreement for the recognition of some of the political rights, waiting for the further development of the events.

Kryengritës shqiptarë me Komandantin Bajram Currin në afërsitë e Shkupit.

Kryengritës shqiptarë në Shkup

Lufta ballkanike filloi në tetor të vitit 1912. Qysh në javët e para ushtritë turke filluan të thyheshin dhe të tërhiqeshin. Duke ndjekur ushtritë otomane, divizionet serbe, greke dhe malazeze marshuan në drejtim të teritoreve shqiptare me shpresë se duke i push-tuar këto teritore dhe duke u mbështetur në të drejtën e fitimitarit, do të siguronin aneksimin e tyre.

Në këtë situatë kaq të zymtë për fatin e Shqipërisë, kur lindi reziku që të mos përfilleshin të drejtat kombëtare shqiptare të kon-sakruara me kryengritjet shekullore, Ismail

Qemali, lëshoi idenë për mbledhjen e kongresi kombëtar në një vend të lirë të Shqi-përisë, i cili të vendoste dhe të merrte masat me të përshtatëshme dhe më të ngutëshme për të shpëtuar atdheun nga rreziku i ri. Nga Stambolli ku ndodhej, Ismail Qemali u nis në fund të tetorit në Bukuresht, ku me inisiati-vën e tij u organizua një konferencë e atdhe-tarëve shqiptarë të kolonisë së Rumanisë. Konferenca i dha besim të plotë Ismail Qema-lit që të vinte në jetë planin për mbledhjen e kongresit kombëtar.

В октябре 1912 года началась Балканская война. С первых же недель турецкие войска начали терпеть поражения и вынуждены были отступать. Преследуя ос-манские армии, сербские, греческие и черногорские ди-визии вступили на албанскую территорию, рассчитывая, что захватив Албанию и пользуясь правами победи-телей, они обеспечат себе аннексию этой территории.

В это столь тяжелое для Албании время, когда возникла опасность, что национальные права Албании, за которые албанцы боролись в течение многих веков,

не будут признаны, Исмаиль Кемали предложил соз-вать национальный съезд на свободной территории Албании. Съезд должен был принять самые необходи-мые и срочные меры, для спасения родины от новой опасности. Из Стамбула, где он находился, Исмаиль Кемали в конце октября отправился в Бухарест и там по его инициативе была организована конференция ал-банских патриотов румынской колонии. Конференция дала Исмаилю Кемали полномочия для созыва нацио-нального съезда.

La guerre balkanique commença au mois d'octobre 1912. Dès les premières semaines, les armées turques commencèrent à être battues et à se retirer. En poursuivant les armées ottoma-nes, les divisions serbes, grecques et monténé-grines marchèrent en direction des territoires albanais, dans l'espoir que, en occupant ces ter-ritoires et en se basant sur le droit de conquê-te, ils pourraient en assurer l'annexion.

Dans cette situation si sombre pour les des-tinées de l'Albanie, lorsque surgit le danger de voir dédaignés les droits nationaux albanais, consacrés par les insurrections séculaires, Is-

mail Qemali lança l'idée de la convocation d'un congrès national en un endroit non occupé, en Albanie même, qui devait décider et adopter les mesures les plus efficaces et les plus urgentes pour sauver la patrie de ce nouveau danger. Parti d'Istanbul, où il se trouvait alors, Ismail Qema-li se rendit au mois d'octobre à Bucarest, où sur son initiative fut organisée une conférence des patriotes albanais de la colonie de Roumanie. La conférence confia sans réserve à Ismail Qe-mali la mission d'appliquer le plan de la con-vocation du Congés national.

The Balkan war started in October 1912. From the very first weeks the turkish armies began to be defeated and to withdraw. Pur-suing the ottoman armies, the Serbian, Greek and Montenegrin divisions marched towards the Albanian territories hoping that by invading them and by basing themselves on the right of the victorious side would secure their annexa-tion.

In this gloomy situation for the fate of Al-bania, when the danger of not considering the national rights of the Albanians consacrated through century-old revolutions and uprisals came up, Ismail Kemal inspired the idea of

convening a national congress in a liberated zone of Albania, which would decide upon taking more appropriate measures and more urgent to defend the country from the new danger that had arisen. From Istanbul where he was of late, Ismail Kemal at the end of Oc-tober started for Bucharest, where upon his initiative there was organized a conference of the Albanian patriots of the colony residing in Rumania. The conference acclaimed its full con-fidence and charged Ismail Kemal to imple-ment his plan for the convering of the rational congress.

Nga Bukureshti, Ismail Qemali i shoqëruar prej Luigj Gurakuqit dhe disa patriotëve të tjerë, kaloi në Budapest, pastaj në Vjenë dhe para se të nisej në Shqipëri, kërkoi telegrafisht nga të gjitha krahinat e Shqipërisë zgjedhjen e përfaqësuesve për mbledhjen sa më parë të Kongresit Kombëtar, në Durrës ose në Vlorë.

Telegrami i Ismail Qemalit ngjalli kudo

entuziazmë. Të gjitha krahinat e Shqipërisë, me gjithë afrimin e ushtrive ballkanike zgjodhën me një herë përfaqësuesit e tyre. Disa qytete nuk pritën as mbledhjen e kongresit kombëtar, por kur ushtritë serbe ndodheshin në portat e tyre shpallën pavarësinë dhe ngritën të lirë flamurin kombëtar.

Iz Buxaresta Исмаиль Кемали в сопровождении Люиджа Гуракучи и некоторых других патриотов отправился в Будапешт и оттуда в Вену. Перед прибытием в Албанию Исмаиль Кемали телеграфировал во все районы страны, предлагая избрать представителей на национальный съезд, который было предложено созвать как можно скорее, в Дурресе или во Влере.

Телеграмма Исмаиля Кемали была встречена повсю-

ду с большим энтузиазмом. Во всех районах Албании, не взирая на приближение войск балканских государств, были избраны представители для участия в работе съезда. Некоторые города, не дожидаясь созыва съезда, объявляли независимость и поднимали национальный флаг, несмотря на то, что сербская армия находилась близко от них.

De Bucarest, Ismail Qemali, accompagnée de Louigj Gourakouqi et de quelques autres patriotes, se rendit à Budapest et ensuite à Vienne et, avant de partir pour l'Albanie, demanda télégraphiquement à toutes les régions d'Albanie d'élire leurs délégués au Congrès national qui devait tenir ses assises peu de temps après à Dourres ou à Vlora.

Le télégramme d'Ismail Qemali suscita

partout de l'enthousiasme. Toutes les régions de l'Albanie, malgré la menace de l'arrivée prochaine des armées balkaniques, désignèrent aussitôt leurs représentants. Un certain nombre de villes, sans même attendre l'ouverture du Congrès National et alors que les armées serbes se trouvaient à leurs portes, proclamèrent leur indépendance et hissèrent librement le drapeau national.

From Bucharest, Ismail Kemal accompanied by Luigj Gurakuqi and some other patriots, went to Budapest, then to Vienna and before setting on his journey to Albania, he wired to all the different zones and provinces of Albania asking them to elect their representatives as soon as possible for the meeting of the National Congress to be held either in Durazzo or in Valona.

The telegram of Ismail Kemal caused a

great enthusiasm everywhere in Albania. All the provinces of Albania, regardless of the approach of the Balkan invading armies, elected promptly their representatives. Some of the towns did not even wait for the meeting of the Congress to take place, but when the Serbian armies arrived at the gate of their towns proclaimed the independence and raised freely the national flag.

Vien 9 Nendor 1912

ME VAPORIN E PARE PO NISEM. E ARDHMJA E SHQIPERISË ESHTË SIGURUAR. JU POROSIS QË DUKE IU MBESHTETUR FATIT TE ATDHEUT TE PUNONI SE BASHKU DHE SI VELLEZER, TE MERRENI ME RREGULLIMIN E PUNEVE TE PERGJITHESHME, EDHE TE RUANI QETESINE. JEPUNI RRETHEVE LAJMIN E GEZUESHEM. JU FALEM TE GJITHEVE ATERISHT.

ISMAIL QEMAL

ISMAIL QEMALI

Vlorë, 18 Nendor 1912

Kryetareve te Basbkive dhe te Klubeve, paresise dhe Popullit te ndershem te Janines, Gjirokastrës, Filatit, Gumenices, Tepelenes, Delvines, Permetit, Margeilecit, Leskovikut, Kolonjes, Korçës, Dibres, Manastirit, Resnes, Kosturit, Struges, Ohrit, Beratit, Pogonit, Skraparit, Lushnjes, Elbasanit, Kavajes, Durresit, Tiranës, Krujes, Matit, Shkodres, Peqinit, Fierit.

PERPARA SE PREMTES JAM ATY. TE MBLEDHURIT E PERFAQESUESVE NE DURRES OSE NE VLORE ESHTË KREJT E NEVOJSHME. THIRRINI TE GJITHE. DERI SA TE ARRIJ UNE, MBANI QETESINE DHE BASHKIMIN. ÇESHTJA JONE POLITIKE U SIGURUA FARE.

ISMAIL QEMAL

Elbasan 25 Nendor 1912

SH. T. ISMAIL QEMALIT — Vlore

GJITH POPULLI YNE, MYSLIMANE E TE KRISHTERE ME NJE ZE PRANUAN PAVARESINE E SHQIPERISE.

Ne emer të të gjithë popullit të prefektures se Elbasanit
(vazhdojnë nënshkrimet)

Tirane 26 Nendor 1912

PERFAQESUESVE TE SHQIPERISE
DHE SH. T. ISMAIL QEMALIT — Vlorë

TASHTI SHPALLEM PAVARESINE NE EMER TE SHQIPERISE. KERKOJME DHE LUTEMI TE RUHEN TE DREJTAT E PAMOHUESHME TE PAVARESISE SONE

Perfaqesuesit e gjithë popullit të Tiranës

(vazhdojnë nënshkrimet)

Në një situatë jashtëzakonisht kritike për atdheun, në një kohë kur ushtritë serbe po marshonin pa rezistencë dhe duke mos e respektuar fare flamurin shqiptar po pushtonin njerin pas tjetrit qytetet e Shqipërisë, me 28

28 ноября 1912 года, в критическое для Родины время, когда сербские армии, не встречая сопротивления, наступали и, не считаясь с правами албанцев, захватывали албанские города, собрался Националь-

Dans une situation extrêmement critique pour la patrie, à un moment où les armées serbes marchaient sans trouver de résistance et, sans point respecter le drapeau albanais, occupaient successivement les villes de l'Albanie,

In an extraordinary critical situation for the fatherland, at a time when the Serbian armies were marching ahead without meeting any resistance and without respecting at all the Albanian flag that had been raised and were occupying the Albanian towns and cities one after

Nëndor 1912 u mbledh Kongresi Kombëtar i Vlorës, nën kryesinë e Ismail Qemalit.

(Në faqen tjetër: disa nga përfaqësuesit në Kongresin e Vlorës).

ный съезд во Влёре под руководством Исмаиля Кемали.

(На другой странице — некоторые из участников съезда во Влёре)

le 28 Novembre 1912 se réunit le Congrès National de Vlora sous la présidence d'Ismail Qemali.

(A la page suivante: quelques uns des représentants au Congrès de Vlora).

another, on the 28th of November 1912 the National Congress was opened at Valona under the chairmanship of Ismail Kemal.

(On the next page: some of the delegates to the Congress of Valona).

ISMAIL QEMALI

LUIGJ GURAKUQI

MURAT TOPTANI

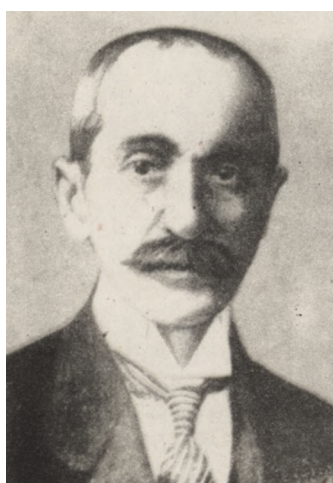
PANDELI CALE

NIKOLL KACORRI

Vehbi Dibra

Abdi Toptani

Babë Dudë Karbunara

Petro Poga

Si inisiator dhe si kryetar i Kongresit Kombëtar, Ismail Qemali parashtrroi me hollësi situatën politike kritike në të cilën ndodhej Shqipëria dhe u kërkoi përfaqësuesve që kishin arritur nga të katër anët e vendit të mos tërhiqeshin përpara këtyre vështirësive, por të vinin në jetë ëndrën shekullore të popullit

fatkeq shqiptar dhe të kurorëzonin përpjekjet e tij të pandërprera dhe legjendare, me shpalljen e pavarësisë së atdheut.

Fjala e patriotit plak u prit me duartrokitje të zjarrrta. Të gjithë delegatët nënshkruan menjëherë aktin historik të shpalljes së pavarësisë së Shqipërisë.

Исмаиль Кемали был инициатором и председателем Национального съезда. Он подробно разъяснил Съезду критическое политическое положение, в котором находилась Албания, и потребовал от представителей народа, съехавшихся со всех концов страны, чтобы они не отступали перед трудностями и претворили в жизнь вековую мечту многострадального албанского народа,

увенчав его непрерывную героическую борьбу провозглашением независимости Родины.

Слова старейшего патриота были встречены бурными аплодисментами. Делегаты единодушно подписали исторический акт провозглашения независимости Албании.

En tant qu'initiateur et président du Congrès National, Ismail Qemali fit un exposé détaillé de la situation politique critique dans laquelle se trouvait l'Albanie et il demanda aux délégués qui étaient venus des quatre coins du pays de ne pas se retirer en face des difficultés, mais de mettre en oeuvre le rêve séculaire du malheureux peuple albanais et de couronner

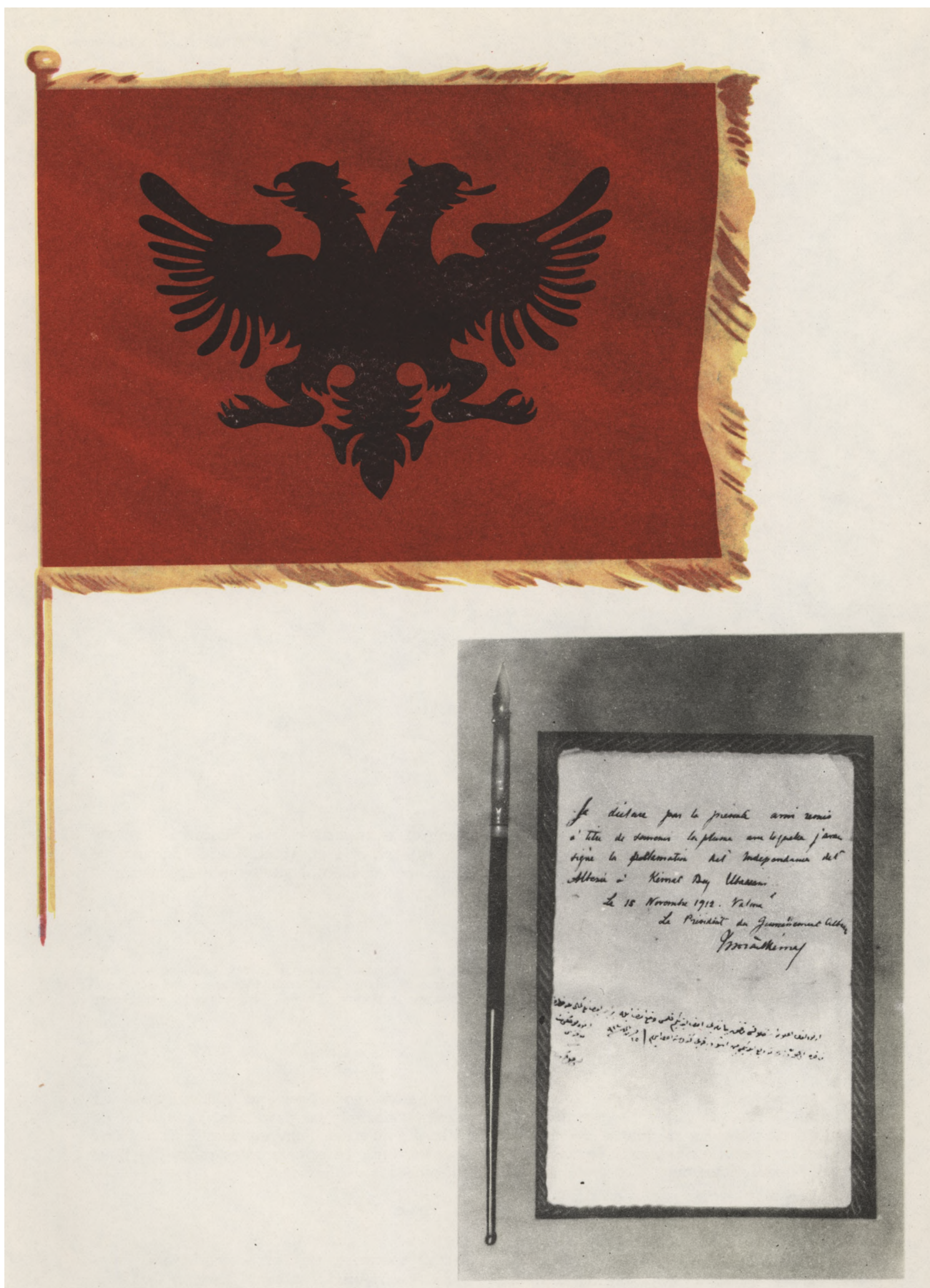
ses efforts ininterrompus et légendaires par la proclamation de l'indépendance de la patrie

Les paroles du vénérable patriote furent accueillies par des applaudissements frénétiques. Tous les délégués signèrent aussitôt l'acte historique de la proclamation de l'indépendance de l'Albanie.

As initiator and chairman of the National Congress, Ismail Kemal presented to the session in detail the critical political situation Albania was passing at the moment and asked the representatives, who had come from all parts of the country, not to yield before these obstacles, but to make the secular dream of the unfortunate Albanian people a reality and to crown

their continuous and legendary struggle and efforts with the proclamation of the independence of the Fatherland.

The words of the old patriot were received with stormy applause. All the delegates undersigned promptly the historic document of the proclamation of Albania's independence.

Pena me të cilën u nënëshkrua akti historik i shpalljes së Pavarësisë.

Po atë ditë, Kongresi i Vlorës ngarkoi Ismail Qemalin të formonte qeverinë e parë shqiptare. Si kryetar i përkohëshëm i qeverisë, Ismail Qemali njoftoi telegrafisht fuqitë e mëdha, qeveritë ballkanike, botën mbarë dhe në

mënyrë të veçantë miqtë e Shqipërisë, se atë ditë, një shtet i ri, shteti i lirë shqiptar, po hynte në rradhën e shteteve të pavarura të botës.

Btot që ditë, Kongresi i Vlorës ngarkoi Ismail Qemalin të formonte qeverinë e parë shqiptare. Si kryetar i përkohëshëm i qeverisë, Ismail Qemali njoftoi telegrafisht fuqitë e mëdha, qeveritë ballkanike, botën mbarë dhe në

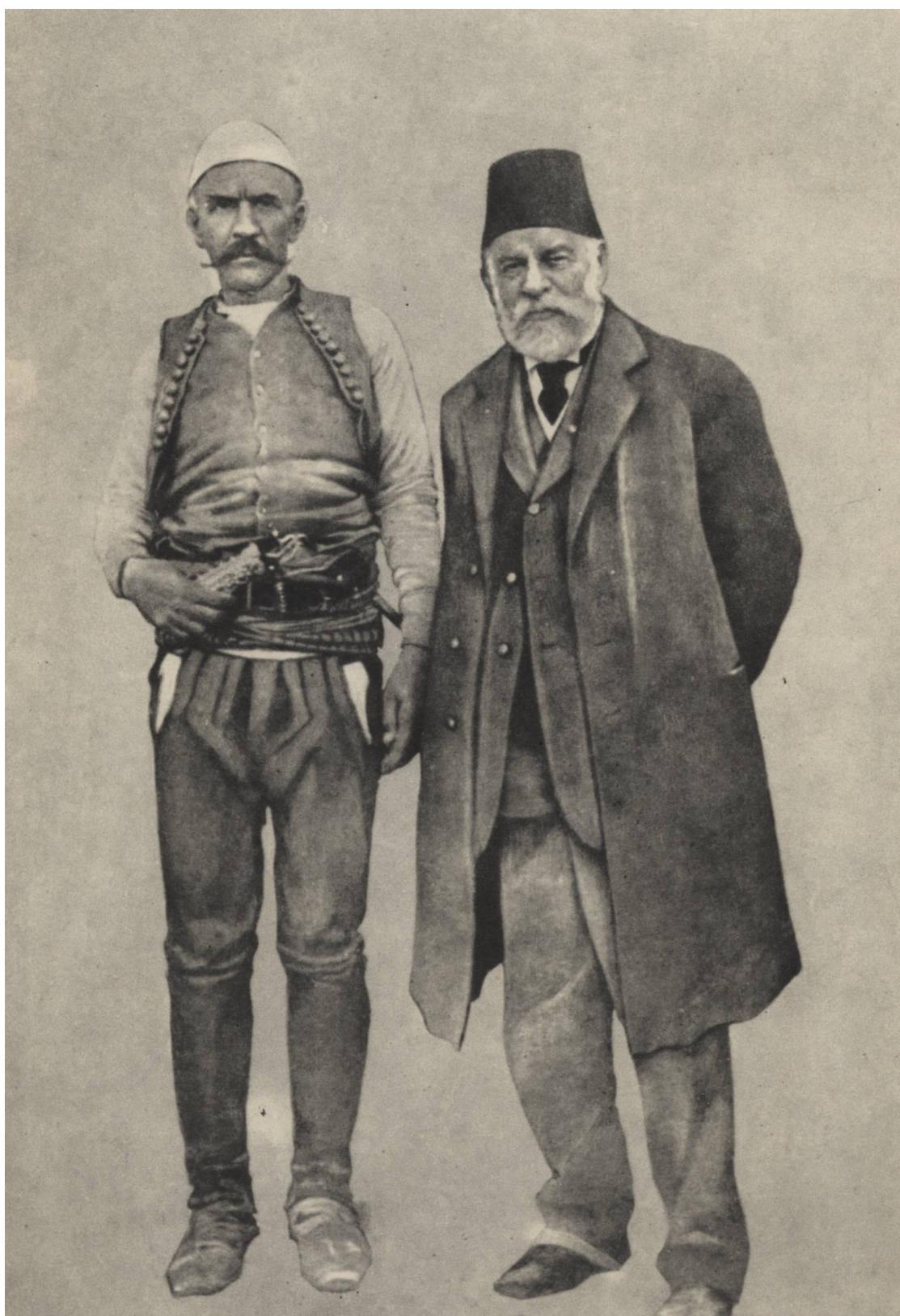
стран и всего мира, особенно друзей Албании, что, начиная с 28 ноября 1912 года, свободное албанское государство вступило в ряды независимых государств мира.

Le même jour, le Congrès de Vlora chargea Ismail Qemali de former le premier gouvernement albanais. En sa qualité de chef du gouvernement provisoire, Ismail Qemali communiqua télégraphiquement aux grandes puis-

sances, aux gouvernements balkaniques, au monde entier et, en particulier, aux amis de l'Albanie, qu'en ce jour, un nouvel Etat, l'Etat albanais libre, entraînait dans les rangs des Etats indépendants du monde.

On that same day the Congress of Valona charged Ismail Kemal to form the first Albanian Government. As temporary chairman of the Government Ismail Kemal informed by wire all the Great Powers, the governments of the

Balkan countries, the whole world and especially the friends of Albania, that on that day, a new state, the independent Albanian State, was entering in the ranks of the independent states of the world.

ISA BULETINI DHE ISMAIL QEMALI

Por pavarësia e shpallur në Vlorë nuk u njoh nga fuqitë e mëdha. Më 17 Dhjetor 1912, në Konferencën e Ambasadorëve në Londër, fuqitë e mëdha morën vendim që të pranonin jo pavarësinë por autonominë e Shqipërisë, nën sovranitetin e sultanit. Veç kësaj fuqitë e mëdha filluan të bisedonin për caktimin e kufijve të Shqipërisë, sikur bisedonin për një placë tregu. Udhëheqësve të shtetit të ri shqiptar, iu desht t'i vazhdonin përpjekjet për

të realizuar vendimet e Kongresit Kombëtar — njohjen e pavarësisë së plotë, caktimin e kufijve të drejta për Shqipërinë dhe largimin e ushtrive të huaja nga territori i saj. Për të mbrojtur këto interesa të atdheut, Ismail Qemali si kryetar i qeverisë së përkohëshme, i shoqëruar nga Isa Buletini dhe Luigj Gurakuqi, ndërmori një udhëtim deri në selinë e Konferencës së Ambasadorëve, në Londër.

Ho независимость Албании, провозглашенная во Влёре, не была признана великими державами. 17 декабря 1912 года на Конференции послов в Лондоне великие державы решили признать не независимость Албании, а ее автономию под протекторатом турецкого султана. Кроме того великие державы приступили к обсуждению вопроса об определении границ Албании, будто Албания была их собственностью. Руководителям молодого албанского государства пона-

добилось приложить максимум усилий для того, чтобы претворить в жизнь решения Национального съезда — признание полной независимости Албании, определение правильных границ Албании и вывода иностранных войск с ее территории. В целях защиты интересов родины Исмаиль Кемали, в качестве главы временного правительства, в сопровождении Иса Булетини и Люиджа Гуракучи предпринял поездку в Лондон на конференцию послов.

Mais l'indépendance proclamée à Vlora ne fut pas reconnue par les grandes puissances. Le 17 décembre 1912, à la Conférence des Ambassadeurs à Londres, les grandes puissances adoptèrent la décision de reconnaître, au lieu de l'indépendance, l'autonomie de l'Albanie, sous la souveraineté du Sultan. En outre, les grandes puissances entamèrent les pourparlers pour la détermination des frontières de l'Albanie, comme s'il s'agissait d'un objet de marchandage. Les dirigeants du nouvel Etat albanais se

trouvèrent dans l'obligation de continuer leurs efforts pour la réalisation des décisions du Congrès National: reconnaissance de l'indépendance complète, détermination de justes frontières pour l'Albanie et retrait des armées étrangères de son territoire. Pour défendre ces intérêts de la patrie, Ismail Qemali, en sa qualité de chef du gouvernement provisoire, accompagné d'Issa Bouletini et Louigui Gourakouqi, entreprit un voyage jusqu'au siège de la Conférence des Ambassadeurs, à Londres.

But the independence proclaimed at Valona was not recognized by the Great Powers. On the 17 th of December 1912, at the Conference of Ambassadors held in London, the Great Powers decided not to approve the proclamation of independence but the autonomy of Albania under the sovereignty of the Sultan. At the same time the Great Powers started to discuss on the defining of the boundaries of Albania as if they had to do with a market chattel. The leaders of the new Albanian State had to continue

their strive in order to realize the decisions of the National Congress — the recognition of the total independence of the country, the just defining of the boundaries of Albania and the withdrawal of the foreign armies from its territory. To defend these interests of the country, Ismail Kemal as head of the provisional government, accompanied by Isa Buletini and Luigj Gurakuqi, had to undertake a journey up to the meeting place of the Conference of Ambassadors, London.

Delegacioni qeveritar shqiptar gjatë udhëtimit për në Londër

... në Romë

... në Nisë.

Fuqitë e mëdha u detyruan ta rishikonin vendimin e 17 Dhjetorit 1912 dhe pas mjaft muajsh e njohën Shqipërinë si një shtet sovran e të pavarur duke e futur nën kontrollin dhe garancinë e fuqive të mëdha. Kthimi i Is-

mail Qemalit në Shqipëri dhe fjala e tij që lajmëronte nga ballkoni i selisë qeveritare se Shqipëria më në fund u njoh si shtet i pavarur, ngjalli një valë entuziazmi. Atë ditë Vlora ishte në festë.

Bеликие державы вынуждены были пересмотреть решение от 17 декабря 1912 года, и спустя несколько месяцев признали Албанию суверенным и независимым государством под контролем и гарантией великих держав. Возвращение Исмаила Кемали в Албанию и его

речь, произнесенная с балкона резиденции албанского правительства, во время которой он сообщил о том, что, наконец, Албания признана независимым государством, вызвали волну энтузиазма. В тот день вся Влёра ликовала.

Les grandes puissances furent obligées de revoir la décision du 17 décembre 1912 et ce n'est qu'après plusieurs mois qu'elles reconnurent l'Albanie comme Etat souverain et indépendant, en le plaçant sous le contrôle et la garantie des grandes puissances. Le retour d'Ismail

Qemali en Albanie et son discours annonçant du balcon du siège du gouvernement que finalement l'Albanie était reconnue en tant qu'Etat indépendant, souleva une vague d'enthousiasme. Ce fut, à Vlora, un jour de fête.

The Great Powers were finally induced to reexamine the decision of December 17, 1912 and after several months recognized Albania as a sovereign and independent state placing it under the control and guarantee of the Great Powers. The return of Ismail Kemal to Albania and his

word that gave the news from the balcony of the Government House that Albania finally was recognized as an independent state caused a wave of enthusiasm. That day Valona was in a great feast.

Por pavarësinë e shpallur dhe të njohur, Shqipëria nuk e gëzoi për shumë kohë. Vetë fuqitë e mëdha filluan të komplotonin kundër Shqipërisë për të siguruar nënshkrimin e saj ekonomik e politik. Nga ana tjetër shtetet fqinje nuk kishin hequr dorë nga synimet e vjetra shoviniste për ta coptuar midis tyre Shqipërinë. Pastaj erdhi lufta e parë botërore gjatë së cilës Shqipëria pësoi një varg fatkeqësish të tjera. Pas luftës së parë botërore u deshën përpjekje të mëdha për ta qiruar vendin nga ushtritë okupatore të huaja. Dhe kur Shqipëria u rimëkëmb përsëri si shtet i pavarur dhe me revolucionin e qershorit 1924 hyri në rrugën e

Ho nedолго пользовался албанский народ независимостью. Великие державы начали организовывать различные заговоры против Албании, с целью подчинить ее себе политически и экономически. С другой стороны, соседние государства не отказались от своих прежних шовинистических намерений разделить между собою Албанию. Затем началась первая мировая война, принесшая Албании много новых бедствий. После первой мировой войны потребовались большие усилия для освобождения страны от иностранных оккупантов. Албания снова стала независимым государством и после Июньской революции 1924 года вступила на путь создания буржуазно-демократического строя. Однако через очень короткий срок, в конце того же года, с

Mais l'Albanie ne put pas jouer pendant longtemps de l'indépendance prodamée et reconnue. Les grandes puissances elles-mêmes se mirent à ourdir des complots contre l'Albanie pour assurer sa soumission économique et politique. Par ailleurs, les Etats voisins n'avaient pas renoncé à leurs vieilles visées chauvines pour démembrer entre eux l'Albanie. Ensuite survint la première guerre mondiale, au cours de laquelle l'Albanie subit une série de nouveaux malheurs. Après la première guerre mondiale, il fallut déployer de grands efforts pour libérer le pays des armées occupantes étrangères. Et lorsque l'Albanie assura de nouveau son relèvement en tant qu'Etat indépendant et que, par la révolution de juin 1924, elle

But its proclaimed and recognized independence Albania did not enjoy for a long time. The Great Powers themselves began to work out plots against Albania in order to subjugate it each to its advantage economically and politically. On the other side, the neighbouring states had not given up their old chauvenistic intentions to partition Albania among them. Then occurred the First World War during which Albania underwent another series of misfortunes. After the First World War it had to carry on a heavy struggle to liberate the country from the foreign invading armies. And when Albania resumed itself as an independent state and with the revolution of 1924 entered

ndërtimit të një shteti demokratiko-borgjez, pa shkuar shumë kohë, në fund të atij viti, me ndihmën e fuqive imperialiste dhe me përkrahjen e bejlerëve të vendit, në Shqipëri u vendos regjimi reaktionar i Ahmet Zogut, i cili me politikën e tradhëtisë kombëtare shpejtoi dhe lehtësoi pushtimin e Shqipërisë nga Italia fashiste me 7 Prill 1939.

Me gjithë këto fatkeqësi shqiptarët nuk u ligështuan. Përkundrazi, me energji të shumëfishuara, ndonse kishte përballë një armik të fuqishëm siç ishte Italia fashiste, populli shqiptar e vazhdoi luftën e vet heroike, sidomos pas 8 Nëntorit 1941, kur gjeti udhëheqësen besnike

помощью империалистических держав и при поддержке местных феодалов в Албании был установлен реакционный режим короля Ахмета Зогу, который своей политикой национальной измены ускорил и облегчил захват Албании фашистской Италией 7 апреля 1939 года.

Многочисленные трудности и неудачи не сломили албанцев. С утроенной энергией албанский народ продолжал свою героическую борьбу, сражаясь с таким сильным врагом, каким была фашистская Италия. Особенно усилилась эта борьба после 8 ноября 1941 года, когда во главе албанского народа стал верный и талантливый руководитель — Албанская Коммунистическая партия. Албанский народ продолжал свою борьбу,

s'achemina sur la voie de l'édification d'un Etat démocratique-bourgeois, rien que quelques temps après, à la fin de la même année, avec l'aide des puissances impérialistes et avec le soutien des beys du pays, en Albanie fut implanté le régime réactionnaire d'Ahmet Zogou, qui, par sa politique de trahison nationale, accéléra et facilita l'occupation de l'Albanie par l'Italie fasciste le 7 avril 1939.

Malgré ces revers de fortune, les Albanais ne se découragèrent pas. Au contraire, en décuplant ses énergies et quoique se trouvant en face d'un ennemi puissant, telle que l'Italie fasciste, le peuple albanais poursuivit sa lutte héroïque, surtout après le 8 Novembre 1941, lorsqu'il trouva son dirigeant fidèle et de talent,

the road of the construction of a democratic-bourgeoisie state, not long after, at the end of that year, with the aid of the imperialist powers and the support of the local beys, there came into power in Albania the reactionary regime of Ahmet Zogu, who with his traitorous national policy quickened and alleviated the occupation of Albania on the part of fascist Italy on the 7th of April 1939.

Notwithstanding all these misfortunes, the Albanians were not enfeebled. On the contrary, with multifold energies, although they had to face a strong enemy such as fascist Italy was, they continued their heroic struggle, especially after the 8th of November 1941, when they

dhe të talentuar, partinë komuniste shqiptarë, deri sa komi fitoren historike të qirimit të plotë të Shqipërisë dhe të vendosjes së bashku me pavarësinë e vërtetë të atdheut dhe të një regjimi demokratik popullor. Me 28 Nëntor 1944, qeveria demokratike shqiptare e kryesuar nga udhëheqësi i luftës nacional-gjirimtare shoku Enver Hoxha, hyri në Tiranën e qiruar disa ditë më parë, i pritur me një entuziazëm të papërshkruar, nga populli heroik i kryeqytetit. Po atë ditë shoku Enver Hoxha, e filloi fjalimin e tij historik duke e evokuar ditën e madhe të 28 Nëntorit 1912 dhe plakun e urtë, trim e të pavdekshëm, Ismail Qemalin.

бу, пока не добился исторической победы — полного освобождения Албании, получения подлинной независимости страны и установления народно-демократического строя. 28 ноября 1944 года албанское демократическое правительство, возглавляемое руководителем национально-освободительного движения товарищем Энвером Ходжа, с энтузиазмом встреченное населением, вступило в освобожденную за несколько дней до этого столицу. В тот же день товарищ Энвер Ходжа, произнося свою историческую речь, начал ее с воспоминания о знаменательном дне 28 ноября 1912 года, о мудром и мужественном патриоте, бессмертном Исмаиле Кемали.

le Parti Communiste Albanais, jusqu'au jour où il remporta la victoire historique de la libération complète de l'Albanie et de l'instauration, en même temps que de l'indépendance véritable de la Patrie, d'un régime démocratique populaire. Le 28 Novembre 1944, le Gouvernement Démocratique Albanais, ayant à sa tête le dirigeant de la lutte de libération nationale, le camarade Enver Hodja, entra à Tirana libérée quelques jours auparavant, accueilli avec un enthousiasme indescriptible par l'héroïque population de la capitale. Le même jour, le oamarade Enver Hodja, commença son discours historique en évoquant la grande journée du 28 Novembre 1912 et le vénérable vieillard sage, courageux et immortel, Ismail Qemali.

found their loyal and talented leader, the Albanian Communist Party, until they secured the historic victory of the full liberation of Albania and with the real independence of the country the setting up of the people's democratic regime. On the 28th of November 1944, the Albanian democratic government headed by the leader of the National Liberation War, Comrade Enver Hoxha, entered Tirana liberated a few days before, received with an indescribable enthusiasm by the heroic people of the capital. On the same day Comrade Enver Hoxha holding his historic speech began it by evoking the great day of the 28th of November 1912 and the old sagacious, brave and immortal patriot, Ismail Kemal.

Popull shqiptar,

Në një ditë të shënuar si kjo, më 1912, pas aq kohe robërie lindi Shqipëria indipendente. Kur vendi ynë kërcënohej nga të katër anët nga armiqtë e jashtëm, kur për popullin tonë po farkohehin zinxhirë të rinj robërie, Plaku Ismail Qemali me një grusht trima e patriotë e ngriti lart flamurin e Lirisë në Vlorë dhe populli shqiptar mori frymë. Ne dualmë fitimtarë, por vala të egra kaluan mbi popullin tonë, ai flamur i lirisë u muar nëpër këmbë, u shpërdorua, u bë leckë tregu prej njerëzve të regjimit të kaluar. Ai shërbente për të mbuluar turpësitë e hajdutllëket që beheshin në kurris të popullit tonë. Por ai flamur ishte flamuri i regjimit të satrapeve. Flamuri i popullit, flamuri i Ismail Qemalit qendronte i panjolllosur në shpirtërat e patriotëve shqiptarë, e ai flamur u ngrit lart, u mbajt nga duart e çelnikta të luftëtarëve të popullit dhe kaloi nëpër mes rrebeshesh dhe fortunash i pathyer, i papërkulur, simbol i lirisë dhe i indipendencës.

Pas kaq luftrash heroike kundër fashizmit, Flamuri i Kuq i Vlorës i lyer me gjakun e herojve të popullit të rënë në këtë luftë anti-fashiste valon sot krenar në qiellin e Shqipërisë; pesë vjet kanë kaluar nga robëria e rëndë fashiste, pesë herë nëpër rrugët e qyteteve të Shqipërisë, në çdo Njëzetetë Nëntor është derdhur gjak i bijve heroike që përlesheshin me bajonetat e okupatorit e të tradhëtorëve. Dita e flamurit, u bë dita dy herë e shenjtë, dita e çlirimit dhe e bashkimit të popullit shqiptar. ...

ENVER HOXHA

(Nga fjala e mbajtur ditën e 28 Nëntorit 1944)